TÄYDENNYKSET JA KORJAUKSET

sivu 69	lisätty huomio alaslaskettuja kattoja koskien	3.2.2017
sivu 100	täydennetty huoneiden 101 ja 102 osalta	3.2.2017
sivu 112	lisätty merkintä uunia koskien	3.2.2017
sivu 114	lisätty merkintä uunia koskien	3.2.2017

Jokioisten kartano

MV HK 194209-18-388

RAKENNUSHISTORIASELVITYS PÄÄRAKENNUKSESTA JA SUPPEAT SELVITYKSET VANHIMMASTA RAKENNUSKANNASTA 2016

Arkkitehtitoimisto
Okulus

ISBN 978-952-7062-70-8 (sid)
ISBN 978-952-7062-71-5 (PDF)

Senaatti

Jokioisten kartano

Päärakennuksen rakennushistoriaselvitys ja suppeat selvitykset vanhimmasta rakennuskannasta 2016

Mikko Bonsdorff ja Kati Winterhalter
Arkkitehtitoimisto Okulus

Helsinki 2016

Senaatti

Julkaisutiedot

Työn tekijät ja copyright

Mikko Bonsdorff, arkkitehti SAFA
Kati Winterhalter, arkkitehti SAFA

avustaja:
Kersti Tainio, HuK

Arkkitehtitoimisto Okulus
Bastvikin kartano
Vanha Saunalahdentie 20
02330 Espoo

040-7185831 (KW)
040-5708657 (MB)

etunimi@okulus.fi

Työn kustantaja ja tilaajan yhteyshenkilö
Senaatti-kiinteistöt, Selja Flink

Tulostus
Grano

Painos
40 kpl (9/2016)

ISBN 978-952-7062-70-8 (sid)
ISBN 978-952-7062-71-5 (PDF)

301215
301218
301214
301206
301205
301212
301209
301208
301207
301196
301194
301193

Perustiedot

LUKE, Luonnonvarakeskus

Jokioinen. Jokioinen - Jockis, Kanta-Hämeen maakunta.

Kiinteistö 100698

Kiinteistötunnus 169-402-1-154

SELVITYKSEEN SISÄLTYVÄT RAKENNUKSET

	RAKENNUS	TUNNISTE (Senaatti)	TUNNISTE (Museo-virasto)	RAKENNUSVUOSI	BRUTTOALA m²	SUOJELUSTATUS
	Päärakennus	301193	303324	1794	1637	480/85
	Päärakennuksen vaja	301194	303325	1890-l (?)	76	varjeltu
	Talli- ja maneesi	301196	303326	1897	2045	480/85
	Tapulimakasiini	301205	303327	1810	627	480/85
	”Työteho”	301206	303328	1930	471	varjeltu
	Kivimakasiini	301207	303329	1802	702	480/85
	”Impilinna”	301208	303330	1804	594	480/85
	”Murula”	301209	303331	1808	592	480/85

	RAKENNUS	TUNNISTE (Senaatti)	TUNNISTE (Museo-virasto)	RAKENNUSVUOSI	BRUTTOALA m²	SUOJELUSTATUS
	Navetta	301212	303335	1801	2070	480/85
	Autotalli	301214	303336	1890 (?)	313	varjeltu
	Työpajarakennus	301215	---	1920	166	---
	Asuinrakennus, Sika-mäki	301218	---	1900 (?)	---	---
	Puistoalue		302760			480/85

SISÄLLYS

SISÄLLYS **6**

1 Johdanto **8**

1.1 Aiempi tutkimus . . . 10
1.1.1 Asiakirja-aineistosta . . . 10

2 Yleistä **12**

2.1 Jokioisten kartanon omistajat ja päävaiheet . . . 12

3 Jokioisten kartanon historia - lyhyesti **14**
3.1.1 Nimistä . . . 14

3.1 Klas Kristersson Hornista patruunoiden aikaan . . . 14

3.2 Itsenäistymisen jälkeen (1918…) . . . 18

3.3 MTTK . . . 20

3.4 Rakennuskannan kehittyminen – yleispiirteitä . . . 22

4 Päärakennus **28**

4.1 von Willebrandin palatsi . . . 28
4.1.1 C. C. Gjörwell 1793 . . . 28
4.1.2 Gjörwellin Krusenberg . . . 31
4.1.3 Gjörwellin Jockis . . . 32
4.1.4 Erik Palmstedt 1794 . . . 35
4.1.5 Palmstedtin Jockis . . . 38
4.1.6 Palovakuutus 1799 . . . 46
4.1.7 Arviokirja 1813 . . . 48
4.1.8 Ulkoasu . . . 50

4.2 Brehmeriltä Jokkis Gods Ab:lle . . . 56

4.3 Valtion omistukseen . . . 58
4.3.1 1959 kunnostus . . . 62

4.4 MTTK:n hallintorakennus . . . 64
4.4.1 Pinnat 1979-1980 . . . 68
4.4.2 Osittainen kunnostus 1993 . . . 70

4.5 Rakennustapa ja talotekniikkaa . . . 72
4.5.1 Lämmitys . . . 76
4.5.2 Ilmanvaihto . . . 84
4.5.3 Sähköt . . . 88

5 Ajoituspohjat ja huonekortit 90

6 Kartanon ympäristö 134

7 Muu 1800-luvun alun rakennuskanta 144

7.1 Halvvalmet tak - puoliaumattu satulakatto 146

7.2 Karjakartano eli nyk. museonavetta 148

7.3 Jyvästöaitta eli kivimakasiini 160

7.4 Konttori eli ”Impilinna” 168
7.4.1 Modernisointi 1950-l 174

7.5 Pakari eli Meijeri eli ”Murula” 178
7.5.1 Ruokalarakennus ”Murula” 182

7.6 Tapulimakasiini 188

7.7 Sittemmin purettu 1800-l alun rakennuskanta 196

8 1875-1930 rakennuskanta (ikäjärjestys) 197

8.1 Juustokellari eli autotalli 198

8.2 Talli- ja vaunuliiterirakennus 202

8.3 Ulkohuone 212

8.4 ”Työteho” 214

8.5 Työpajarakennus 222

8.6 Sikamäen asuinrakennus 228

9 Rakennussuojelu 234

10 Lähteet 236

11 Viitteet 239

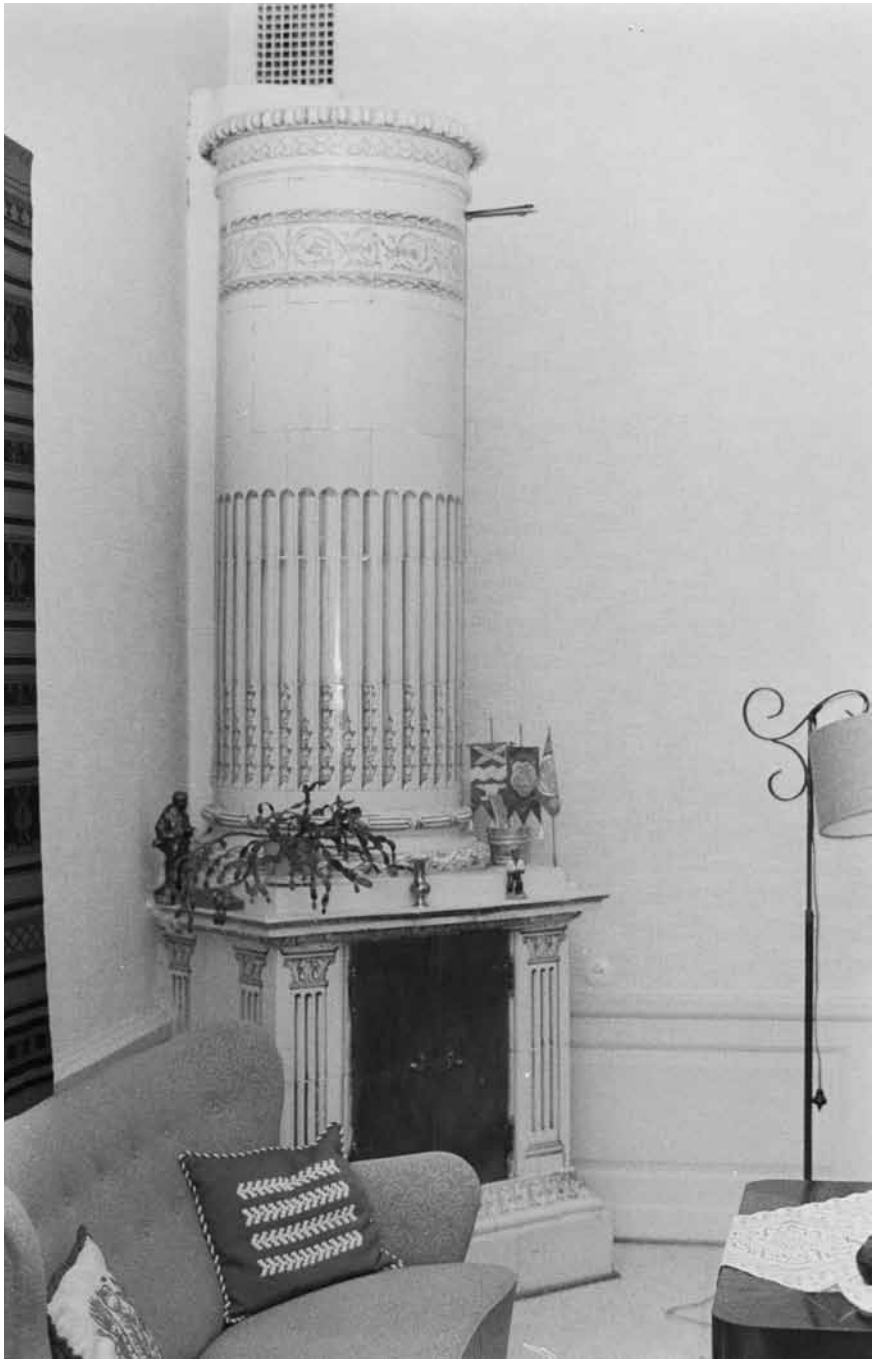

Kuva salista, Elias Härö, 1969 (?), MV RHO 39536

1 Johdanto

Ruotsi-Suomen 1700-luvun kartanorakentamisessa voidaan nähdä pienestä Nuhjalan (1764) päärakennuksesta alkava rokokoovaikutteisen arkkitehtuurin sävyttämä jakso, jonka tuotteliain suunnittelija oli muurarimestarin koulutuksen Tukholmassa saanut ja sittemmin Turun kaupunginarkkitehdin virkaa hoitanut C. F. Schröder. Hänen kynällään luotiin mm. Fagervikin (1771) ja Saaren kartanot (1777). Murroskausi rokokoon ja uusklassisen arkkitehtuurin tunnusomaisten sävyjen välillä orastaa tukholmalaisen arkkitehdin Erik Palmstedtin suunnittelemassa Mustion kartanossa (1783). Vuosisadan lopulla tapahtui pieni tyylimurros. Rokokootyylin ja karoliinisen perinteen jyrkkäkattoisten rakennusten vankkaan rintamaan työntyi kaksi uusklassistista kivistä kartanorakennusta: Brinkhallin kartano Turun Kakskerrassa (1793) ja Jokioisten kartano (1794). 1780-luvulta alkaen Kustaa III:n antiikin ihannoinnin synnyttämä virtaus puhalsi hovia lähellä olevien arkkitehtien keskuuteen Italian maaperältä virinneitä tuulia. Ranskalaisen arkkitehtuurin piirteet liudentuivat ja vuosisadan loppua kohti rakennusten pinnat silenivät ja yleisilme kiristyi, ikkuna-aukotus pelkistyi ja muuttui kehyksettömäksi, kattokulmat loivenivat ja räystäslistat varustettiin huomattavan näyttävin hammastuksin. Pidättyneisyys ja asiallisuus antoivat leimansa uusklassismin ulkoarkkitehtuurille ja aiempaa ulkoasun eloisuutta ja mahtailevuutta alettiin karsastaa.

Vuonna 1790 Turun ja Porin läänin maaherraksi nimitetty von Willebrand ei tyytynyt paikallisen suunnittelijakunnan palveluksiin, vaan arkkitehdiksi valittiin Tukholmasta nuori nouseva kyky, C.C. Gjörwell (nuorempi). Muutamien hauraiden asiakirjaviitteiden varassa nähdään, että Jokioisten kartanon rakennushanketta ovat tangeeranneet myös arkkitehtuuria harrastanut ja Brinkhallin suunnitellut Gabriel Bonsdorff sekä merkittävällä panoksella Tukholman kaupunginarkkitehti Erik Palmstedt. Mikä painoarvo kolmikon kullekin jäsenelle on annettava, jää kuitenkin vielä vaille kirkasta kuvaa. Jokioisten ja Brinkhallin, näiden kustavilaisen uusklassismin varhaisrakennusten arkkitehtuurista valtionarkeologi Nils Cleve on todennut, että ”Jokioisista tuli rakennus, jossa ilmenee Prinkkalan päärakennuksessa esiintynyt *jäykkä* arkkitehtuuri ja jossa yhtäläisyydet ulottuvat myös yksityiskohtiin”.[1]

von Willebrandin palatsin rikas pohjakaava toiminnallisesti eriytyneine huoneineen, jako kartanon herran, rouvan, edustuksen ja palveluskunnan tilojen kesken, ovat 1700-luvun aikana ruotsalaisessa kartanoarkkitehtuurissa, maaherrojen residensseissä ja upseerien virkataloissa kehittyneitä piirteitä, joista Jokioisten kartano on yksi jalostettu tulkinta. 1700-luvun ruotsalainen yläluokkaa palvellut arkkitehtuuri taas on perustettu pitkälti niiden vaikutteiden varaan, joita Carl Hårleman omaksui Pariisissa 1721-27 ja sovelsi erillisrakennuksiin ja mallipiirustussarjoihin. Työtä jatkoi Carl Wijnblad. Kun tähän elävään ja akateemiseen suunnitteluperinteeseen lisättiin Kustaa III:n kauden antiikin ihailu, ajan hermolla oleva arkkitehtikunta ja toisaalta englantilaisesta maisemapuistosta hurmioituminen, muodostui monivivahteinen taustasävystö, jonka saattelemana Suomen maaperälle kohosi 45 metrin pituinen kaksikerroksinen ja ajanmukainen *corps de logis,* tiilestä muurattuna, Loimijokilaakson pittoreskia maisemaa jalostamaan.

Lyhyesti ottaen päärakennuksen valmistumisen jälkeen, 1800-luvun ensivuosikymmenellä, rakentui sen pohjoispuolelle edustavien talousrakennusten sarja, joka rajasi kartanon piha-alueen englantilaistyylisine puistoineen pohjoisesta talouspihasta ja sen taustalla aukeavista peltomaisemista. Muuratut talousrakennukset: pakari, konttori, kivimakasiini ja talli, muodostivat sarjan puoliaumakattoisia rakennuksia, joiden ulkoasu oli mitä ilmeisimmin sangen pidättyvä ja myöhäiskustavilaisen hengen mukaisesti *kuubinen.* Nämä neljä rakennusta ovat yhä olemassa, mutta jokaisen ulkomuoto on muuttunut erinäisiä kertoja. Talouspihan toisella laidalla kohoaa raatihuoneen kokoluokkaa oleva puinen tapulimakasiinirakennus (1810). 1800-luvun varhaisrakennuksiin kuuluivat kaksi navettaa, joista vain toinen on enää olemassa, nykyisin museonavettana eli vailla käyttöä. Lisäksi selvityksessä on mukana muutamia nuorempia apurakennuksia.

Jokioisten kartanon tunnettu historia alkaa vuodeta 1539, ajalta jolta tunnetaan Jokiläänin neljänneskunta. Jokioisten maa-alueen tai kartanon omistushistoria on äärimmäisen rikas ja monivaiheinen ja kohtaa erään kulminaatiopisteen 1918, kun kartanon omistus siirtyi valtiolle ja kartanon silloiset, 32.000 hehtaarin maaomistukset järjestettiin uudestaan. Jokioisten kartano oli äärimmäinen suurtila, Eino Jutikkalan sanoin *jättiläisomistukseksi muuttunut lahjoitusmaa,* jolle 1700-luvulla veti vertoja ainoastaan Elimäki.[2] Vuosikausia kestäneessä tilojen uudelleenjärjestelyssä ja myynnissä kartanon (eli valtion) hallintaan jääneet maa-alueet supistuivat, js sama kehitys on jatkunut 2000-luvulle saakka.

Jokioisten kartanon historian kirjoittaminen vastaisi työtehtävänä Jokioisten kunnan historian kirjoittamista, jonka Olavi Anttila on tehnyt osaltaan 1991, kirjassa *Jokioisten historia – kartanosta kunnaksi.* Tässä käsillä olevassa selvityksessä on keskitytty vain ja ainoastaan rakennuksiin, hieman on sivuttu puiston vaiheita. Rakennuksista on valittu selvitettäväksi ainoastaan vanhin kartanon pihapiiriin kuulunut rakennuskanta, likimain rajavuosilta 1794…1930, ja rakennukset, jotka ovat liittyneet kartanon maataloustoimintaan itse päärakennuksen lisäksi. Päärakennuksen selvitys on laajahko, muut selvitykset ovat suppeita. Pääosin raportissa esiintyvät rakennukset on suojeltu asetuksella valtion omistamista rakennuksista 480/85. Kartanon itäpuolella olevat teollisuusrakennukset eivät sisälly tähän selvitykseen, eivät myöskään Maatalouden tutkimuskeskuksen aikana, lähinnä 1970-luvulla ja sen jälkeen rakennetut laitokset.

1.1 Aiempi tutkimus

Jokiläänin ja Jokioisten kartanon historian varhaisvaiheista on kirjoitettu aiemmin useassa yhteydessä. Keskeisistä mainittakoon tutkija Esko Aaltonen, joka kirjoitti aiheesta 1930- ja 1950-luvulla eri yhteyksissä. 1950- ja 1960-luvulla Yrjö Samuel Koskimies kävi läpi Jokioisten kartanon arkistoa ja laati painettuja luetteloita asiakirja-aineistosta, tosin 1800-lukua vanhemmasta aineistosta. 1972 Museoviraston tutkija Helinä Koskinen kirjoitti virkamieskäyttöön tarkoitetun tutkielman kartanon rakennushistorian päävaiheista, ja 1970-luvulla kartano herätti muutoinkin tutkijoiden kiinnostusta, kun alueelle suunniteltiin laaja uudisrakentamisohjelma. Vuonna 1973 valmistui maankäyttösuunnitelma MTTK:n toimintojen sijoittamisesta Jokioisiin. Tämän nidoksen alkuosassa on Museoviraston (Härö, Lounatvuori, Knapas et al.) laatima inventointiosio, jossa on käyty tiivistetysti läpi myös Jokioisten kartanon rakennushistoria.

Vuonna 2003 Maisema-arkkitehti Pia Kurki laati *Jokioisten kartanopuiston historiallisen inventoinnin* Engel Suunnittelupalvelut Oy:n toimesta. Kurki on pyrkinyt löytämään ja tuomaan esiin kaiken karttamateriaalin kartanoaluetta koskien ja kirjoittanut analyysinsa näiden pohjalta. Käsillä olevassa selvityksessä on tiivistelmä Kurjen tutkimuksessa esiin nostamista tiedoista.

Jokioisten kartanopuistoalue oli osa Central Baltic Interreg IV A -ohjelman hanketta ”Sustainable historic park management and development in Finland and Estonia”, DEVEPARK, vuosina 2009-2012. Hankkeen tavoite oli luoda verkosto, joka parantaa historiallisten puistojen tunnettuutta Suomessa ja Virossa ja kehittää ja esittelee uudenlaisia käytäntöjä puistojen ylläpidossa ja matkailukäytössä (LUKE, verkkosivut).

1.1.1 Asiakirja-aineistosta

Arkistolaitoksen kokoelmissa, Hämeenlinnan maakunta-arkistossa (HMA) on ehdottomasti laajin kokoelma Jokioisten kartanoon liittyviä asiakirjoja, toista sataa hyllymetriä. Ensi sijassa kirjoitettujen asiapaperien kokoelmaan liittyy myös karttoja ja rakennuspiirustuksia, mutta kartanon kokoon, ikään ja rakennuskannan rikkauteen nähden määrä on vaatimaton ja otanta piirustuksia aivan sekalainen. Toistaiseksi näyttää siltä, että suuri osa vanhoja kartanoalueen rakennusasiakirjoja on joko edelleen löytymättä tai ne ovat tuhoutuneet esim. ajanjaksolla 1-4/1918, kun kansalaissodan melskeissä kartano oli punakaartilaisten ja sitten valkoisten hallinnassa, jolloin vallitsi sekasorto ja terrori ja kartanon tiedetään kärsineen ja ihmisiä teloitetun.[3] Osa nuorempaa, ensisijassa MTTK:n ajalta, ja päärakennuksen ullakolla sijainnutta eriaikaista asiakirja-aineistoa on siirtynyt vuoden 2016 aikana Hämeenlinnan maakunta-arkistoon ja se odottaa siellä luettelointia, eikä siten ole käytettävissä. Jatkossa tämän aineiston tullessa julkiseksi se antanee lisätietoa tässä selvityksessä avoimeksi tai epäselväksi jääneisiin kohtiin. Nuorempia rakennuspiirustuksia 1900-luvun loppupuoliskolta on Kansallisarkiston Rakennushallitus III:n kokoelmassa. Osin samoja piirustuksia ja laajempi nuorten piirustusten aineisto on Senaatti-kiinteistöjen Tampereen toimipisteessä. Luettelo tässä tutkimuksessa käytetyistä arkistolähteistä löytyy lopusta ja selviää yksityiskohtaisemmin lähdeviitteistä ja kuvateksteistä.

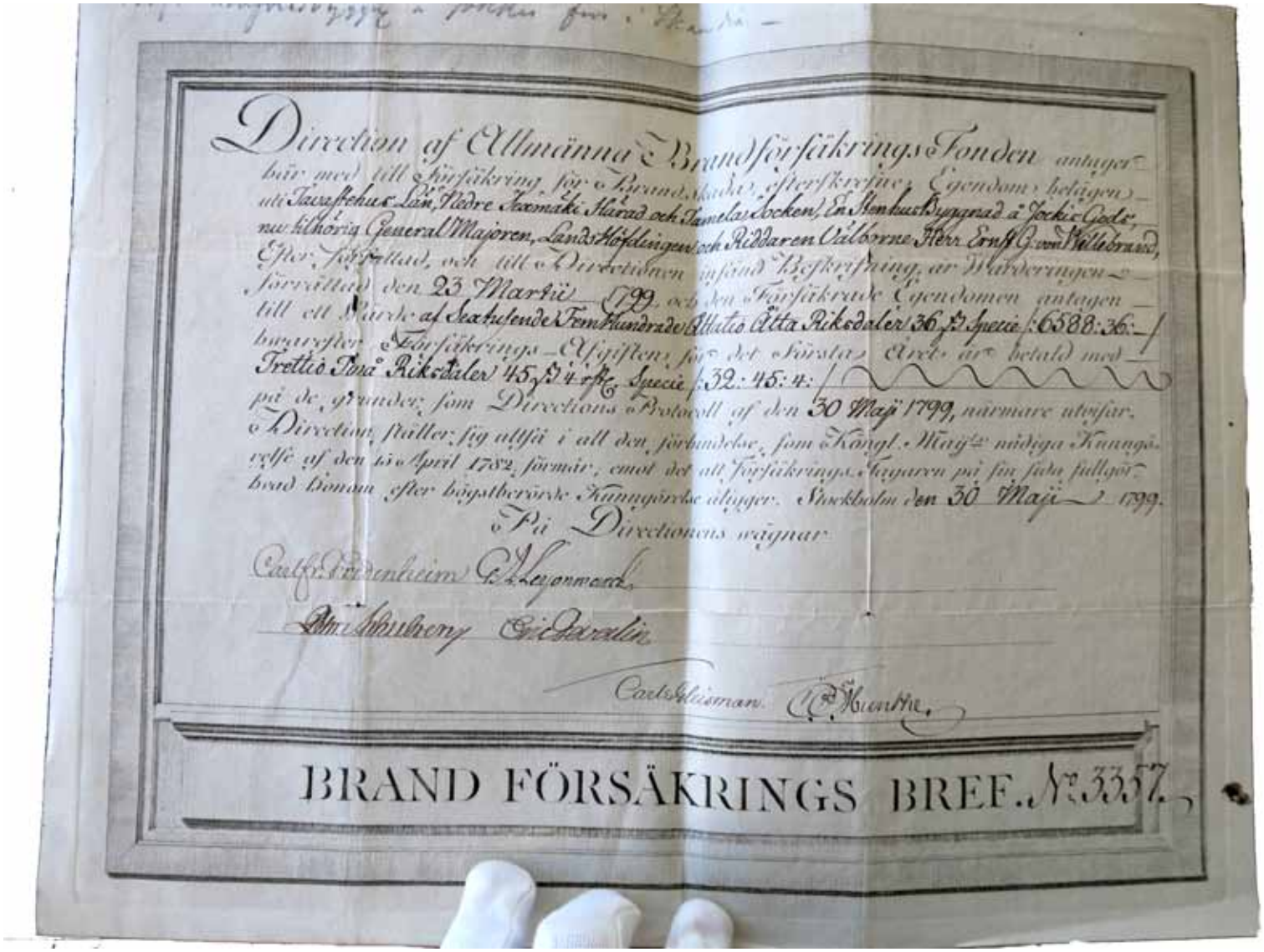

Direction af Allmänna Brandförsäkrings Fonden antager bär med till Försäkring för Brand-Skada efterskrefne Egendom belägen uti Tavastehus Län, Nedre Tavastehus Härad och Tamela Socken, En Stenhus Byggnad å Jockis Gods nu tillhörig General Majoren, Lands Höfdingen och Riddaren Wälborne Herr Ernst Gustaf von Willebrand, Efter författad, och till Directionen insänd Besiktning, är Wärderingen förrättad den 23 Martii 1799, och den Försäkrade Egendomen antagen till ett Värde af Sexhundrade Tretio Åtta Rikedaler 36 Specie: 6588:36:/ hvarefter Försäkrings-Afgiften för det Första Ärk. är betald med Tretio Två Rikedaler 45 Sk 4 rk Specie: 32:45:4:/ på de grunder som Directions Protocoll af den 30 Maji 1799, närmare utvisar. Direction ställer sig alltså i all den förbindelse, som Kongl. Maj:ts nådiga Kungörelse af den 15 April 1782, förmär, emot det att Försäkrings-Tagaren på sin sida fullgörbrad blomm efter högstberörde Kungörelse åligger. Stockholm den 30 Maji 1799.

På Directionens vägnar

Carl F. Fürenheim G. Lagermark

Olof Ahlberg G. Åberlin

Carl Gliseman. C. F. Hunthe.

BRAND FÖRSÄKRINGS BREF. № 3357.

von Willebrandin 1799 ottaman palovakuutuksen 3357 kantakirja, jolla vakuutettiin päärakennus. HMA Jokioisten kartanot 317.

2 Yleistä

2.1 Jokioisten kartanon omistajat ja päävaiheet

1539 Jokioisten neljänneskunta tunnetaan yhtenä Portaan pitäjän osana.[4]

1562 Kuningas Erik XIV lahjoittaa Jokioisten neljänneskunnan Klaus Kristerinpoika Hornille.[5]

1566 Omistus palaa Hornin leskeltä takaisin kruunulle.[6]

1571 Kruunu lahjoittaa tilan läänitykseksi valtakunnanneuvos Klaus Flemingille.[7]

1597 Omistus palaa Flemingin kuoltua takaisin kruunulle.[8]

1602 Kruunu lahjoittaa Jokiläänin ratsumestari Jesper Matinpoika Kruusille, vuodesta 1613 ”ikuiseksi omaisuudeksi”, jolloin omistukseen kuului 26 kylää, 132 taloa ja 46,5 manttaalia. [9]

1618 Kruus rakennuttaa kartanon.[10]

16XX Jesper Kruusin kuoltua omistus siirtyy suvussa lopulta tytär Anna Maria Kruusille > Anna Maria Lewenhaupt.[11]

1683 Kuningas Kaarle XI:n lahjoitusmaiden palautusohjelma kuningaskunnassa. Jokilääni säilyy kuitenkin Anna Maria Lewenhauptin omistuksessa.[12]

1716 Omistus siirtyy Anna Maria Lewenhauptin perillisille jaettavaksi.[13]

1747 Adam Horn saa useiden kauppojen jälkeen Jokioisten kartanon haltuunsa.[14]

1764 Kapteeni Reinhold Johan Jägerholm ostaa ja yhdistää Jokiläänin tilat, mutta ylivelkaantuu ja Jokiniemi siirtyy Ruotsin valtionpankin hallintaan.[15]

1773 Ruotsin valtionpankki myy Jokioisten kartanot huutokaupalla vapaaherra Gustaf Gottfrid Reuterholmille.[16]

1791 Kreivi Adolf Fredrik Munck ja vapaaherra Ernst Gustaf von Willebrand ostavat yhdessä Jokioisten kartanot, mutta sopivat pian omistusjärjestelyistä niin, että von Willebrandista tulee yksinomistaja.[17]

1794…98 E. G. von Willebrand rakennuttaa uuden päärakennuksen, nykyisen kartanorakennuksen.[18]

1798… von Willebrandin perustama verkatehdas aloittaa toimintansa Loimijoen varressa, osa rakennuksista palaa alkuvaiheessa, uusia osia rakennetaan välittömästi ja tehdas laajenee 1800-l alkuvuosina kosken molemmin puolin.[19]

1804 von Willebrandin rakennuttama kankirautapaja valmistuu Loimijoen kosken alajuoksulle, ja sitä seuraten rakennetaan erinäisiä lisärakennuksia 1800-l ensi vuosikymmeninä.[20]

1826 E. G. von Willebrandin leski (1809>) vuokraa (1822) ja sittemmin myy kartanon kapteeni Josef Brehmerille (aiemmin Bremer).[21]

182X Josef Brehmer perustaa Jokioisiin naulatehtaan.[22] Vuonna 1836 Brehmer ostaa myös Högforsin ruukin (Karkkila).[23]

1861 Jokioisten kartanot siirtyvät Josef Brehmerin pojille, Walfrid ja Kasimir, Kasimirin ryhtyessä kartanonisännäksi.[24]

1871 Tiettävästi W. ja K. Brehmer perustavat osakeyhtiö Jokkis Ab:n, joka myydään ruotsalaiselle Adam Fr. Hård af Segerstadille.[25]

1875 Yhtiön nimi kirjoitetaan muodossa Jokkis Gods Ab ja yhtiö on ruotsalaisomistuksessa. Jokioisissa alkaa jakso, jolloin sitä johtavat palkatut isännöitsijät eli kartanon *patruunat* (*patron*). Ensimmäisenä patruunana on Emil Oskar Palm.[26]

1882 Isännöitsijäksi tulee ruotsalainen Ludvig Berndes, kansan keskuudessa ”*patruuni Päärnes*”.[27]

1895 Yhtiön osake-enemmistö siirtyy suomalaisten omistukseen ja yhtiön säännöt uusitaan 1897.[28] Yhtiön huomattavin osakkeenomistaja on vapaaherra Johan Mannerheim (marsalkka Mannerheimin veli) .[29] Jakob Estlanderista tulee uusi isännöitsijä ja kartanoa johtaa ja kehittää (1896-1904) Johan Mannerheim.

1898 Perustetaan Oy Ferraria Ab rautatehdas, jonka Jokkis Gods Ab ostaa 1902, jota johtaa Jakob Estlander

1899 Perustetaan Jokioisten siirappitehdas

1907 Osake-enemmistön, ja sittemmin koko osakekannan, ostaa maanviljelysneuvos Alfred Kordelin.[30]

1913 Isännöitsijäksi tulee Paul Pettersson[31]

1916(?) Jokioisten siirappitehdas myydään pois yhtiöltä[32]

1917 Kordelin kuolee ns. Mommilan kahakassa ja Suomen valtio ostaa Jokioisten kartanot Kordelinin perikunnalta 1.8.1918.[33] Samalla pääosa Oy Ferraria Ab osakekannasta, Jokioisten mylly, saha, tiilitehdas ja turvepehkutehdas siirtyvät valtion omistukseen.[34]

1918 Jokioisten kartanon hoitokunnan johtoon asetettaan senaattori E.Y. Pehkonen, joka huolehtii suuren maareformin järjestelyistä vuoteen 1925 saakka.[35]

1922 Maareformi toteutuu ja vuoteen 1922 mennessä Jokiläänin 32.000 ha maa-ala jaetaan noin tuhanneksi itsenäiseksi tilaksi ja valtion haltuun jää keskeinen alue Jokioisten kartanoa ja 10.600 ha maa-ala.[36] Entiset kartanoyhtiön maat jakautuvat 11 erilliseen kartanoyksikköön, joita aletaan kutsua nimellä *Jokioisten kartanot*.[37]

1923-41 Valtio myy lisää maa-alueita.[38]

1925 Karjanhoitokoulu aloittaa toimintansa Jokioisten kartanolla. [39]

1926 Ferraria rakennuttaa Loimijoen koskeen vesivoimalaitoksen.[40]

1931 Valtion koemeijeri ja maitotalouden koelaitos aloittaa toimintansa Jokioisissa.[41]

1931 Valtio myy osuutensa Oy Ferraria Ab:sta Fiskars-konsernille.[42]

1944> Pika-asutus ja maanhankintalakien perusteella maa-alueita jaetaan asutukseen ja kartanon alueeksi jää n. 6200 ha. [43] Kartano on edelleen merkittävä maa- ja karjatalouden työllistäjä ja kartanossa tehdään maatalouden koeviljelyä, kasvinjalostusta ja tutkimusta. Vuonna 1945 perustetaan Jokioisten siemenkeskus, jolle siirtyy jalostettujen lajikkeiden lisäviljely ja markkinointi yksinoikeudella.[44]

1957 MTTK eli maatalouden tutkimuskeskus perustetaan ja tutkimuskeskuksen pääpaikka sijaitsee Vantaan Jokiniemessä

1958-9 Kartanon vanhojen kasvihuoneiden käyttö päättyy ja uudet rakennetaan toisaalle.[45]

1971 Päätetään siirtää MTTK:n toiminta ja tutkimuskeskus Jokioisiin (Vantaalta), jolloin Jokioisten kartano siirtyy MTTK:n hallintaan.[46]

1972-73 Arkkitehti Olli Kivinen laatii aluesuunnitelman MTTK:n uusien laitosrakennusten sijoittamisesta Jokioisiin ja suunnitelman vanhojen rakennusten käytöstä.[47] Uusia tiloja tutkimuskeskukselle tarvittiin 23.000 m2 ja varastotilaa 11.000 m2.

1979-83 MTTK:n laitosrakennuksen valmistuvat vaiheittain ja otetaan käyttöön: kotieläinhoito, kasvinviljely, maatalouskemia ja -fysiikka, kotieläinjalostus, maantutkimus ja keskuslaboratorio. Hallintotoimisto ja laskentatoimisto sijoittuvat päärakennukseen.[48]

1984 Jokioisten sahan toiminta päättyy.[49]

Klas Kristersson Horn, sv.wikipedia.org

Ote: kts. viereinen sivu

3 Jokioisten kartanon historia - lyhyesti

3.1.1 Nimistä

Jokioisten kartanoa käsittelevä kirjallisuus vilisee paikannimiä. Siksi silmäys seudun varhaishistoriaan ja 1400–1600-luvun aluehallintoon on paikallaan. Nykyinen Lounais-Hämeen alue jaettiin Ruotsin vallan aikana hallintopitäjiin, joiden kautta kerättiin verot ja jotka toimivat käräjäpiireinä. Vuonna 1435 tehtyjen reformien myötä hallintopitäjät järjestettiin laajempien hallintoyksiköiden eli kihlakuntien alaisuuteen. Silloinen Loimon, 1500-luvun alusta Portaan (Portas) hallintopitäjä, jossa Jokioinen sijaitsee, siirtyi osaksi Sääksmäen kihlakuntaa. Kihlakunnan alainen hallintopitäjä taas jakautui pienempiin osiin, ja Portaan pitäjä muodostui Pitkäjärven, Hirsjärven, Tammelan ja Jokioisten neljänneskunnista. Jokioisten ja Tammelan neljänneskunnat taas kuuluivat laajempaan Tammelan kirkkopitäjään eli seurakuntaan. Tammelassa puolestaan oli omia kappeliseurakuntia, kuten Jokioinen, joka irrottautui emäseurakunnasta 1600-luvulla.[50] Tammelan ja Jokioisten nimien esiintyminen rinnakkain liittyy siis aluehallinnon ja seurakuntajakojen historiaan.

3.1 Klas Kristersson Hornista patruunoiden aikaan

Jokioisten kartanon syntyminen liittyy kiinteästi rälssisäätyyn (aateli), eli Ruotsin vallan aikaiseen järjestelmään, joka mahdollisti verovapauden sotapalveluksessa ansioituneille. Vaikka rälssioikeudet saavutettiin alun perin sotapalveluksen (ratsupalveluksen) kautta, muotoutui rälssi 1500-luvun aikana perinnölliseksi. Kun kuningas Erik XIV vuonna 1562 lahjoitti eli läänitti Jokioisten neljänneskunnan (Jokiläänin) sodissa kunnostautuneelle suosikilleen, Klas Kristersson Hornille[51] (~1518–1566), noudatti hallitsija vielä vanhaa rälssiä, mikä tarkoitti sitä, että Hornin oli suostuttava ylläpitämään tilallaan ratsumiehiä.[52] Horn kuitenkin kuoli pian, ja Jokilääni peruutettiin kruunulle, kunnes kuningas Juhana III lahjoitti sen toiselle sotatantereilla ansioituneelle aatelismiehelle, Klaus Flemingille (~1535–1597).

Kun Fleming riitautui valtaan astuneen Kaarle-herttuan kanssa, peruutettiin Jokilääni 1590-luvulla jälleen kruunulle. Seuraavaksi Kaarle-herttua lahjoitti läänin valtaneuvos Jesper Mattsson Kruusille (1576–1622)[53]. Olavi Anttilan mukaan "Tämä 26 kylän ja 132 talon, yhteensä 46½ manttaalin läänitys, luovutettiin vuonna 1613 ikuisena perintönä Kruusille nautittavaksi ja pidettäväksi kaikkine veroineen ja maatiloineen." Kruusista alkaa varsinainen Jokioisten kartanon historia, kun hän päätti edeltäjistään poiketen perustaa mailleen säteri- eli asuintilan. Kruusin ajasta alkoi paitsi kartanon tarina, myös talonpoikien katkerien oikeudenkäyntien historia, joka kattaa kartanon arkistosta hyllymetrejä, sillä läänityksen haltijalla oli laaja ja heikosti säädelty verotusoikeus. Se johti siihen, että monet talonpojat menettivät verorästien paineessa tilojensa sukuoikeudet.[54]

Toisaalta läänitystenkin "ikuisuus" oli lahjoituskirjojen sanakäänteistä huolimatta kyseenalainen. Tilojen menettäminen saattoi ajaa aatelismiehen nopeasti loistosta rappioon, ja Jokioisten kartanokin ehdittiin peruuttaa useita kertoja kruunulle. Kartanon historia, joka kietoutuu rälssiin, kuninkaan suosikkeihin, perinnölliseen aateluuteen ja henkilö-, suku- ja hovisuhteisiin, onkin mitä suurimmassa määrin sääty-yhteiskunnan historiaa.

Jesper Mattson Kruusin kuoltua kartano saatiin pidettyä suvussa, ja se oli hetken jopa ruotsalaiseen ylhäisaateliin kuuluvan valtakunnankanslerin Axel Oxenstiernan (1583–1654) tyttären, Katarina Oxenstiernan, hallinnassa 1640-luvulla. Hänen tyttärensä, Anna Maria Kruus, johti leskeksi jäätyään kartanoa pitkään, vuodet 1666–1716. Tänä aikana hän onnistui hankkimaan jälleen kerran kruunulle peruutetun kartanon takaisin ja laajentamaan maita.[55] Kruusin kuoltua kartano periytyi seuraavalle sukupolvelle, ja velkaantuminen pakotti myymään omaisuutta ja pilkkomaan kartanon maita, kunnes kapteeni Reinhold Jägerhorn (1716–1790) 1700-luvun puolivälissä onnistui ostamaan takaisin suuren osan Jokilääniä. Tässä vaiheessa kartano käsitti 32 000 hehtaaria.[56]

Andreas Mollenin kartta vuodelta 1723. Sijainti: kartanon seurusteluhuoneen seinällä. Kartan sisältö koskee Jokioisten kartanon itä- ja länsipuolen tiloja, ja varsinainen kartanoalue on merkitty vain symbolisesti joen varteen.

Ernst Gustaf von Willebrand
fi.wikipedia.org

E. Aaltonen on kirjoittanut vuonna 1931 tiiviin selvityksen Jokioisten kartanon omistajista. Aaltonen kertoo, että von Willebrandin kuoltua 1809 ”hoiti kartanoa perikunnan laskuun pontevin käsin hänen leskensä Vendla Gustava”, aina vuoteen 1820 saakka. Huutokaupassa 1822 kartano siirtyi yhteisomistukseen: von Willebrandin kahden tyttären miehille, Carl Erik Mannerheimille ja Carl Wallenille, sekä poika Adolf Fredrik von Willebrandille. (Aaltonen, E. 1931, s.150-151).

Menestyneestä liikemiehestä on annettu erinäisiä aikalaisarvioita, joissa sekä ylistetään että vähätellään herran ansioita ja sivistystä. On ilmeistä, että von Willebrand oli ensi sijassa toiminnan mies: ”Hän on uutterin ja viisain taloudenpitäjä, mitä voi nähdä. Jos se mies olisi lukenut, olisi hän tehnyt ihmeitä, nyt tekee hän vain suurtöitä”, kuten vuosina 1799-1800 perheessä ollut kotiopettaja Mikael Choraeus kertoo isännästä kirjeissään. Choraeus jatkaa, että ”Toimelias hän on kaikessa, mikä koskee taloutta, hyvä pää hänellä on… Kartanossa Jokioisilla hän rakentelee kuin mies”.

von Willebrandtin perheestä tiedetään hieman. Vanhin lapsista oli vuonna 1779 syntynyt Wendla Sophia, joka oli siis 15-vuotias kun kartanon rakentaminen oli täydessä vauhdissa 1794. Toinen tytär Eva Gustava syntyi 1781, meni naimisiin 1799 Stjernwallin kanssa ja synnytti Saaren kartanossa vuonna 1808 tytön, joka kastettiin Eva Aurora Charlottaksi. Eva Aurora oli sittemmin kuuluisaksi ja tunnetuksi tullut seurapiirikaunotar ja hyväntekijä Aurora Karamzin. Kolmas von Willebrandin tytär Wilhelmina Albertina syntyi 1782. Pojista vanhin Gustaf Henrik syntyi 1786 ja Ernst Fredrik vuotta myöhemmin. Kolmas poika, Johan Reinhold, syntyi 1790. Syntymäjärjestyksessä neljäs tytöistä ja neljäs pojista menehtyi nuorena. Jokioisten kartanon valmistuessa ~1799, perheeseen kuuluivat siis isä, äiti ja 6 lasta, ikähaarukassa 9…20 vuotta.

von Willebrandin kulttuurielämästä tiedetään, että hän oli Turun musikaalisen seuran puheenjohtaja, ja että hänen tyttärensä esiintyivät seuran konserteissa. Choraeus kuvailee isäntää seuraavasti: ”Jokapäiväisessä seurustelussa on hän sangen miellyttävä, vaatimaton ja vapaa, kun hän on Jokioisilla ilman naisväkeä ja vieraita; silloin voin seurustella hänen kanssaan niin iloisesti kuin haluan ja voisin käydä puettuna miten vain; mutta kun hänen naisensa tulevat sinne, muuttuu hän ikään kuin alakuloiseksi ja jollain tavalla yksinäisemmäksi ja kärttyisäksi…”. Arkipäivästä kotiopettaja antaa pienen välähdyksen: ”Jokapäiväisessä elämässä he eivät elä ylöllisesti: 4 ruokalajia päivälliseksi, 3:kin toisinaan; mutta niin pian kuin vieraita tulee, ja heitä on joka viikko, on oivalliset pidot…”
(E. Aaltonen 1931, 259-268)

Pahaksi onneksi Jägerhorn oli rahoittanut ostoksensa pitkälti velalla ja joutui pian vaikeuksiin: kartano siirtyi vuonna 1773 laamanni Gustaf Gottfried Reuterholmille (1721–1803). Hän hoiti kartanoaan Ruotsista käsin, mutta järjesti paikan päälle asioita hoitamaan kartanon tulevan omistajan, Turun ja Porin läänin maaherran, Ernst Gustaf von Willebrandin (1751–1809). Etäisyydestä huolimatta oli Reuterholm Harry Donnerin mukaan paitsi omista läheisistään välittävä ihminen, myös alaistensa asemasta kiinnostunut.[57] Kun Reuterholmin oli rahapulassa myytävä kartano, hankki von Willebrand sen välikäsien kautta itselleen – hän ei nimittäin nauttinut Reuterholmin suurta suosiota tai luottamusta.[58]

Georg Haggrèn luonnehtii Kansallisbiografian verkkosivuilla von Willebrandia näin: *”Kustaan sodan aikana rikastunut von Willebrand oli merkittävimpiä virkamiehiä ja teollisuudenharjoittajia Ruotsin ajan lopun Suomessa. Hänet nimitettiin 1790 Turun ja Porin läänin maaherraksi. Von Willebrand asettui Jokioisten kartanoon, josta tuli hänen aikanaan yksi Suomen komeimmista kartanoista ja suurimmista teollisuuskeskuksista. Vihollisen vallattua Etelä-Suomen 1808 von Willebrand ryhtyi tarmokkaasti valmistelemaan suuriruhtinaskunnan siirtämistä Venäjän keisarin alaisuuteen.”*[59] von Willebrandin toimeliaan kauden jälkeen kartano siirtyi teollisuusmies Josef Brehmerille (1789–1874). Anttilan luonnehdinta Bremeristä on vähemmän mairitteleva: *”Josef Bremer... oli ankara, ärtyisä ja jäykkäniskainen herra. Kartanoaan ja tehdaslaitoksia hän hoiti täysin liikemiesmäisesti ja suhtautui alaisiinsa ankaran holhoavasti. Kartanon päärakennus oli kuin pääkonttori, josta määräykset sinkoilivat.”*[60]

Jokioisten kartanon myyminen runsaslukuisine rakennuksineen, laajoine maineen ja vähitellen kasvaneine teollisuuslaitoksineen on koko sen pitkän historian aikana ollut vaikea tehtävä. Kartanon myynti onkin usein kariutunut siihen, ettei ostajaa ole löytynyt. Niin kävi Brehmerinkin päätettyä luopua kartanosta, ja myyntineuvottelujen ajauduttua umpikujaan päätyi kartano hänen poikiensa hoteisiin. Kasimir Brehmerin aikana kartano muutettiin osakeyhtiöksi vuonna 1871 (vuodesta 1875 Jokkis Gods Aktiebolaget). Osakeyhtiön johto oli ruotsalaista 1900-luvun alkuun asti (patruunoina Emil Oskar Palm, Ludvig Berndes), ja elämä Jokioisissa sai uutta väriä ruotsalaisista työntekijöistä, joista osa jäi pysyvästi Suomeen.[61]

Jokkis Gods Aktiebolagetin osake-enemmistö siirtyi suomalaisomistukseen 1890-luvulla, ja Jokioisten kartanoon asettui isännöitsijäksi Jakob Estlander, ja maataloudesta vastaamaan agronomi, vapaaherra Johan Mannerheim (1868–1934). Tarmokas Mannerheim aloitti hevosten jalostamisen Jokioisissa, teki aloitteen Forssan ja Humppilan välillä kulkevan rautatien rakentamiseksi ja perusti uuden sokeri- ja siirappitehtaan. Kun levottomissa poliittisissa olosuhteissa karkotettu Mannerheimin muutti Ruotsiin vuosisadan alussa;[62] myi hän osakkeensa maanviljelysneuvos Alfred Kordelinille (1868–1917). Tässä vaiheessa kartano oli suuryritys: sen piiriin kuului 500 alustalaista, 2100 hehtaaria maata, 1500 lehmää ja 220 hevosta.[63] Kordelinin aika Jokioisissa sai kuitenkin dramaattisen lopun, kun sekä Kordelin että kartanon isännöitsijä Paul Pettersson ammuttiin Mommilassa vuonna 1917.[64] Jokioinen joutui seuraavana vuonna sisällissodan näyttämöksi ja oli ensin punaisten, sitten valkoisten hallussa.[65]

HMA, Jokioisten kartanot, 303. Ainakin 1900-l alussa käytössä ollut yhtiön virallinen kirjepohja.

Jokkis Gods Ab:n aikana syntynyttä rakennuskantaa Loimijoen alajuoksulla, kuvattuna vuonna 1913. Yleispiirteissään rakennuskantaa on purettu ja uusittu 1900-luvulla ja vain vuonna 1898 rakennettu osa, kuvassa oikealla, kehysrakenteinen täyteseinällinen tuotantorakennus, on jossain muodossa edelleen olemassa. Taustalla kohoaa päärakennus ja oikealla pilkistävät kasvihuoneet. Kuva FM 3602.

Alajuoksun rakennuskantaa 2016.

OSAKEYHTIÖ FISKARS AKTIEBOLAG

FERRARIA

Loimaan tehtaat. Loimaa fabriker.

Jokioisten tehtaat. Jockis fabriker.

Valmisteet

JOKIOINEN:

Lankanauloja, huopanauloja, kenkänauloja, sinkiläitä, nupeja, niittejä.
Teräslankaa jousia, teräsköysiä y.m. varten.
Kirkasta ja kuparoitua rautalankaa, galv. rautalankaa, galv. aitalankaa, kukkalankaa, pyöreätä ja litteätä nitomalankaa, lasituslankaa.
Betoniverkkoa ja panssariverkkoa.

LOIMAA:

Kettinkejä uitto-, sahateollisuus-, laivaus- ym. tarkoituksiin. Patenttikettinkiä maatalous- ym. tarpeisiin.
»Voima» lumi- ja jääketjuja moottoriajoneuvoihin.
Hevosenkenkä- ja jäänauloja.
Seulaverkkoa, saranoita.

RAUMA: Lankanauloja.

Tillverkningar

JOCKIS:

Trådspik, filtspik, skostift, märlor, nubb, nitar.
Stålträd för fjädrar, linor etc.
Blank och förkoppr. järntråd, galv. järntråd, galv. stängselträd, blomtråd, rund- och flat stiftträd, glasmästartråd.
Betongnät och pansarnät.

LOIMAA:

Kätting för flottnings-, sågverks-, sjöfarts- m.fl. behov.
Patentkätting för lantbruksbehov m.m.
»Voima» snö- och iskätting för motorfordon.
Hästskosöm och isbrodd.
Järntrådsduk (siktduk), gångjärn.

RAUMO: Trådspik.

31

Ote kirjasta Suomen metalliteollisuus 1955.

3.2 Itsenäistymisen jälkeen (1918…)

Sisällissodan jälkeen Jokioisissa pyrittiin ratkaisemaan keskeinen sotaan johtanut ongelma, eli maanomistusoikeus. Ns. torpparilain tarkoitus oli luovuttaa vuokralla olleet viljelysmaat niitä viljelevien torppareiden omistukseen. Anttilan mukaan Jokioisissa vuokraviljelijöitä oli koko maan mittakaavassa ollut keskimääräistä enemmän, joskin maanomistuskysymystä oli pyritty ratkaisemaan jo ennen sotaa. Kartanoa johti Senaatin nimittämän kartanon johtokunnan jäsen eli kartanon ensimmäinen toimitusjohtaja E.Y. Pehkonen. Kolme ja puoli vuotta kestäneellä jaksolla suoritettiin valtaisa määrä Jokioisten kartanon maa-alueiden maanmittaus-, lohkomis- ja myyntitoimia maanmittausinsinööri J.A. Berliinin toimesta.[66] Tiloja oli 698 kappaletta, maa-alaa 32.000 ha ja alueella n. 8000 asukasta, joista jaettiin prosessissa 18t ha ja joista muodostui 925 uutta tilaa. *"Kauppakirjojen allekirjoittaminen Jokioisten kartanossa 3.1.1921 oli mieleenpainuva tilaisuus, jota melkein kaikki Jokiläänin sukuoikeustilalliset olivat todistamassa. Tuolloin päättyi muodollisestikin miespolvia kestänyt ja lukemattomat kiistat aiheuttanut Jokiläänin tilallisten alustalaiskausi…"* Valtiolle jäi maata noin 10.600 hehtaaria.[67]

Valtion ostaessa Jokioisten kartanon siirtyi sille samalla suurin osa kartanoyhtiöiden omaisuudesta, mukaan luettuna pääosa Osakeyhtiö Ferrarian osakkeista. Ferraria oli ostanut kartanon rautatehtaan vuonna 1903, mutta siten, että kartanoyhtiö omisti valtaosan Ferrarian osakkeista. Muita kartanoyhtiön kautta valtiolle siirtyneitä rakennuksia ja teollisuuslaitoksia olivat Kartanonkylän myllyt, saha, tiilitehdas ja turvepehkutehdas.[68]

Ajatus kartanon yhdistämisestä maataloudelliseen opetus- ja tutkimustoimintaan virisi heti sisällissodan jälkeen. Anttilan mukaan tarkoituksena oli varmistaa torppariudesta vapautuvien valmiudet itsenäiseen maanviljelyyn. Vaikka pienviljelijäkoulu perustettiinkin läheiselle Rehtijärvelle, muutti Maanviljelystaloudellisen tutkimuslaitoksen tilan puutteesta kärsivä kasvinjalostusosasto Tikkurilan Jokiniemestä Jokioisiin vuonna 1928.[69] Vuoden 1926 selostuksessa mainitaan, että Jokioisten kartanosta alkoi vähitellen muodostua *"huomattava maatalouskeskus, jossa suoritetaan monenlaisia kokeita ja jossa työskentelee lukuisa joukko ylioppilasharjoittelijoita…"*[70] Toimitusjohtaja Pehkosen huolehdittua maareformityöstä häntä seurasi agronomi V. A. Arola, jonka kaudella alkoi uusi nousu- ja kehityskausi. Silloin rakennettiin mm. kasvinjalostuslaitos, maitotalousopisto ja koemeijeri.[71]

Kartanon alueilla toimi Jokioisten maatalousoppilaitos, valtion hevosjalostusosasto ja Jokioisten siemenkeskus (perustettu 1945). Lisäksi muina valtion laitoksina siellä sijaitsi maitotalouskoelaitos koemeijereineen ja ilmatieteen laitoksen observatorio. Jokioisten kartano oli valtion omistuksessa ollessaan maataloushallituksen alainen vuoteen 1971 asti, jolloin se siirrettiin maatalouden tutkimuskeskukselle.[72]

2016

3886/735-1940.
JOKIOISTEN KARTANOT
omistaa Suomen valtio
TOIMITUSJOHTAJA
JOKIOINEN
2 p:nä loka kuuta 19 40
N:o 2399.

HMA, Jokioisten kartanot, 573. Valtion hallinnon aikana käytössä ollut kirjepohja.

Kuva 1930-luvulta, kun Loimijoen ylitti vielä puuarkkuinen silta, joka korvattiin 1950-l betonista valetulla holvikaarisillalla. Taustalla kohoaa Jussi ja Toivo Paatelan suunnittelma Valtion maitotalouskoelaitos ja meijeriopistorakennus 1929-1930. Kuva: Esko Salminen, albumista Jokioisten Lyons Club 1995.

Olli Kivisen 1976 suunnittelmat MTTK:n kotieläinjalostuslaitoksen rakennukset. Nykyiset LUKE:n Laboratorium, Datum, Animale... jne.

3.3 MTTK

Vuonna 1972 päätettiin MTTK:n eli maatalouden tutkimuskeskus sijoittaa Jokioisiin Valtion omistamalle alueelle. Jo aiemmin, vuonna 1928 keskuksen kasvinjalostusosasto oli siirtynyt Vantaan Tikkurilasta Jokioisiin ja osasto oli sijoitettu alueella oleviin vanhoihin rakennuksiin. MTTK:n tehtävää kuvailtiin seuraavasti: *"laitoksen tehtävänä on johtaa ja hoitaa kasvinjalostusalan tutkimusta ja näin ollen vastata siitä, että maassamme on peltokasveistamme mahdollisimman hyvä lajikevalikoima sitä mukaa kuin laitoksen määrärahat ja muut resurssit tekevät sen mahdolliseksi"*.[73]

Suunnittelua valvomaan asetettiin laaja-alainen valtionhallinnon työryhmä, johon myös Museovirasto osallistui tehden kohteiden inventointia, luokittelua ja suojelutoimenpiteiden ohjelmointia.[74] Arkkitehti Olli Kivinen Ky sai toimeksiannon Rakennushallitukselta ryhtyä suunnittelemaan erilaisia maankäytön vaihtoehtoja. Museovirasto kannatti lausunnossaan 1973 Kivisen ns. 1. vaihtoehdon ottamista jatkosuunnittelun pohjaksi: *"rakennukset on ryhmitelty Kiipuun vievän tien pohjoispuolelle siten, että uudet laitokset yhdistyvät maisemallisesti vanhaan kartanoalueeseen jatkamalla alueelle ennestään luonteenomaista vapaamuotoista akselijärjestelmää."*[75] Lausunnon kirjoittajana oli Elias Härö. Yleispiirteinä Härö mainitsi Jokioisten edustavan 1700-luvun lopusta yhtäjaksoisesti kehittyneen "suomalaisen herraskartanoympäristön korkealaatuisimpia ominaisuuksia", joka tulisi ymmärtää ja ottaa huomioon uudisrakentamisen jatkokehittelyssä.

Kiipulle johtava
Kirkkotie

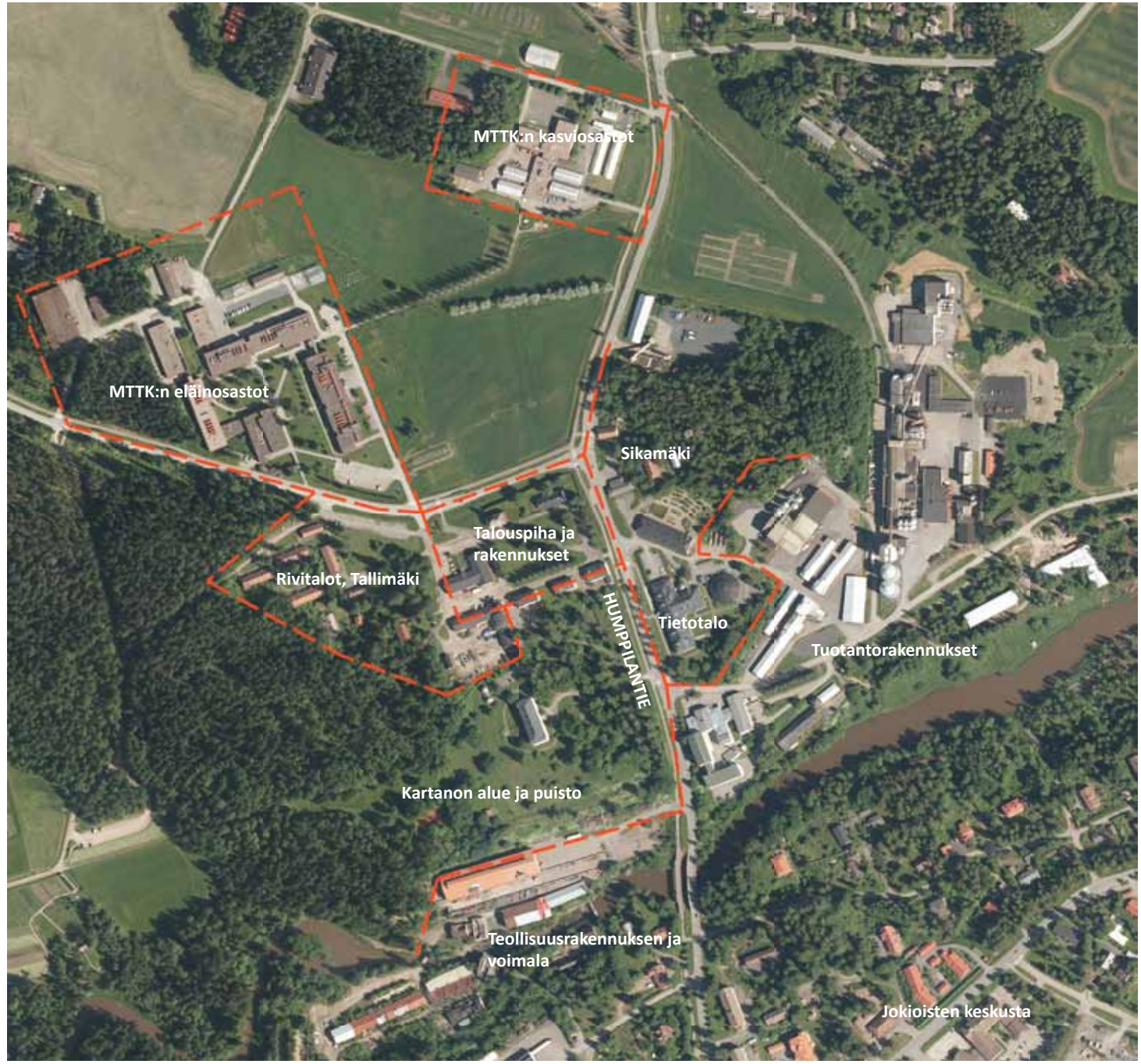

Ilmakuva: Maanmittauslaitos
avoin aineisto.

Tiluskartta vuodelta 1795. KA. Maanmittaushallituksen uudisarkisto H76:9/5-6.

3.4 Rakennuskannan kehittyminen – yleispiirteitä

Esko Aaltosen mukaan kartano sijoitettiin silloiseen Hyrsylän kylään, kosken mutkaan, todennäköisesti siksi, että paikka tarjosi hyvät mahdollisuudet myllyn ja vesisahan perustamiseen.[76] Aaltosen tutkimusten mukaan kartanon rakennuksista kertovia lähteitä Jokiläänin varhaisvaiheilta ei juurikaan ole. Tiedetään kuitenkin, että niin tulipalot kuin sodatkin tuhosivat rakennuksia ajoittain. Tiettävästi ensimmäinen kirjallinen lähde, talonkatselmuspöytäkirja vuodelta 1722, koskee Isonvihan aikana tuhoutuneita rakennuksia:

"Pihasta länteen on päärakennus, siinä 10 huonetta, näistä 2 salia. Lähellä näitä asuinrakennuksia, ehkäpä jälkimäisen yhteydessä, oli 30 kyynärän korkuinen torni varuskamareineen, siis varsin linna jäljitellen. Tornirakennus oli suurenpuoleinen, sillä siinä mainitaan olleen 46 lasi-ikkunaa ynnä tornin ikkunat erikseen. Ovet oli luukuilla varustettu. Ns. kellarirakennuksessa oli 5 huonetta ynnä eteistupakäytävä kahden kamarin välillä. Se oli rakennettu 1706–07 (muiden rakennusten tekovuotta ei mainitakaan), katettu ja naulattu kaksinkertaisilla laudoilla. Talousrakennuksista mainitaan 2 lautakattoista piehtoa, joissa yhteensä 8 huonetta, sekä kolmas uusi navetta, talli, viljamakasiini ja toinen pienempi, 3 riihtä, mallaspirtti kaksi puotia ja paja. Aittarakennuksessa oli 6 huonetta sekä käytävä kahden kamarin ja eteistuvan välillä... Erikseen oli kyllä vielä renkitupa ja -pirtti. Rakennuksista oli ainakin osa maalattu punaiseksi."[77]

Isonvihan jälkeen kartanoa ilmeisesti jälleenrakennettiin, mutta Aaltosen mukaan ensimmäiset tiedot uudesta, viisikamarisesta, keittiöllä, eteisellä ja salilla varustetusta päärakennuksesta ovat 1700-luvun puolivälistä. Muita rakennuksia olivat mm. kolmen kamarin ja pakarin käsittävä rakennus, renkitupa, talli, navetta, lampola, sikala, riihiä, aittoja, vaunuvaja, mallashuone, paja ja sauna. Tulipalo tuhosi melko suuren osan rakennuksista jo 1760-luvulla.[78] Harry Donnerin mukaan kartanon 1770-luvulla ostanut Reuterholm ei ryhtynyt uudisrakennuspuuhiin vaan pidättäytyi vanhan päärakennuksen kunnostamisessa: 1700-luvun loppua varjostivat edelleen Ruotsin ja Venäjän kireät poliittiset suhteet, eikä Reuterholm ollut varma sijoituksensa kannattavuudesta.[79]

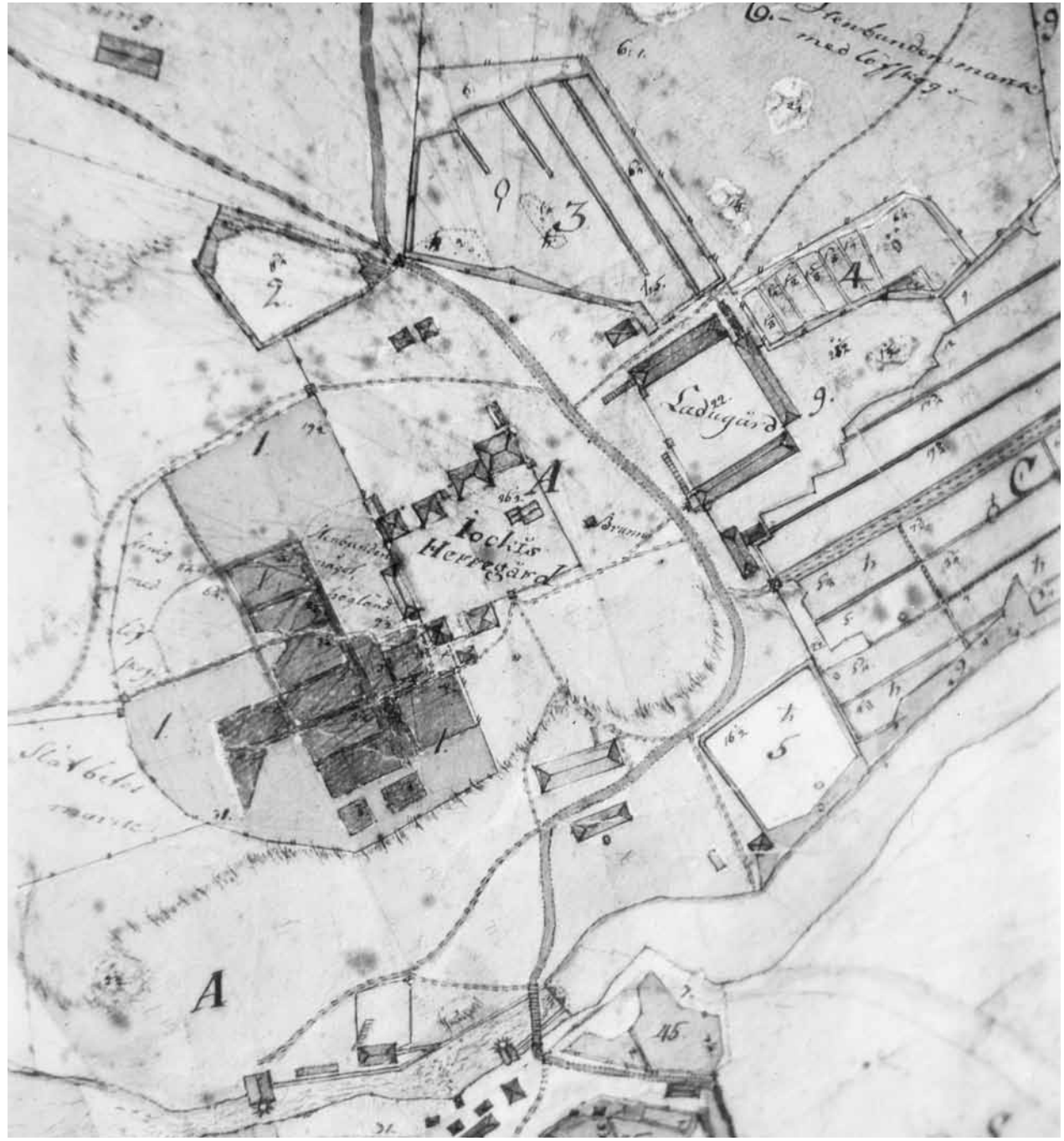

Ote Andreas Mallenin kartasta 1783. Kartta-otteen on kuvannut Esko Aaltonen 1929. FM EA2208. Viereisen sivun kartta on siistitty ja pääpiirteisempi versio kartanon keskusalueesta.

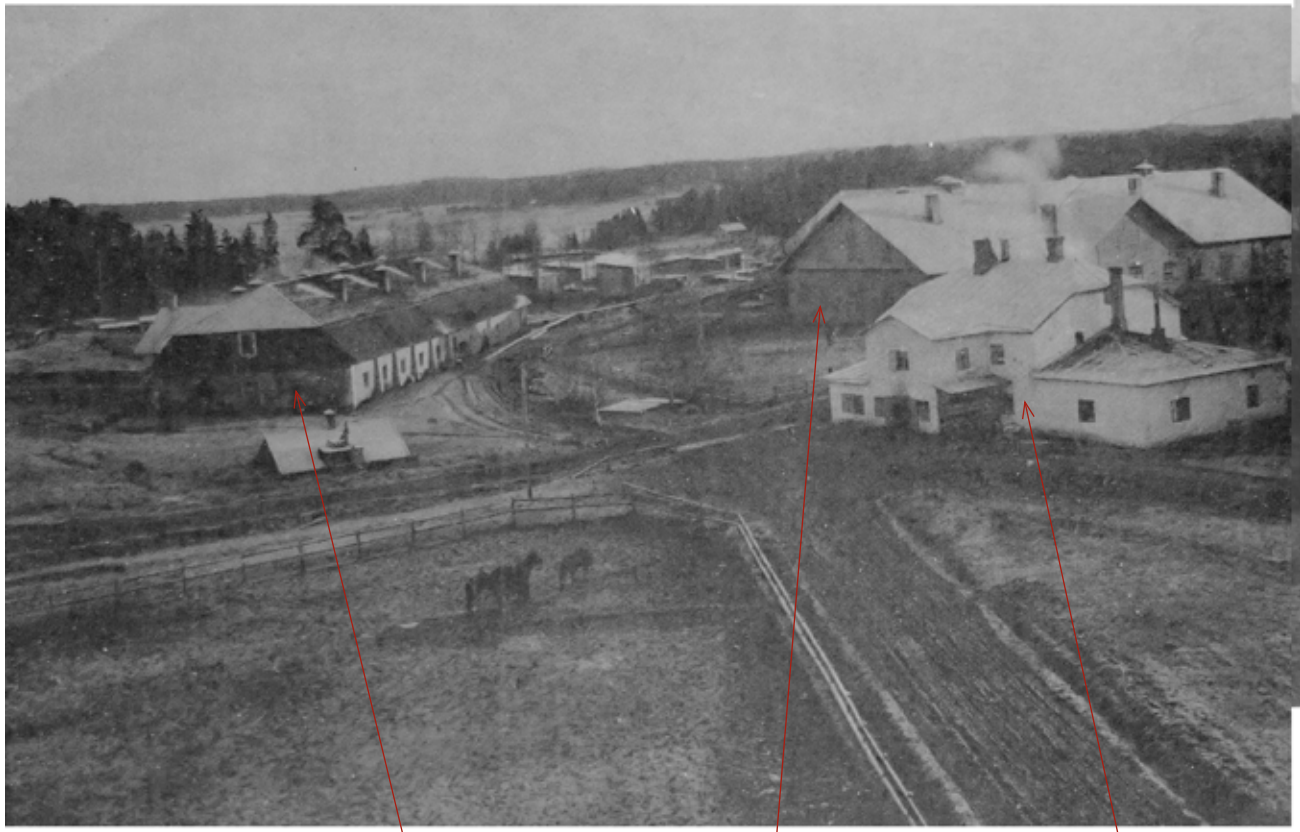

Navetta 1801, joka 1890-l muutettiin sikalaksi

Parsinavetta 1890

Pakari eli meijeri eli ruokalarakennus ”Murula”. Rakennettu 1808 pohja-alaltaan neliömäisenä. Matala laajennus ja kaksikerroksinen kuistimainen osa uudempia, ehkä 1880-luvulta.

Kartanon konttori 1804, kuvassa edelleen alkuperäisessä myöhäiskustavilaisessa tummassa värityksessä valkoisin nurkin. Kaksikerroksinen porrashuone, verantamainen osa on uudempi, oletettavasti 1880-...1890-luvulta.

Yllä Jokioisten kartanon rakennuskanta kuvattuna 1800-...1900-luvun taitteessa. Jokioisten kartano.

Oikealla Veljekset Selkälän ottama ilmavalokuva 1930-luvulta. Kirjasta Jokioisten Lyons Club 1995.

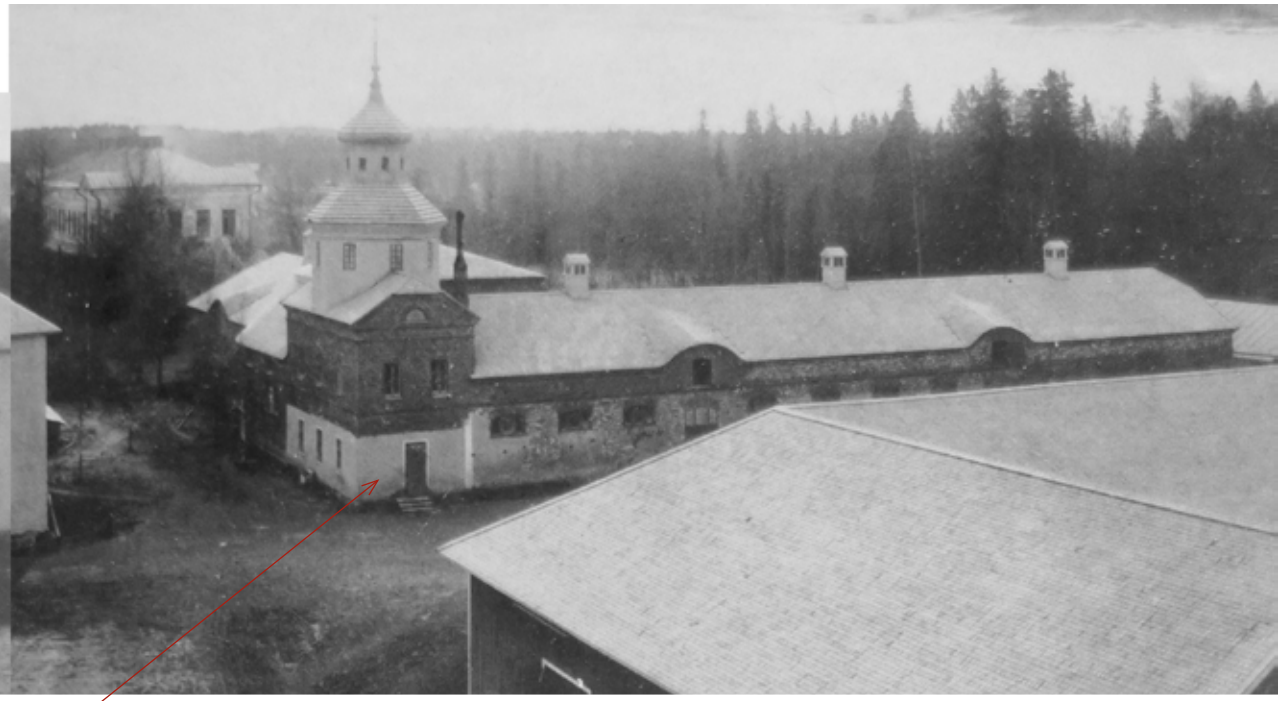

Kivimakasiini 1803/04, jonka ulkoasu uudistettiin oletettavasti 1800-luvun lopulla.

Alun perin talli- ja vaunuvarastorakennus 1802, joka lienee kuvassa rapattupintainen osa rakennusta. Muu tiilipintainen osa on 1897 rakennettua laajennusta.

”Työteho” 1929

Tapulimakasiini 1810

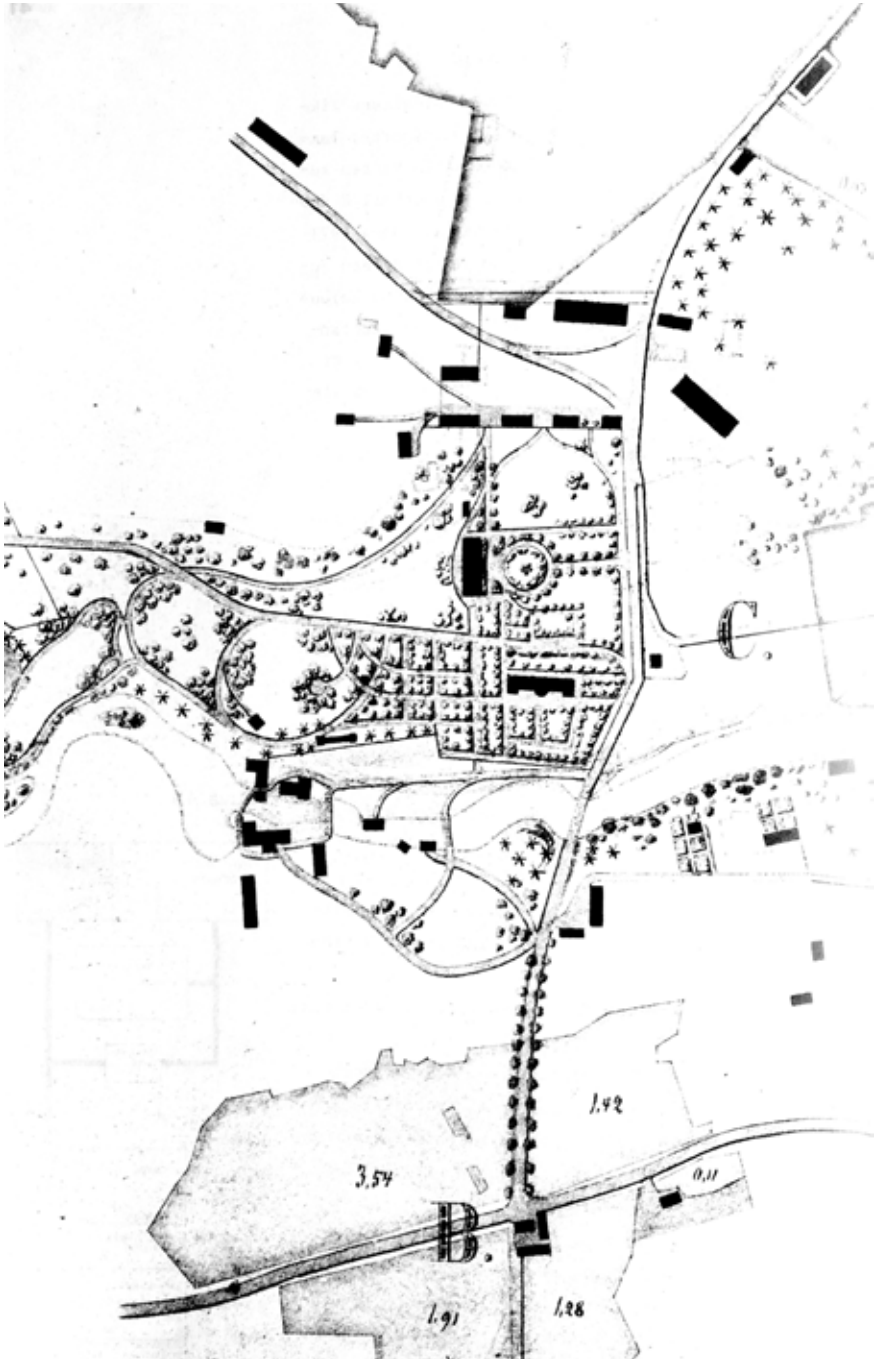

von Willebrandin aikana kartanosta tehtiin näyttävä, rakennuskannaltaan monipuolinen tila, jonka rakentaminen alkoi 1790-luvulla ja jatkui von Willebrandin kuoltua 1809. Tiedossa olevien palovakuutusasiakirjojen valossa von Willebrand ryhtyi heti kartanon oston jälkeen 1791 toimeliaaseen rakennuttamistyöhön. Loimijokivarteen rakennettiin uusi saha vesikouruineen ja englantilaistyyppinen kutomo, joka oli ensimmäinen laatuaan maassamme.[80] Tilalle nousi suuri riihi, erinäisiä viljavarastoja ja lukuisia asuinrakennuksia työväelle sekä apurakennuksia. Karkeasti ottaen palovakuutusasiakirjoissa rakennusten valmistumisvuosiksi on annettu jakso 1792…1798, mutta niiden käsittely jää tämän selvitystyön ulkopuolelle: tiettävästi kaikki rakennukset on sittemmin purettu.[81] Sen sijaan nykyisinkin jäljellä olevat kiviset talousrakennukset on palovakuutusasiakirjojen mukaan rakennettu 1800-luvun ensi vuosikymmenellä: navetta, pakari, konttori, viljamakasiinit, talli ja vaunuhalli. von Willebrandin rakennuskannan uudistus 1700-1800-lukujen taitteessa oli siinä määrin perinpohjainen, että tiettävästi kaikki menneiden vuosisatojen rakennukset siivottiin pois uusien tieltä. Uusi päärakennus sijoitettiin vanhan kartanon paikalle, mutta tätä huomattavasti suurempana. Talousrakennukset pystytettiin aiempaa etäämmälle päärakennuksesta, jotta kartanon ympärille saatiin muodostettua englantilaistyylinen puisto vapaine sommitelmineen ja näkymineen. Kartanon nykyinen päärakennus valmistui 1790-luvun aikana, ja sen suunnittelu on tapana jakaa ruotsalaisten arkkitehtien, Carl Christoffer Gjörwellin (1766–1837) ja Erik Palmstedtin (1741–1803) kesken. von Willebrandin aikana syntyi se rakennuskanta, joka määrittelee edelleen kartanomiljöötä. Aaltosen mukaan päärakennuksen pihapiiriin ei juurikaan noussut uusia rakennuksia ennen Johan Mannerheimin aikaa, joka alkoi vuonna 1895. Mannerheimin ajalta ovat mm. maneesi- ja tallirakennuksen nykyiset hahmot.[82] Sen sijaan Brehmerin ja Jockis Gods Ab:n aikana voimavaroja käytettiin tuotantolaitosten uusimiseen. Esimerkiksi uusi kehruulaitos rakennettiin 1841-1843 ja pieni osa näiden rakennusten perustoista on jollain muotoa läsnä ns. alakosken varressa.[83]

Ote vuoden 1880 kartasta otsikolla ”Jokkis gårds åkerskiften”. Julkaistu painatteessa *MTTK Jokioinen, Maankäyttösuunnitelma 1973*, jossa sijainniksi annettu ”historiallinen kuva-arkisto, Museovirasto”, eli kartasta on otettu reprokuva. Alkuperäisen sijainti ei tiedossa.

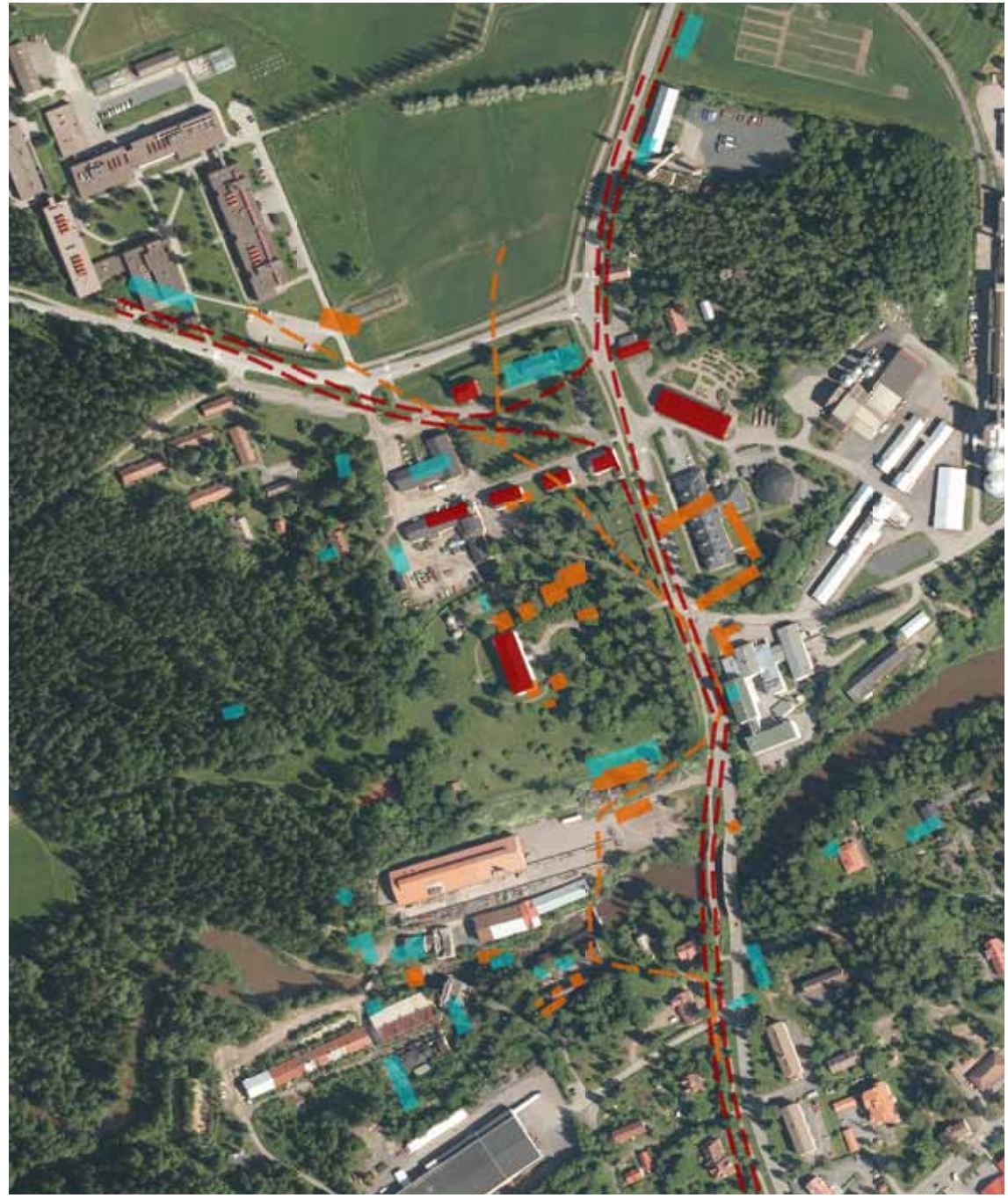

Kartassa 1783 esiintyvä rakennuskanta ja päätie

Kartassa 1880 esiintyvä olemassa oleva rakennuskanta ja päätie

Kartassa 1880 esiintyvä rakennnuskanta joka on sittemmin purettu

"Jokioisten päärakennus on tyylikautensa – kustavilaisen klassismin – merkittävin saavutus kartanoarkkitehtuurin alalla Suomessa."[85] *"Kivestä, uusklassilliseen tyyliin rakennettu, aumakattoinen 2 kerroksinen corps de logis"*.[84]

Elias Härö 1973

Arkkitehti Carl Christoffer Gjörwell
sv.wikipedia.org

Arkkitehti Erik Palmstedt
sv.wikipedia.org

4 Päärakennus

4.1 von Willebrandin palatsi

Jokioisten historiaa ansioituneesti tutkinut Aaltonen kuvailee, että kartanon omistajahistoria alkoi mahtavasta sotilasaatelista, jatkui 1700-luvun maareformeissa ja sodissa köyhtyneen aatelin hallinnassa, *"kunnes vuosisadan lopulla astuu näyttämölle liike- ja teollisuusmiestyyppi, jolle sotilasala ja aateluus eivät enää olleet pääasiana vaan taloudellinen yritteliäisyys ja käytännölliset uudistukset."*[86] Viimeiseen vaiheeseen liittyy luutnantti Ramsayn kuvaus Jokioisten kartanoon saapumisesta: *"Vaulammin kievarin luota otimme suunnan kohti Jokioisia, jonka todella kaunis Corps de Logis, jonka nykyinen omistaja, Kenraali Willebrand on rakennuttanut, näkyi jo puolen peninkulman päähän näyttäen kohoavan suuren mäntymetsän yläpuolella."*[87] Kuten Ramsayn päiväkirjamerkinnästä näkee, oli von Willebrandin tarkoitus luoda näyttävä, vauras kartano, joka näkyisi kauas – ainakin puolen peninkulman päähän. Kartanosta käytetty *corps de logis*[88] tarkoittaa yleisesti päärakennuksen ensisijaista massaa, muotoa tai volyymia vailla sivuosia tai –siipiä. Myös vuoden 1793 palovakuutusasiakirjassa, riihtä koskien, päärakennuksen paikka, sekä vanhan että tulevan, kookkaamman päärakennuksen paikka, on kirjattu muodossa *corps de logie*.[89]

4.1.1 C. C. Gjörwell 1793

Tiedossa olevien asiakirjojen perusteella saa käsityksen, että von Willebrand olisi tilannut ensin suunnitelmat kartanon päärakennusta varten 27-vuotiaalta ruotsalaiselta arkkitehti Gjörwelliltä vuonna 1793, mutta että suunnittelua jatkoi, tai suunnittelutoimeksianto siirtyi kokeneemmalle Erik Palmstedtille. Arkkitehti Carl Christoffer (Gjörwell nuorempi 1766-1837) oli kuuluisan ranskalaisen arkkitehti Louis Jean Desprez´n oppilas ja työskenteli Desprez´n avustajana mm. aikakauden yhdessä suurhankkeessa, Kustaa III:n Tukholman Haga-puistoon suunnitteluttamassa palladiolaisvaikutteisessa linnassa (*Stora Haga slott*). Kustaa III:n kuolema 1792 pysäytti kuitenkin kaikki kruunun vireillä olleet hankkeet ja muutti myös kuninkaan suosiossa olleiden arkkiteh-

Kuva Signe Brander 1913, MV HK1000-4725.

Gjörwellin yksi tunnetuimmista suunnitelmista: Turun Akatemiatalo 1802-1816. C. J. Gardbergin laatima valokuvaretusointi, 1960-l, joka esittää rakennuksen lähes ”alkuperäistä asua”. Ullakkokerroksen ikkunat on retusoitu pois. TMK.

tien aseman. Vuonna 1794 Gjörwell lähti pitkälle opintomatkalle Eurooppaan (mm. Rooma) ja hänen arkkitehtituotantonsa valtakausi alkaa vasta vuosisadan vaihteesta, merkittävimpänä työnä Turun Akatemiatalon suunnittelu (1800-1816) yhdessä Carlo Bassin kanssa. 1790-luvun aikana Gjörwellin tiedetään laatineen muutamia suunnitelmia myös Suomeen. Jokioisten kartanosuunnitelman lisäksi Gjörwellin oletetaan valmistaneen piirustukset Joroisten ja Pöytyän puisia ristikirkkoja varten (valmistuneet 1793). Gjörwell ei tiettävästi oleillut Suomessa pitempään missään elämänsä vaiheessa, joten näiden varhaisten töiden valvonta on ilmeisesti tehty kokonaan paikallisin voimin.

Ursula Sjöbergin tutkimusten mukaan Gjörwellin yksityiset toimeksiannot jäivät vähäisiksi ennen vuonna 1794 alkanutta Italian matkaa. Isänsä sosiaalisten suhteiden avulla Gjörwell nuorempi sai kuitenkin kaksi toimeksiantoa toukokuussa 1792: uusi *corps-de-logis* Lindholmeniin (Länsi-Götanmaa) palaneen tilalle ja uusi *corps-de-logis* Jokioisiin.[90] Kreivi Adolf Fredrik Munck, jonka kanssa von Willebrand oli ostanut tilan 1791, mutta joka oli joutunut myymään omistusosuutensa von Willebardille, oli nähtävästi suositellut Gjörwelliä arkkitehdiksi.[91] Tämän jälkeen seurasivat suunnitelma Karlbergin sotilaskoulua varten Tukholmaan ja yksityinen toimeksianto Krusenbergin kartanon *corps-de-logis´n* suunnittelusta Ruotsin Uplantiin. Molemmat ovat vuodelta 1793. Koska ei ole tiedossa milloin Gjörwell tarkalleen ottaen laati vuodelle 1793 päivätyt suunnitelmansa Jokioisten kartanoa varten, ei myöskään tunneta, kumpi kartanoista suunniteltiin ensin: Krusenberg vai Jokioinen.

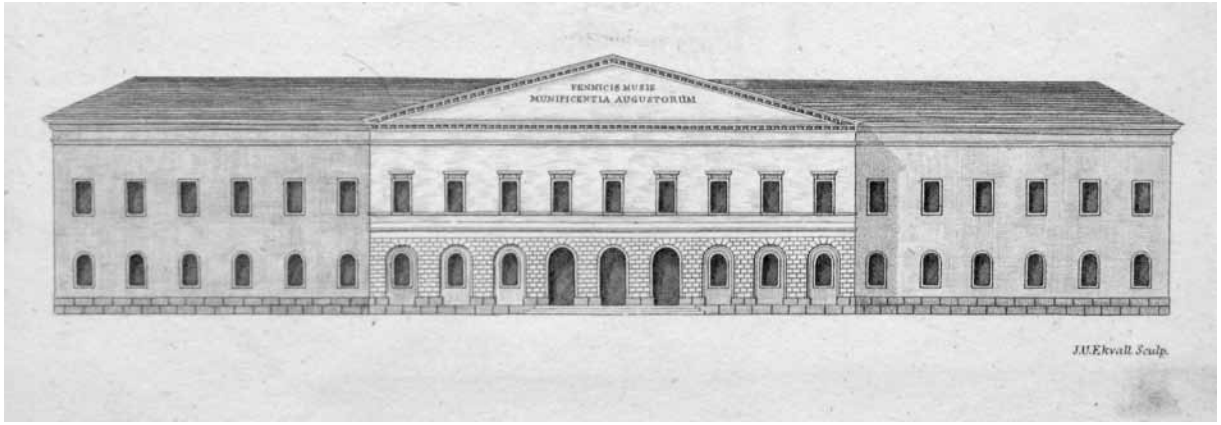

J. U. Ekvallin pohjoisen julkisivun graveeraus, kirjasta ”Acta augurationis novarum academiae aboensis” Akatemiatalon valmistumisen kunniaksi 1821 julkaistu juhlakirja.

4.1.2 Gjörwellin Krusenberg

Relevanttina vertailukohtana Jokioisten kartanolle on samanaikainen Krusenbergin kartanon suunnitelma. Krusenberg on tosin puurakenteinen ja rakennus valmistui 1802. Rakennuksen ulkomuoto on selkeä ja pelkistetty satulakattoinen suorakaide, jonka keskellä on poikkipäätteen muodostava 5 ikkunainen risaliitti. Ikkunat ovat kehyksettömiä aukkoja, yläkerran ikkunoiden ollessa alakertaa huomattavasti korkeampia kuten Jokioisissa. Julkisivupinnoissa on kolossaali pilasterijärjestelmä, kuitenkin abastraktina ja yksinkertaistettuna vailla kapiteeleja. Rakennuksen pohjakaava vastaa Jokioista, tosin Krusenbergin on kahta ikkuna-akselia lyhyempi. Rakennuksen keskellä on edustava porrashalli, ensimmäisen kerroksen pohjoispuolella keittiö- ja palvelusväen tilat ja eteläpuolella herrasväen tiloja. Krusenbergin yläkerrassa on pääjulkisivun (sisääntulo) puolella suuri neli-ikkuna-akselinen ruokasali (*stora matsal*), vastaavalla paikalla kuin Jokioisten toteutuneessa pohjamuodossa, mikä kuitenkin on luettava arkkitehti Palmstedtin ansioksi. Ristiriita kolmen vertailukohteen välillä on kiinnostava. Sekä Gjörwellin Krusenbergin että Jokioisten yläkerrasta löytyy samalle paikalle sijoitettu edustava kolmi-ikkunainen seurusteluhuone pyöristettyine sisänurkkineen ja kolonniuuneineen. Sama tilamuoto ”säilyi” Palmstedtin toteutuksessa, mutta siirrettynä kaksi ikkuna-akselia etelämmäs.

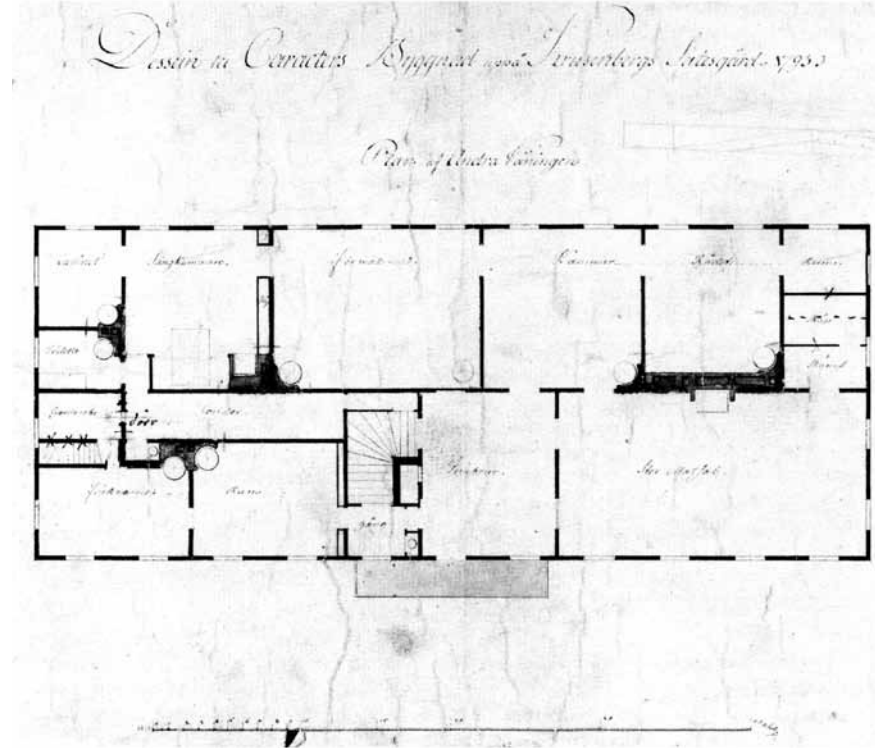

Gjörwell. Krusenberg 1793, 1. krs. Kuva kirjasta Sjöberg, U. 1994, s. 54.

Gjörwellin kartanosuunnitelmissa on miltei poikkeuksetta keskirisaliittiin perustuva julkisivujäsentely, kuten Näsbyn Taxingen kartanossa 1807-09. Kuva kirjasta Sjöberg, U. 1994, s. 126.

Krusenberg kartano. Kuva 2015 Jenny Öhman, jennyohman.se.

4.1.3 Gjörwellin Jockis

Gjörwellin allekirjoittamat suunnitelmat, kaksi pohjapiirustusta, ovat säilyneet Jokioisten kartano –arkistokokoelmassa (HMA). Tarkasti ottaen piirustuksissa ei lue, että kartano olisi suunniteltu juuri Jokioisiin, mutta pohjakaavassa on tiettyä yhdennäköisyyttä toteutuneen rakennuksen kanssa. Suorakaiteisen rakennusmuodon molemmissa päissä on yhden ikkuna-akselin levyiset risaliitit, rungon keskilinjassa on pääsisäänkäynti ja tämän molemmin puolin 5 ikkuna-akselia. Näiltä osin Gjörwellin ratkaisu vastaa toteutunutta, vaikkakin Gjörwellin rakennus on 3 jalkaa lyhyempi ja 1 jalan kapeampi. Mittaero on kuitenkin marginaalinen ja epäolennainen. Pohjakaavassa yhdistäviä piirteitä ovat ensimmäisen kerroksen pitkä keskikäytävä ja pääporrashuoneen sijoittuminen sisäänkäyntipuolelle. Alakerta on jäsennelty kahden sydänmuurin varaan, kun taas yläkerrassa on yksi rakennuksen pituussuuntainen sydänmuuri ja sen molemmin puolin järjestetyt tilat. Yläkerran edustukselliset tilat (salit) on koottu välittömästi porrashuoneen yläaulasta saavutettaviksi, kun taas rakennuksen molempiin päihin rajautuvat yksityistilat; makuukammarit, neitien työhuone, herran kirjoitushuone, vaatehuone ja yksityiskabinetti. Alakerran tilat Gjörwell on jakanut kahteen toiminnalliseen kokonaisuuteen. Rakennuksen oikea puolisko (pohjoinen) on varattu herrasväelle, missä sijaitsivat mm. ”vanhan herran edushuone” ja sänkykamari, neljän ikkuna-akselin levyinen ”rouvan varastohuone” (*fruns magasin*), ”nuoren herran edushuone” ja sänkykamari sekä porrasaulaan liittynyt lakeijan kamari. Rakennuksen vasen puolisko (etelä) oli varattu palveluskunnalle suurine keittiöineen, talousvarastohuoneineen, työhuoneineen ja piikakammareineen. Vasemman puoliskon päätteeseen Gjörwell sijoitti palvelusväen portaan.

Erikoista Gjörwellin Jokioisten suunnitelmassa on varsinaisesti ruokasaliksi nimetyn tilan puuttuminen. Toisen kerroksen sisääntulopuolelle Gjörwell on sijoittanut erinäisiä kamareita, aputiloja ja yhden förmaakin. Puiston puolella ovat neli-ikkunainen sali ja kolmi-ikkunainen suuri förmaaki, eli suuri seurusteluhuone. Porrashuoneen yhteydessä on tosin tila keittiötarpeita varten, posliinikeittiö (*porslins kök*), mikä viittaisi siihen, että ruokailu olisi mahdollisesti tapahtunut salissa.

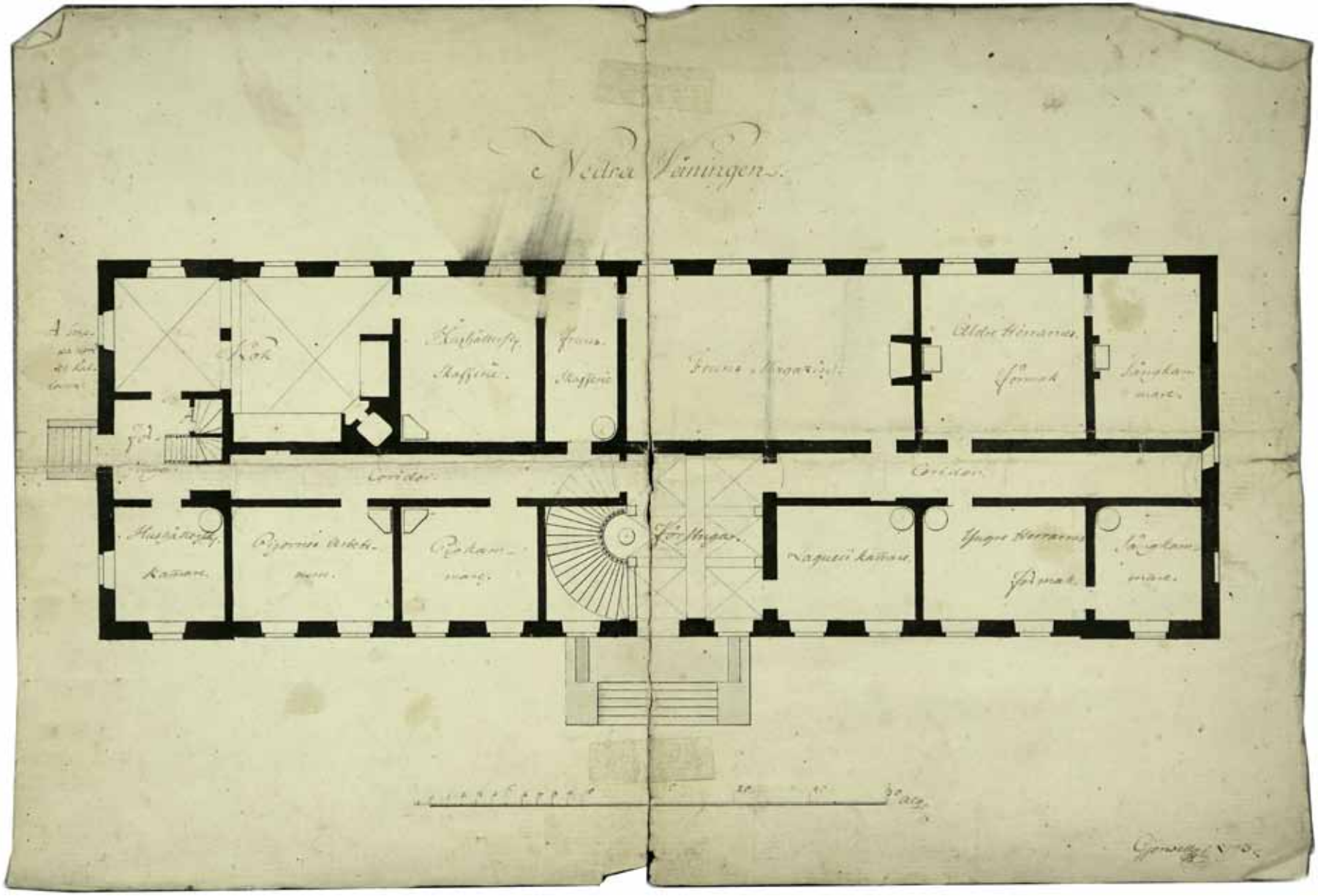

Gjörwell, 1793, 1 krs. HMA, Jokioisten kartanot 42.

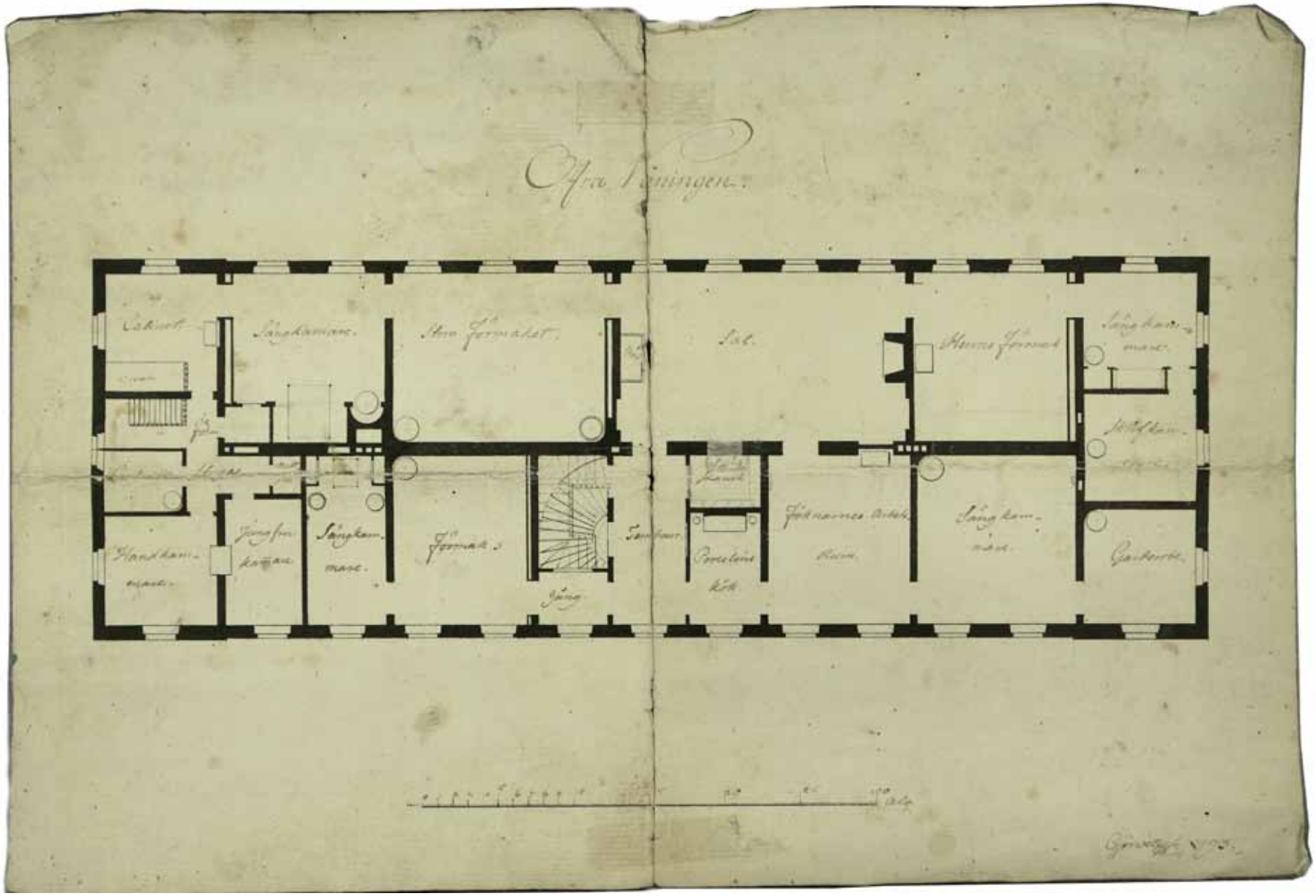

Gjörwell, 1793, 2 krs. HMA, Jokioisten kartanot 42.

C. F. Adelcranzin suunnittelema Drottningholmin linnateatteri Tukholmassa, 1764-1766. sv.wikipedia.org

Brinkhallin kartano 1793, G. Bonsdorff. fi.wikipedia.org

Mustion linna, Erik Palmstedt ja C.F Schröder 1783-92. Kuva Teijo Lahtinen 2009.

4.1.4 Erik Palmstedt 1794

Museoviraston tutkija Helinä Koskisen vuoden 1972 selvitysten mukaan kartanon uutta päärakennusta alettiin rakentaa vuonna 1794. Tieto perustunee Porthanin 17.6.1794 päivättyyn kirjeeseen, jossa hän mainitsee että ”prof. Bonsdorff är allt i Jockis och Bygger af Palmstedt gifven ritning”.[92] Turun akatemian luonnon- ja lääketieteiden professori Gabriel Bonsdorff (1819> von B.) teki muiden toimiensa ohessa myös rakennussuunnittelua ja hänen tunnetuin luomuksensa on Turun Kakskerrassa sijaitseva Brinkhallin kartano. Brinkhall lienee päällisin puolin valmistunut vuonna 1793, mutta yläkerran sisätilojen osalta vasta vuosisadan lopulla.[93] Ehkäpä professorin tehtävien vastapainona Bonsdorffilla oli intohimoa huolehtia myös von Willebrandin rakennushankeen johtamisesta 1794, mihin Porthan hieman harmistuneena viittaa. Yhtälailla myös Jokioisten kartanon päärakennuksen valmistuminen venyi aina vuosisadan lopulle ja se palovakuutettiin vuonna 1799.[94] Mikä rakennuttaja von Willebrandin, arkkitehti Palmstedtin ja ehkäpä jonkinasteista rakennusmestarin roolia hoitaneen Bonsdorffin keskinäinen yhteys oli, ja kenen vaikutuksesta rakennus sai lopullisen hahmonsa, ei tämän tutkimuksen lähdeaineistosta ole käynyt ilmi.

Porthanin tokaisu *Palmstedtin antamista piirustuksista* on ainoa kirjallinen todiste ruotsalaisen arkkitehti Erik Palmstedtin osuudesta päärakennuksen suunnitteluun. Palmstedt (1741-1803) oli kustavilaisen ajan eturivin arkkitehteja, Kustaa III:n suosikki, jonka suunnittelutyöt kohdentuivat kuitenkin pääasiallisesti Tukholmaan. Vuodesta 1791 lähtien professorina hän johti Ruotsin kuninkaallista maalaus- ja kuvanveistoakatemiaa (nyk. Konstacademien).[95] Tehtyään vuosina 1778-1780 laajan opintomatkan Eurooppaan, (mm. Pariisi ja Rooma) Palmstedt innoittui antiikista ja klassismin uusista tulkinnoista suunnitellen esimerkiksi Tukholmaan Kustaa III:lle hautauskirkon Rooman Pantheonin esikuvaa mukaillen, mutta hanke jäi toteutumatta.[96] Suomen puolelle Palmstedt suunnitteli Mustion kartanon (Svartå slott) 1783-1792. Palmstedtin nimiin on myös laskettu kruunun sotilasvirkataloja koskevan mallipiirustussarjan laadinta 1786. Varhaisempiin mallisuunnitelmiin nähden Palmstedtin sarja oli Irma Lounatvuoren sanoin ”ajan modernia arkkitehtuuria”, missä näkyi pyrkimys ulkoarkkitehtuurin selkeyteen ja huonejaon valoisuuteen.[97]

Henrik Gabriel Porthan (1739 - 1804), Turun akatemian kaunopuheisuuden professori (1777>). Johan Erik Hedbergin maalaus 1799. wikipedia.fi.

Mathias Calonius (1738 - 1817). Akatemian lainopin professori (>1778). Postimerkki 1935. wikipedia.fi

Akateemiset juorukellot

Henrik Gabriel Porthanin (1739–1804) kirjeet Mathias Caloniukselle (1738–1817) ilmestyivät kahtena niteenä vuonna 1886. Ne käsittivät ajanjakson 1791–1800, jolloin Calonius toimi virassa Tukholmassa, ja Porthan ja hän tapasivat vain harvoin ja siksi kirjoittivat paljon toisilleen. Koska Calonius ja Porthan eivät olleet vain kollegoja vaan myös pitkäaikaisia ystäviä, on kirjeillä ammatillisen, tärkeiden tietojen välittämiseen liittyvän ulottuvuuden lisäksi myös arkisempi ja juoruilevampi puolensa. Tämän tutkimuksen yhteydessä ei ole ollut mahdollista syventyä Porthanin kirjeisiin laajemmin, mutta pintaraapaisukin avaa näkökulmia siihen, miten 1800-luvun vaihteen Suomessa korkea asema kietoutui monimutkaisiin ystävyys-, velvollisuus-, vastavuoroisuus- ja perhesuhteisiin sekä pienen kaupunkiyhteisön tiiviyteen, mikä takasi mehukkaiden kuulopuheiden leviämisen. Siten se, missä yhteyksissä Porthan mainitsee von Willebrandin ja ”meidän suuren arkkitehtimme” Gabriel Bonsdorffin, kertoo niin virka- kuin seuraelämästäkin: Porthan hämmästelee Bonsdorffin edesottamuksia sekä yliopistomaailmassa että privaatissa ja kommentoi auliisti niin Willebrandin uskaliaita siirtoja virka-asemassa kuin tämän tyttärien rahakkaita ja vähemmän rahakkaita naimakauppoja.[1]

Jokioisten kartanokaan ei jäänyt Porthanilta ruotimatta. Huhtikuussa 1794 hän kertoo, että *”kaikkeen sekaantuva professori Bonsdorff on nyt hankkiutunut maaherra Willebrandin rakennusmestariksi* [vai rakennusprojektin vauhdittajaksi?] *Jokioisiin, jonne Willebrand on rakennuttamassa kaunista kivitaloa; Bonsdorff on nytkin siellä. Mitäs Veli ajattelet tällaisesta työtilauksesta* [commission]*? Se on kuuma puheenaihe kaupungissa, ja luulenpa, että jos hän-*

tä saadaan pidäteltyä kaupungissa lukukauden loppuun asti, hän matkustaa Jokioisiin kesäksi. Mikä on palkan laita, sitä ei tiedä kukaan; mutta itse hän on tavalliseen tapaansa kehunut kaikkea ylettömästi. En tiedä kumpaa minun pitäisi enemmän ihmetellä – Bonsdorffia vai Willebrandia? Bonsdorff on joka tapauksessa toimelias ja siitä asti kun hän viime vuonna sai Brinkhallin kivitalonsa vesikattoon asti, on hän harjaantunut etsimään muurareita ja muita rakennustyömiehiä, mutta että hän saisi aikaiseksi rakennuksen Tukholmasta tilattujen piirustusten mukaan – miten se voisi häneltä onnistua? Hänen appensa kertoi, että vaikka ei aluksi pitänytkään tästä Bonsdorffin hankkeesta, on hän sittemmin muuttanut mieltään kahdesta syystä: ensinnäkään Bonsdorff ei kuitenkaan itse rakenna vaan vain valvoo Willebrandin työmaata ja toisekseen, onpahan hänellä tilaisuus oppia jotakin!"[2]

Porthan kertoo pari kuukautta myöhemmin, että Bonsdorff on aina vain Jokioisissa, ja rakentaminen tapahtuu Palmstedtilta saatujen hienojen piirustusten mukaan. *"Ihme, jos se onnistuu!"*, Porthan lisää.[3] Myöhemminkin Porthan jaksaa mainita, ettei Bonsdorffia juuri kaupungissa näy – hän on joko oman Brinkhallinsa tai von Willebrandin kartanon kimpussa. von Willebrandin ja Bonsdorffin välit vaikuttavat Porthanin mainintojen perusteella läheisiltä, sillä he tapasivat toisiaan monissa merkeissä, mm. Willebrandin luona pidetyissä teatteriesityksissä, joihin sekä Willebrandin tyttäret että Bonsdorff osallistuivat näyttelijöinä. Porthan kommentoi tuttuun ivalliseen sävyynsä: *"Hovioikeuden sihteeri ja kanneviskaalikin ovat kieltäytyneet näyttelemästä, mutta kollegamme osaa asettua kaikkien pikkumaisuuksien yläpuolelle."*[4]

1 . . . . . Henrik Gabriel Porthans bref till Mathias Calonius, 1886.

2 . . . . . Vapaa suomennos Porthanin kirjeestä Caloniukselle 24.4.1794; s. 83–84.

3 . . . . . Vapaa suomennos Porthanin kirjeestä Caloniukselle 17.6.1794; s. 114.

4 . . . . . Nikula 1971, 767.

Gabriel Bonsdorff (1762-1831), vuodesta 1819 von Bonsdorff, lääketieteen tohtori (1785>) ja akatemian luonnonhistorian ja eläinlääketieteen ja sittemmin fysiologian ja anatomian professori (1786>). Muotokuva: personal.inet.fi

Ernst Gustaf von Willebrand (1751 - 1809). fi.wikipedia.org

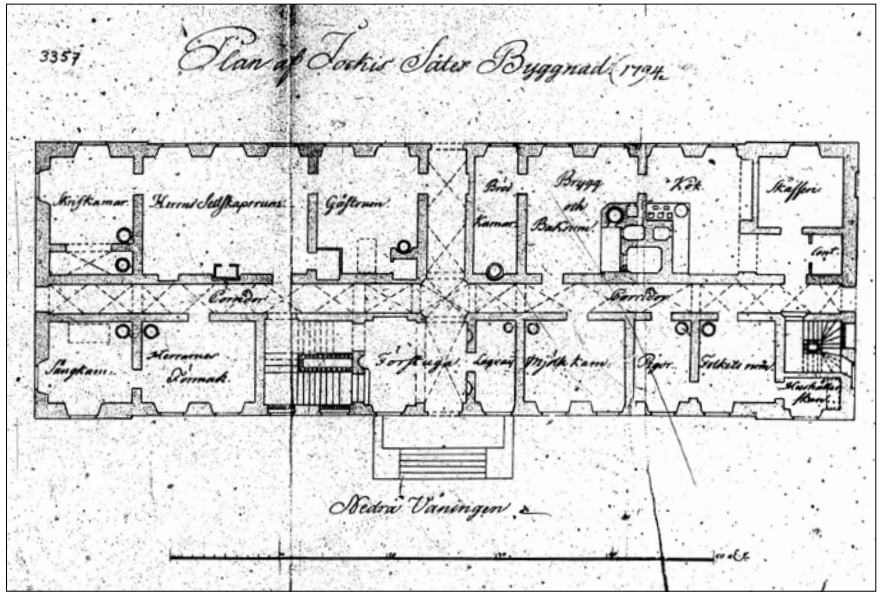

Palovakuutuksen 1799 liitteenä oleva 1. krs pohjapiirustus, mikrofilmikopio KA, orig. Allmänna Brandförsäkringsfonden i Stockholm.

4.1.5 Palmstedtin Jockis

Jokioisten kartanot –arkistokokoelmassa on yksi laveerattu pohjapiirustus otsikolla *Plan af Jockis Sätes Byggnad, Nedra Wåningen.* Otsikon perässä oleva vuosiluku 1794 on yliviivattu. Viivaus lienee tehty myöhemmin. Piirustus esittää kartanorakennuksen ensimmäisen kerroksen pitkälti toteutuneessa muodossa rakennusta lävistävine ristiholvattuine keskikäytävineen ja paraatisisäänkäynnin puolelle sijoittuvine porrashuoneineen. Rakennuksen molempiin päihin on kuitenkin piirretty hoikat siipirakennukset, joita ei liene toteutettu. Sama pohjamuoto esiintyy myös vuonna 1799 tehdyn palovakuutusasiakirjan liitteenä olevassa piirustuksessa, mutta vailla siipirakennuksia. Palovakuutusasiakirjan liitteenä ovat molempien kerrosten piirustukset, ja molempiin on kirjattu vuosiluku 1794.

Erot Gjörwellin /1793) ja Palmstedtin suunnitelmissa (1794), jota kutsutaan tässä yhteydessä *toteutukseksi* suunnittelijatiedon epävarmuudesta johtuen, ovat seuraavat. Toteutuksessa rakennuksen ensimmäisen kerroksen keskiakseliin muodostui rakennuksen poikkikuljettava käytävä, joka yhdisti näin sisääntulopuolen paraatipuiston ja länsipuolella avautuvan englantilaistyylisen maisemapuiston näkymineen. Pääporrashuone, johon Gjörwell oli sommitellut kaartuvavartisen ja oletettavasti alimitoitetuksi jääneen portaan (liian jyrkkä), korvattiin toteutuksessa laveammalla ja harkitusti jäsennellyllä porrassalilla. Ensimmäinen kerros oli Gjörwellin tapaan jaettu toiminnallisesti kahteen, herrasväen ja palveluskunnan tiloihin, mutta toteutunut sijoittelu oli päinvastainen. Palvelusväen porras sijoitettiin pohjoispäätyyn, josta yläkerrassa oli yhteys pienien aputilojen kautta suoraan ruokasaliin. Toteutuksessa luovuttiin myös Gjörwellin ensimmäiseen kerrokseen suunnittelemasta erikoisesta ja suurieleisestä rouvan varastohuoneesta, jonka sijaan ensimmäinen kerros oli varustettu vastaamaan kartanonherran tarpeita: ”herran seurusteluhuone”, ”kirjoitushuone”, ”herran edushuone” ja sänkykamari. Lisäksi alakerrassa oli kahden ikkuna-akselin levyinen vierashuone.

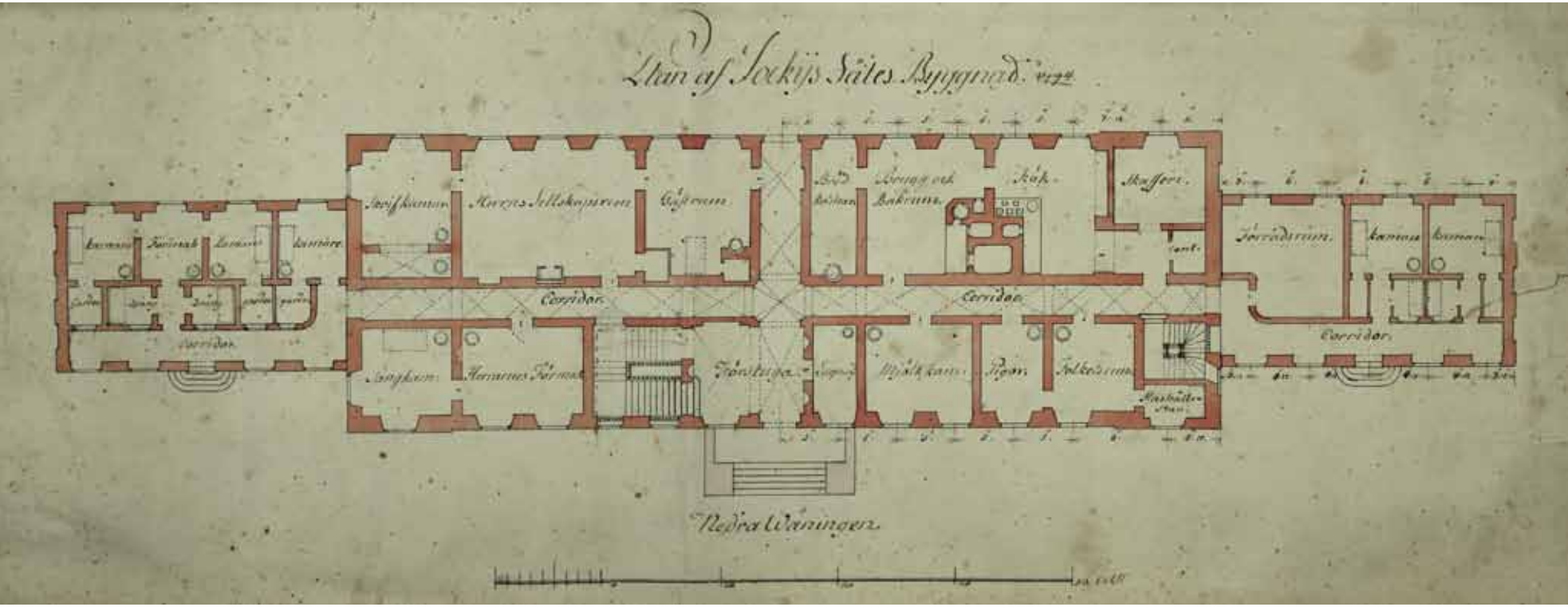

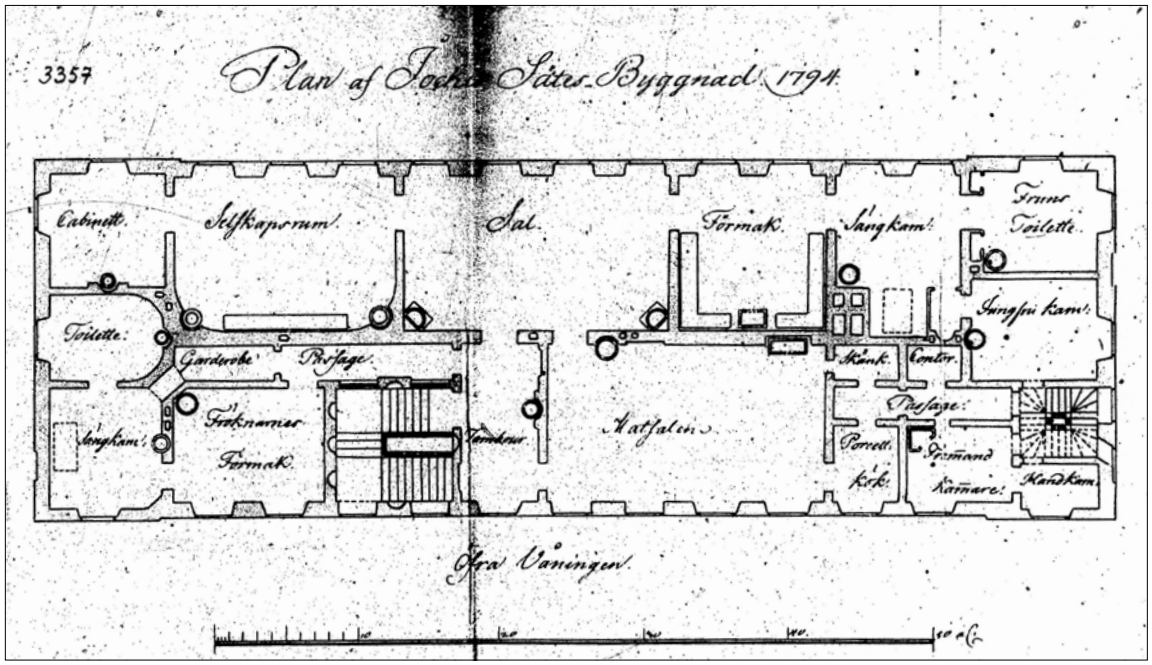

Tiettävästi Erik Palmstedtin suunnitelma 1794. Piirustuksen oikealle lohkolle on annettu ikkuna-aukoille muurausmitat. HMA Jokioisten kartanot 42.

Palovakuutuksen 1799 liitteenä oleva 2. krs pohjapiirustus, mikrofilmikopio KA, orig. Allmänna Brandförsäkringsfonden i Stockholm.

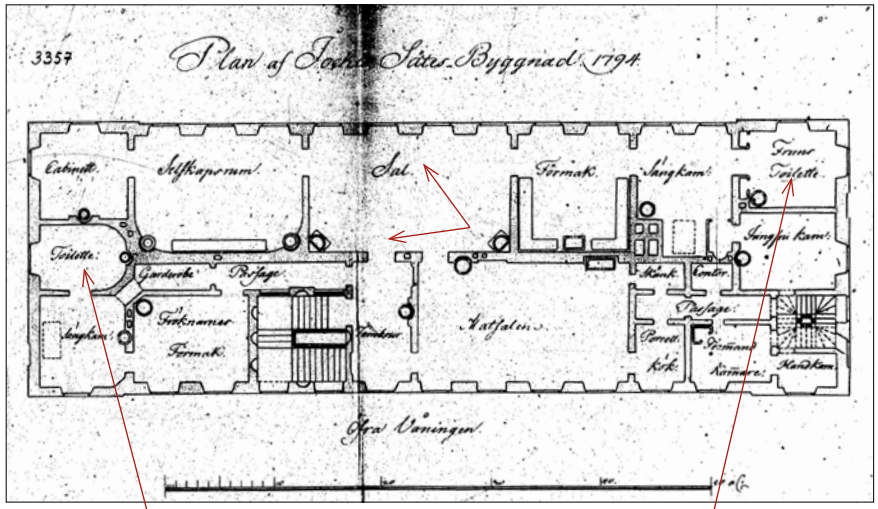

Neitien toilette

Kartanon rouvan toilette

Francois Boucherin, yhden 1700-l suosituimman taiteilijan ja ranskalaisen rokokookauden rehevän elämän tallentajan maalauksessa Aamu (1746) neitokaiset laittautuvat toiletissa päivän askareisiin. Wikipedia.

Toteutuksessa toisen kerroksen keskialueelle sijoittuivat 4 ikkuna-akselinen sali, lännen suuntaan, ja 4 ikkuna-akselinen ruokasali idän puolelle. Nämä kaksi suurhuonetta muodostivat edustuksellisten tilojen ytimen ja huipennuksen, joihin saavuttiin suoraan porrashuoneen yläaulasta. Läntisen salin molemmin puolin sijoittuivat kaksi seurustelutilaa: sisänurkiltaan voimakkaasti pyöristetty seurusteluhuone (*selskapsrum*) pyöreine kolonniuuneineen ja astetta intiimimpi naisväen edushuone (*förmak*). Seurusteluhuoneen perällä oli lisäksi erillinen kabinetti, oletettavasti herrojen ajanviettoa ajatellen varustettuna, kun taas naisväen edushuoneesta oli käynti kartanon rouvan sänkykamariin ja sen takana oleviin tiloihin: ”rouvan toiletti” ja neitien kamari (*jungfrukam.)*. Toisen kerroksen porrashuoneen puoleiseen päähän oli puolestaan toteutuksessa varattu huoneet neidille, tai neideille: edushuone, sänkykamari, toilettihuone ja vaatehuone sekä oma käytävä (*passage)* erottamassa huoneita yläkerran edustusalueista.

Toteutuneen ratkaisun yläkertaa koskevassa piirustuksessa huomio kiinnittyy kahteen *toilette*-huoneeseen rakennuksen molemmissa päissä. Toinen oli varattu kartanon rouvalle ja toinen, sisänurkiltaan voimakkaasti kaartuva huone, neideille. Gjörwellin suunnitelmassa tätä hienoutta ei esiinny. Toilette oli tarkoitettu pukeutumis- ja laittautumisrutiineja varten, jossa peseydyttiin ja kaunistauduttiin. Ranskankielisen sanan *toilette* etymologia lähtee liinasta (*toilet),* joka laskettiin henkilön harteille hiusten laiton ajaksi (*toilette = pikkuliina)*. 1600- ja 1700-luvulla toilette alkoi tarkoittaa laajemminkin pukeutumista ja laittautumista pukeutumispöydän ääressä, jolle laskettiin niin ikään liina ja jolle asetettiin jalometalliset peilit, puuterirasiat, kannut ja muut tykötarpeet (”toilet set”) kaunistautumista varten. Toilette muuttui vasta 1800-l aikana tarkoittamaan myös ja sittemmin yksinomaan vesikäyttöistä käymälähuonetta.[98] Varsinaisia käymälähuoneita vuoden 1794 suunnitelmiin ei ole osoitettu, toisin kuin Gjörwellin suunnitelmassa, jossa toiseen kerrokseen on piirretty pieni komeromainen tila *yötuolia* (nattstol), eräänlaista kuivakäymäläistuinta varten. Koskisen tutkimusten mukaan säätyläisten yötuolit sijoitettiin usein vaatehuoneiden yhteyteen tai pieniin komeroihin, joista ne olivat helposti huollettavissa.[99]

Kartanon sali ajalta, jolloin Ludvig Berndes oli kartanon patruuna (1882-1895). Rainer Berndesin kokoelma.

Kabinetti Seurusteluhuone Sali Salonki... ...Rouva (2)

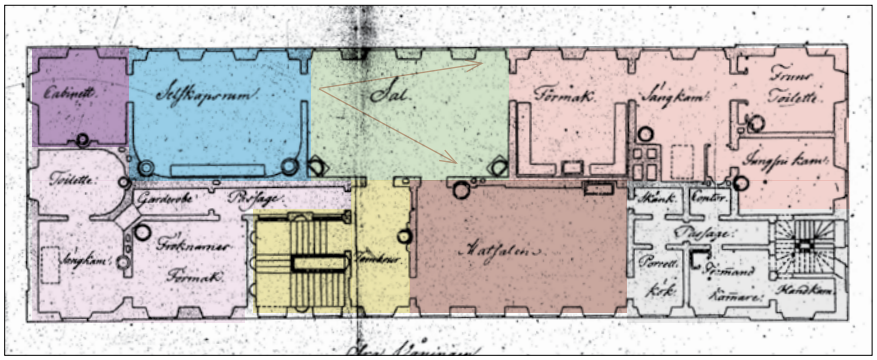

Neidit (3) Ruokasali Palvelusväki

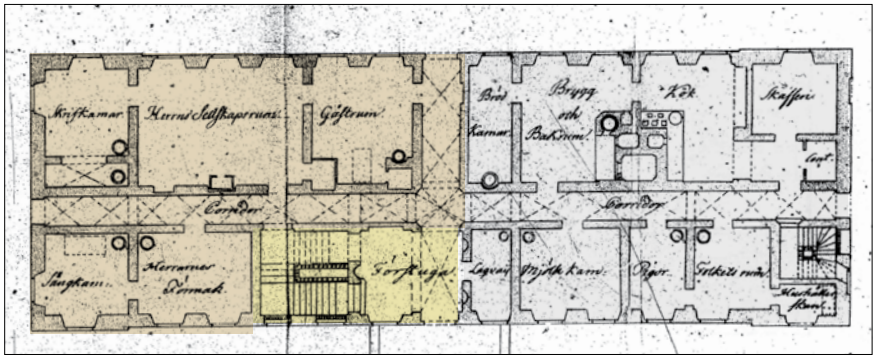

Herra (1) Palvelusväki

Toteutuneeseen pohjaratkaisuun muodostui karkeasti ottaen 5 toiminnallista kokonaisuutta: 1) kartanon herran tilat ensimmäisen kerroksen eteläpäässä, 2) kartanon rouvan ja nuorten lasten tilat toisen kerroksen pohjoispäässä, 3) vanhempien neitien tilat toisen kerroksen eteläpäässä, 4) toisen kerroksen keskialueelle sijoittuvat läpikuljettavat ja pitkiä sisänäkymiä tarjoavat edustustilat ja 5) palveluskunnan tilat kaikilla tarvittavilla varustuksilla ensimmäisen kerroksen pohjoispäässä.

Kerroksittain tarkastellen rakennuksen alakerta oli varattu yhtäältä kartanon arkisen elämän tiloille ja toisaalta kartanon herran tiloille, jossa työskenneltiin ja vastaanotettiin vierailijoita. Yläkerrassa puolestaan edustettiin ja siellä naiset elelivät muusta ympäristöstä etäännytetyissä huoneistoissaan, saleja kaunistamassa. Kuten Riitta Koskinen kirjoittaa ranskalaisiin esikuviin pohjautuvasta kartanoiden 1700-luvun yleissuunnitteluperiaatteista: *"Edustushuoneet sijaitsivat peräkkäin niin, että niihin astuva saattoi ensi silmäyksellä saada käsityksen interiöörien arvoasemasta toisiinsa nähden. Edustustilat sisustettiin säädynmukaisesti ja ne kertoivat vieraalle oliko isäntäväki perillä muodista ja kulttuurivaikutteista."*[100] Edustushuoneet olivat aateliston seurapiiritoiminnan pelikenttä, jossa syötiin, juotiin, seurusteltiin, pelailtiin, musisoitiin ja tanssittiin.

von Willebrand pyrki sisustamaan kartanonsa menestyksekkään teollisuusmiehen arvokkuuden, ylellisen muodin ja eksklusiivisen elämäntavan mukaisesti. Aaltosen mukaan kartanon päärakennus pursusi arvokkaita esineitä ja materiaaleja: *"Eräässä luettelossa mainitaan mm. toista sataa tuolia, näistä osa nahkapäällysteisiä ja maalatut, kustavilaisen ajan muotiväriin, helmenkarvaisiksi, kuten muutamat muutkin huonekalut. Oli myös kullattuja karmituoleja, noja- ja ikkunatuoleja, taburetteja, marmorilevyisiä kullattuja pilaripöytiä, mahonkisia pöytiä, pähkinäpuisia toalettipöytiä, peli- ja teepöytiä, helmenkarvaisia sohvia, joissa oli jouhitäyte ja sinivalkoinen palttinapäällys, jne. Jollakin seinällä oli siniseksi maalattu kello, monessa huoneessa kultakehyksisiä seinäpeilejä. Katossa riippui kristallisia kynttiläkruunuja ja pitkissä käytävissä lasilyhtyjä."*[101]

Oikealla kartanon sali ajalta, jolloin Ludvig Berndes oli kartanon patruuna (1882-1895). Rainer Berndesin kokoelma.

Vieressä nykytilanne 2016; salista on jäljellä puolikas, samoin toinen kolonniuuneista. Pariovi on aikoinaan johtanut ruokasaliin.

Donitsisohva salissa 1880-l

Donitsisohva ullakolla 2016

Aaltonen mainitsee lisäksi (1953), ettei mitään tästä esinekokoelmasta ollut enää jäljellä. Sikäli tämä ei pidä paikkansa, että ullakolla on edelleen erinäisiä vanhoja huonokuntoisia huonekaluja, joista osa saattaa olla jopa von Willebrandin ajalta. Varma havainto on erityinen pyöreä rokokoosohva, joka seisoi keskellä salia ainakin 1880-luvulla.

Anttila kuvailee mehukkaasti kartanon sosiaalista elämää von Willebrandin aikana: *"Edeltäjistään poiketen von Willebrand asui kartanossa, josta tuli lähiseutujen runsaan säätyläisväestön suosima vierailukohde. Kartano ympäröivine puistoineen oli täynnä elämää. Puistossa oli Versaillesin linnan kasvihuoneen tiilinen pienoisjäljennös. Muuten englantilaistyylisessä puistossa oli myös pieni saari kalastusmajoineen. Lukuisten vierailijoiden joukosta merkittävin oli kuningas Kustaa IV Adolf, joka Suomen matkallaan vuonna 1802 poikkesi puolisonsa kuningatar Fredrika Dorothean kanssa Jokioisiin von Willebrandin vieraaksi. Kartanossa viihtyi myös 1700-luvun lopun tunnettu runoilija Mikael Choraeus kotiopettajana."*[102]

Rouvan förmaaki kuvattuna tiettävästi 1910-l. Kuva MV HK 1000-6692. Huomaa peilin yllä näkyvät kasettikentät koristemaalauksineen (?).

"Förmaakin" nykytilanne.

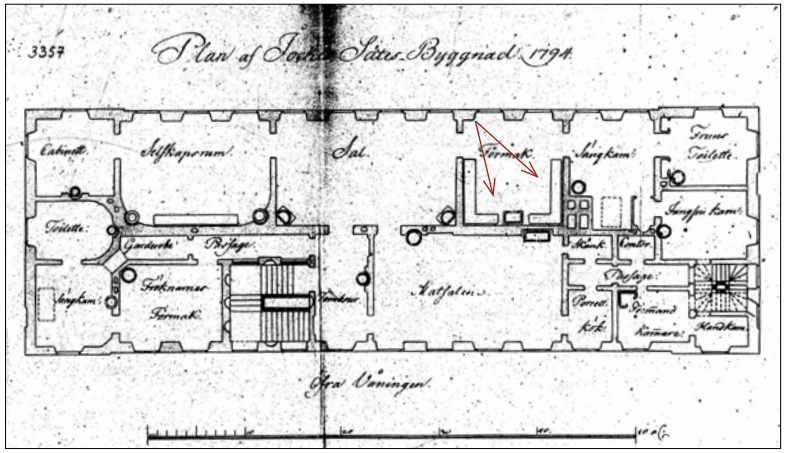

Förmaaki Signe Branderin kuvaamana, 1909...1912. MV HK 19200131-11. Seinät oli somistettu Jokioisten kartanon entisten omistajasukujen muotokuvilla.

On suorastaan huimaavaa, että vuoden 1794 pohjapiirustuksessa näkyvät kiinteät sohvat olivat edelleen olemassa 1900-l alussa, mutta ne on valitettavasti sittemmin menetetty. Onneksi kustavilainen uuni on säilynyt.

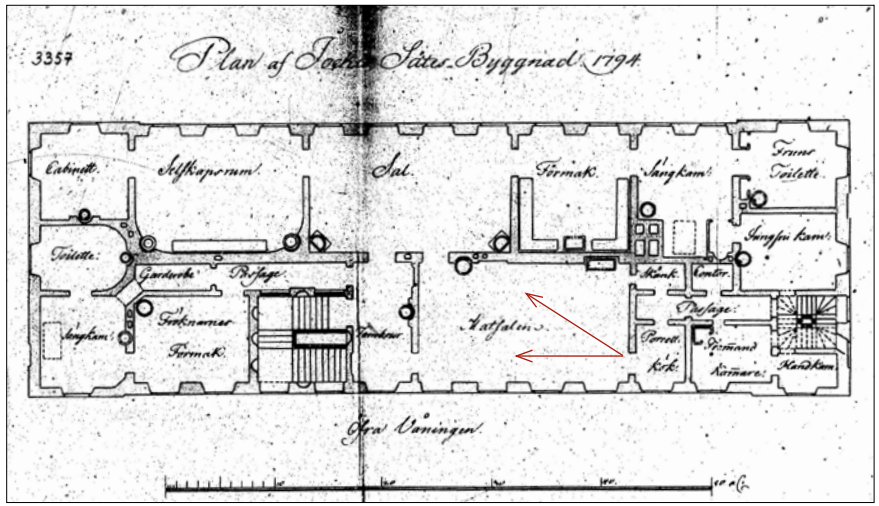

Oikealla kartanon ruokasali ajalta, jolloin Ludvig Berndes oli kartanon patruuna (1882-1895). Rainer Berndesin kokoelma. Havupuulattiat ovat vailla pintakäsittelyä eli kuuratut (tms.). Vain pieni ruokailualue on käytännöllisesti rajattu korkkimatolla.Verrattuna muiden interiöörien luonteeseen, mitä valokuvista voidaan päätellä, ruokasali oli tummasävyinen; ovet, paneelikentät ja kattolista. Yllä nykytila ja 1970-luvun käsitys tyylirestauroinnista.

4.1.6 Palovakuutus 1799

von Willebrandin Jokioisten rakennuskanta palovakuutettiin vuosisadan vaihteessa ja jokaisesta silloisesta rakennuksesta (tai rakennusryhmästä) laadittiin kirjallinen selvitys. Kartanon päärakennuksen palovakuutusasiakirjan selostuksen 21.3.1799 liitteenä ovat lisäksi ensimmäisen ja toisen kerroksen pohjapiirustukset.[108] Palovakuutusasiakirjojen originaalit sijaitsevat Tukholman kansallisarkistossa ja Suomessa olevat mikrofilmikopiot ovat laadultaan vaatimattomat ja osin lukukelvottomat. Aihetta tulisi selvittää jatkossa alkuperäisasiakirjoja tarkastellen. Lisäksi on mahdollista, että aineistoa on löydettävissä enemmän kuin Suomen Kansallisarkiston kokoelmiin on seuloutunut.

"Jokioisten päärakennus (sätesbyggnaden), käsittäen yhden kivitalon, on rakennettu [aloitettu] *vuonna 1794 muuratusta tiilestä, pituus 75 kyynärää ja leveys 25 [44,5 x 14,8 m], korkeus maasta laskettuna katon harjaan 17 ¾ kyynärää, kaksi kerrosta, peltikate jonka alla laudoitus ja tuohet ja laudat kiinnitettyinä rautavaarnoilla. Ulkomuurit ovat viisi vaaksaa* [5x15=75 cm] *paksut alakerrassa ja yläkerrassa yhden kyynärän* [n. 60 cm].

Alakerrassa on yksi pituussuuntainen käytävä ja yksi poikittaissuuntainen portiikki (portique). [epäselvää - viittaus hakattuun kiveen ja ristiholviin]... *alakerrassa on neljätoista tulipesällistä huonetta, pari komeroa ja suuri eteisaula varustettuna kiviportaalla sekä pienempi puinen porras rakennuksen pohjoispäädyssä. 26 ikkuna-aukkoa ja kussakin aukossa kaksi ikkunaa, 3 ½ kyynärää korkeita ja … kyynärää leveitä.*

Yläkerrassa on 15 huonetta, yksi senkki[109] [komero tarjoilutarpeita varten] *ja yksi contoir*[110] [komero], *kolmekymmentä ikkuna-aukkoa, 4 5/8 kyynärää korkeita ja 2… kyynärää leveitä, huoneiden lattioissa on lankut ja kipsatut katot kaikissa huoneissa."*

Palovakuutusasiakirjassa kattojen materiaaliksi todetaan *"gipsade tak i alla..."*. Maininta saattaa viitata kipsiin tai yhtä lailla kalkkilaastilla tehtyyn tikkurappaukseen.

Edustustilojen pariovien lukot ovat messinkikoppaisia

Koristeellisen painike ja hieno espanjoletti (pitkäsulkija) löytyy 2. kerroksen eteisaulan ja porrashuoneen välisestä ovaesta.

Normaaliovissa lukkopesät ovat rautaa ja maalattuja, mutta vääntimet messikisiä.

Seuraava hieman sekalainen kirjaus käsittelee rakennuksen kaikkia kerroksia: *"12 … posliinista kakluunia messinkisin luukuin, etusuojin (*jonkinlainen kipinäsuoja tai sermi?*) ja rautapellein, 15 lasittamatonta kakluunia kiillotetuin ovipellein ja etusuojin, 32 ranskalaista saranoitua ovea varustettuna lukoin ja avaimin, 5 pariovea (debatonge) messinkisin lukoin, ylempi välikatto on peitetty palokatolla* [tiilipermanto ullakolla]*…, yksi kivirappu hakatusta harmaakivestä, rakennuksen alla… 4 holvattua kellaria"*.

4.1.7 Arviokirja 1813

Ernst Gustaf von Willebrand kuoli 1809 ja Jokioisten omistus jäi vapaaherratar Wendla Gustafva von Willebrandille (os. von Wright).[111] Vuonna 1813 laadittiin pankin arviokirja tilasta, jossa käytiin läpi tilan rakennukset ja maa-alueet. Päärakennuksen olemus oli kirjattu seuraavasti: *"Päärakennus, valmistunut 1794, tiilestä ja kaksikerroksinen, lautakattoinen, sisältää alemmassa kerroksessa suuren salin, kolme kamaria ja kaksi keittiötä sekä useita keittiövarastoja (skafferier) ja kellarin, tilava eteisaula kivilattialla ja ylemmässä kerroksessa kaksi suurempaa salia, kahdeksan kamaria, yksi eteinen (tambur), yksi posliinikeittiö ja suuri ullakko varustettuna palopermannolla. Tämä päärakennus, 74 3/8 kyynärää pitkä ja 25 ½ kyynärää leveä, on palovakuutettu…"*.[112]

Vuoden 1813 selostus on siis jokseenkin yhtäpitävä vuoden 1799 palovakuutusasiakirjan kanssa, tosin huoneiden määrät on kirjattu ylimalkaisemmin ja muutoinkin selostus on suppea. Toisaalta rakennuksen päämitat on kirjattu aiempaa tarkemmin, metreiksi muutettuna 44,12 x 15,15. Nykytilapiirustusten (Lasse Kosunen CAD-piirustukset 2005) mukaan rakennuksen mitat ovat 44,55 x 15,19, mutta kuinka tarkat nämä piirustukset ovat, ei ole tiedossa. Maininta lautakatteesta poikkeaa palovakuutusasiakirjan peltikatteesta.

Alkuperäiset ovityypit:
Korkeat pariovet, joissa ns. täysranskalaiset peilit; peilien kehyslistat ulokonevat. Yksinkertaisempi kehyslista (ruokasali, eteinen) tai koristeellinen kehyslista (yleensä).
Normaaliovet, kolmipeiliset, joissa keskipeili ns. puoliranskalainen; sileä.
Tilasta riippuen erilaisia kehystämistapoja. Kuvassa neitien förmaaki.

Yläkerran kaikissa edustavissa huoneissa on puukehyksin somistetut ikkunasmyygit, tiettävästi alkuperäiset 1794. Ikkunat on uusittu 1959.

Ikkunan holvimuoto lähentelee ns. korikaarta (anse de panier), kolmen keskipisteen mukaan muodostettua kaarimuotoa. Tosin ikkunan laki on sangen suora, eikä muurauksen muotoa (holvikorotus / vaakasuora) tunneta. G. E. Asp kutsuu suoralakista ja päistään kaarrettua holvia kaukaloholviksi, kirjassa Huonerakenteiden oppi 1903. Puukehyksettömiä ikkuna-aukkoja on porrashuoneessa, 2. kerroksen palvelusväen tiloissa ja 1. kerroksessa.

Ljungs 1774, Jean Eric Rehn

Fogelvik 1736, Carl Hårleman

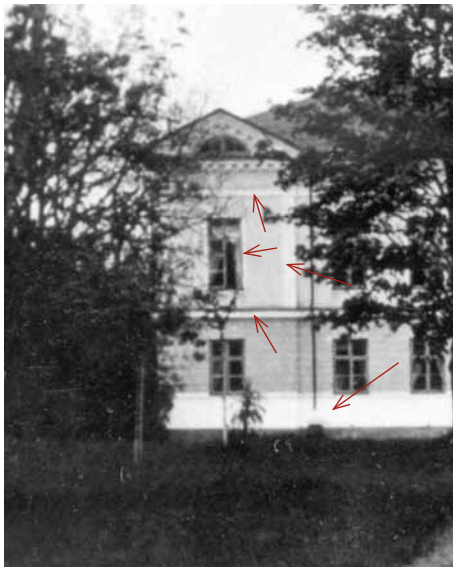

Oikean sivun kuva on toistaiseksi vanhin tiedossa oleva dokumentti rakennuksen ulkoasusta. Kuvan laatu on välttävä eikä sen ottoajankohta ole tiedossa. Puuston perusteella arvioiden kyse on kuitenkin sangen varhaisesta kuvasta, mahdollisesti 1870-luvulta.

Julkisivuissa kerroslistat ovat selvästi peruspintoja vaaleampia, mikä voisi viitata väritykseen: peruspinta ehkä keltainen, koristeosat valkoiset. Sivurisaliitin nurkassa erottuu myös selvästi vaaleampi pystypinta, maalattu liseeni tms. Ikkunoissa näyttäisi olevan kapea valkoinen kehysmaalaus. Erikoinen on sokkelin vaaleus, valkoiseksi (?) maalaus, mahdollisesti jonkin huoltokalkkauksen välivaihe.

Rakennuksen kattopinnassa ei erotu nykyisen peltikattomallin saumajakoa, vaan pinta on tasaisen epätasainen.

Valokuvaa tulisi tutkia analyyttisesti myös piha-alueen ja kasvillisuuden näkökulmasta. Esimerkiksi keskipyörylä vaikuttaisi olevan nykyistä pienempi, tasalakinen, keskellä mahdollisesti vesiaihe (?) ja todella korkea lipputanko...jne. Huomaa myös pihatien reunuksen korkeus. Nuorimies istuu korkealla pientareella, kun taas nykytilassa nurmi ja soratie ovat tasassa.

4.1.8 Ulkoasu

Alkuperäisiä piirustuksia rakennuksen ulkoasusta ei ole säilynyt, tai ne eivät ole tiedossa. Ursula Sjöbergin tutkimusten mukaan Jokioisten toteutunut ulkoasu ei vastaa Gjörwellin muuta tuotantoa ja se lienee siis Palmstedtin käsialaa, johon oman mausteensa on saattanut antaa Gabriel Bonsdorff.[103] Verrattuna kustavilaisen klassismin ihanteena olleeseen julkisivujen sileyteen ja selkeyteen, Jokioisten corps de logis on jaettu kerroslistalla sileään yläkertaan ja harkotettuun alakertaan. Ullakon tasolla on toinen kerroslista, osoittamassa arkkitraavin linjaa, ja karniisi on varustettu isokokoisin hammastein. Gjörwellin varhaistuotannossa hammaslistoja (esim. Krusenberg) ei esiinny, muttei ole poissuljettua etteikö Gjörwell olisi käyttänyt tätä kustavilaisen ajan arkkitehtuurin peruselementtiä myös Jokioisissa, kuten hän teki myöhemmin mm. Turun akatemiatalossa. Ursula Sjöberg pitää rakennuksen sivurisaliittiratkaisua epätavanomaisena tyypilliseen keskiristaliittiin nähden, vaikkakin sivurisaliitit ovat jo Gjörwellin pohjapiirustuksissa.[104] Esikuvaksi Jokioisten julkisivuille tai inspiraation lähteeksi Sjöberg tarjoaa vuonna 1774 valmistunutta Ljungsin linnaa (Jean Eric Rehn).[105] Risaliitteja (*avant-corps, risalit, risalto*), niin julksivun keskellä kuin sivulla, on käytetty klassisen arkkitehtuurin keinovalikoimassa laajasti etenkin barokin aikakaudella, ja myöhemmin esimerkiksi C.L. Engel julkisten rakennusten suunnitelmissaan, eikä sivurisaliitti kustavilaisen ajan arkkitehtuurissakaan ole vieras. Yksinkertaisemmin ajateltuna sivurisaliittien avulla rakennuksen pitkä julkisivu on otettu jäntevästi haltuun. Carolus Lindbergin sanoin: *"rakennuksen perusmuoto on* kuubinen*, mutta rikkoakseen pitkää ja rytmisesti yksinkertaista rakennusmassaa, on Gjörwell asettanut kaksi lievästi peruspinnasta erkanevaa pääterisaliittia, jotka tarjoavat yksinkertaiselle palatsille kaivattua vaihtelua."*[106] Samankaltainen sommitelma tavataan esimerkiksi C. Hårlemanin Fogelvikiin (Fågelviks slott) tehdyssä suunnitelmaluonnoksessa 1736, tosin rokokootyylisenä mansardikattoineen.

FM 3599

Julkisivumuutoksia ei juurikaan ole tiedossa. Puiston puolella näkyy vanhoissa valokuvissa katos rakennuksen keskiakselissa. Tyylipiirteidensä puolesta katos saattaisi olla rakennettu 1800-luvun lopulla ja se on sittemmin (1930-luvun jälkeen) poistettu. Museoviraston inventointi vuodelta 1973 mainitsee, tosin vailla lähdeviittauksia, että *"rakennus oli alun perin katettu laudoilla ja ulkoseinien väri oli keltainen"*.[107] Vuoden 1799 palovakuutusasiakirja, jossa rakennuksen kerrotaan olleen pellitetty, ei kuitenkaan tue väittämää. Vuoden 1813 arviokirjassa katteeksi taas on kirjattu juuri lauta. Kumpi lienee oikeassa, ei ole varmaa. Rakennuksen ulkovärityksestä ei ole myöskään tiedossa olevaa väritutkimusta. Vanhimpien ulkovalokuvien perusteella rakennuksen peruspintojen ja listojen välinen kontrasti näyttää nykyistä voimakkaammalta ja voisi siten viitata peruspinnan nykyisestä valkoisesta poikkeavaan sävyyn. Vuonna 1959 kaikki peruskerrosten ikkunat vaihdettiin ajanmukaisiin huulettuihin ja sisään-sisään-aukeaviin malleihin. Ikkunoiden puitejako, 8 ruutua yläkerrassa ja 6 ruutua alakerrassa, kuitenkin säilyi alkuperäisen mukaisena. Ullakolla on tallella vanhoja lunetteja, joita voinee käyttää ikkunoiden puiteprofiloinnin ennallistamiseen.

Rakennus on nykyvärityksessään valkoiseksi ylimaalattu, ratkaisu joka on mahdollisesti tehty 1959 julkisivukorjauksen yhteydessä. Rakennuksen rappauskerrosten ikä ei ole tiedossa. Väri- ja materiaalitutkimuksen avulla tulee selvittää julkisivun pintakerrosten ikä ja historian vaiheet. Rappauksen alaosan lohkeilevan maalin alta paljastuva kellakampi sävy saattaa olla vain kalkin värjäytymää tai likaantumista, eikä kerro silloin pigmenttilisäyksestä. Ikkunapuitteet ovat ennen 1959 uusimista olleet huomattavasti nykyistä tummemmat.

Julkisivukuva, joka esiintyy Esko Aaltosen 1931 historiikissa, ja lienee hänen ottamansa.

Jokioinen kartanon päärakennus.

Signe Brander (1909...1912), MV HK 1000-4724

Viereisen sivun kuvan ottoajankohta ei ole tiedossa, mutta kuten aiemmassa vanhassa valokuvassa sisääntulojulkisivun puolelta, myös puistopuolen julkisivuissa on havaittavissa sävyero perusseinäpinnan ja esim. kerroslistojen vaaleuden välillä. Myös täällä sokkeli on vaalea, valkoinen (?). Kuva 1870-...1880-luvulta (?). FM 36000

Alla nykytilanne. Kuvasta on puolittain poistettu värit, nykyisen kontrastivaikutelman laimeuden havainnollistamiseksi

Åbo Akademin kuva-arkisto.

Viereinen sivu: Rainer Berndesin 2008 määritys kuvan henkilöistä: keskellä patruuna Ludvig Berndes ja hänen edessään penkillä Ida Berndes sekä heidän lapsensa Folke, Ingrid, Erik, Nils ja Gertrud. Ylioppilas on mahdollisesti Carl tai Custaf Mannerheim. Kuva 1880-luvulta.

Idyllinen kesäinen hetki on ikuistettu kartanon itäpuolella. Paikka on osoitettu arviona yllä olevaan Reinhold Hausenin 1900-l alussa ottamaan kuvaan. Puiston somistukseen on kuulunut pieni obeliski ja sen päässä hopeoitus (tms) lasipallo.

4.2 Brehmeriltä Jokkis Gods Ab:lle

Vuonna 1822 laadittiin arviokirja kartanon rakennuksista, maista, tiloista, tehtaista ja irtaimesta, jotka siirtyivät huutokaupalla kolmikolle Karl Mannerheim, Karl Wallen ja Adolf Fredrik von Willebrand.[113] Nämä puolestaan myivät kartanon kapteeni Josef Brehmerille (aiemmin Bremer) 1826.[114] Arviokirjan 1822 selostus tilan päärakennuksista pohjautuu aiempaan vuoden 1813 pankin arviokirjaan, ollen kuitenkin tätä lyhytsanaisempi ja epätarkempi. Toisaalta erinäisissä rakennuksissa ollut irtain on luetteloitu hyvin tarkasti: *"…1 tratti kuparisella putkella, 3 puuvanteista vesisaavia, 2 puuvanteista ämpäriä, 1 hiivatynnyri, 3 ränniä, 2 puukulhoa, 2 peltitrattia…"* jne. Myös esim. kasvihuoneen varustus kasveineen on lueteltu. Kuitenkin päärakennusta koskeva luettelo kohdentuu vain rakennuksen kellariin, jossa mainitaan olleen 6 suurta paloviinatynnyriä metallivantein, 1 saavi, 1 peltitratti ja kaksi peltistä mitta-astiaa.[115] Siinä kaikki. Helinä Koskisen tutkimusten mukaan päärakennus katettiin ja maalattiin uudestaan ulkoa vuonna 1827.[116] Aaltosen selvitysten mukaan Jokioisten rakennuskannassa ei tapahtunut ylipäätään mitään mainitsemisen arvoista, ennen 1800-luvun loppua. Sen jälkeen kun Brehmerin pojat muodostivat Jokioisten kartanosta osakeyhtiön, muuttui kartanon hallinnan ja ylläpidon sävy: omistus on jossain toisaalla ruotsinmaalla ja kartanoa isännöi palkattu toimitusjohtaja eli patruuna, vuodesta 1875 lähtien Emil Oskar Palm, 1882 Ludvig Berndes ja 1895 Jakob Estlander. Alfred Kordelinin omistusvaiheesta on muutamia valokuvia, mutta tietoa rakennuksessa tehdyistä parannustoimista ei ole.

FM 3882.

Yläkuva 1958 Marttojen kokouksesta. V.A. Vaari. Alakuva toisesta kevättilaisuudesta vuodelta 1975. Jokioisten kunta.

4.3 Valtion omistukseen

Valtion omistuksen varhaisina vuosina päärakennus oli tiettävästi asuinkäytössä ja lohkomistyöhön tarvittavina konttoritiloina. Maataloushallituksen kirjelmässä 1926 kerrottiin, että kun vuonna 1918 Jokioisten suurtila rakennuksineen oli siirtynyt Suomen Valtion omistukseen, jäi kartanon päärakennus suureksi osaksi vaille käyttöä.[117] Toisaalta samassa asiakirjassa on mainittu, että rakennuksessa oli huoneita karjakko-oppilaille, harjoittelijoille ja kahdelle konttorineidille, muutama vieraskäyttöön varattu huone sekä keittiö, ruokala ja emännöitsijän ja palvelijan asuinhuoneet.[118] Vuoden 1927 inventaarin perusteella ruokalatiloja oli kaksi: *oppilasruokala ja yleinen ruokala.*[119] Samassa mainitaan *kassanhoitajan asunto, apulaiskirjanpitäjän asunto, karjanhoitokoulun opettajattaren* (asuin-?) *huone, kanalanhoitajan asunto, kartanpiirtäjän huone ja harjottelijain huone.*

Vuonna 1925 päärakennuksen tiloissa aloitti toimintansa yksivuotinen karjanhoitokoulu. Lisäksi tiedettiin, että *"jo vuonna 1918 oli tämä* [pää] *rakennus sekä ulko- että sisäpuolelta verrattain huonossa kunnossa. Ulkopuolelta on rakennusta sen jälkeen jonkin verran korjailtu, mutta sisäpuolelle ovat korjaukset rajoittuneet vain muutamien huoneiden kuntoon panoon, suuren osan jäädessä edelleen rappeutumaan"*.[120] Esimerkiksi yläkerran lattiat olivat kirjelmän mukaan kuluneet paikoin puhki, ja ehdotettiinpa että kaikki päärakennuksen uunit tulisi uusia.

Maatalouden tutkimustoiminta kartanon alueella oli alkanut herättää siinä määrin kiinnostusta, että kesäkaudella kartanolla oli *retkeilijätulva*, kuten Maataloushallitus kirjelmässään asian muotoili. Maataloushallitus esitti Maatalousministeriölle toiveen, että päärakennus olisi välttämätöntä saada sellaiseen kuntoon, *"ettei se herätä yleisön keskuudessa kummastusta ja paheksumista"*. Ehdotuksena oli, että kunnostettuun päärakennuksen sijoitettaisiin *Jokioisten kartanoiden* konttori, asunnot toimitusjohtajalle tai konttoripäällikölle ja harjoittelijoille sekä ruokala. Ratkaisulla, jossa johtaja asui konttorirakennuksessa, katsottiin olevan toiminnallisesti huomattava hyöty. Ruokala sekä emännöitsijän ja palvelijan asunnot ehdotettiin säilytettävän jatkossakin päärakennuksessa.

Aateliston makumieltymyksien mukainen kartanon ruokasali muuttui 1920-luvulla karjatalouden optetustilaksi. Lehmäpatsaat koristivat kustavilaista uunia aina 1970-luvulle saakka. Kuva Elias Härö, 1969.

MV RHO 93794

Karjanhoitokoululaiset luokkakuvassa 1935 kartanon pääportailla. Ovet ja ikkunat olivat tummaksi maalatut ja oven sekä lunetti-ikkunan jaot näyttävät astetta hoikemmilta kuin nykyisin. Kuva Jokioisten kartano (Työtehoseura-talo).

Yllä Jokioisten ja Mustialan karjanhoitokoulujen oppilaat kuvattuna vappuna 1933. Puiston puolen oviaukko oli tällöin (alunperin?) vailla kehystä ja lunetti-ikkunan jaot ovat erityisen ohuet. Oikealla nykytilanne, tiettävästi 1970-l tehty ovi.

Alla kuva pääsisäänkäynnin ovesta vuodelta 1968 (Jokioisten kartano, Työtehoseura-rakennus) ja vieressä nykytilanne.

Kuva erikseen määrittelemättömästä vierashuoneesta, MV RHO 39224, Rainer Knapas.

Vuonna 1931 Uusi Aura-lehdessä Tarmo Hirsjärvi kirjoitti ”perinteisen” katsauksen Jokioisten kartanon historiaan, mutta kertoi samalla muutamin lausein päärakennuksen nykytilasta: *”kartanon päärakennus, josta kaikki tämä monipuolinen toiminta johdetaan, on kuin mikäkin keskusvirasto, jakaantuneena moninaisiin osastoihinsa, joista kuitenkin puuttuu virastojen kankeus ja virallisuus, vaan jossa kaikki, toimitusjohtajasta palvelusväkeen asti aina hyväntuulisina ja ystävällisinä ovat valmiit palvelemaan jokaista heidän apuaan tarvitsevaa, kuten nykyisenä kansanvaltaisena aikana sopiikin*.”[121] Monipuolisella toiminnalla tarkoitettiin kartanon laitoksia: maatalous-, karja-, metsätalouslaitoksia, sahoja, myllyjä ja puutarhoja.

Esko Aaltonen kuvailee vuoden 1931 julkaisussa, että *”nykyisin on huoneita jo yhdistetty toisiinsa, mutta vieläkin on keskikäytävä alkuperäisessä muodossa, samoin kaunis eteisaula ja yläkertaan vievät portaat, useita kivilaatoista laskettuja permantoja, kauniita kaakeliuuneja, ovet lukkoineen jne*.”[122]

4.3.1 1959 kunnostus

Tiettävästi 1950- ja 1960-lukujen taitteessa päärakennuksessa tehtiin sisätilamuutoksia ja kunnostustoimia. 1950-luvun muutosvaihetta koskevia suunnitelmia ei tämän tutkimuksen yhteydessä ole löytynyt. Helsingin Sanomat tiesi kirjoittaa 1959, että Valtioneuvosto oli myöntänyt rakennuksen kunnostukseen 3 miljoonaa markkaa (nyk. 72.000 euroa): *”korjaustyöt suoritetaan yliarkkitehti Peltosen piirustusten mukaan rakennuksen alkuperäiset mittasuhteet säilyttäen. Tarkoituksena on kunnostaa neljä vierashuonetta, uusia ikkunat ja toinen pääovi sekä suorittaa rakennuksen ulkomaalaus”*.[123] Rakennuksen nykyiset ikkunat ovat sisään-sisään-aukeavia, kaksinkertaisia, huullettuja ja heloituksenkin perusteella 1950-luvun ikkunoiksi tunnistettavia. Puiston puolella sijainnut sali lienee jo 1920-luvulla jaettu kahteen osaan. Aateliskartanoon edustustilojen huipentuma koki kuitenkin lisäiskun, kun jaettuihin huoneisiin sijoittuivat keittiö- ja WC-tilat, pohjoisen huoneen jäädessä asuinhuoneeksi.[124] Rakennuksen käytöstä kerrottiin, että päärakennukseen on sijoitettu mm. Jokioisten kasvinjalostuslaitoksen toimisto, siemenkeskus ja kartanon konttoritilat.

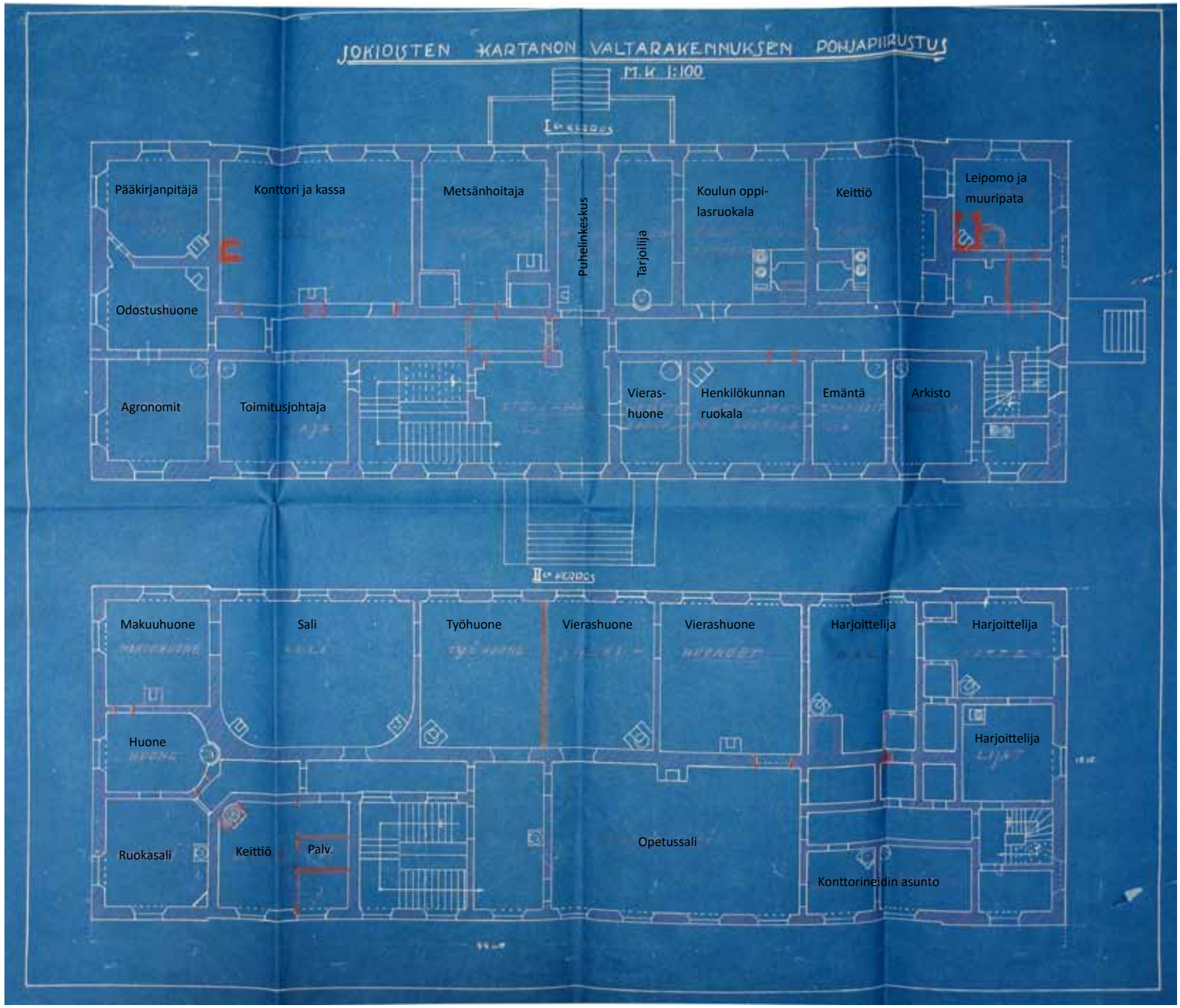

KA. Maatalousministeriö, kd 229/171. Liitekartta aktissa vuodelta 1926.

Seurusteluhuone kuvattuna 1972, Rainer Knapas, MV RHO 39489.

4.4 MTTK:n hallintorakennus

Vuonna 1973 voitiin todeta, että *"huonejärjestys pääpiirteissään yli 1300 m2 kerrosalaa, johon liittyy mm. upea porrashalli sekä kiinteä sisustuskin monilta yksityiskohdiltaan on vielä jäljellä tai palautettavissa. Rakennuksen tekninen kunto on hyvä…"*[125] Tutkija Elias Härö muotoili muistiossaan 1976 tarkemmin kartanon suojelutavoitteita, todeten etteivät pelkästään rakennuksen yleispiirteet (julkisivut ja sisätilat) olleet kulttuurihistoriallisesti merkittäviä ja vaalittavia, vaan myös *"rakennuksen orgaaniin kokonaisuuteen kuuluvat piirteet: … kustavilaiselle uusklassismin arkkitehtuurille juuri rakenteen loogisuuden idea oli keskeinen ja tärkeä, ja että maamme rakennusmuistomerkkien joukossa ilmentää Jokioisten päärakennus tätä ehkä kaikkein selvimmin."*[126] Härön mukaan julkisivuissa vähäiset ennallistavat muutokset, kuten palaaminen *"alkuperäiseen keltaiseen väriin"*, olivat mahdollisia. Kuten aiemmin todettiin, Museoviraston tutkimuksissa esiintuodulle väitteelle keltaisesta väristä ei ole lähdetietoa. Vuonna 1983 Museoviraston lausunnossa *"Jokioisten kartanon ulkomaalaus"* pohdittiin julkisivun maalauskunnostukseen soveltuvia ratkaisuja, perinteistä kalkkimaalausta. Samalla kerrottiin, että rakennuksen silloinen julkisivumaalaus oli lateksia, mutta että siitä huolimatta rappauspinta oli hyvin säilynyt.[127] Mihin julkisivujen maalaustyössä päädyttiin, ei ole tiedossa. Rakennus on nykyasussaan kauttaaltaan valkoiseksi maalattu.

1979-1980 tehty päärakennuksen kunnostustyö MTTK:n hallintorakennukseksi keskittyi läpikäyvään pintarakenteiden maalauskunnostukseen, WC- ja keittiötilojen uusimiseen ja taloteknisten järjestelmien uusintaan. Arkkitehtisuunnittelusta vastasi Olli Kivinen, rakennesuunnittelusta Magnus Malmbergin insinööritoimisto ja LVI-suunnittelusta Erkki Mattila & co. Muutokset kohdentuivat ensi sijassa aputiloihin, joissa uusittiin väliseinärakenteita ja märkätilojen lattioihin rakennettiin asianmukaiset vedeneristysrakenteet, valettuina puupalkiston varaan. Ensimmäisen ja toisen kerroksen välinen porras (114) uusittiin pintarakenteiltaan. Ensimmäisen kerroksen käytävään (115) ja huoneiden 122 ja 112 välille avattiin uudet oviaukot ja toisaalta mm. käytävän ja huoneen 106 ja porrashuoneen väliset aukot muurattiin umpeen. Samoin huoneiden 122, 123 ja 124 väliset oviaukot muurattiin umpeen. Tiedossa olevat muutosvaiheet on pyritty osoittamaan ajoituspohjapiirustukseen, joka on tämän selvityksen liiteosassa.

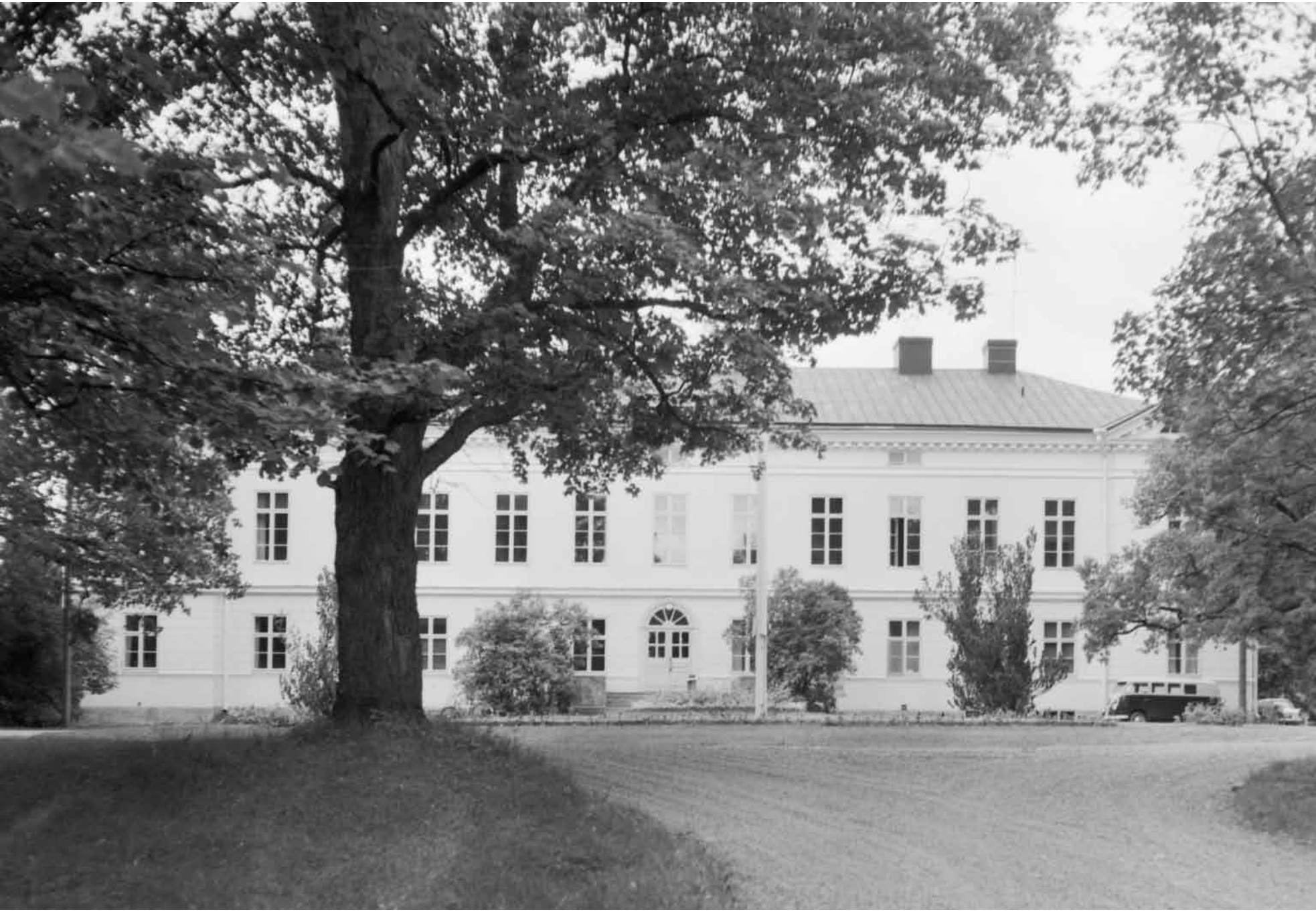

Elias Härö 1969, MV HK1000-6700.

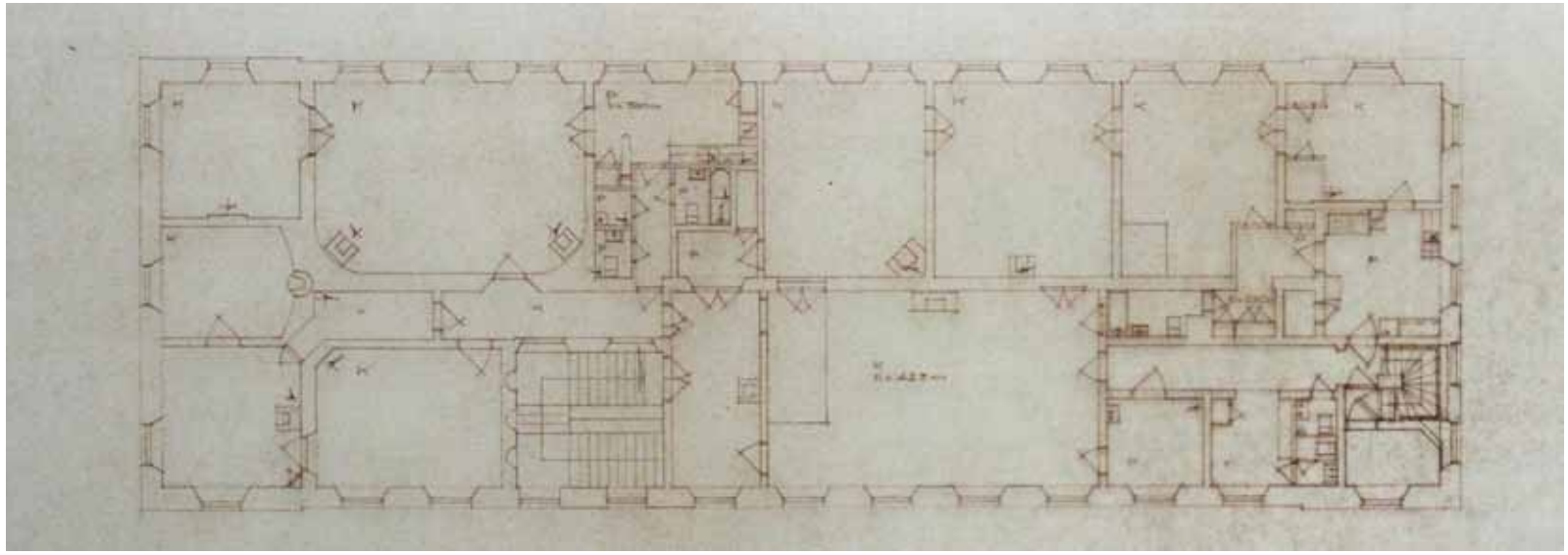

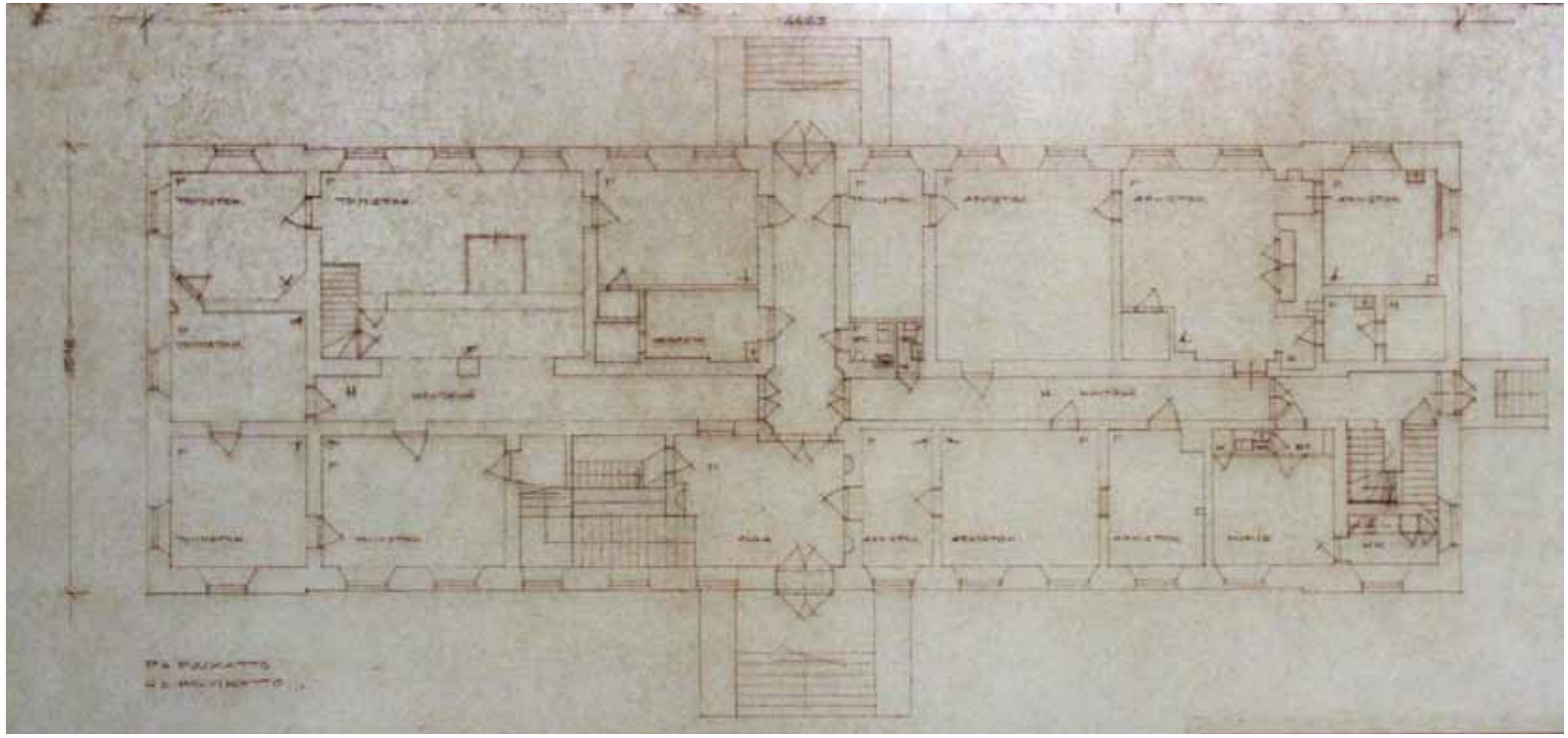

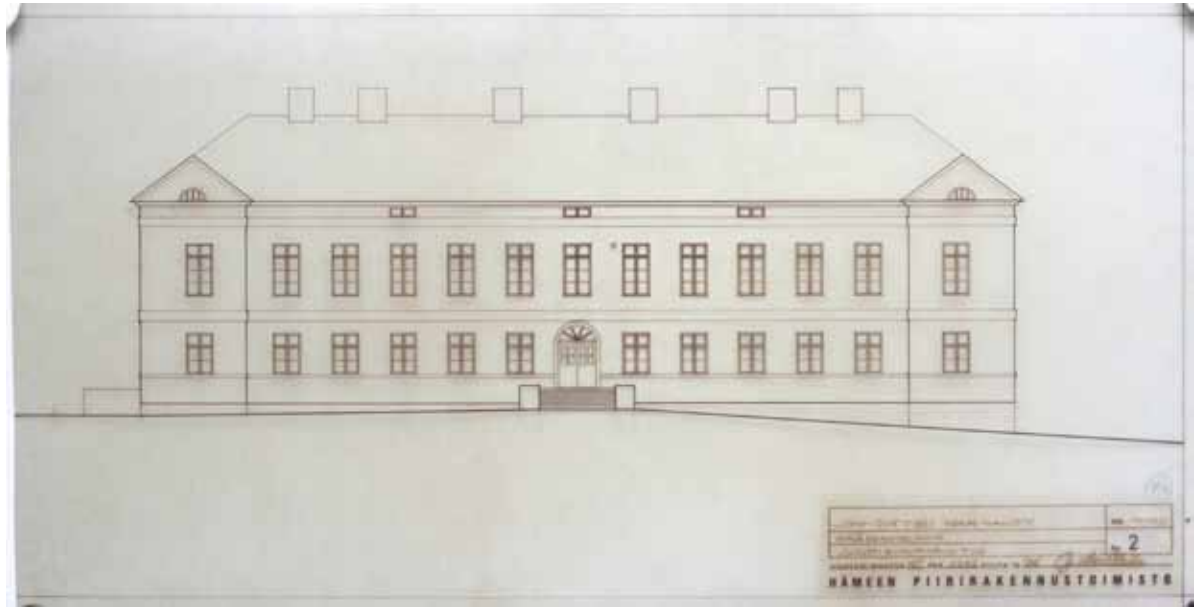

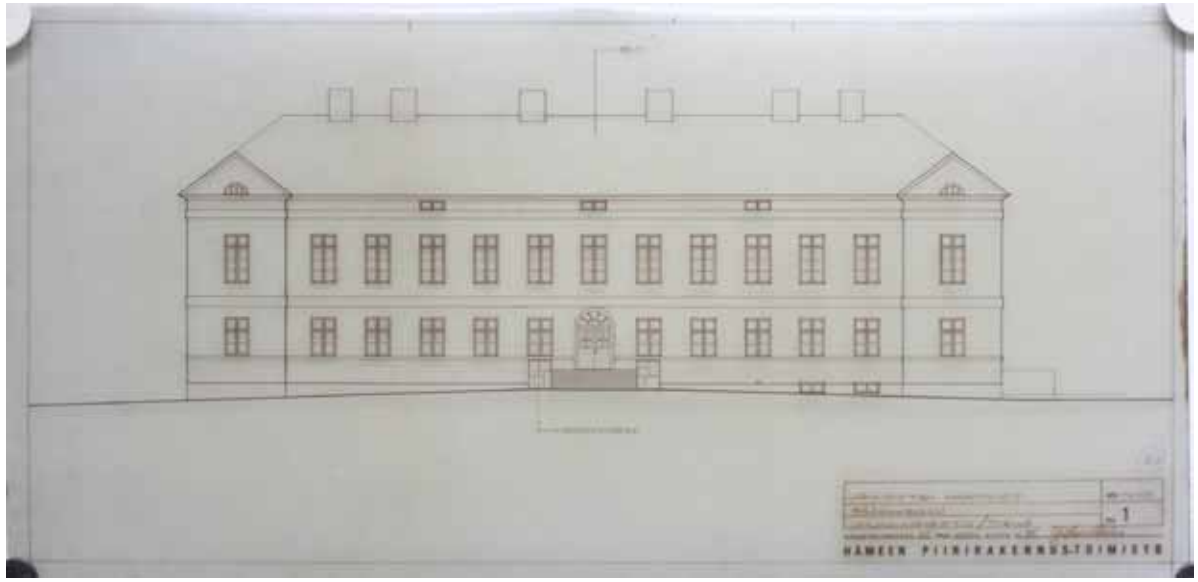

Hämeen piirirakennustoimiston 1976 laatima pohjapiirustussarja lienee dokumentaarinen kuva tilanteesta ennen 1979-1980 perus-korjausta. KA Rakh III 731.

1976 piirretyt julkisivupiirustukset, jotka lienevät perus-tuneet paikalla tehtyyn mittaukseen, ovat vanhimmat tiedossa olevat. KA Rakh III 731.

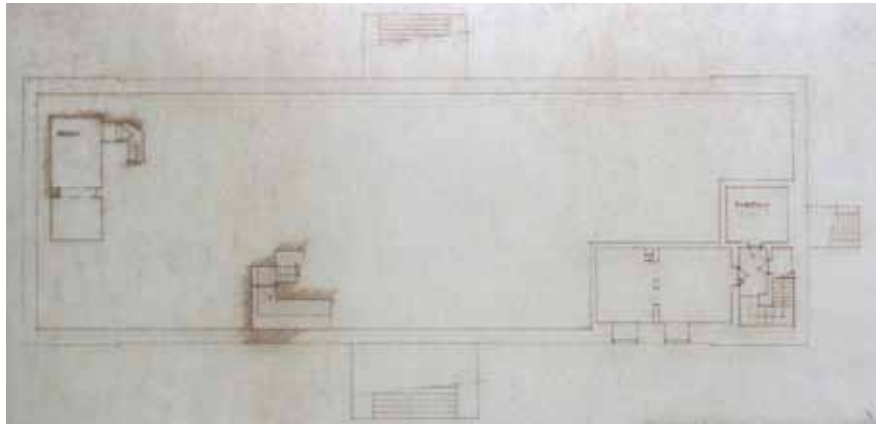

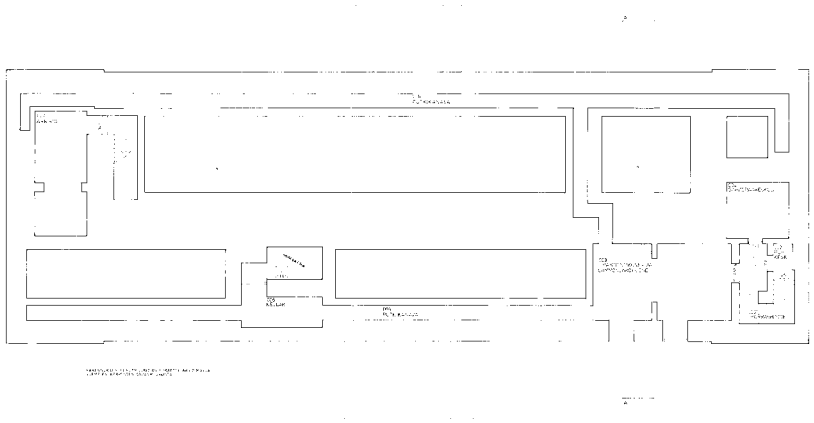

Yllä kellarin dokumentoiva piirustus 1976 ja alla vuoden 1978 suunnitelma.

Toisen kerroksen parannustyöt kohdentuivat entisen salin alueelle, johon jo aiemmassa vaiheessa oli rakennettu WC-tilat. Samoin entisen palvelijapuolen käytävän (218) varressa ollut kylpyhuone ja WC-tila, joka oli palvellut yläkerran pohjoispään asuntoa, uusittiin rakenteiltaan ja muutettiin toimistotiloja palvelevaksi WC-tilaksi. Käytävään 218 avattiin uusi oviaukko WC-tilasta (211). Toinen WC-tila rakennettiin koilliseen nurkkahuoneeseen 222 ja sen viereiseen huoneeseen keittiötila.

4.4.1 Pinnat 1979-1980

Huonetilojen vanhojen pintojen kunnostuksesta mainitaan rakennusselityksessä, että *"ennen uuden tapetin kiinnitystä poistetaan vanhat tapettikerroksen kokonaan"*. Tämä koski edustavia 2. kerroksen huoneita, joissa on edelleen olemassa oleva tiettävästi alkuperäinen kustavilainen rintapaneelikerros, seinän peruspinnan ollessa tapetoitu. Tapetoinnit uusittiin ja paneelipinnat maalattiin värisävystön ollessa ajanmukainen 1970-luvun ratkaisu. Käytävissä ja 1. kerroksen tiloissa seinät ovat pääsääntöisesti rapattuja ja maalauskunnostettuja, rakennusselityksen mukaan kalkkimaalilla maalattuja (RK 1). Osa 1. kerroksen huoneista on tapetoitu (101-103, 116-118, 122-125).

Kalkkikivilattioiden kunnostusta tehtiin osittain: *"ensimmäisen kerroksen käytävätiloissa korvataan rikkoutuneet luonnonkivilaatat betonimassasta tehdyillä laatoilla. Laatan tulee vastata… aikaisemmin korjauksessa käytettyjä betonimassasta tehtyjä laattoja."* Huonetiloissa jo aiemmin olleita linoleummattoja säilytettiin ja 2. kerroksessa matot pääsääntöisesti uusittiin. Ensimmäisen kerroksen kaikkiin huoneisiin rakennettiin uudet kipsilevyrakenteiset (ala-) katot, muutamia aputiloja ja holvikattoisia tiloja lukuunottamatta.[128] Samoin meneteltiin toisessa kerroksessa, mutta siellä osaan tiloista jäivät näkyville myös alkuperäiset rapatut katot (201-206, 210, 212-214 ja 217). katoista mainitaan, että *"halkeamat (yli 1 mm) avataan ja injektoidaan esim. Lemminkäinen Oy Concresive 1380 epoksimassalla"*. Niin kipsilevykattojen kuin vanhojen rapattujen kattojen pintakäsittelyksi on määrätty työselitykseen *"RK 1: harjaus, tasoitus kalkkilaastilla ja maalaus kahteen kertaan kalkkimaalilla (hautakalkki)"*. Näin olleen uusiin kipsilevytyksiin tavoiteltiin historiallista ulkonäköä, rakenteen nuoruudesta huolimatta. Lisämainintana on, että mi-

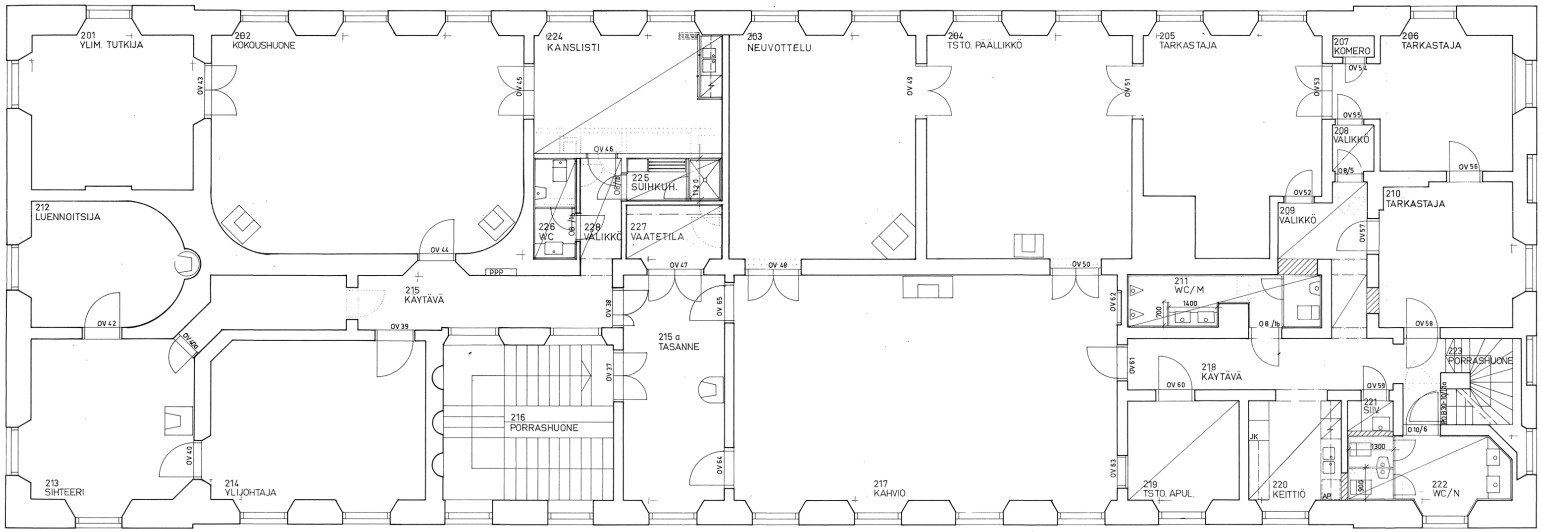

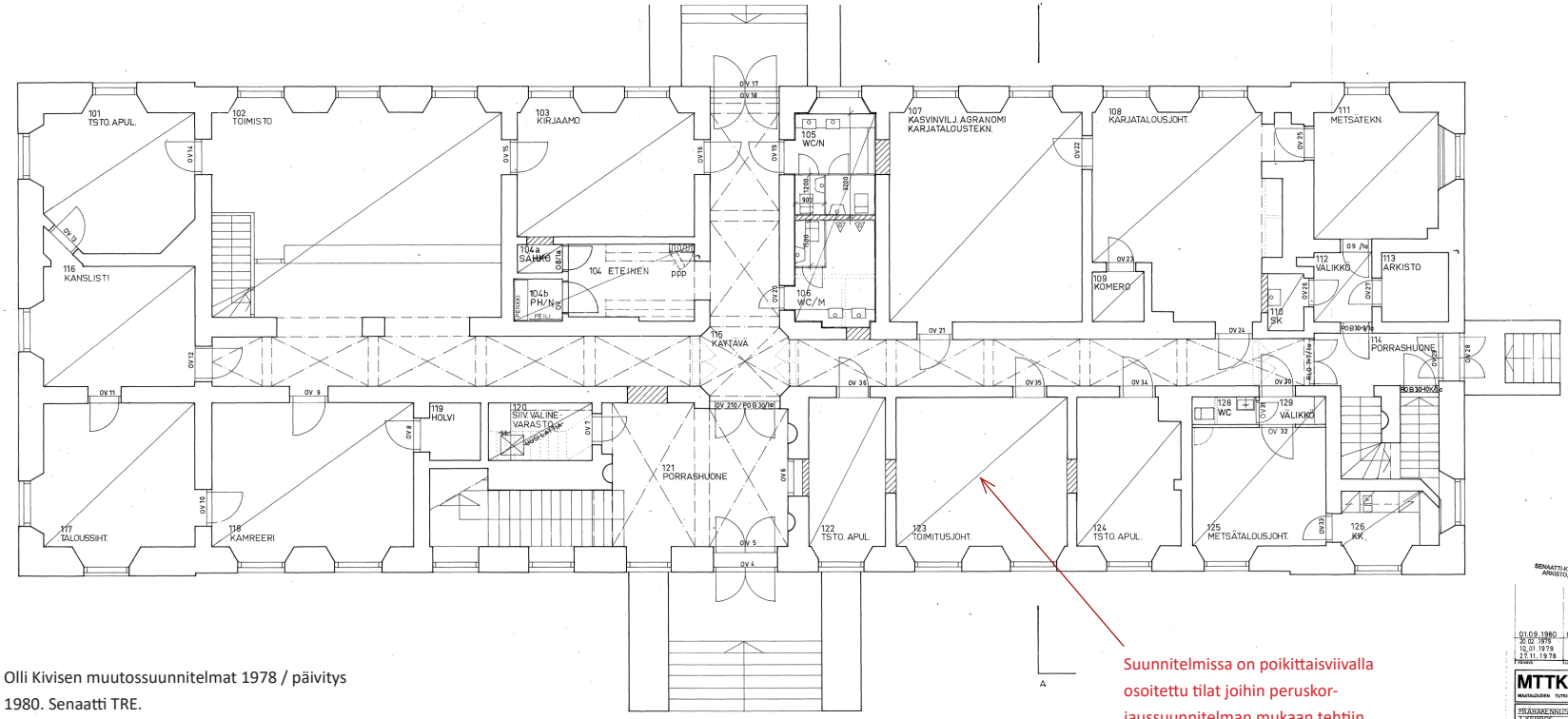

Olli Kivisen muutossuunnitelmat 1978 / päivitys 1980. Senaatti TRE.

Suunnitelmissa on poikittaisviivalla osoitettu tilat joihin peruskorjaussuunnitelman mukaan tehtiin alaslaskettu katto

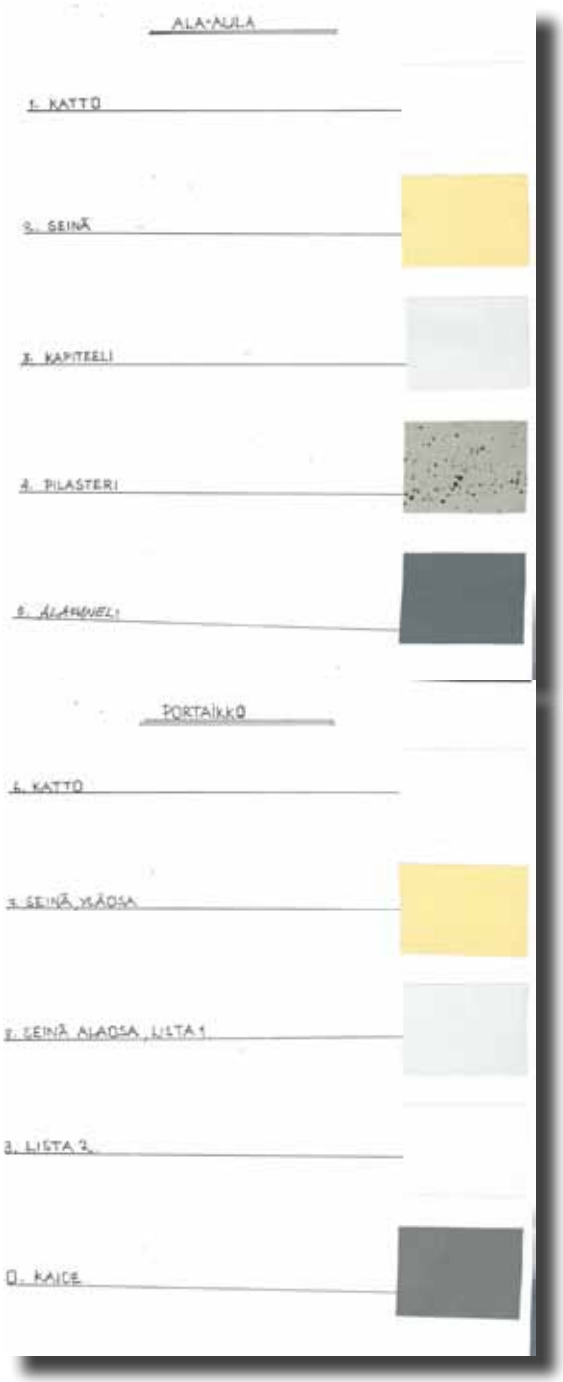

Ancelo Oy väritutkimus 1993

käli vanhoissa rapatuissa katoissa on liimamaalia, tehdään uusintamaalaus liimamaalilla. Täytyy huomioida, että kyseiset tiedot ovat suunnitelmasta. Miten pintakäsittelyissä lopulta meneteltiin, edellyttää paikalla tehtävää pintamateriaali- ja väritutkimusta.

Ajalle tyypilliseltä ja perinpohjaiselta kuullostaa ohje ikkunoiden ja ovien maalauskunnostuksen pohjatöistä: *"ikkunoista, ovista sekä puisista listoista ja paneeleista poistetaan vanha maali kokonaisuudessaan maalinpoistoainetta käyttäen."*[129] Mikäli näin todella on menetelty, on 1979-1980 kunnostustyössä hävitetty kaikki tiedot vanhoista värikerroksista, ja lisäksi maalinpoistoon käytettyjen kemikaalien määrä on ollut huomattava. Asia edellyttää jatkossa paikan päällä tehtävää kartoittavaa väritutkimusta. Toisaalta vuoden 1993 porrashuonetta koskevassa väritutkimuksessa ovien ja ikkunoiden väriksi on määritelty siniharmaa, mutta värikerrosten määriä ei ole dokumentoitu.

4.4.2 Osittainen kunnostus 1993

Vuonna 1993 maalausliike Ancelo (Juha Sutinen) teki päärakennuksen porrashuoneen väritutkimuksen, päätyen käsitykseen että seinien alaosat olivat olleet harmaat, seinät keltaokransävyiset ja katto valkoinen. Pilareissa oli graniitin olemusta mukaileva pirskotusmaalaus ja ovet ja ikkunat olivat siniharmaan sävyiset.[130] Huoneen 202 kattoon tehtiin uusi koristemaalaus.

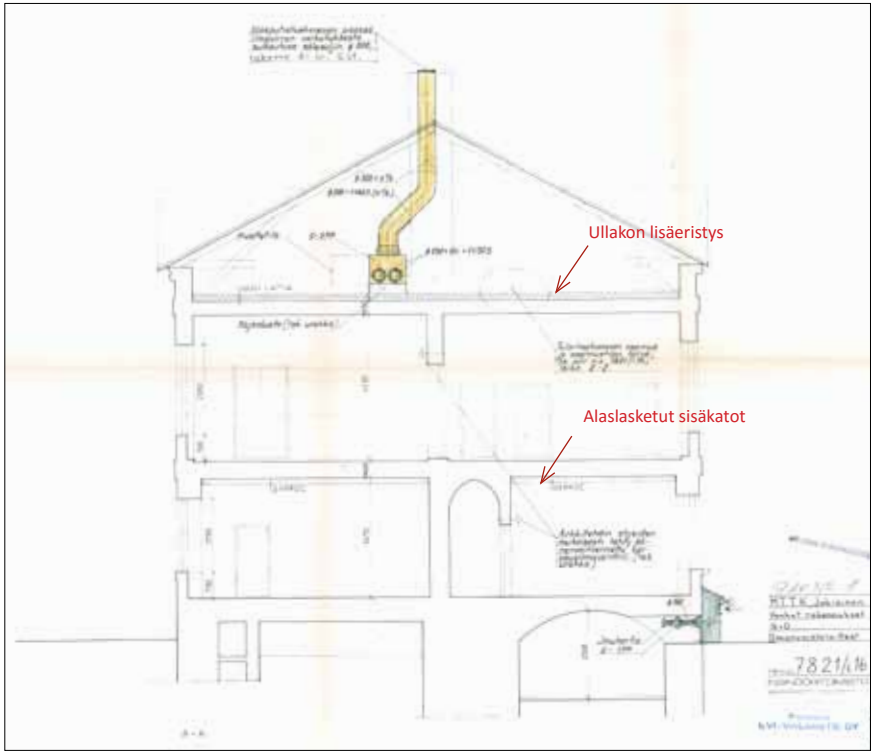

4.5 Rakennustapa ja talotekniikkaa

Vuosien 1979-1980 kunnostustyöstä on dokumentoitu muutamia päärakennuksen rakenteita, joista on insinööritoimisto Magnus Malmbergin piirtämät rakennetyypit.[131] Muilta osin rakenteelliset tiedot perustuvat paikalla tehtyihin havaintoihin sekä palovakuutusasiakirjan1799 kirjaukseen, että rakennus on muurattu tiilestä. Asiakirjan mukaan alakerran muuri oli paksumpi kuin yläkerrassa, rakenteen hoiketessa ylöspäin mentäessä. Nykytilapiirustusten mukaan rakennuksen alakerran muurin vahvuus on n. 87 cm ja yläkerran 67 cm, eli enemmän kuin 1799 asiakirjan mitat (75 ja 60). Asian selvittäminen edellyttäisi tarkempia paikalla tehtyjä tutkimuksia ja avauksia.

Rakennuksen alla on tiilestä muuratuin rakentein tehtyjä kellareita kolmena erillisenä (pienenä) kokonaisuutena ja kolmen erillisen portaan kautta saavutettavana. Pääosa kellarista on maapohjaista ryömintätilaa, johon tosin 2016 ei ollut tiedossa käyntiyhteyttä. Malmbergin selvityksen mukaan rakennus on perustettu luonnonkivestä ladotun sokkelimuurin varaan, minkä sisäpuolella on erillisiä pistemäisiä kiviperustoja esim. palkkien kuormia jakamassa. Erään huoneen alapohjarakenne esiintyy Malmbergin dokumentoimana (VP1), missä kiviperustan päällä on pituussuuntainen palkisto (h=20 cm), sen päällä ristikkäinen palkisto ja korotusrakenteet ja lattialauta. Alapohjarakenteen tavanomaisuus (tyypillinen hirsitalon rossipohja) herättää epäilyn, että myös

Yllä vuoden 1978 ilmanvaihtosuunnitelma, jossa osoitettuna myös uudet 1979-80 rakennelisäykset.

Alla kuva keskialueen kellarista, pääportaan alta. Kellarin seinärakenteet on muurattu tiilestä ja tiililaatu on monin paikoin heikkoa, kuten vaaleista syöpyneistä tiilistä nähdään.

muunlaisia alapohjarakenteita (esimerkiksi uiva lattiarakenne painohiekan päällä) on mahdollisesti löydettävissä. Lämmöneristekerroksen paksuudeksi muodostuu n. 300 mm. Ensimmäisen kerroksen keskikäytävä, ristikäytävä ja porrashuoneen lattia on päällystetty paksuin kalkkikivilaatoin, joten on oletettavaa, että näiltä osin kellarissa on esim. kivimuuri tms. muurattu rakenne. Vuoden 1980 kellaripiirustuksessa massallinen muuri (tms.) on piirretty ainoastaan pitkittäisen käytävän osalle, poikittaisen puuttuessa. Kellarin rakenne tulee selvittää jatkossa, kun kellarin ryömintätiloihin järjestyy pääsy.

Kuten vuoden 1799 palovakuutuksen oli kirjattuna, ullakkokerroksen yläpohjan päällä on palopermanto eli tiilestä vaakaan ladottu yläpuolinen palolta suojaava kerros. Tämä on dokumentoitu 1979 ja rakenneleikkauksen mukaan yläpohjan alkuperäiseksi lämmöneristysvahvuudeksi muodostui ainoastaan n. 10 cm. Rakenteeseen lisättiin 1979-1980 ullakon puolelle suunnitelman mukaan 125 mineraalivillaa. Puupalkiston alla on huoneen muodostavana kattona tikutuksen varaan tehty rappaus, eli kuten palovakuutukseen 1799 oli kirjattuna *"kaikissa huoneissa on kipsatut katot"*.

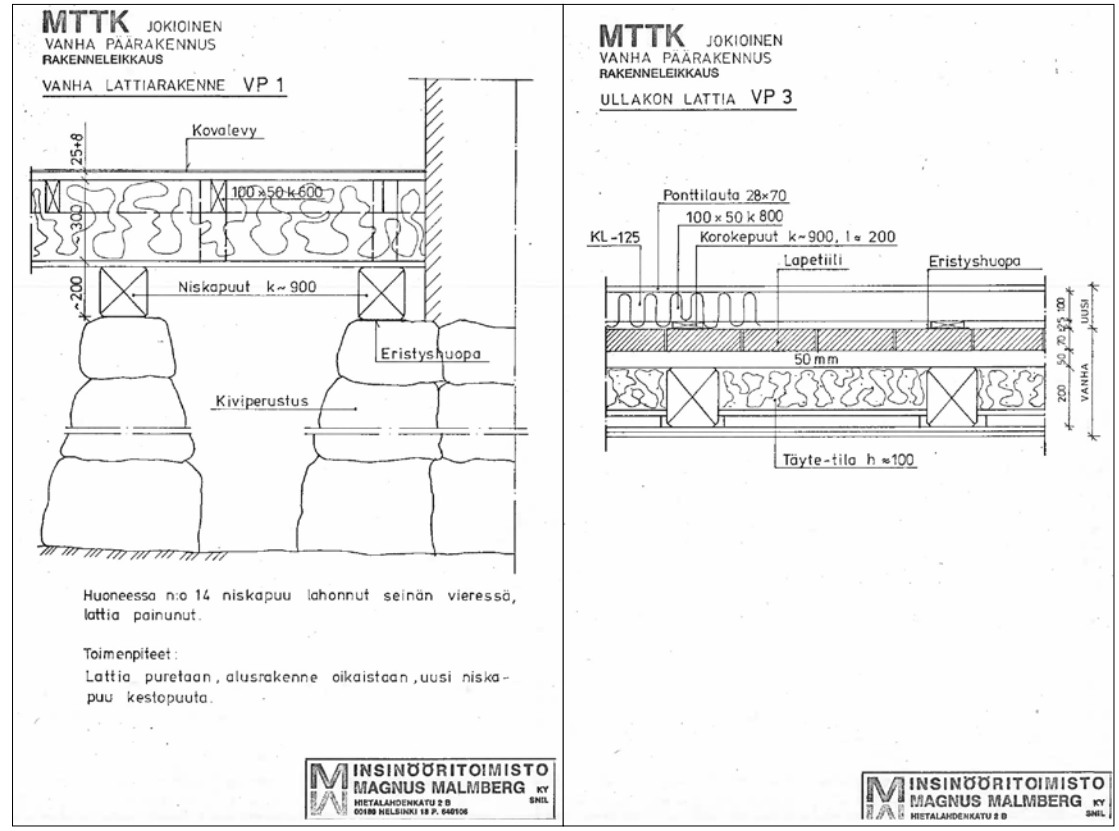

Magnus Malmbergin rakennesuunnitelmat 1978, Senaatti TRE.

Yllä nykytilakuva ullakolta, eteläpäästä, missä näkyy 1979-1980 eristyslattian laudoitus ja siihen liittyen koneellisen ilmanvaihdon poistokanavia. Vasemmalla näkyvät lihaksikkaat vanhat savupiiput, joiden hormit on koneellisen ilmanvaihdon seurauksena pääosin katkaistu.

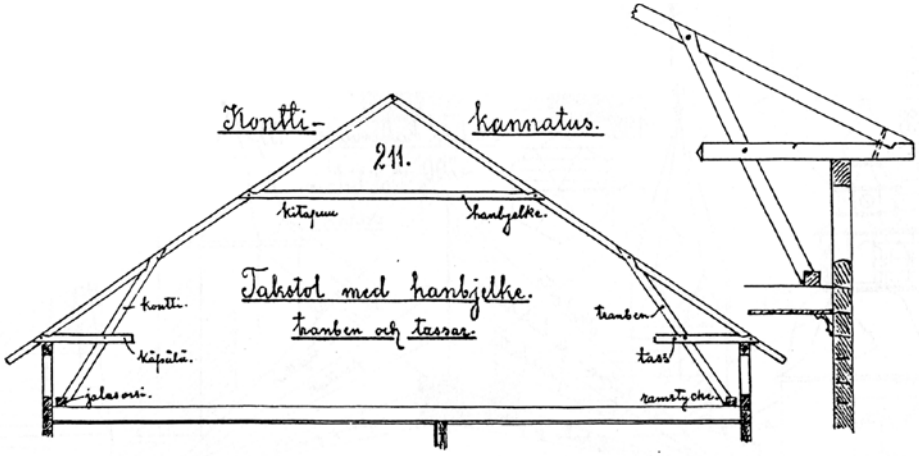

"Katon ollessa suhteellisen laakean, annetaan talon ulkoseinien tavallisesti nousta 0,6-1,5 m ullakon lattian yläpuolelle, jotta saataisiin enemmän tilaa ullakolle. Siinä tapauksessa on kitapuinen kannataus aina varustettava ullakon seinän päälle sopivalla käpälällä..."

G. E. Asp 1903

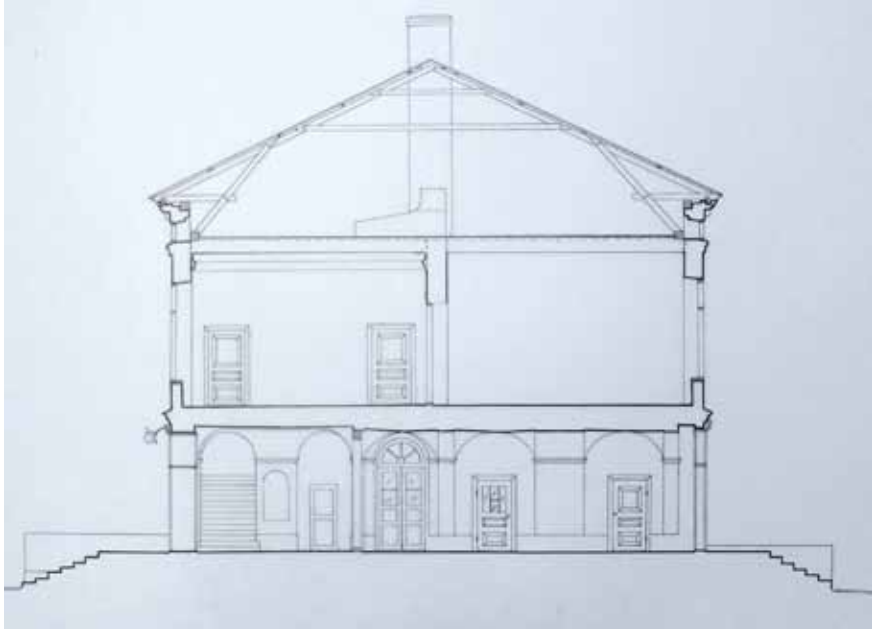

Yllä Museoviraston rakennushistorian osaston herrojen Laine ja Jama laatima mittauspiirustus 1973.

Vesikattorakenne on tyypillinen konttikannatteinen kattotuoli, missä rakenteen alaosan kolmiomaiset kontit lepäävät ulkoseinämuurien päällä ja vinot konttipuut tukeutuvat välipohjarakenteeseen. Rakenteen tyvipäätä, kontin liitosta, ei pääse havainnoimaan paikalla, mutta oletettavasti konttipuu liittyy välipohjapalkiston päällä olevaan jalasorteen, kuten G.E. Asp esittää kaaviomaisesti kuvassa 211.[132] Kattotuolien osien liitokset on tehty puutapein ja kattotuoleissa on monin paikoin nähtävissä punaisella tehtyjä osien numerointeja. Merkitsemisen tapa vastaa jossain määrin niitä merkkejä, joita on nähtävissä tapulimakasiinin kattotuoleissa. Ullakon rakenteet tulisi mitata ja dokumentoida sekä jatkoselvittää tarkemmin.

Kattotuoli tai liitos nro "III" (3)

Kattotuoli tai liitos nro "IIIIIIIIIII" (11)

Kitapuu
Kontti
Käpälä
IV-kanavan (?) kotelorakenne
1950-luvulta (?)
Sivurisaliitin poikkipäädyn kattotuolisovitus

Griippi-uuni Ruotsin Norrköpingistä, 1790.
Kuva www.nkm.se.

4.5.1 Lämmitys

Päärakennuksessa on säilynyt 8 kakluunia. Alun perin uuneja lienee pohjapiirustuksen perusteella ollut n. 25 kpl. Lisäksi keittiössä oli valtava ruoankypsennyskeskus, jossa pohjapiirustuksen perusteella arvioituna oli liesialue, nelisen uunia ja pata. Erikoista kyllä niin palovakuutus 1799 kuin arviokirja 1813 on vailla mainintoja uuneista. Säilyneet uunit ovat lasitettuja ja koristemaalattuja, ja erityisesti ns. kolonniuunit, joissa on kuutiomainen jalusta ja sen päältä kohoava lieriömäinen pylväs, olivat suosittuja malleja juuri 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa. Tällaisesta on säilynyt Jokioisissa yksi puhdaspiirteinen esimerkki, entinen salin uuni. Tyypillisen myöhäiskustavilaisen uunin tunnuspiirteisiin kuuluivat aiempaa rokokootyylin uunia yksikertaisempi ja ikään kuin klassisempi ulkoasu vailla kruunua. Päätteenä saattoi olla korintilaisesta pilarista tuttu *astragaali* eli varresta ulkoneva rengas.[133] Uunien koristemaalauksissa on niin klassisen arkkitehtuurin aiheita, esim. kanneluureja, pilareita, munasauvoja, kuin myös antiikin mytologiaan liittyvä hahmoja, kuten sfinksejä ja griippejä. Aiempaan tyylikauteen nähden uutena värinä palettiin tuli seepian ruskea, mistä Jokioisten ruokasalin uuni on hyvä esimerkki.[134] Muissa uuneissa tavataan yhdistettynä vihreää, keltaista ja seepiaa, tai yhdistettynä vihreää ja sinistä, tai pelkkää sinistä koristelua valkoisella pohjalla, jota tavataan rokokoouuneissa. 1790-luvulla *nykyaikainen* virtauskanavilla varustettu tehokas kakluuni oli vielä suhteellisen nuori keksintö, jonka olivat kehittäneet ruotsalaiset C.J. Cronstedt ja F. Wrede, ja uuni esiteltiin vuonna 1775.[135] Jokioisten uunien valmistaja (-t) ei ole tiedossa, mutta on oletettavaa, että uunit on tuotu Tukholmasta. Esimerkiksi kirjassa *Svenska residens* esiintyy (Etelä-Ruotsin) Karlskronan Ronnebygatanilla sijainneen residenssin uuni, jossa on samat koristemuodot kuin Jokioisten useissa uuneissa.[136] Vastaavia koristetyyppejä ja käsialaa tavataan myös Mustion kartanosta, joka on, kuten todettua, Erik Palmstedtin suunnittelma. Mustion 1. kerroksen förmaakin uuni on seepiasävyinen ja sen keskeisenä aiheena on tripodi, vastaavasti kuin Jokioisten ruokasalissa. Mustion kuninkaanhuoneen uunista löytyy samoja koristeita ja sama kelta-vihreä-ruskea väriskaala kuin Jokioisten neitojen huoneen makuukammarista sekä eteisen uunista. Sama griippikoristelu löytyy puolestaan Ala-Lemun kartanossa (1767 Erik Schröder) olleesta uunista (ikä ei tiedossa) ja Jokioisten rouvan huoneen förmaakista. Jokioisten kartanon salin uuni on koristelultaan hyvin samankaltainen myöhäiskolonniuuni kuin Paddaisten kartanossa (kartanoa uudistettu 1805) 1900-luvun alussa kuvattu uuni (www.finna.fi).

203. Alkuperäisistä salin nurkkauuneista on säilynyt yksi, nykyisessä toimistohuoneessa oleva. Toinen on purettu, tiettävästi 1950-l WC-tilojen rakentamisen yhteydessä.

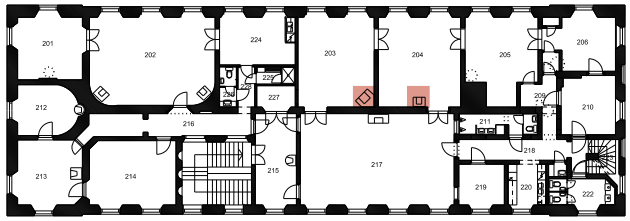

204. Entinen kartanon rouvan förmaakin ”griippiuuni” on joutunut toimistokalusteiden ahdistamaksi. On epäselvää, onko uuni muurattu jo alun alkaen matalana, vailla kolonnia, jollaisena se näkyy vuosisadan alun valokuvissakin. Uunin kuvakentässä on kaksi aarnikotkaa eli griippiä, taruolentohahmoa. Hyvin samanlainen kuvakenttä esiintyy Turun linnan museohuoneen uunissa, joka on siirretty linnaan Armfeltin Ala-Lemun kartanosta (1767). Samainen kuutiomaisen alaosan griippikoriste löytyy Ylänteen kartanon uunista.

215 yläkerran eteishalli eli tambur

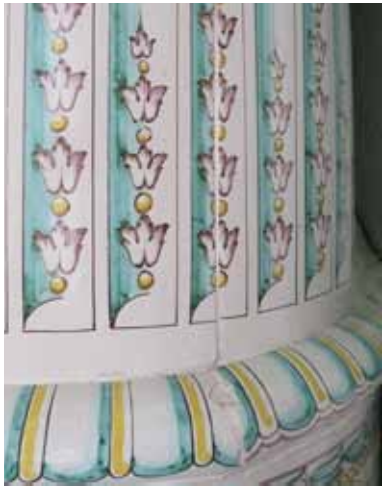

213 kartanon neitokaisten
sänkykamarin uuni

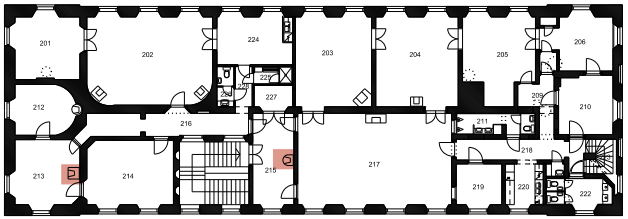

202 eli entinen seurusteluhuone, nykyinen ”kokoushuone”, jonka kaartuvissa sisänurkissa on kaksi samalaista uunia, sinisin koristein ja näiden mustin varjostusviivoin.

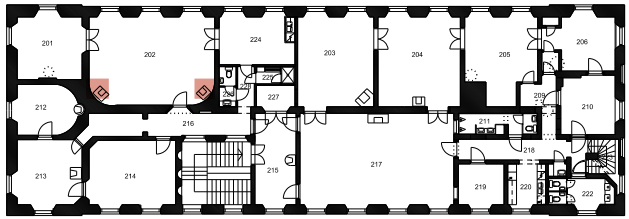

Seurusteluhuoneen uunien koristeissa näkyy erinäisiä lähinnä antiikin Kreikasta tuttuja motiiveja, kuten siivekkäitä sfinksejä ja niiden välissä keskellä kolmijalka, tripodi. Sivuseinissä on pilarin päätteenä kuvakenttä, jonka motiivina on kruunupäinen, siivekäs Nike-torso, voiton jumala. Uunin etupuolta koristavat ristikkäin asetetut voimaa ja valtaa symboloivat liktorinsauvat eli fasces, etruskeilta antiikin Roomaan adoptoitu aihe.

217 eli entisen ruokahuoneen, nykyisen kahvihuoneen uuni, jonka alaosaa koristavat edessä maalatut kariatidit ja sivulla pilarit.

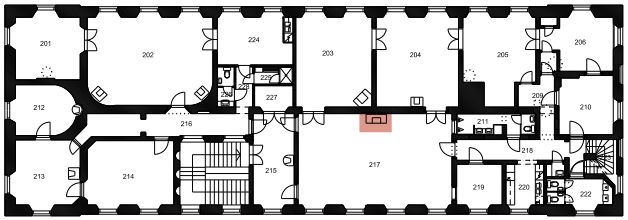

Uunin keskikentän motiivi on antiikin Kreikasta periytyvä (ja varhaisemmin Kiinasta) ja antiikin Rooman aikaan suosittu kolmijalka eli tripod, kaluste joka palveli niin ritu-aalitoimissa, eräänlaisena uhrialttarina, kuin myös arkisempana kolmijalkapöytänä. Jokioisten kolmijalkojen hahmot kasvavat sorkasta ylös käärmettä muistuttavana nikamarankana päättyen satyyrien kasvoihin. Uhrimaljasta nousee savua. Yksi aito antiikin esikuva eli pronssinen tripodi oli löydetty Pompejista (Julia Felix) vuonna 1755 ja Kustaa III:n kaudella syntyneen antiikin ihannoinin myötä motiivi on löytänyt tiensä pohjolan perukoille. Kolmijalan keskellä lukerteleva käärme on laajasti eri varhaiskulttuureissa tavattava symboli, erinäisine merkityksineen, kuten hyvän ja pahan, lääketieteen ja myrkyllisyyden kuvaajana.

Menetettyjen uunien osia löytyy ullakolla olevasta nuoremmasta täytekotelorakenteesta. Tämä tulisi huomioida kun rakenteita mahdollisesti puretaan: esinelöydöt tulisi taltioida jatkotutkimusta varten.

212 alun perin toilette- eli pukeutumishuoneen uuni, jossa yksivärinen lasitettu runko ja oletettavasti lasittamaton maalauskoristeltu kruunu. Uunin kruunun varhaisempi maalauskäsittely(t) on todennäköisesti heijastellut huoneen muita värejä.

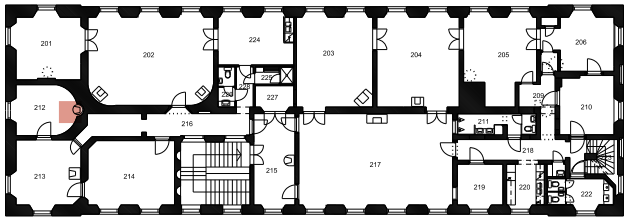

Jokioisten kartanon radiaattorit, mahdollisesti 1920-luvulta (?)

HÖGFORSIN TEHDAS OSAKEYHTIÖ

III.PYLVÄISIÄ RADIAATTOREITA

Liitteet yhdistetään 57 m/m kierrenipoilla.
Toimitetaan jalkojen kera tai ilman.

Kokonaiskorkeus m/m	1150	960	815	660	510
Paino per m²/kg.	35	35	35	35	35
Vesimäärä per m²/ltr.	5.4	5.7	5.9	6.4	7.8

Högfors tuoteluettelo 1932

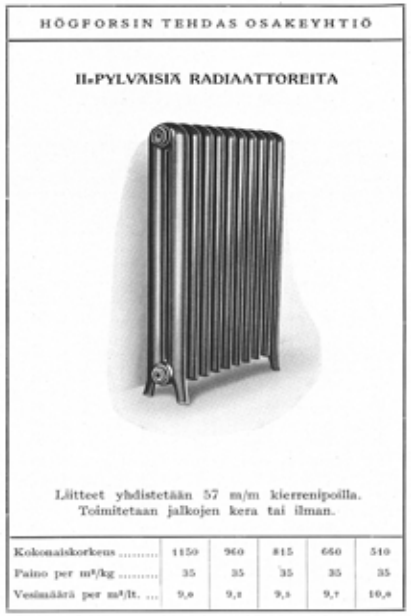

HÖGFORSIN TEHDAS OSAKEYHTIÖ

II.PYLVÄISIÄ RADIAATTOREITA

Liitteet yhdistetään 57 m/m kierrenipoilla.
Toimitetaan jalkojen kera tai ilman.

Kokonaiskorkeus	1150	960	815	660	510
Paino per m²/kg	35	35	35	35	35
Vesimäärä per m²/lt. ...	9,0	9,1	9,5	9,7	10,0

Uunilämmitys korvattiin vesikeskuslämmityksellä jossain toistaiseksi tuntemattomaksi jääneessä vaiheessa 1900-luvun alussa, oletettavasti 1920-luvulla. Rakennuksessa on säilynyt Högforsin valmistamat lihaksikkaat pylväsradiaattorit. Högfors aloitti radiaattoreiden valmistuksen Karkkilassa 1902 ja kyseinen *normaaliradiaattorin* malli, jota myöhemmin myytiin tuotenimellä Teho, oli suosittu aina 1930-luvulle saakka, kunnes sen syrjäytti uudempi Siro-malli.[137]

SEKALAISIA HUOMIOITA ULLAKOLTA

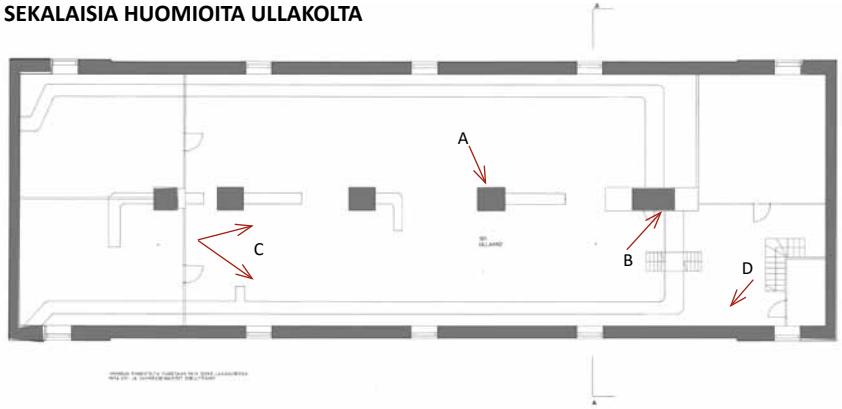

C: Ullakolla on eri-ikäistä irtainta ja rakennusosia, jotka tulisi selvittää; mitkä ovat karjanhoitokoulun ajalta ja mitkä vanhempia?

D: Kalkkikivilaatta, oletettavasti alakerran käytävältä purettu ap. laatta 1794.

Harvinainen vanha mukavuuslaitos eli 1800-l lopun porvariskodin varustuksiin kuulunut kuivakäymälä, josta lähtee sivulle ilmanpoistotorvi. Sisällä irrallinen posliiniastia nesteiden keräämiseen.

”1: Asetu istumaan tarkalleen keskelle...” Osberg & Bades’n ohje vuodelta 1872 (!)

A: Piipun kylkeen kirjailtuna nimikirjaimia ja vuosiluku 1892; mihin liittyen? Piipun slammaus, laajempi vesikaton kunnostustyö...?

B: Piipun uudempi liitoshormi 1959?

Pohjoispään eri-ikäisiä kanavarakenteita 2016.

4.5.2 Ilmanvaihto

Rakennuksen alkuperäinen ilmanvaihto lienee ollut tavanomainen painovoimainen järjestely, jossa korvausilmaa on saatu joko harkittuja reittejä myöden, tai rakennusosien kautta tulleena vuotona, ja poisto on tapahtunut uunien paloilman kautta. Rakennuksessa on jäänteenä myös erinäisiä putkirakenteita, kellarissa ja ullakolla, jotka viittaavat johonkin harkittuun ilman kuljettamiseen liittyvään kanavointiratkaisuun. Näiden ikä ja vaihe ei ole tiedossa, mahdollisesti 1950-luvulta. Ullakon putket kulkevat rakennuksen pitkittäissuuntaisesti, laudasta rakennetuissa lämmöneristysrakenteissa. Kellarissa, pääportaan alla, on nähtävissä niin ikään peltisiä kanavia, rakenteiden jäänteitä.

Vuosien 1979-1980 muutostöissä päärakennukseen rakennettiin koneellinen ilmanvaihto. Entisen palvelijan portaan yhteydessä olevaan kellaritilaan (003) rakennettiin *ilmastointikojehuone*, johon sijoitettiin tuloilmapuhallin, josta esilämmitettyä ilmaa puhallettiin ensimmäisen ja toisen kerroksen poh-

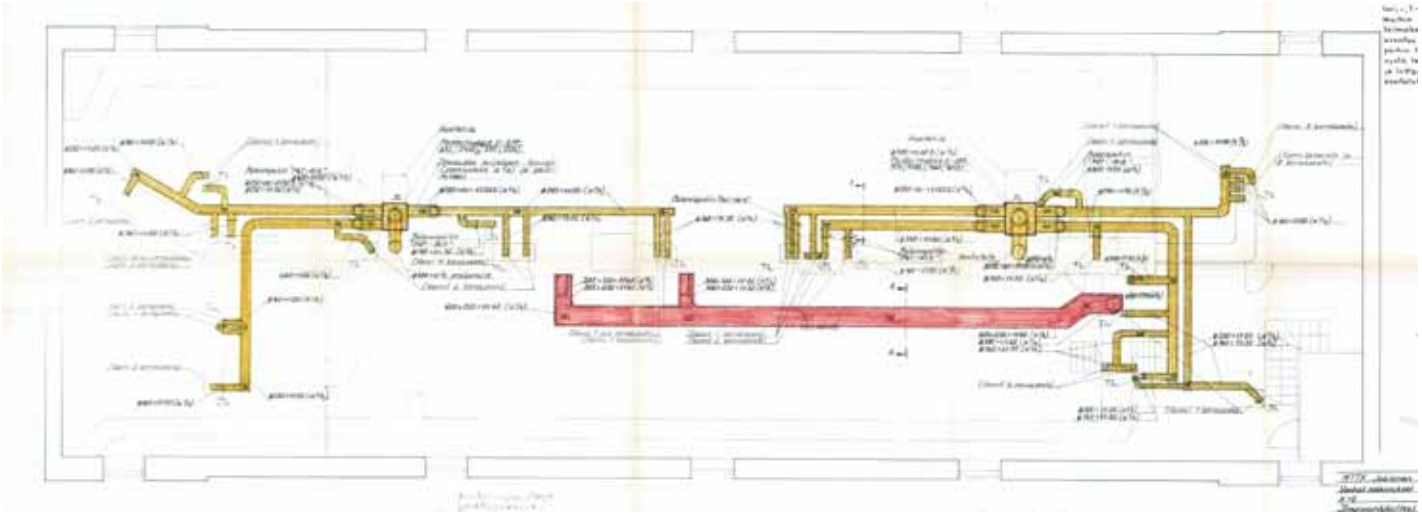

Ilmanvaihtosuunnitelma 1979 Insinööritoimisto Erkki Mattila & Co, Senaatti TRE.

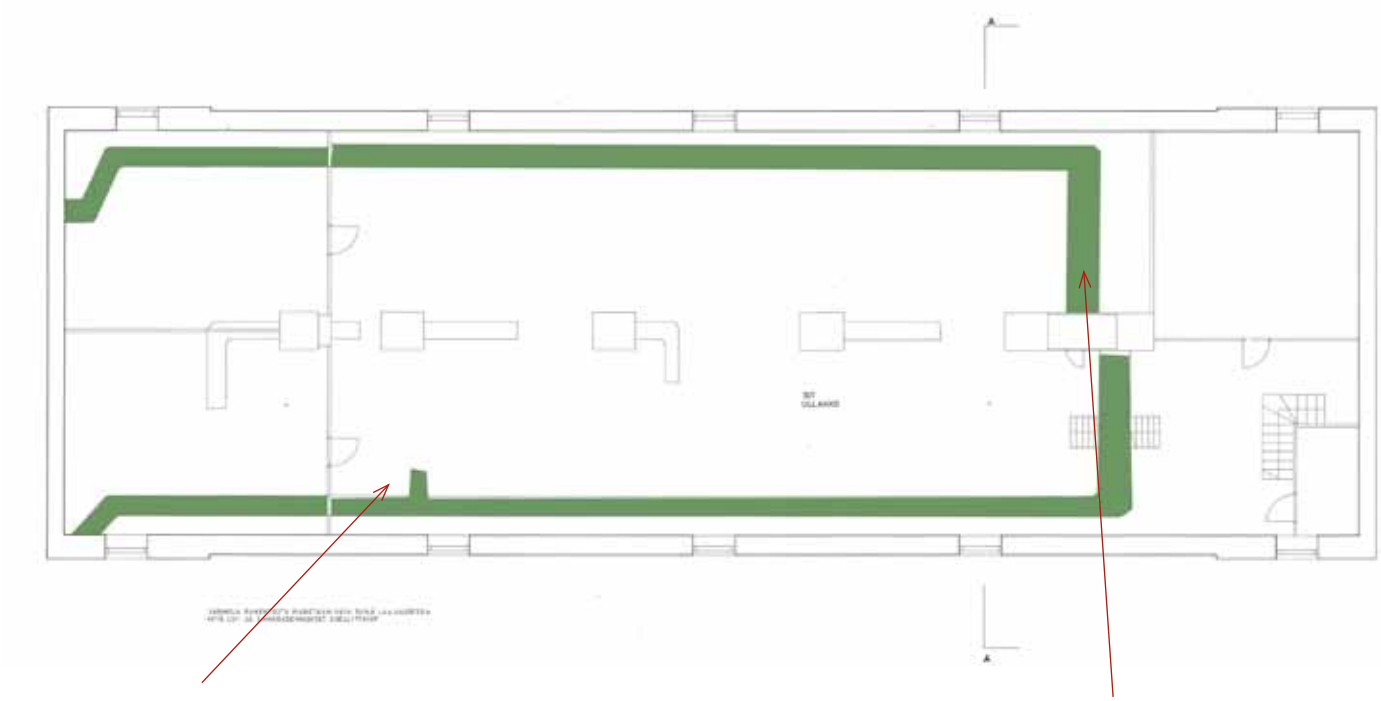

Ullakkoa koskeva dokumentoiva piirustus 1976, Senaatti TRE. Kuvaan on vihreällä osoitettu (Okulus 2016) ullakolla kulkeva kanavakotelorakenne, jonka ikää ei tunneta.

Lautarakenteinen kanavakotelo ullakolla 2016.

Laudasta tehtyyn kanavakoteloon sijoitettu eristetty rautaputki. Katkaistu 1979-1980. Kuva 2016.

Ullakolla kulkevien putkien lämmöneristetyt laatikot, tässä ulkoseinälle menevä kohta 2016.

Koneellisen poiston ritilöinä on hyödynnetty vanhoja valurautaisia painovoimaiseen ilmanvaihtoon liityviä säätösäleillä varustettuja kaltereita,

joisosan käytäville (seinäsäleikköjen kautta) ja toisen kerroksen kahviotilaan (217) ja käytävälle (215) kattoon sijoitetun ritilän kautta. Tuloilmakanava nousee siis pohjoisosassa, siirtyy ullakolle ja jatkaa vaakavetona eteläpuolelle. Poistoilma on puolestaan jaettu kahden erillisen poistoilmapuhaltimen varaan, jotka molemmat on sijoitettu ullakolle. Nämä jakavat poistoilma-alueet pohjoiseen ja eteläiseen osaan. Poistoilmareitteinä on hyödynnetty vanhat savuhormit, joten rakennuksessa säilyneet kakluunit eivät ole käytettävissä. Järjestelyllä käytävät on tehty ylipaineisiksi ja huoneet alipaineisiksi, joihin ilma virtaa ”käytäväpuhalluksena”, ovien kynnyskorkeudelle jätettyjen rakojen kautta, tai avoimesta ovesta. Ratkaisutapa oli suosiossa 1970-luvulla, esim. Eduskuntatalon lisärakennusten toteutuksessa, mutta josta luovuttiin 1980-luvulla, ja siirryttiin huonekohtaiseen tulo- ja poistoilmakanavointiin.

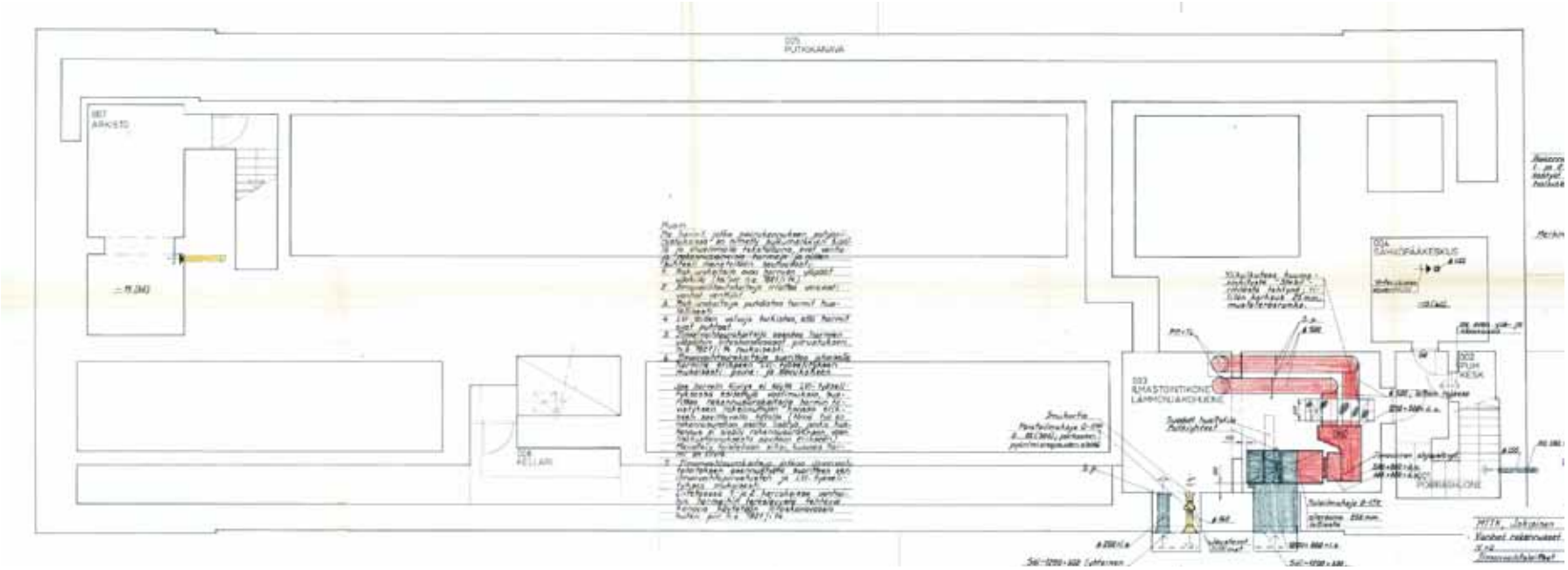

Kellari

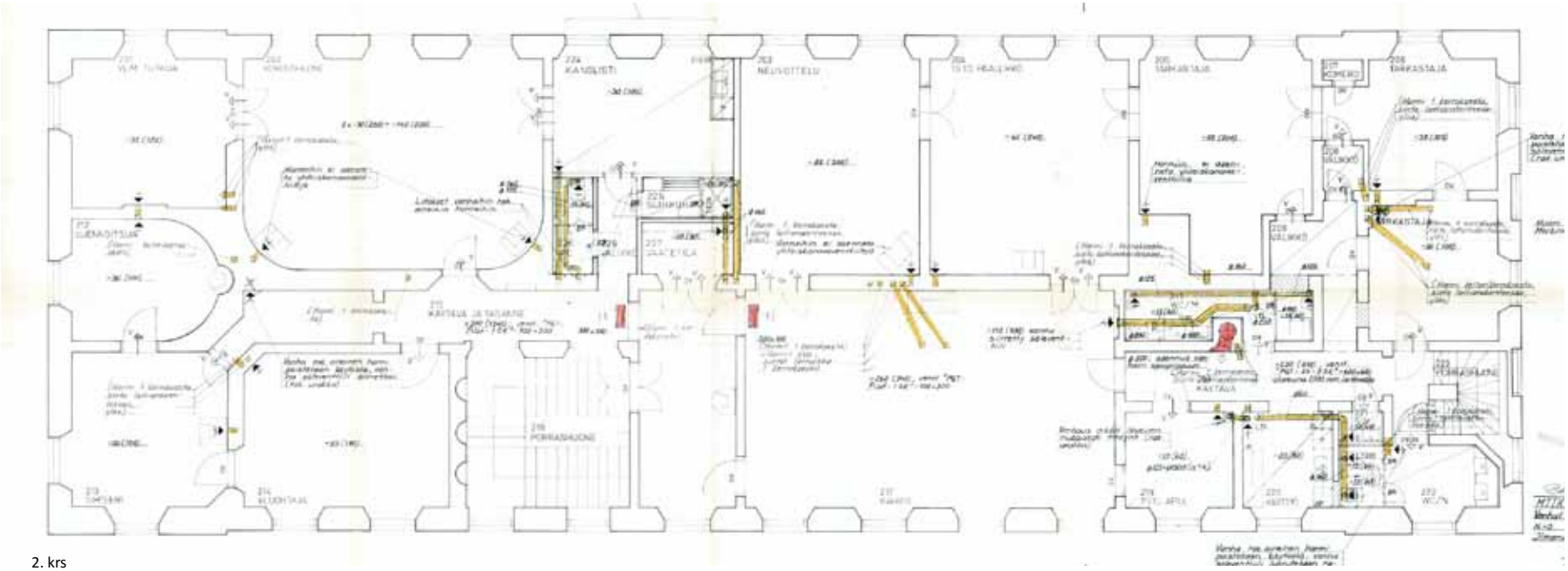

2. krs

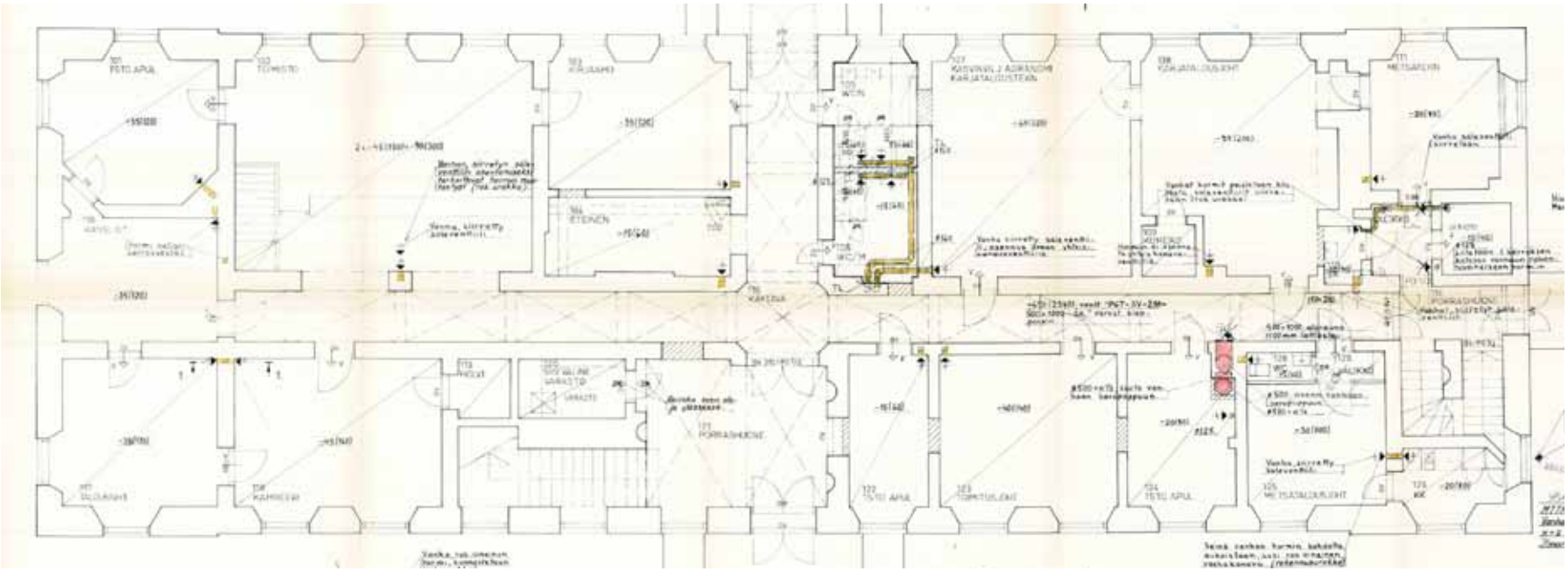

1. krs

Punainen on lämmitetty tuloilma, kellarin koneelta saapuva.
Keltaiset poistoilmakanavia omilla puhallinyksiköillä.

Sähköverkko kartanoalueella kartassa n. vuodelta 1920. Karttaoriginaali ”Työteho” rakennuksen käytäväseinällä.

4.5.3 Sähköt

Tilan rakennuskannan sähköistämisen ajankohta ei ole tarkasti tiedossa, mutta se on oletettavasti tapahtunut 1900-luvun ensi vuosikymmenellä. Vuonna 1903 oli perustettu siirappitehdas (Jokkis Socker- och Sirapsfabrik Ab), jonka osakekannan kartanoyhtiö Jockis Gods Ab omisti. Oletettavasti tässä yhteydessä tehtaaseen oli rakennettu myös sähkögeneraattori. Vuonna 1915 tehtaan voimalaitos uusittiin, ja käyttöön otettiinn kaksi turbiinia.[138] Suuritehoisempi vesivoimalaitos alajuoksulle valmistui vuonna 1926, Oy Ferraria Ab:n rakennuttamana, jonka jälkeen myös kartanoalueen sähköverkko uusittiin.[139]

Kun tila oli siirtynyt valtion omistukseen, pidettiin vuonna 1920 katselmus, johon kirjattiin silloisten (olemassa olleiden) sähköjärjestelmien kunto. Jokioisten kartanolla oli tuolloin kaksi turbiiniasemaa kosken alajuoksulla: ”sahaturbiiniasema” ja ”valaistusturbiiniasema”. Viimemainitun kerrottiin olevan puutteellinen ja heikkotehoinen, ja lisäksi kartanoalueella olleet hiililankalamput olivat tehottomia, energiaa kuluttavia, ja olisi selvityksen mukaan tullut vaihtaa metallilankalampuiksi.[140] Tilalla olevan kaapeloinnin mainittiin olevan asennettu siten, että sekä *”puhelinjohdot, sähkövalojohdot että 500 ja 1000 voltin johdot ovat monessa kohdassa asetetut samoille pylväille”*. Ratkaisua pidettiin luonnollisesti erittäin vaarallisena, mutta se kertoo osaltaan kartanoalueen 1900-luvun varustelutasosta. Signe Branderin vuonna 1913 päärakennuksen julkisivusta ottamassa valokuvassa on havaittavissa roikkuvia kaapeleita, jotka kiinnittyvät posliinieristimin julkisivuun. Erään valokuvan viitetiedon mukaan kartanon puhelinkeskus olisi toiminut alkuvaiheissa konttorirakennuksessa, mutta se siirtyi tiettävästi 1930-luvussa alussa päärakennukseen.[141]

Selvityksen mukaan sähkökaapelointi ensisijassa valaistusta varten oli rakennettuna (>1920) päärakennukseen, konttoriin, talliin, navettaan ja sikalaan. Vanhat kaapelit (*jakojohdot*) olivat *kuminauhalla eristettyjä johtoja* jotka oli asennettu puulistoin. Näiden todettiin olevan nykymääräysten vastaisia ja ne kehotettiin uusimaan vulkanoidulla punoksella suojatuiksi kaapeleiksi. Päärakennuksessa mainittiin olevan huonokuntoinen jakotaulu ja että uusi tulisi tehdä *marmorista tai vuolukivestä*, joka aina 1930-luvulle saakka oli tyypillistä suurempien keskusten yhteydessä.[142] Lisäksi selvityksessä käsiteltiin meijerin, sahan, myllyn, halkovajan, rehukakkuhuoneen, höyläämön, puimahuoneen ja vaunuvajan sähköjä, joihin liittyi myös sähkökoneita.

Pääportaan kellarissa on jäljellä vanhempaan, oletettavasti 1920-...1930-l taitteen sähköasennustapaan liittyviä tammipuisia hakoja, joissa tosin on uudempi muovikaapeli

Samaisessa kellaritilassa oleva vanha, mahodllisesti ilmanvaihtoonliittyvä peltiputki(?). Seinällä tammihakakaapelointi.

5 Ajoituspohjat ja huonekortit

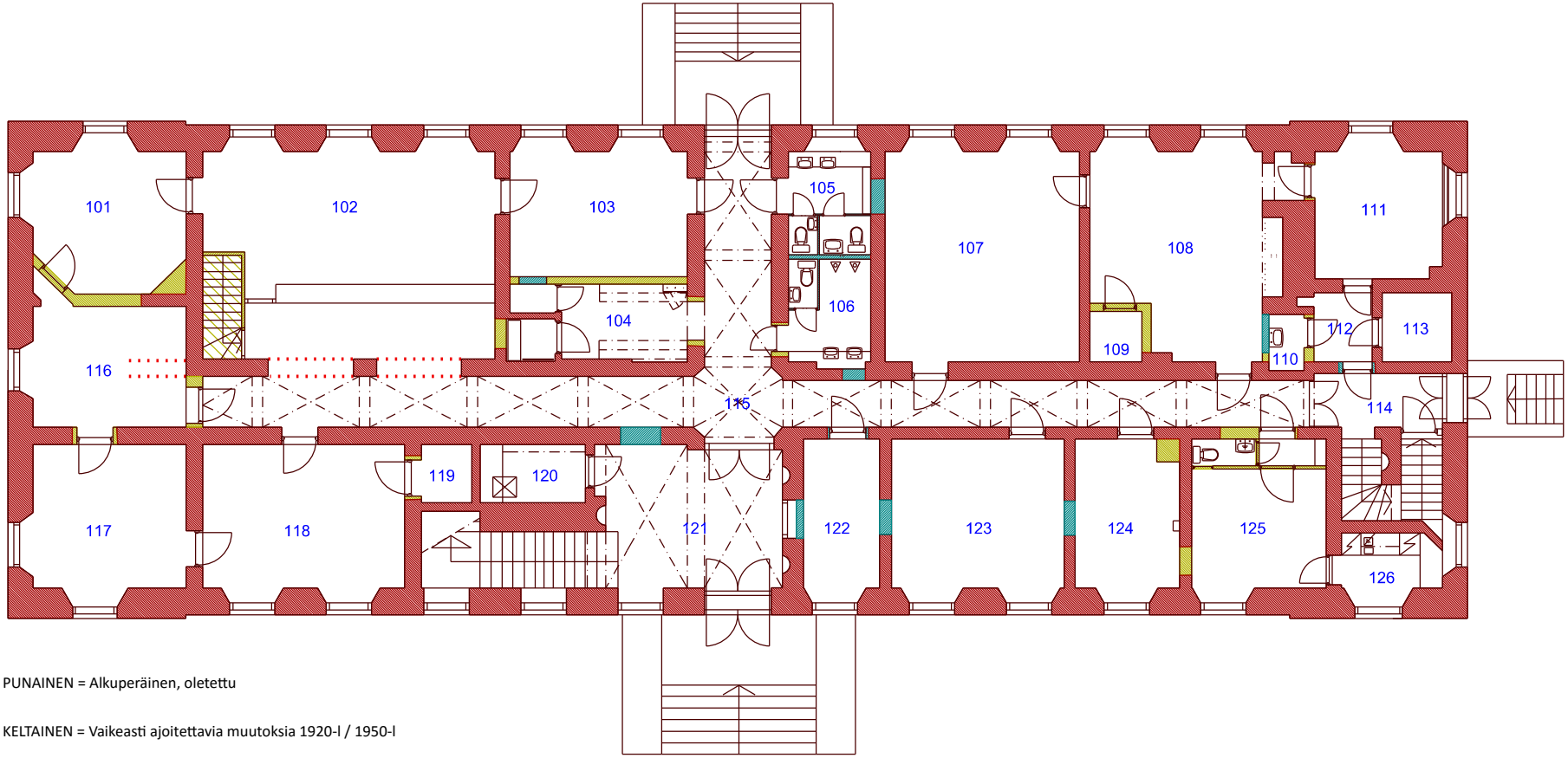

PUNAINEN = Alkuperäinen, oletettu

KELTAINEN = Vaikeasti ajoitettavia muutoksia 1920-l / 1950-l

SININEN = Peruskorjaus 1979 / 1980

Ajoituspohjat ovat suuntaa-antavat ja perustuvat tiedossa olevien eri-ikäisten pohjapiirustusten vertailuun ja niistä saatavan tiedon analyyttiseen suodattamiseen värikoodeiksi. Koska yksi keskeinen tieto puuttuu, eli tieto siitä mihin muotoon rakennus todella rakennettiin, on esimerkiksi ensimmäisen kerroksen huoneiden 101 ja 118 alkuperäinen muoto epäselvä. Tarkempia tietoja voidaan saada mahdollisten uusien asiakirjojen avulla, mutta ennen kaikkea riittävän huolellisella ja laajalla väri- ja materiaalitutkimuksella paikan päällä, ja näiden tietojen yhdistämisellä tämän raportin pohjatietoihin.

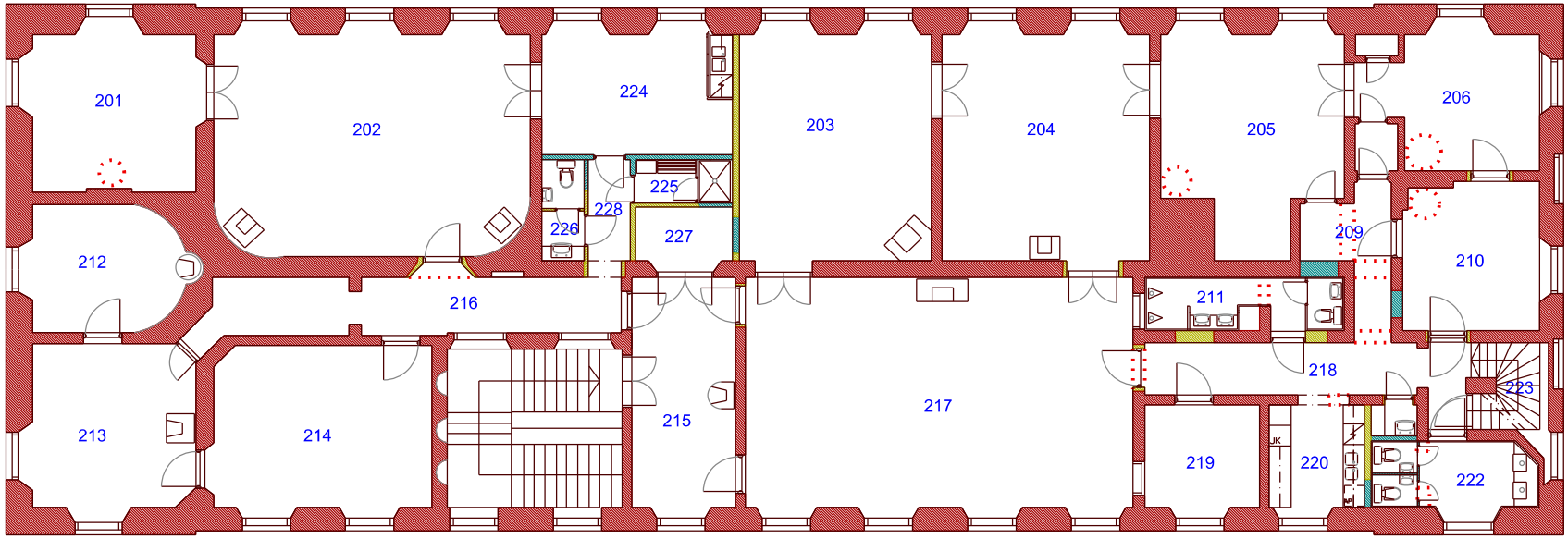
201
202
224
203
204
205
206
225
228
226
227
209
210
212
216
211
218
223
213
214
215
217
219
220
222

121	Porrasaula
Lattia	Kalkkikivilaatta
Seinät	Rapattu ja maalattu, tumma paneelikenttä-maalaus
Katto	Holvi, rappaus ja maalaus
Uunit	---
Rakennusosat	Täys- / puoliranskalainen peiliovi 1794, uudempia 1900-l ovia.

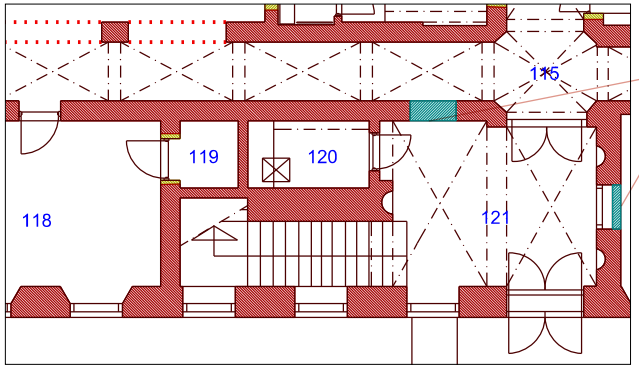

Nykytilanne

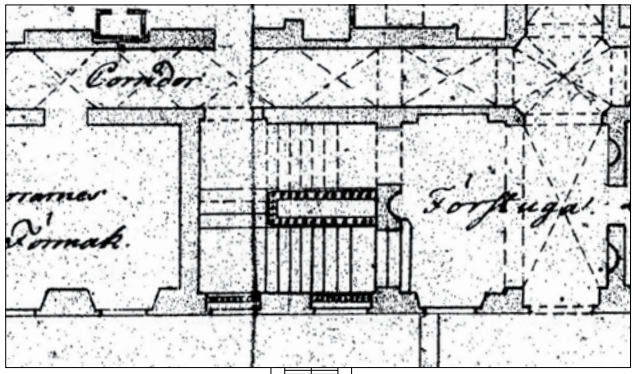

1794 / palova-
kuutus 1799

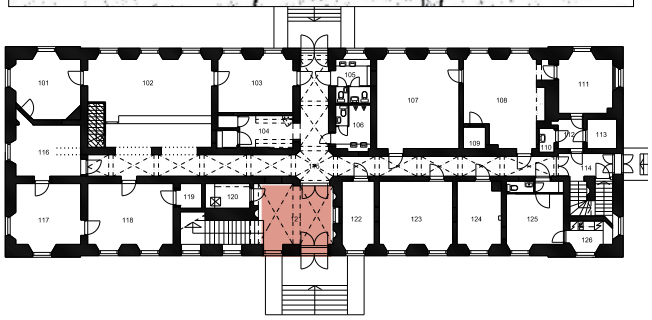

Nykytila. Tilan väritys on ennallistettu maalausliike
Ancelo Oy:n tutkimuksiin pohjautuen 1993.

Kuva mahdollisesti 1920-luvulta; eteisessä on radiaattori. MV HK 1000-6691. Porrasaulan ikkuna-aukossa on vain yksi poka ja ikkuna on maalattu tummaksi. Porrashuoneessa näyttäisi puolestaan olevan kaksi vaaleaksi maalattua pokaa alaikkunassa, jonka edessä on portaittain nouseva penkki.

Keskiovi on johtanut ap. suunnitelman mukaan eteispalvelijan huoneeseen. Oviaukko on laitettu huoneen 122 puolelta umpeen 1980 muutostyössä. Nisseissä on kalkkikiviset vaasit.

Porrasaulasta alakerran käytävään johtava ovi on Olli Kivisen 1980 suunnittelema uudistus. Tiettävästi aukossa ei alunperin ole ollut ovea (kts. huone 115)

Ulko-ovi lienee uusittu joskus 1900-l alkuvuosikymmeninä.

	Pääporras
Lattia	Kalkkikivilaatta
Seinät	Rapattu ja maalattu, tumma paneelikenttä-maalaus
Katto	Oletettaasti vanha rappaus, hammastettu karniisilista
Uunit	---
Rakennusosat	Täysranskalainen pariovi 1794

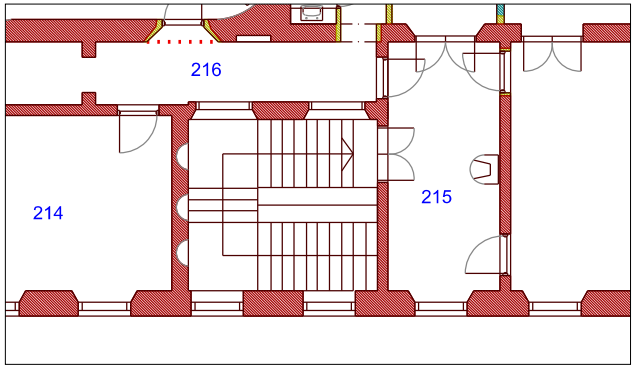

Nykytilanne

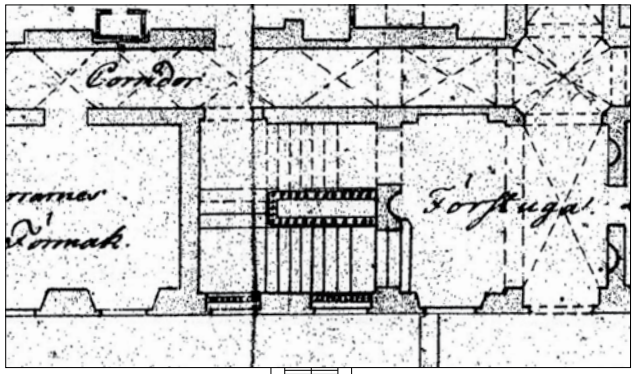

1794 / palova-
kuutus 1799

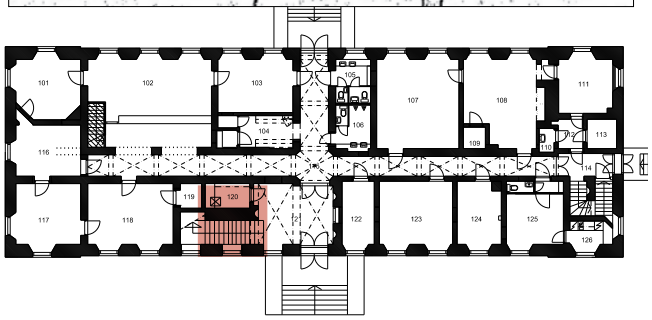

Nykytila. Tilan väritys on ennallistettu maalausliike
Ancelo Oy:n tutkimuksiin pohjautuen 1993.

Saapuminen yläkertaan, yläaulaan.

Kalkkikivestä hakatut askellankut, vuorottain jaksottuvat rautasiteet ja reunassa maalattu meanderi.

Rautaisen kaidetolpan leijonakorkokuva.

Kaide on jokseenkin erikoinen yhdistelmä koristemuotoja: mm. meanderia ja goottilaista suippokaarta.

115	Käytävä
Lattia	Kalkkikivilaatta eteläosalla ja ristikäytävässä. Betonivalu pohjoisella ent. palvelusväen käytäväosalla
Seinät	Rapattu ja maalattu
Katto	Ristiholvattu, rapattu ja maalattu
Uunit	---
Rakennusosat	Eri-ikäisiä

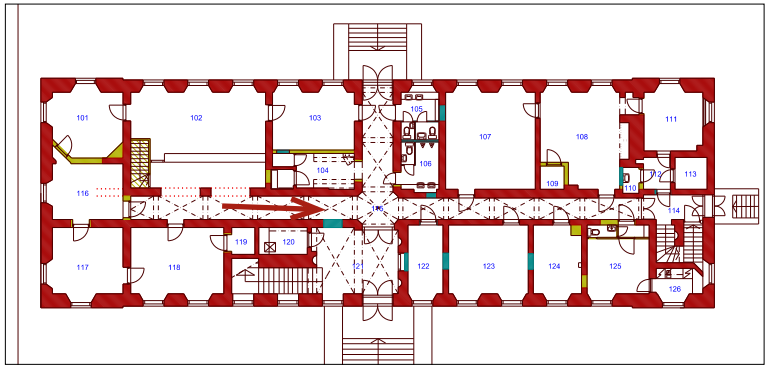

Nykytilanne

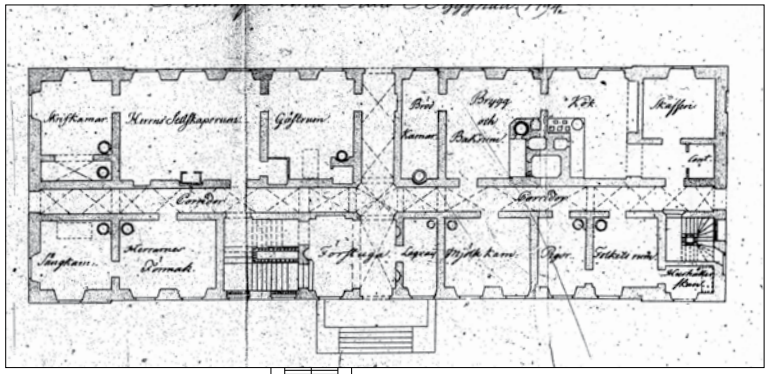

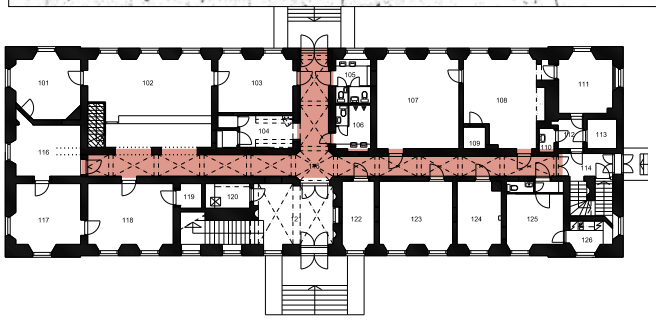

1794 / palova-
kuutus 1799

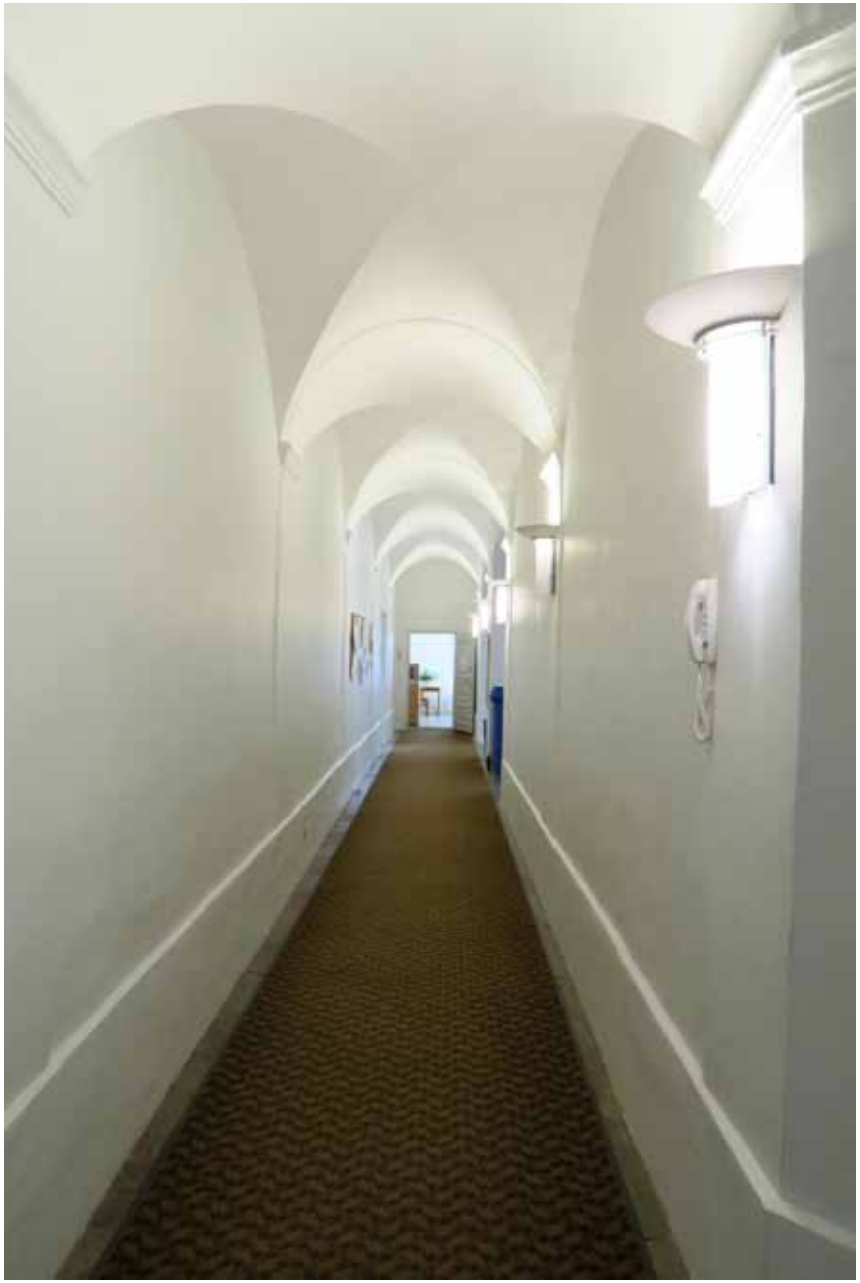

Näkymä käytävältä kohti eteläistä päätettä.
Nykyasu.

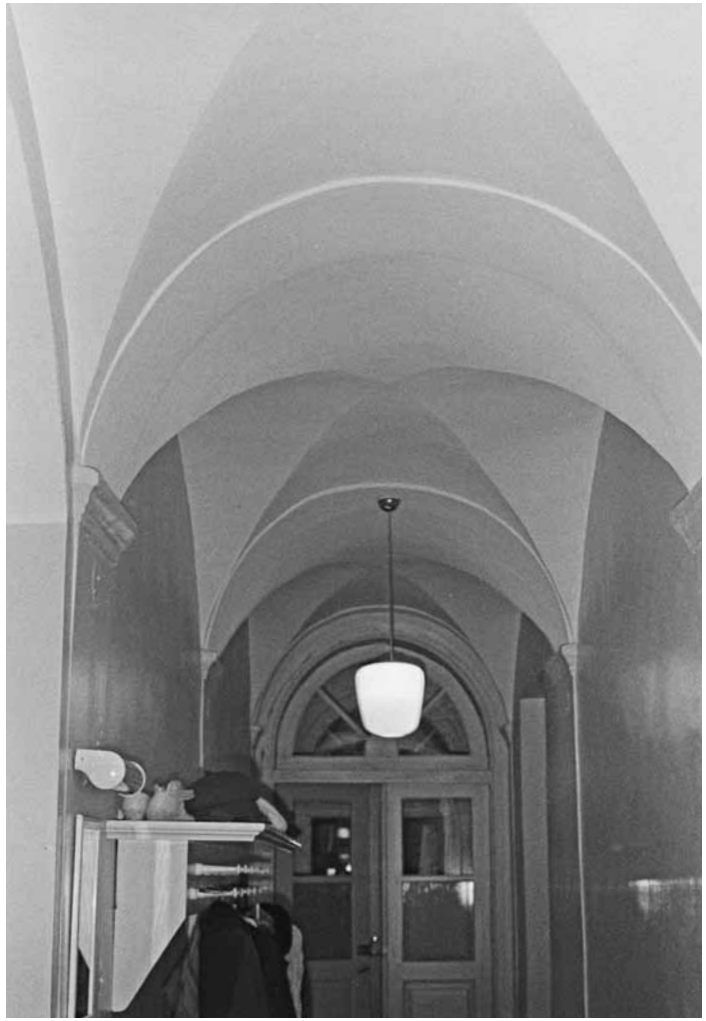

Keskikäytävä Elias Härön kuvaamana 1969. MV RHO 39511. Kuvan ottopaikka on merkitty viereisen sivun pohjapiirustukseen nuolella. Kuten nähdään 1960-luvulla pitkittäinen käytävä oli rajattu ristikäytävästä pariovin. Ovet eivät tyylinsä perusteella näytä 1700-l ovilta, vaan ovat myöhemmän vaiheen lisäys tai uusinta, joka on punaisella osoitettu viereiseen vuoden 1926 piirustukseen. Piirustus myös osoittaa, että ristikeskuksen kohdalla olevat oviaukot ovat olleet käytävien puolella, eivätkä nykyisessä sijainnissa porrasaulan ja käytävän välillä.

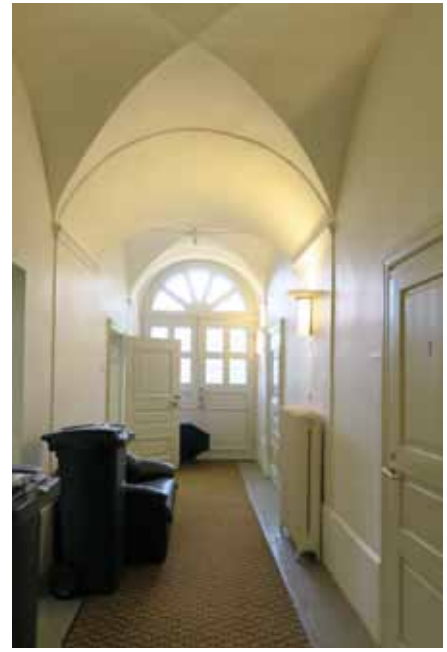

Ristikäytävä ja näkymä kohti länttä

Palo-ovi 1980 peruskorjauksesta, pohjoiskäytävän päässä rajaamassa porrashuonetta.

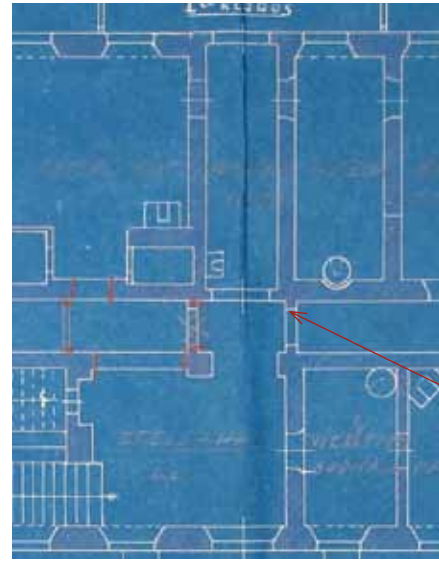

KA. Maatalousministeriö, kd 229/171. Liitekartta aktissa vuodelta 1926.

Betonivalulattia käytävän pohjoisella jaksolla

Kalkkikivi- ja betonilattian raja

116-118	Huoneet
Lattia	Linoleum
Seinät	Rapattu ja maalattu
Katto	Kipsilevy ja maalaus 1980
Uunit	---
Rakennusosat	Täys- / puoliranskalaiset peiliovet 1794

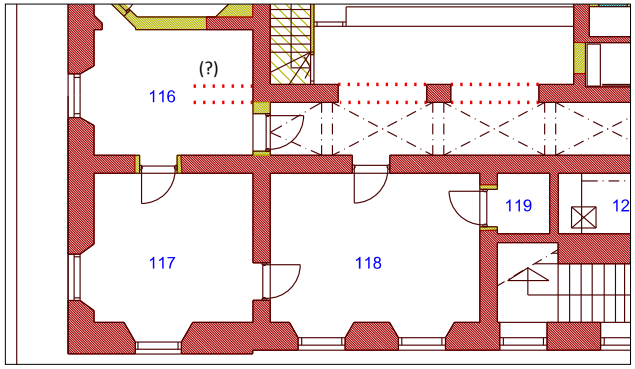

Nykytilanne

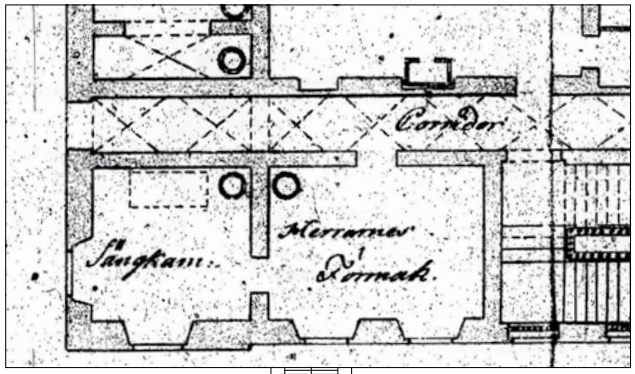

1794 / palova-
kuutus 1799

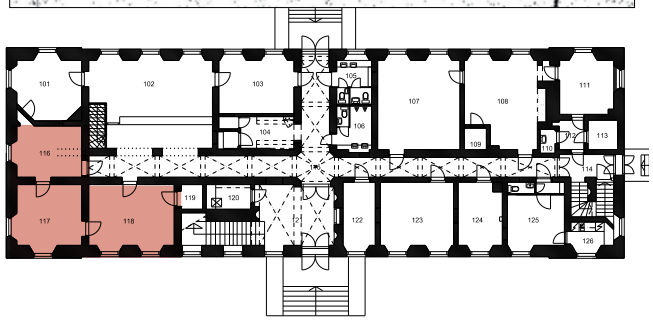

117

118

Huoneen 118 ja käytävän 115 välinen ovi

Huoneiden 116 ja 117 välinen ovi

116. Nykyinen päätyhuone ja sen ikkuna ovat julkisivun keskiakselilla; vanhimpien piirustusten perusteella epäkeskon käytävän päätteenä ollut ovi taas ei . Jo vuoden 1926 dokumentoivassa piirustuksessa esiintyy nykyisen kaltainen keskeinen ikkuna sekä huoneen 101 viistettyyn murkkaan sijoitettu sisäovi. Näiden tilojen todelliset historialliset vaiheet olisi kiinnostava selvittää pintakerrostutkimusten avulla.

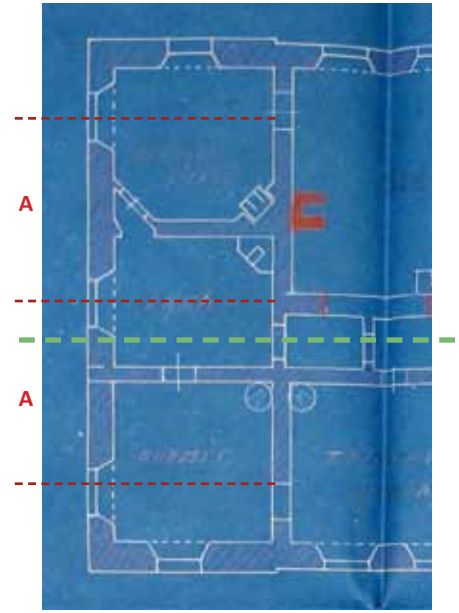

KA. Maatalousministeriö, kd 229/171. Liitekartta aktissa vuodelta 1926.

Huoneen 117 ja 118 välinen ovi

101-104	Konttori ja ent. kirjoitushuone ja vierashuone
Lattia	Linoleum / kalkkikivi
Seinät	Rapattu ja maalattu / rintapaneeli
Katto	Kipsilevy ja maalaus 1980
Uunit	---
Rakennusosat	Täys- / puoliranskalainen peiliovi 1794, uudempia 1900-l ovia.

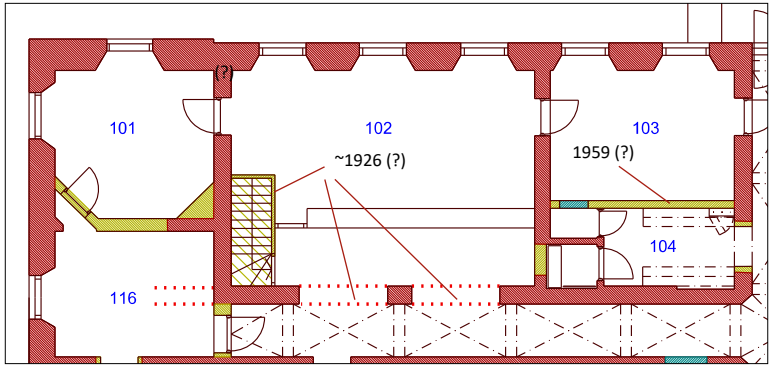

Nykytilanne

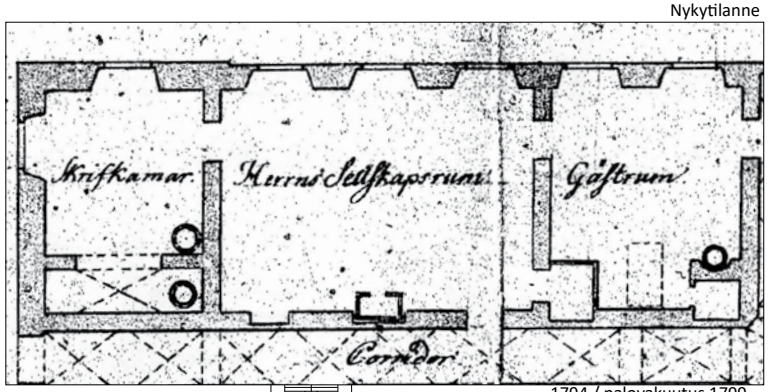

1794 / palovakuutus 1799

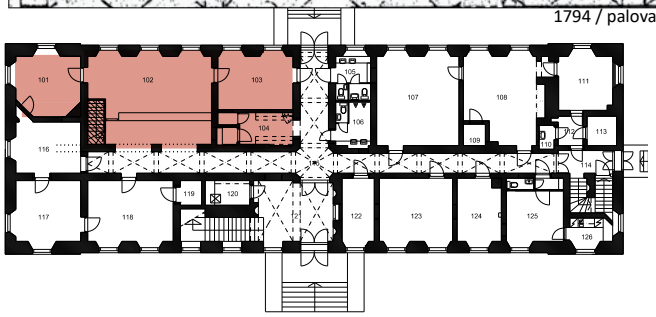

102

Huoneet = kipsilevy

Käytävä = holvi

102

101

Kuva Elias Härö, 1969. MV RHO 39512

Huone 104, ap. suunntelman mukaan vierashuone, on osittain typistetty rakentamalla WC-tilat (103) 1959, jotka on uudelleenrakennettu 1980

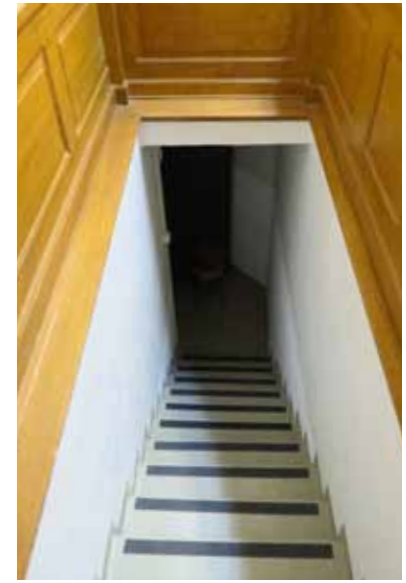

Konttorin kellariholvi

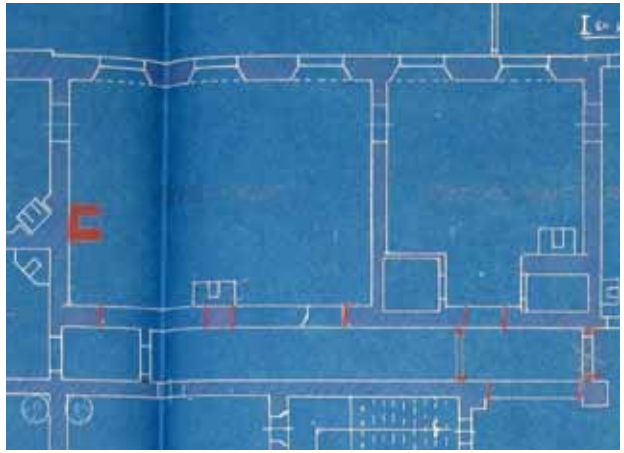

KA. Maatalousministeriö, kd 229/171. Liitekartta aktissa vuodelta 1926. Kuten piirustuksen merkinnöistä voi havaita, oli huoneen avaaminen ja yhdistäminen käytävään tuolloin suunnittelilla ja toteutui tiettävästi siinä yhteydessä kun kartanon konttori sijoitettiin päärakennukseen ~1926.

Konttorin tiski

107-111	Toimistohuoneet; ent. keittiö
Lattia	Linoleum
Seinät	Rapattu ja maalattu
Katto	Kipsilevy ja maalaus 1980
Uunit	---
Rakennusosat	Täys- / puoliranskalaisia peiliovia 1794, 1980 palo-ovi

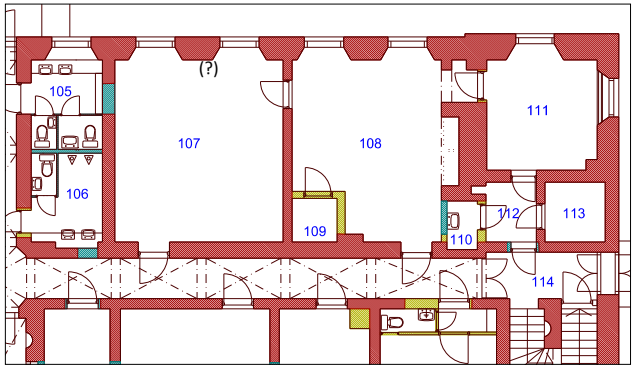

Nykytilanne

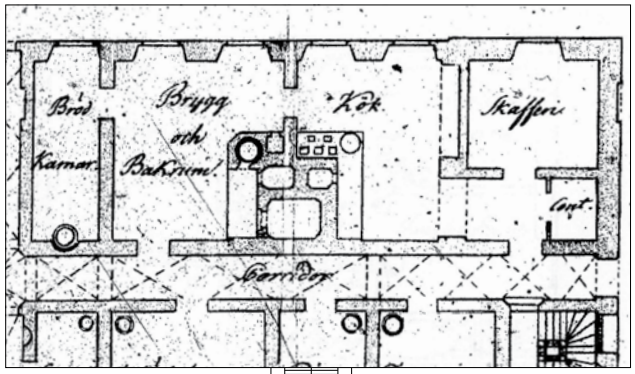

1794 / palova-
kuutus 1799

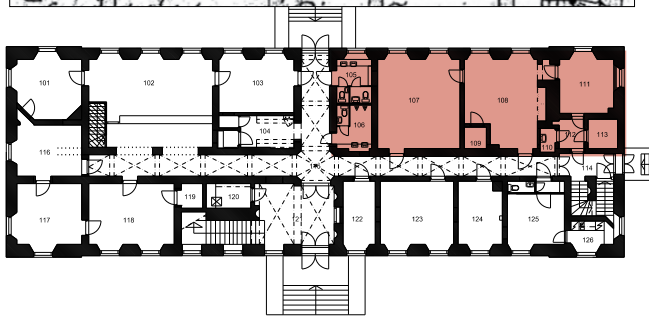

107, ent. leipomissali

108, ent. kettiö

111

Huoneeseen 111 johtava välikkö 112

Väliköstä 112 ap. kettiöön 108 johtanut ovi, nykyinen siivouskomeron ovi.

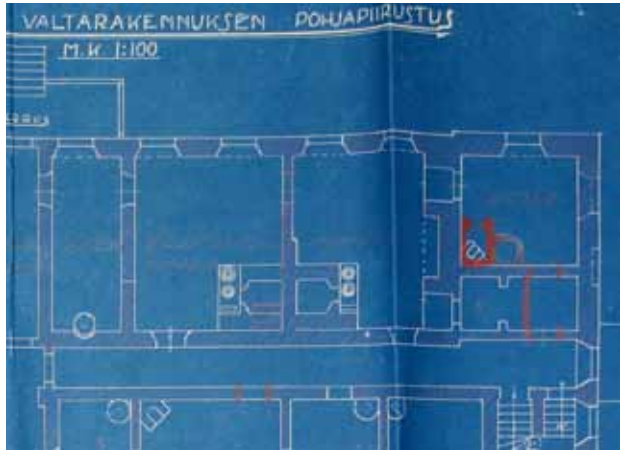

KA. Maatalousministeriö, kd 229/171. Liitekartta aktissa vuodelta 1926. Keittiö purettiin oletettavasti sen jälkeen kun ruokala siirrettiin Murula-rakennukseen 1931.

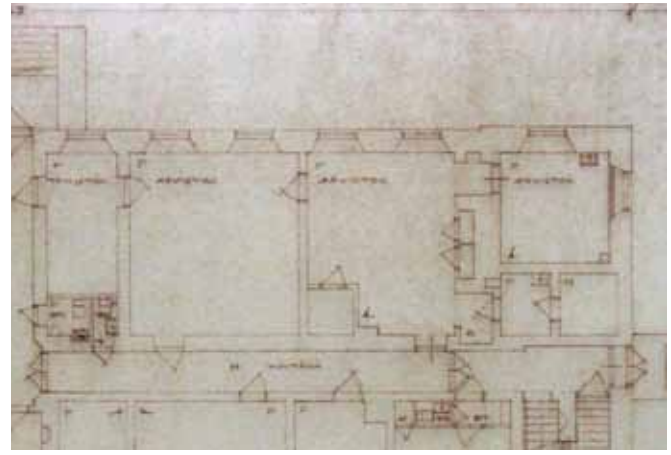

KA. Rakh III, iaa 731. Dokumentoiva piirustus vuodelta 1976

Ent. skafferin ja keittiön välinen ovi (111-108)

122-125	Toimistohuoneet, porras
Lattia	Linoleum
Seinät	Rapattu ja maalattu
Katto	Kipsilevy ja maalaus 1980
Uunit	---
Rakennusosat	Täys- / puoliranskalaisia peiliovia 1794, sekä uudempia

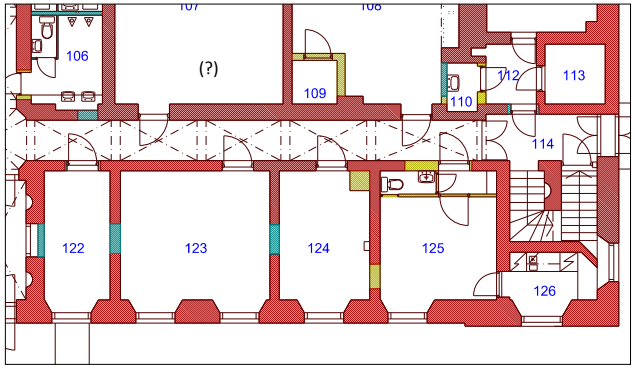

Nykytilanne

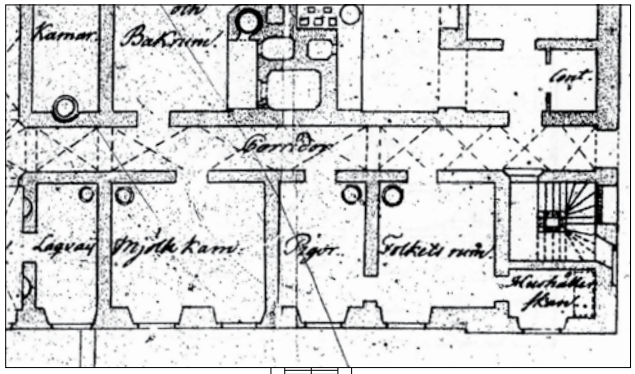

1794 / palovakuutus 1799

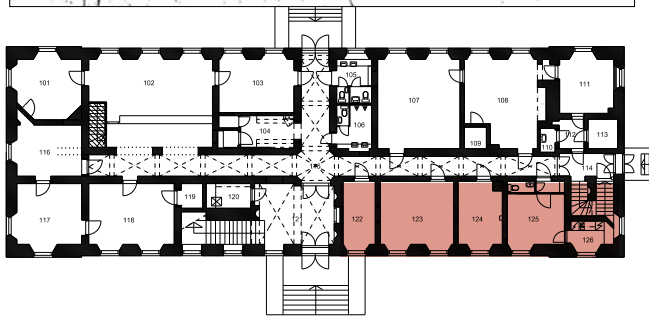

123, ent. ”maitokammari”

122, ent. eteispalvelijan huone

124, ent. pian huone

Palvelusväen porras

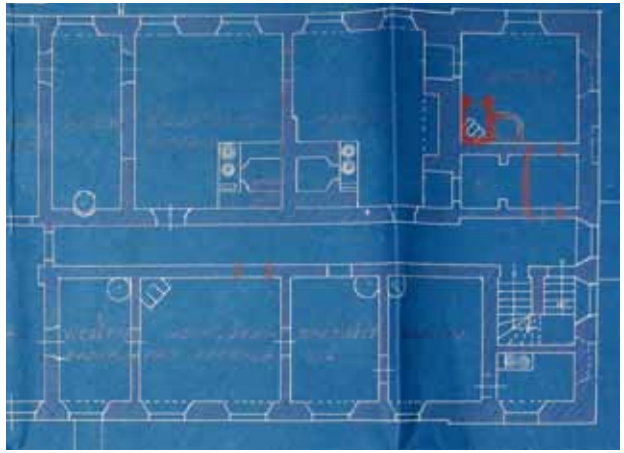

KA. Maatalousministeriö, kd 229/171. Liitekartta aktissa vuodelta 1926. Keittiö purettiin oletettavasti sen jälkeen kun ruokala siirrettiin Murula-rakennukseen 1931.

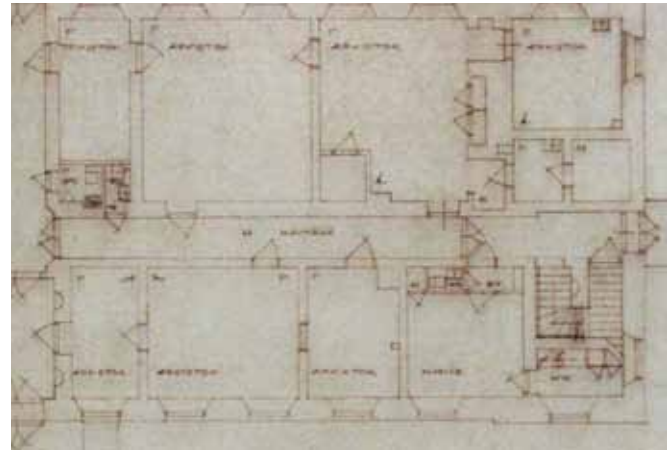

KA. Rakh III, iaa 731. Dokumentoiva piirustus vuodelta 1976

Palvelusportaan alla olevaan kellariin johtava ovi

215	Yläeteinen (tambur)
Lattia	Linoleum
Seinät	Paneelikenttä olet. alkuperäinen 1794, tapetti 1980
Katto	Oletettavasti vanha rappaus ja rapattu holkka
Uunit	Kolonniuuni, olet. alkuperäinen 1794
Rakennusosat	Täysranskalaisia / puoliranskalaisia peiliovia 5 kpl, 1794

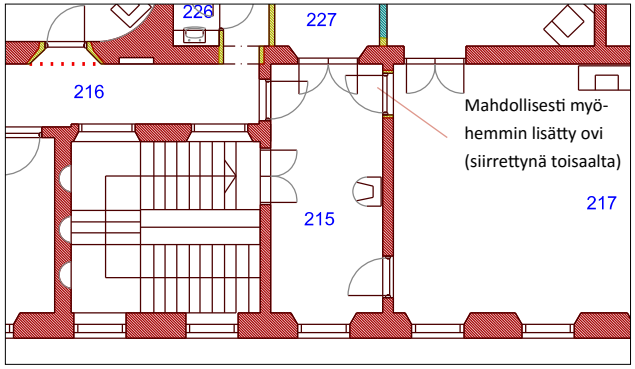

Nykytilanne

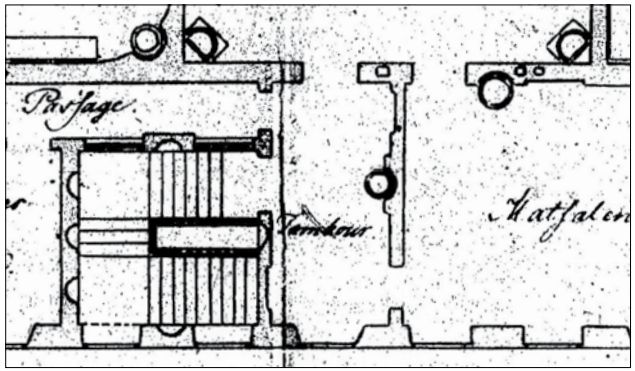

1794 / palova-
kuutus 1799

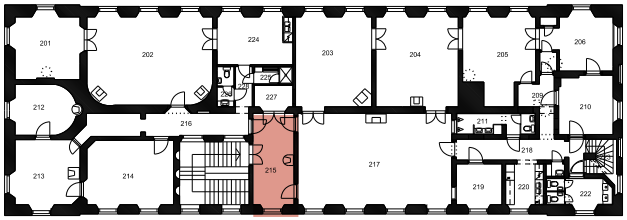

Porrashuoneeseen johtava täysranskalainen pariovi (*debatonge*) messinkisin lukoin ja pitkäsulkijoin.

Alun perin saliin johtanut täysranskalainen pariovi hoitaa nykyisin varastokomeron oven virkaa.

Eteisaulasta käytävään johtava rokokootyylinen ovi jossa keskipeili puoliranskalainen ja muut täysranskalaisia.

Eteisaulasta ruokasaliin johtava ovi. Toinen ulkoseinän vierustalla oleva ovi on samaa mallia.

Tyypillinen oven kehyslistamalli. Ovessa ns. ranskalainen taitettulehtinen ja koristepäätteinen sarana.

Salin oven artikulaatio käy ilmi kehyslistan koristelusta ja holvilistan klassisesta karniisimuodosta munasauvoineen. Tällaiset pienet yksityiskohdat paljastavat virastomaiseksi muuttuneen rakennuksen alkuperäisen luonteen.

Eteisaulan katon ja seinän liitos muodostuu suuresta holkasta, rapaten kovertuvasta kaaresta, jonka alaosassa on puolipyöreä koristelista, torus tai cyma.

216	Käytävä
Lattia	Linoleum
Seinät	Rapattu ja maalattu
Katto	Oletettavasti vanha rappaus ja rapattu yksinkertainen holkka
Uunit	---
Rakennusosat	Täys- / puoliranskalaisia peiliovia, sisäikkunat, 1794

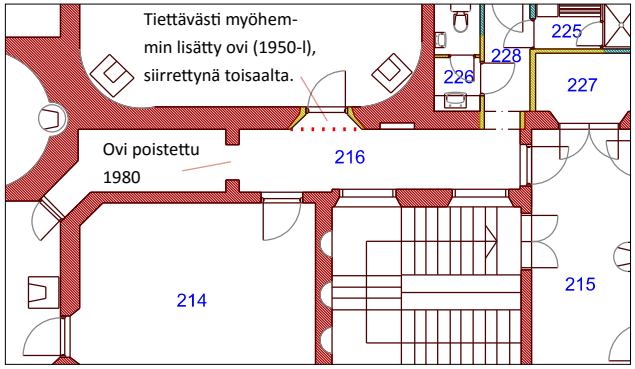

Nykytilanne

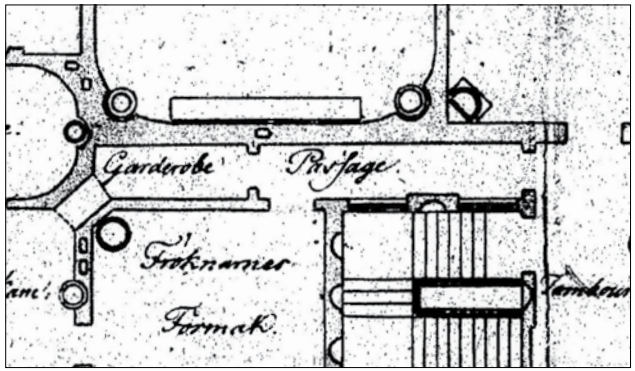

1794 / palova-
kuutus 1799

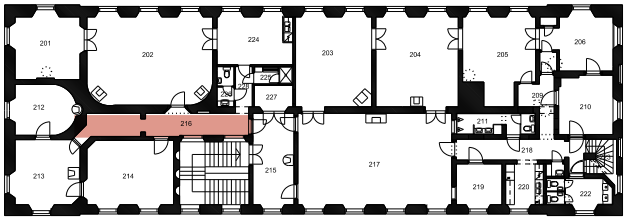

Käytävän puolivälin tietämillä oleva aukko on jakanut tilan ap. suunnitelman mukaan toiminnallisesti kahteen: neitien huoneiston käytävään ja neitien vaatehuoneeseen. Aukossa on ollut ovi, joka näkyy merkittynä 1975 pohjapiirustukseen, mutta poistettu 1980. Pääporrashuoneeseen aukeavien ikkunoiden kautta kapeasta käytävästä on tehty merkityksellinen, neitien huoneistoon kuuluva tila.

Neitien förmaakiin johtava ovi

Oven polventuvana nouseva koristeellinen holvikehyslista ja uritettu pystylista. Listojen ajoittaminen edellyttää väritutkimusta.

Porrashuoneen sisäikkunat

Koneellisen ilmanvaihdon tulopuolen ritilä, ns. käytäväpuhallusjärjestelmään 1980 liittyen.

Käytävän päätteenä oleva kapeikko on ap. suunnitelman mukaan ollut kulkuyhteys vaatehuoneeseen.

214	Neitien förmaaki
Lattia	Linoleum
Seinät	Paneelikenttä olet. alkuperäinen 1794, tapetti 1980
Katto	Oletettavasti vanha rappaus ja rapattu karniisi
Uunit	---
Rakennusosat	Täys- / puoliranskalaisia peiliovia 1794

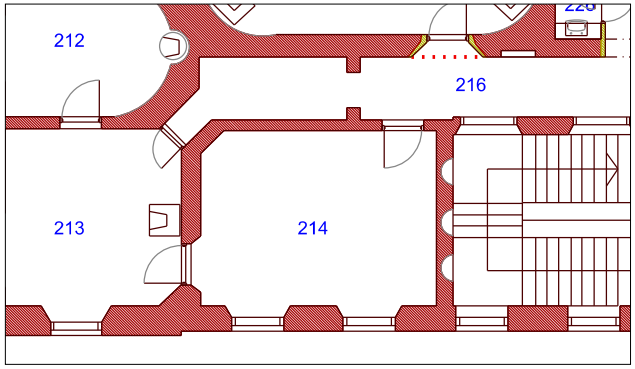

Nykytilanne

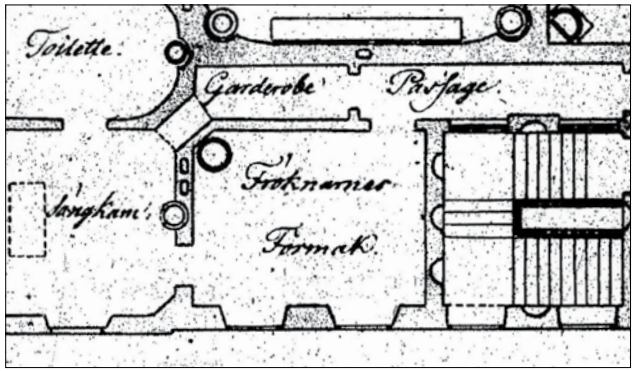

1794 / palovakuutus 1799

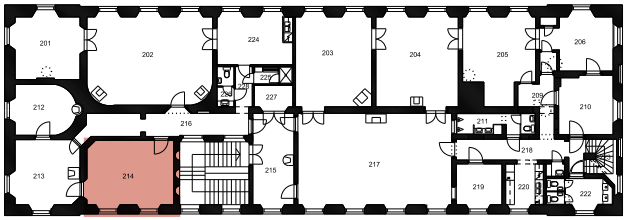

Neitien sänkykammariin johtava ovi

Oven kehyslistoitus vastaa käytäväoven listotusta, mutta lisäksi on moniportaisesti kaventuva smyygi.

Ulko-ikkunat ovat huullettuja, tiettävästi 1959 kunnostustyöstä.

Huoneen kattolistatyyppi on kattopinnasta irrallaan oleva kookas karniisi.

Ikkunan smyygi on peitetty puupeilirakentein. Tämä on kaikkien arvohuoneiden tyyppiratkaisu.

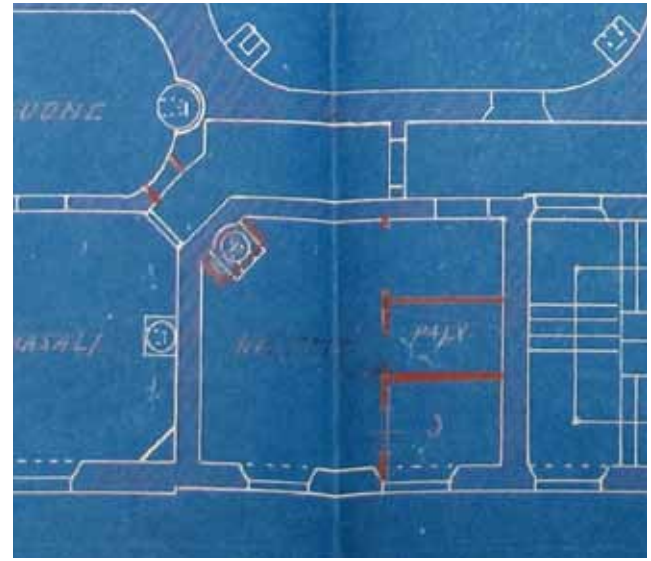

KA. Maatalousministeriö, kd 229/171. Liitekartta aktissa vuodelta 1926, jossa uuni näkyy dokumentoituna. Purettu oletettavasti 1959, tai aiemmin 1920-l.

213	Neitien sänkykammari
Lattia	Linoleum
Seinät	Paneelikenttä olet. alkuperäinen 1794, tapetti 1980
Katto	Oletettavasti vanha rappaus ja rapattu karniisi
Uunit	Kolonniuuni, olet. alkuperäinen 1794
Rakennusosat	Täys- / puoliranskalaisia peiliovia 1794

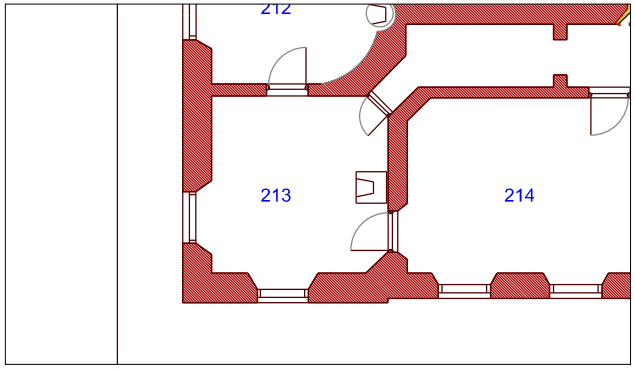

Nykytilanne

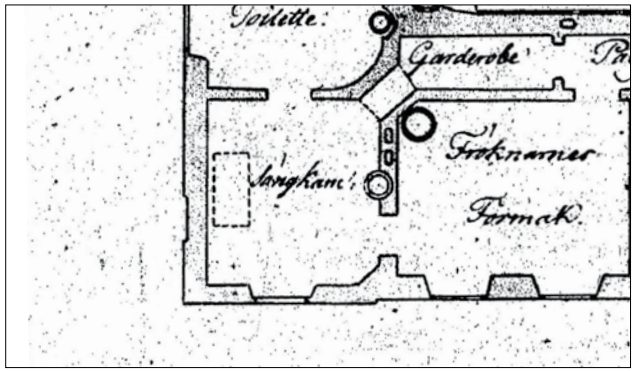

1794 / palova-
kuutus 1799

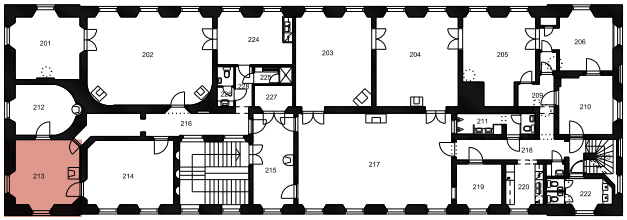

Förmaakiin johtavan oven vieressä on pieni piilokomero, uptettuna seinän viisteeseen. Viisteellä huone on puolestaan saatu symmetriseksi, vastaamaan käytävän puoleista (carberobe) viistettä.

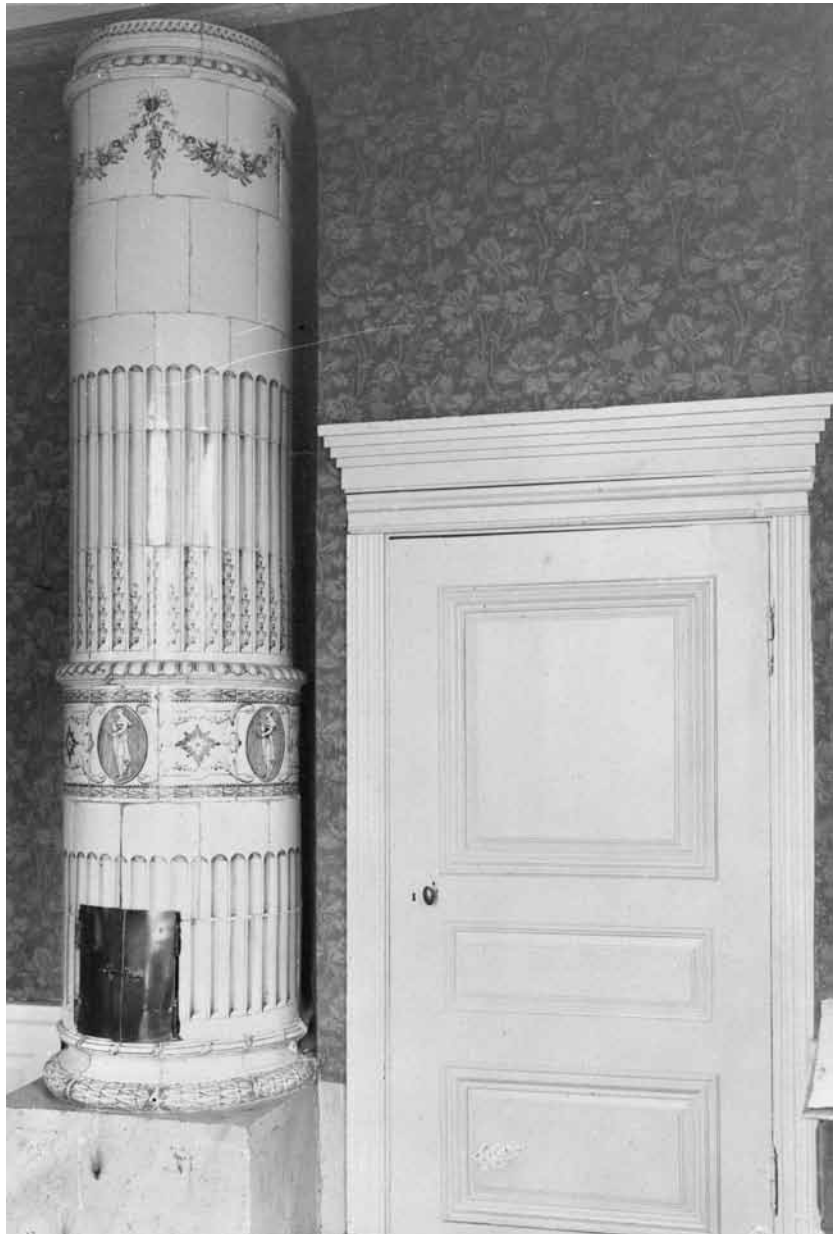

Huone kuvattuna oletettavasti 1900-l alussa. Uunin kuutiomaisessa jalustassa erottuu marmorointiin viittaava maalaus. Tieto huoneen vanhemmista tapettikerroksista välittyy vain valokuvasta, sillä vuoden 1979 työselityksen mukaan vanhat tapettikerrokset poistettiin (viimeistään). Kuva Alfred Kordelinille kuuluneesta albumista. MV HK1000-6693.

Entiseen toilette-huoneeseen johtava ovi

Ovi käytävään, joka alkuperäisen suunnitelman mukaan on ollut huoneeseen liittynyt vaatesäilytystila. Alkuperäinen oletettavasti piilo-ovi.

Kattolistan tyyppi on vastaava kuin viereisessä förmaakissa (214)

212	Neitien 'toilette'
Lattia	Linoleum
Seinät	Paneelikenttä olet. alkuperäinen 1794, tapetti 1980
Katto	Oletettavasti vanha rappaus ja rapattu karniisi
Uunit	Pyöreä kakluuni
Rakennusosat	Täys- / puoliranskalainen peiliovi 1794

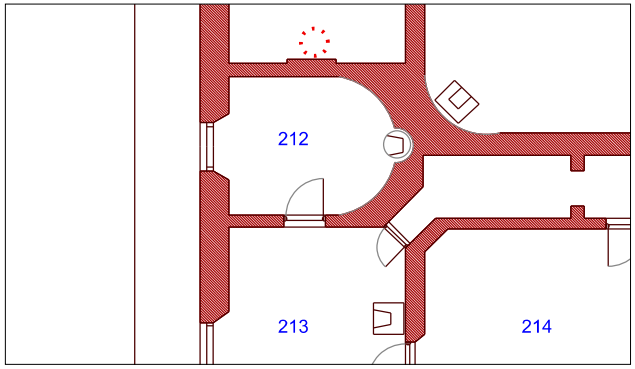

Nykytilanne

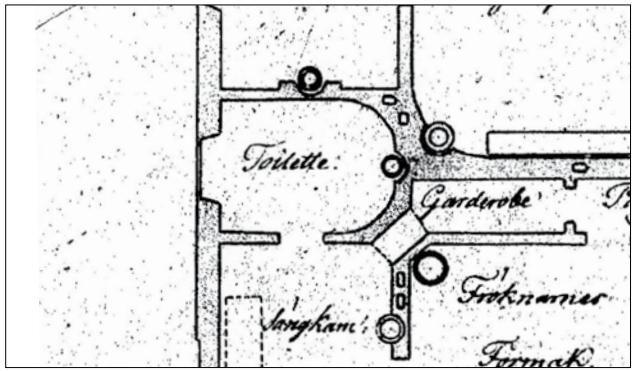

1794 / palova-
kuutus 1799

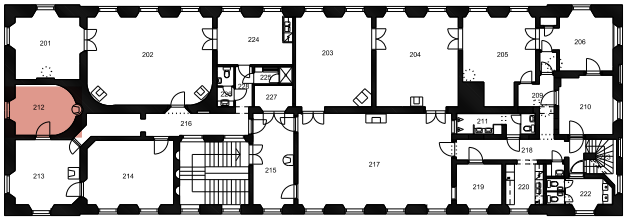

Neitien sänkykammariin johtava ovi

Lukon vastakappale, oletettavasti 1794

Lukon sukkulan muotoinen väännin on messinkiä, mutta runkokoppa oletettavasti rautaa joka on peittomaalattu. 1794.

Talon jäljellä olevista uuneista toilette-huoneen uuni on ainoa vailla koristemaalauksia.

Kaaripäätteisen huoneen kattolistan malli vastaa neitien huoneiston muissa huoneissa esiintyvää mallia

201	Kabinetti
Lattia	Linoleum
Seinät	Paneelikenttä olet. alkuperäinen 1794, tapetti 1980
Katto	Oletettavasti vanha rappaus ja rapattu karniisi
Uunit	---
Rakennusosat	Täys- / puoliranskalainen peiliovi 1794

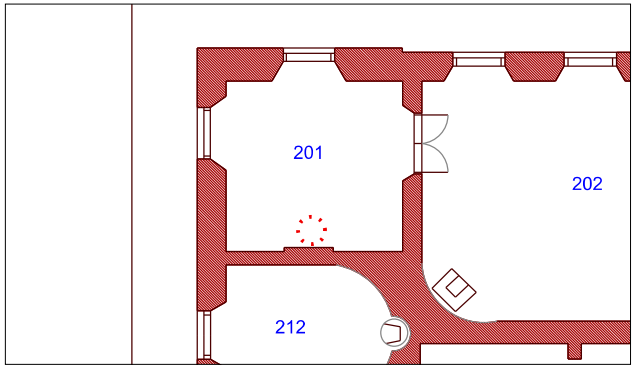

Nykytilanne

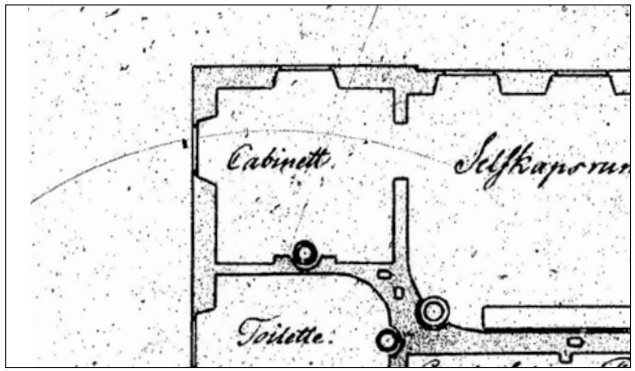

1794 / palova-
kuutus 1799

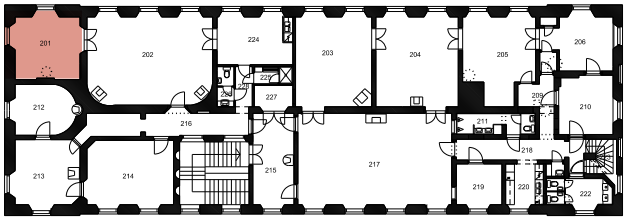

Kabinetin uuni on purettu (olet. 1959)

Seurusteluhuoneeseen johtava täysranskalainen pariovi, 1794

Ovet smyygilistoineen lienevät alkuperäiset 1794, kun taas linoleum-matto on tiettävästi 1959 tullut ratkaisu, jota on sittemmin uusittu 1980. Alkuperäiset puulattiat lienevät tallella, maton alla odottamassa tulevaisuutta.

Kabinetin kattolistan malli vastaa neitien huoneistossa esiintyvää mallia

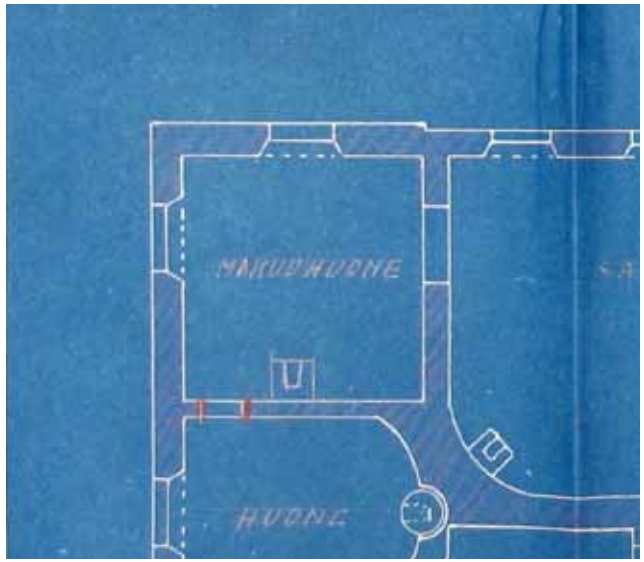

KA. Maatalousministeriö, kd 229/171. Liitekartta aktissa vuodelta 1926, jossa uuni näkyy dokumentoituna. Purettu oletettavasti 1959.

202	Seurusteluhuone
Lattia	Linoleum
Seinät	Paneelikenttä olet. alkuperäinen 1794, tapetti 1980
Katto	Oletettavasti vanha rappaus ja rapattu hammaslistallinen karniisi
Uunit	Sinivalko-lasitteiset matalahkot uunit, 2 kpl
Rakennusosat	Täysranskalaiset peiliovet 1794

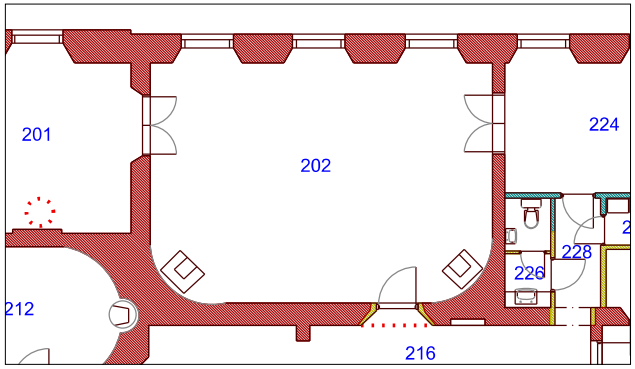

Nykytilanne

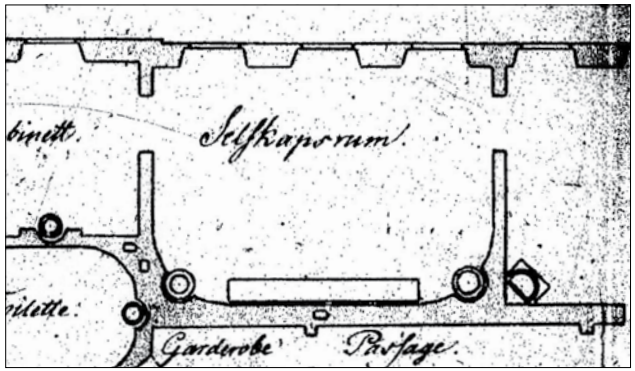

1794 / palova-kuutus 1799

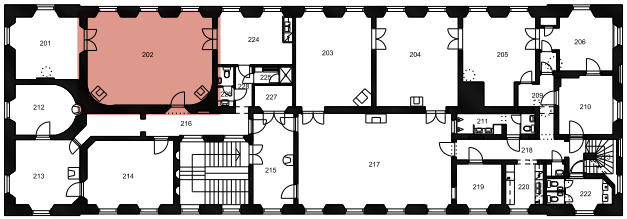

Nykytila

Martat kokoontuneena seurusteluhuoneeseen 1975. Kuva ennen 1979-1980 laajaa peruskorjausta. Jokioisten kunta.

Kabinettiin johtava täysranskalainen ovi. Sama ovi- ja kehysmalli on entisen salin, nykyisen apukettiön suuntaan.

Koristeellinen kehysmalli, joka löytyy niin seurusteluhuoneesta kuin (ent.) salista.

Nykytila

Seurusteluhuoneen kattolistan karniisissa on tiheä hammaslista ja lista on irrallaan rapatusta katosta.

203...	Ent. sali
Lattia	Linoleum / keraaminen laatta
Seinät	Paneelikenttä olet. alkuperäinen 1794 / 1959, väliseinärakenteita 1959 ja 1980, tapetti 1980
Katto	Oletettavasti vanha rappaus ja rapattu kookas monipolvinen kattolista / alaslasketut kipsilevykatot aputiloissa
Uunit	Kolonniuuni 1 kpl
Rakennusosat	Täysranskalaiset peiliovet 1794, uudempia ovia 1980

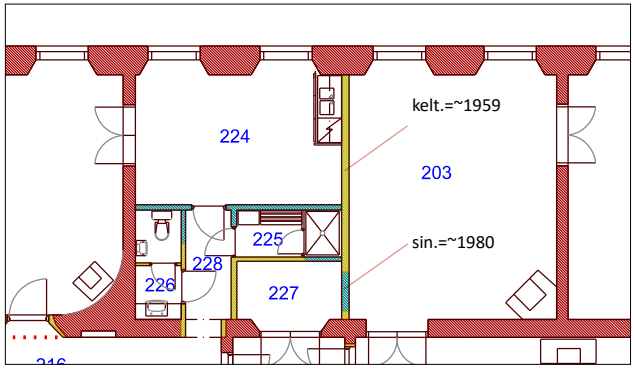

Nykytilanne

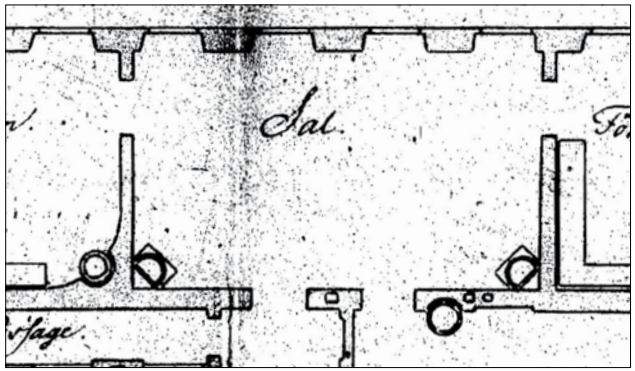

1794 / palova-kuutus 1799

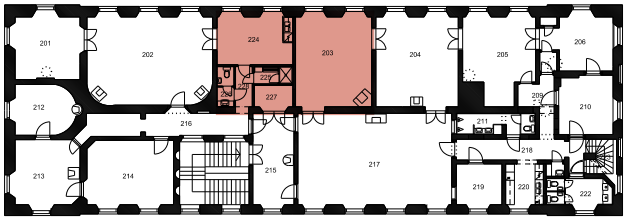

Toimistohuoneessa 203 on jäljellä puolet entisen salin interiöörin piirteistä, yksi sälynyt uuni ja kaksi säilynyttä pariovea sekä rintapaneelilistoitus ja kattolistoitus. Listoituksia on jatkettu uuden väliseinän puolelle 1959.

Salin kattolistatyyppiä ei tavata muualla raken-nuksessa.

Sali H. Donnerin kuvaaman 1911, MV HK 1000-6699. Aksiaaliseen linjaan järjestetty pariovi johtaa huoneeseen, joka alun perin oli kartanon rouvan förmaaki, nykyinen kansliahuone.

Salin pariovissa on lehtikoristeiset listat ja holvilistana munasauvalista, arvohuoneissa toistuva malli.

Entinen salin puolikas, nykyinen apukeittiö 224, joka on muodostunut 1959 ja 1980 muutostöissä.

Apukettiöstä käytävään 216 johtava välikkö (käytävä), jonka varressa ovat WC ja suihkuhuone.

Salissa säilynyt kolonniuuni

204	Kartanon rouvan förmaaki
Lattia	Linoleum
Seinät	Paneelikenttä olet. alkuperäinen 1794, tapetti 1980
Katto	Oletettavasti vanha rappaus ja rapattu hammaslistallinen karniisi
Uunit	Matala griippi-uuni 1794
Rakennusosat	Täysranskalaiset peiliovet 1794

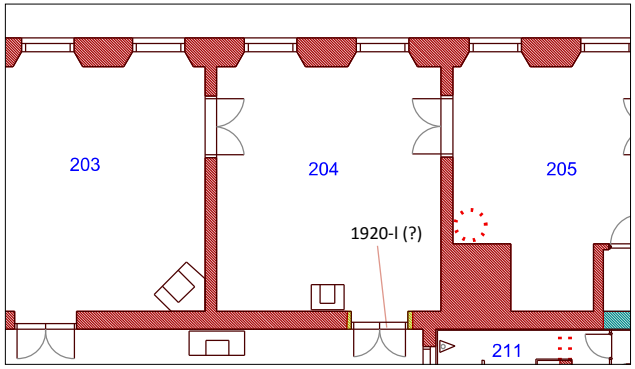

Nykytilanne

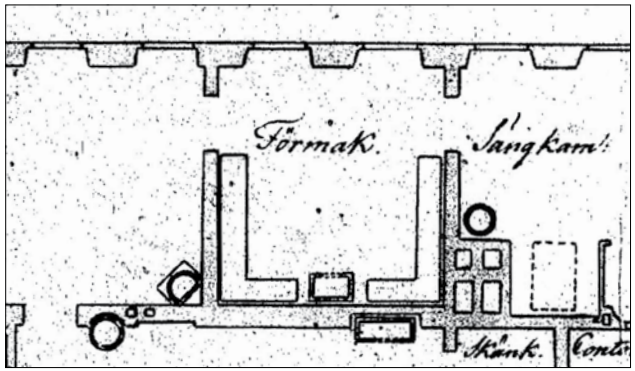

1794 / palova-
kuutus 1799

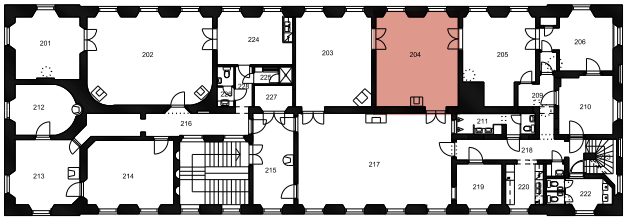

Nykytila

Rouvan förmaaki kuvattuna tiettävästi 1910-l. Kuva MV HK 1000-6692. Katso myös kuva s. 43.

Saliin johtava täysranskalainen koristekehksinen ovi. Saman mallinen ovi + kehys johtaa ent. rouvan sänkykamariin.

Griippi-koristeinen uuni 1794

Förmaakin ja ruokasalin välille on avattu tiettävästi 1920-luvulla ovi, joka näyttää ulkoisesti kustavilaiselta ovelta, mutta jonka heloitus on nuorempaa.

Rouvan förmaakin kattolistan karniisissa on tiheä hammaslista ja lista on irrallaan rapatusta katosta. Malli on sama kuin salin toisella puolella sijaitsevassa seurusteluhuoneessa.

205 ja 206	Kartanon rouvan sänkykamari ja 'toiletti'
Lattia	Linoleum
Seinät	Paneelikenttä olet. alkuperäinen 1794, tapetti 1980
Katto	Oletettavasti vanha rappaus ja rapattu kattolista, huoneessa 206 kattopinnasta erillään oleva
Uunit	---
Rakennusosat	Täysranskalaiset peiliovet 1794 / puoliranskalainen komero-ovi / laakaovet

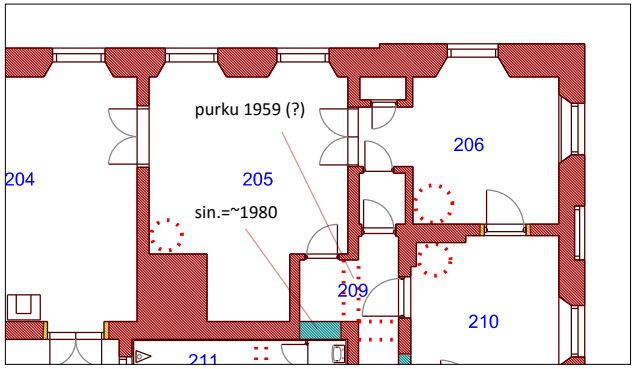

Nykytilanne

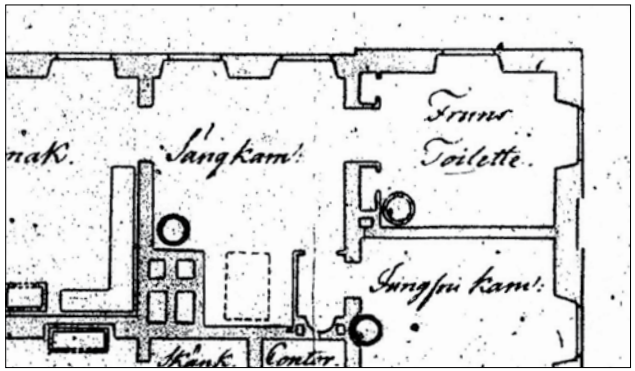

1794 / palova-kuutus 1799

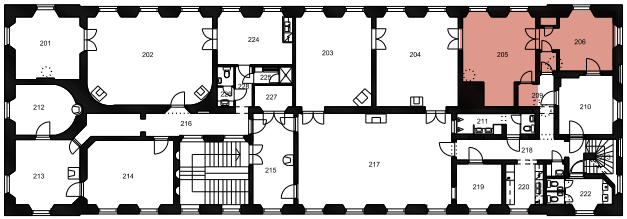

Kartanon rouvan huoneen 205 sänkysyvennys eli alkovi on edelleen olemassa. Huoneen symmetriahakuisuuteen kuuluu, että alkovin oikealla puolella oleva alakerran kettiön suuri piippu on saanut parikseen välikköhuoneen, josta ap. suunnitelman mukaan on ollut käynti lastenhuoneeseen, mutta myöhempien dokumentoivien piirustusten (1926) mukaan kulku olisi ollut kohti palvelusväen käytävää. Keittiöpiipun rouvan sänkykamaria lämmittävä vaikutus ei liene sattumaa.

Huone 206. Toilettiin ja saliin johtavat ovet ovat täysranskalaiset ja koristekehykselliset. Komeron ovi on puoliranskalainen ja sen ylin peili on muutettu ikkunaksi.

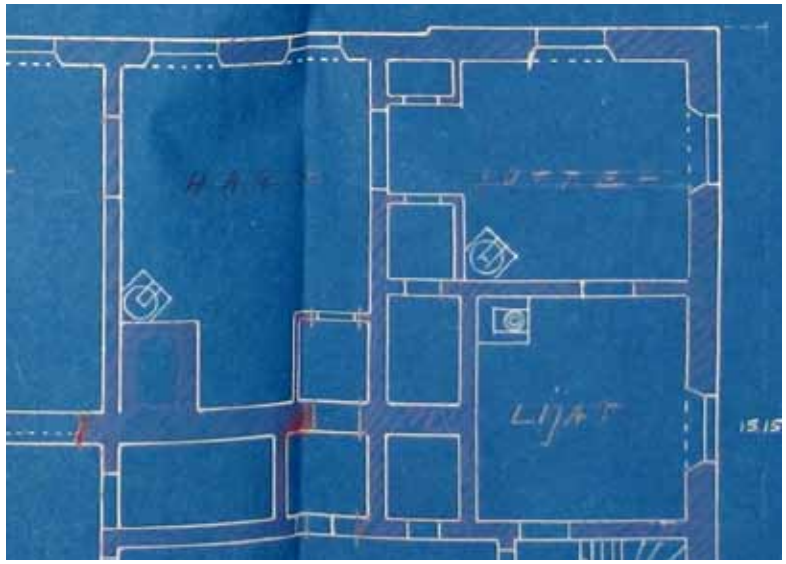

KA. Maatalousministeriö, kd 229/171. Liitekartta aktissa vuodelta 1926, jossa makuuhuoneen ja toiletin uunit näkyvät dokumentoituna. Purettu oletettavasti 1959.

Rouvan pukeutumis- ja laittautumishuone ’toilette’ 206. Myös tässä huoneessa komerot muodostavat symmetriahakuisen asetelman.

210	Lasten makuukammari
Lattia	Linoleum
Seinät	Rapattu 1794, tapetti 1980
Katto	Oletettavasti vanha rappaus ja rapattu holkkalista / maalattu
Uunit	---
Rakennusosat	Täys- / puoliranskalaiset ovet

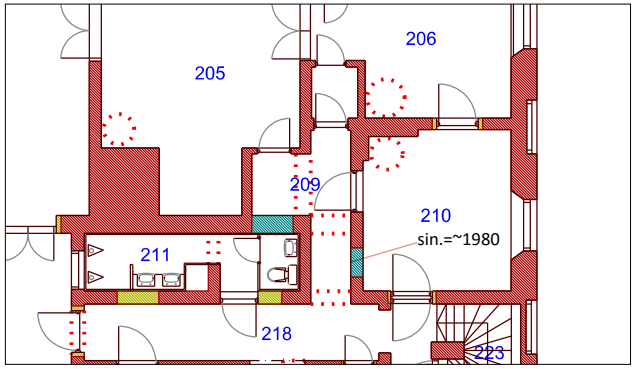

Nykytilanne

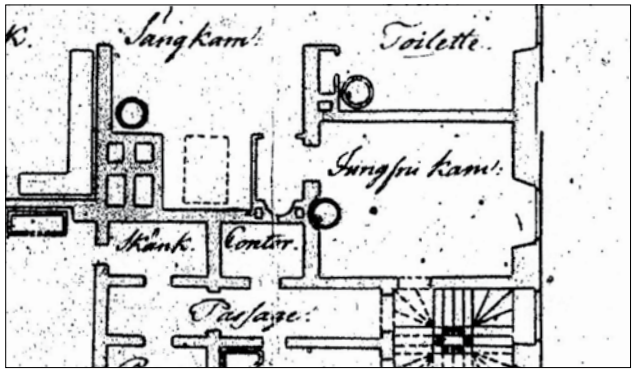

1794 / palova-
kuutus 1799

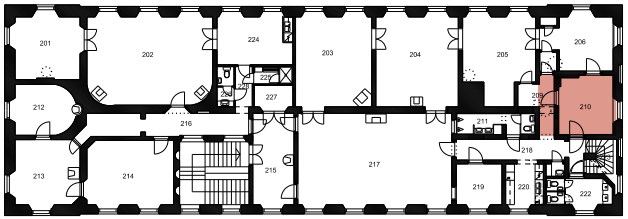

Ap. suunnitelman mukainen lasten kammari nykyasussaan. Kattolistan malli on vastaava kuin 2. kerroksen eteisaulassa. Radiaattori lienee vuodelta 1959. Lastenhuoneen ikkunasmyygiä ei ole paneeloitu.

Väliovi käytävälle, vastaava täys- / puoliranskalainen rokokoo-ovi kuin 2. kerroksen eteisaulassa. Sama ovimalli on myös porrashuoneeseen 223 johtavassa oviaukossa.

Vanhojen piirustusten perusteella muodostuva kuva huoneen alkuperäisestä muodosta ei ole yksiselitteinen. Alla oleva vuoden 1926 piirustus kuvannee sitä muotoa, johon huone todellisuudessa rakennettiin, 1794 suunnitelmasta poiketen. Asian selvittäminen edellyttäisi kuitenkin väri- ja pintamateriaalikerrosten tutkimusta paikalla

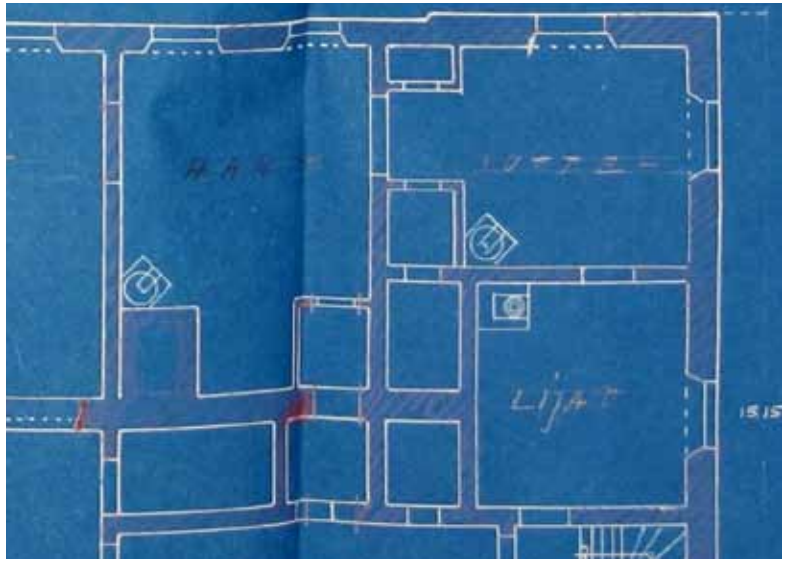

KA. Maatalousministeriö, kd 229/171. Liitekartta aktissa vuodelta 1926.

Huonenäkymä käytäväoven suuntaan. Huoneen nurkassa olleesta uunista on viitteenä enää poistoilmahormiksi muutettu alkuperäinen savukanava ja sen suulla oleva IV-lautanen.

218, 223	Käytävä ja palvelijan porras
Lattia	Linoleum / liimapuu
Seinät	Rapattu ja maalattu (työselityksen 1979 mukaan kalkkim.)
Katto	Oletettavasti vanha rappaus / maalattu
Uunit	---
Rakennusosat	Täys- / puoliranskalainen ovi 2 kpl, 1959 kehysovi (?), 1980 laakaovi.

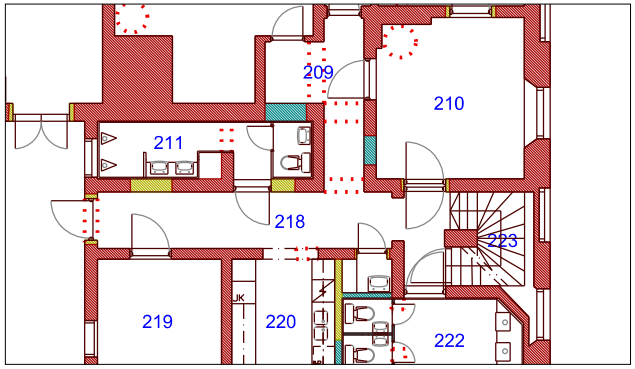

Nykytilanne

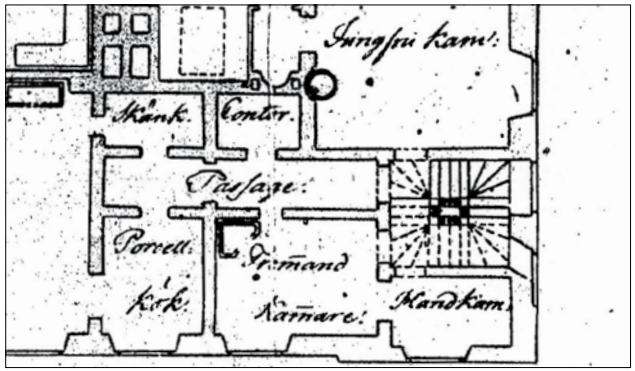

1794 / palovakuutus 1799

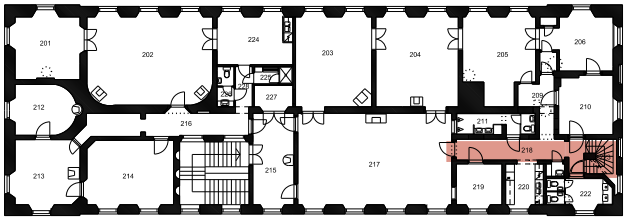

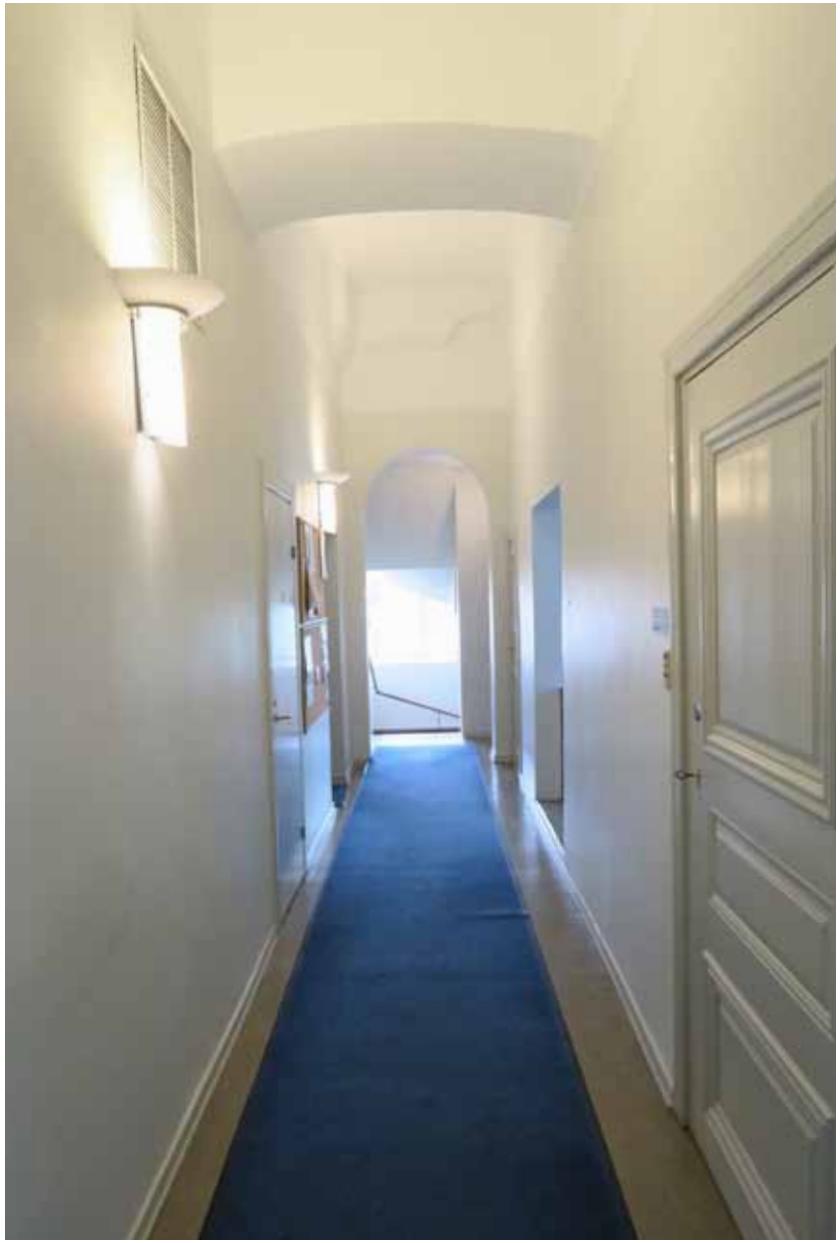

Palvelusväen käytävä, jonka varrella olevat aputilat ovat muuttaneet muotoaan eri vaiheiden korjaustöissä. Ap. suunnitelman perusteella käytävästä ei ollut suoraa kulkuyhteyttä ruokasaliin vaan kulku tapahtui posliinikettiön eli tarjoilu- ja astiahuoneen kautta.

Käytävän ja porrashuoneen rajalla oleva seinä on holvikaariaukollinen. Holvin päällä erottuu savuhormeihin liittyviä rakenteita.

Ullakolle nouseva porras ja portaan suoralakisten ikkunoiden kaaripäätteiset holvit.

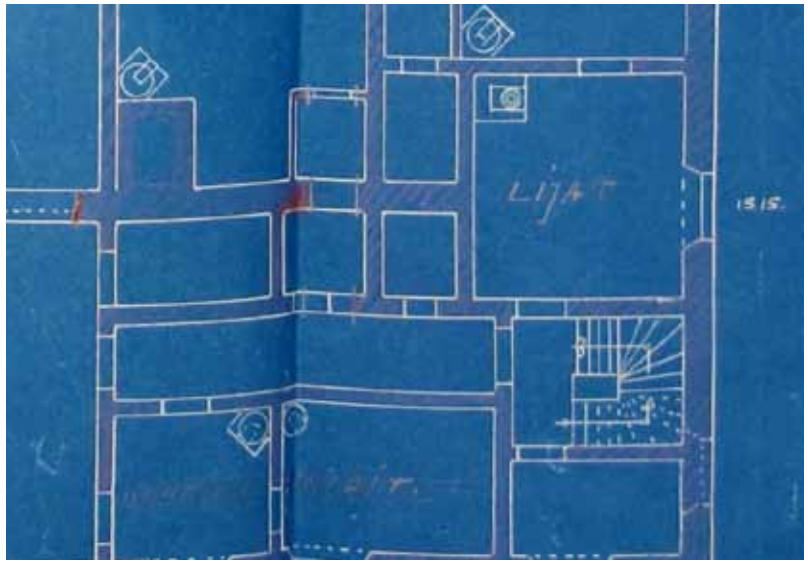

KA. Maatalousministeriö, kd 229/171. Liitekartta aktissa vuodelta 1926.

Porrashuone on uudistettu 1980 liimapuisine lattioineen ja messinkikaiteineen.

219, 220, 222	Kammarit ja posliinikeittiö
Lattia	Linoleum
Seinät	Rapattu ja maalattu / keraaminen laatta
Katto	Kipsilevy (?), maalattu
Uunit	---
Rakennusosat	Täys- / puoliranskalainen ovi 219

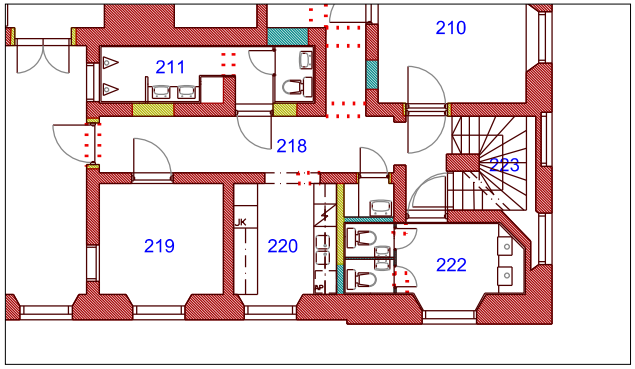

Nykytilanne

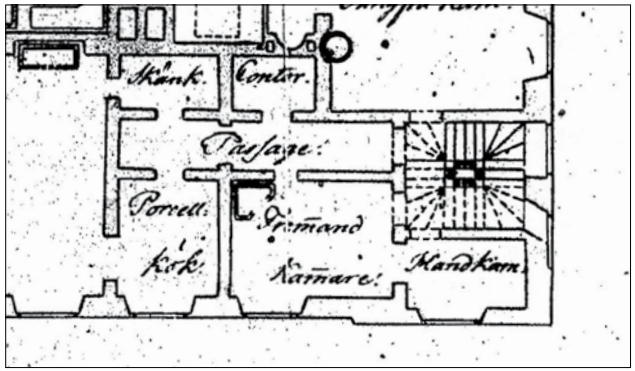

1794 / palovakuutus 1799

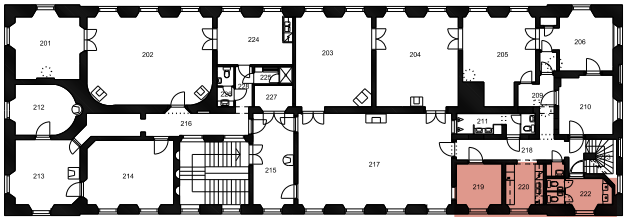

Näkymä kohti ent. tarjoulu- ja astiahuoneen eli posliinikeittiön ikkunaa. Tiloissa 219, 220 ja 222 on muista 2. kerroksen huoneista poikkeava ikkunaholvin muoto ja ikkunat ovat aputilojen / sekundääritilojen luonteen mukaisesti vailla smyygipaneeleita.

Apukettiötila 220

Tilojen katoissa on (tiettävästi) 1980 tehty kipsilevytetty alaslaskettu katto. Koneellisen ilmanvaihdon poisto.

222 WC-tiloiksi 1959 ja 1980 muutettu enti. kammari

217	Ruokasali
Lattia	Linoleum
Seinät	Rapattu ja tapetti 1980
Katto	Oletettavasti vanha rappaus / maalattu
Uunit	Suoran seinän uuni 1794
Rakennusosat	Täys- / puoliranskalaiset pienet ovet ja täysranskalaiset pariovet

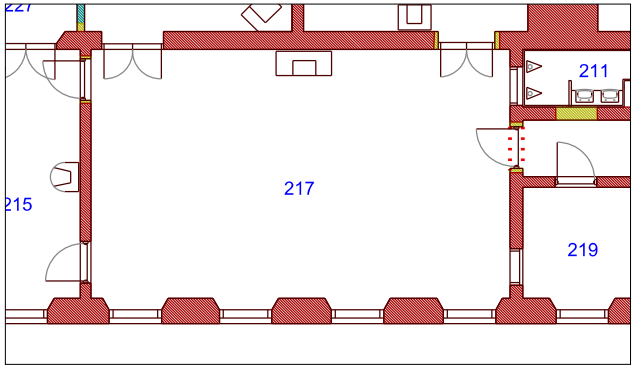

Nykytilanne

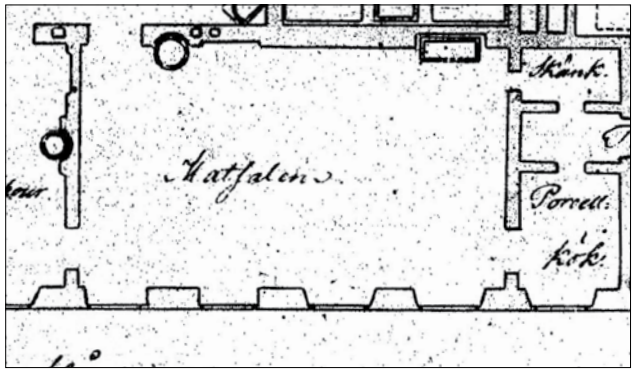

1794 / palovakuutus 1799

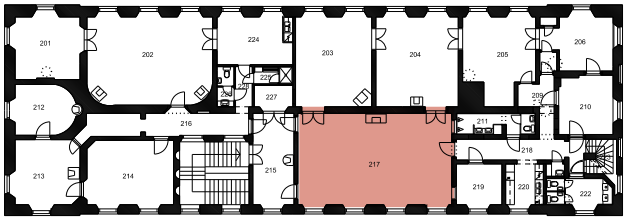

Nykytila

Kuva 1958 Marttojen kokouksesta. V.A. Vaari. Jokioisten kunta.

Salin ovi, jossa yksinkertaiset profiloidut kehyslistat

Huoneeseen 204 johtava pariovi on uudempi lisä, mahdollisesti 1926 tehty uudelleenjärjestely.

Käytävään 218 johtava ovi, tiettävästi myöhemmin lisätty.

Ruokasalin kattolistatyyppi jossa voimakas kourumuoto ja kattopinnalle oleva helmi. Huoneen nurkassa on koneellisen ilmanvaihdon (1980) sisäänpuhalluksen pääteritilä.

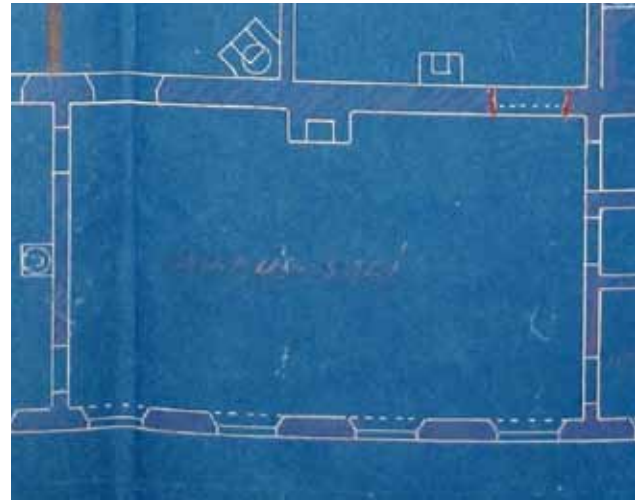

KA. Maatalousministeriö, kd 229/171. Liitekartta aktissa vuodelta 1926. Huoneeseen 204 johtava pariovi on korostettu punaisella, aiottuna muutoksena tms.

Salin uuni kuvattuna vuonna 1929 kun huone oli karjanhoitokoulun käytössä, luokkahuoneena. Kuva FM, EA2211.

Kartta H76:9/5-6, 1795. Maanmittaushallituksen uudistusarkisto, KA.

6 Kartanon ympäristö

Vuoden 1813 arviokirjaan oli kartanon ympäristöstä muotoiltu seuraavasti: *"ylipäätään merkitään, että päärakennusta ympäröi etelä- ja länsipuolelta viehättävä ja laaja puutarha siemennettynä erilaisin hedelmä- ja muin puin, samoin kuin marjapensain."*[143] Luutnantti Ramsayn muistiinpano kesäiseltä heinäkuun sunnuntailta vuodelta 1807 on runsaampi: *"Tänne on tehty myös puutarha, jossa on kallisarvoinen orangeria. Aprikoosit, viikunat, pomeranssit, sitruunat, persikat ja oivalliset kiinalaiset kirsikat, maissi ja viiniköynnökset ja 25-vuotias, nuori aloe sekä myrtit ovat kasveja, jotka lähellä 61. leveyspiiriä ovat aina huomionarvoisia. Puisto on melko laaja ja sen sijainti virran partaalla edullinen… Monet ristikäytävät ja aloitetut kauniit rakennukset kohottavat ajan myötä paikan kunnollisuutta – kymmenisen vuotta sitten niitä ei vielä ollut"*.[144] Kuten tiedossa olevan kartta-aineistonkin perusteella voidaan päätellä, tukee Ramsayn luonnehdinta sitä ajatusta, että kartanon alue rakennettiin melko täydellisesti uudestaan von Willebrandin aikana, eikä 1700-luvun Reuterholmin vaiheesta tai varhaisimmista rakennetun ympäristön merkeistä jäänyt uudistettuun puutarhaan mitään nykyisin tunnistettavaa. Toisaalta vuodelta 1795 olevaan maanmittauskarttaan, joka kuvannee tilannetta missä uusi päärakennus on saanut (tai saamassa) hahmonsa (rakentaminen aloitettu 1794), on päärakennuksen eteläpuolella neliömäisiin kenttiin jakautunut istutusalue. Näistä osa saatettiin liittää von Willebrandin uuteen puutarhasommitelmaan, sen hyötypuutarhaosaan.[145] Eeva Ruoffin mukaan Reuterholmin aikaan englantilainen maisemapuutarha ei vielä ollut lyönyt itseään Suomessa läpi, koska Reuterholm kommentoi nuivasti Tsarskoje Seloon perustettua "villiä englantilaista makusuuntausta" edustavaa puutarhaa. Reuterholmin aikana kartanonpuistoon perustettiinkin hedelmätarha ja perinteisempi, ranskalaista muotopuutarhaihannetta noudattava sommitelma. Reuterholm kantoi huolta myös alustalaistensa pihapiireistä ja vaati mm. puuistutuksia; tekipä hän Ruoffin mukaan jopa eräälle uudelle talolle pihasuunnitelman omenapuineen.[146]

Tiettävästi vuodelta 1862 oleva kartta, LUKE.

Kuvassa kartanon kasvihuone puutarhurin asuntoineen ja puistoympäristöä. Päärakennuksen ja sen eteläpuolella olevan jokilaakson välinen terassoituva puutarha on vähitellen kadonnut kokonaan. Kuva lienee 1800-luvulta, mutta viitetiedot puuttuvat. FM 3612.
Magnus von Wrightin litografia, 1840, KK, Doria.

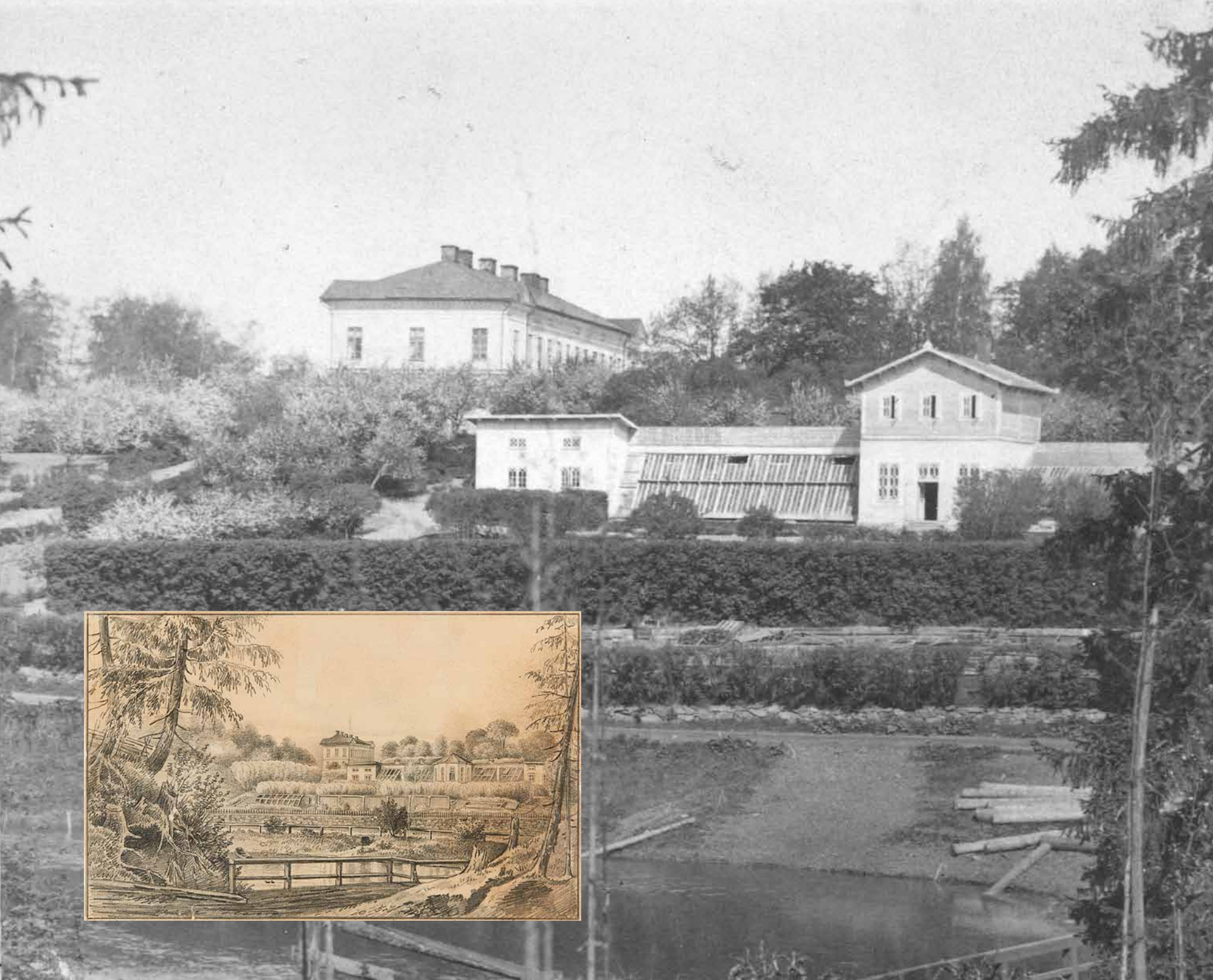

Jokioisten kartanon kasvillisuus on vain häivähdys siitä, mitä se on ollut kartanon kukoistuksen aikoina 1700-1800 -luvuilla. Näiltä ajoilta omenatarha on säilynyt päärakennuksen eteläpuolella. Omenapuiden lisäksi puistossa kasvaa metsä- ja puistolehmuksia, tammia, vaahteroita, verivaahtera, lehtosaarnia, vuorijalavia, lehtikuusia, kuusia, mäntyjä, balsami-, laakeri- ja isopoppeleita, hopeasalava, sembramäntyjä ja koivuja. Tuomet, pihlajat ja haavat ovat työntyneet todennäköisesti siemenlevintänä muiden puiden joukkoon. Tataarivaahtera ja japaninlikusterisyreeni ovat puumaisina pensaina torpparipatsaan lähellä.

Erikoisin puu kartanon alueella löytyy Tallinmäestä, jo puretun pehtoorin talon tontilta: tuomen suurikukkainen muunnos (Prunus padus var.Watereri). Se avaa suuret nuppunsa kolmisen päivää myöhemmin kuin sen vieressä kasvavat tavalliset tuomet. Puun yksittäiset kukat ovat 20-28 mm läpimiltaltaan ja tertun pituus jopa kaksi kertaa pidempi (14-25 cm) kuin normaalissa tuomessa (8-15 cm).

Puiston istutuksista pääoven molemmin puolin kohoavat sinikukkaiset pihasyreenit ovat ilmeisesti vanhaa perua, syreeni on levinnyt myös puiston penkereille lehtimajaistutuksesta. Lehtimajaa ei enää ole. Kasvihuoneen muurin päätyyn levittäytynyt valkolumimarja muistetaan myös 1900-luvun alkupuoliskolta asti. Siperianhernepensas ja mökinangervo kasvavat paitsi puiston alueella, niitä näkee myös puistoa ympäröivässä metsässä.

Päärakennuksen lähellä keskiympyrään istutetut pallotuijat, rakennuksen seunustan marjakuuset ja länsipuolen vuorenkilvet ja keijuangervot ovat 1980-luvun istutuksia. Länsipuolen seinustalla kukki kesällä 2008 kauniisti kameliajasmikkeita, niiden ajallisesta alkuperästä ei ole tietoa.

Lähde: LUKE verkkosivut; Jokioioisten kartanopuisto>puiston kasvillisuus (2016)

Eduspiha-alue

Hyötypuutarhan alue

Varsinainen maisemapuiston alue

Talouspiha

Olemassa oleva, vuoden 1880 kartassa näkyvä rakennuskanta

Purettu vuoden 1880 kartassa näkyvä rakennuskanta

Vuonna 1880 laaditun kartan perusteella kartanopuiston voidaan nähdä jäsentyneen 3 osaan seuraavasti. Päärakennuksen ja sen kanssa yhdensuuntaisen Humppilantien väliin muodostuu suorakaiteinen kartanon eduspiha-alue. Sen mitat ovat karkeasti ottaen 110x200 metriä. Eduspihan pohjoisen reunan muodostavat talousrakennusten rivistö, etelässä piha aukeaa kohti eteläistä puutarharinnettä, jota dominoi von Willebrandin suuri kasvihuone, pituudeltaan päärakennuksen veroinen. Itäpuolella, maaston korkeimmalla kohdalla sijaitsi corps-de-logis, Jokioisten prominantti päärakennus. Päärakennusta aksiaalisesti lähestyvä puukuja (lehmuksia)[147], joka liittyy rakennusta tangeeraavaan ympyräiseen aukioon, on alkuperäissommitelmasta selkeimmin havaittava myös nykytilassa. 1900-luvun alussa pyöröistutusalueen keskellä oli koristeena vesiallas, mutta sen alkuperäinen ikä ei ole tiedossa. Sittemmin allas on purettu tai täytetty kukkaistutuksin.[148] Nykyinen ratkaisu, jossa pyöröalue on somistettu ylisuurin pallotuijin, ranskalaisen barokkipuutarhan muotoistutusten innoittamana, on maisema-arkkitehti Leena Iisakkilan ajatus 1985.[149] Tämän ratkaisun historiallinen tausta ei ole tiedossa. Vuoden 1880 kartassa eduspihalta pohjoiselle talouspihalle ja kartanon konttorille johti orgaanisesti kaartuvina kaksi puistotietä. Nämä tuntuvat nykysommitelmasta kadonneen. Edusalueen puulajisto on ensisijassa (istutettua) lehtipuuta, sisääntulotien kahta havupuuryhmää lukuun ottamatta, ja lehtipuiden luonne näkyy myös mm. Magnus von Wrightin vuoden 1840 litografiassa.[150]

Kartanopuiston toisen osakokonaisuuden muodosti hyötypuutarha-alue kasvihuoneineen ja Loimijokivarteen avautuvine näkymineen. Tosin Eeva Ruoff mainitsee tutkimuksiinsa pohjautuen, että varsinaiset hyötypuutarhat sijaitsivat von Willebrandille kuuluneen Simolan talon pelloilla Tammelassa.[151] Puutarhaosan painoarvo kokonaissommitelmassa oli erityisen merkittävä etelästä saavuttaessa, kuten mm. Magnus von Wrightin litografiapiirros vuodelta 1840 osoittaa. Puutarha ja kasvihuone muodostivat maisemallisen jalustan, joka viesti yllä kohoavan kartanon vauraudesta sekä kasvivalikoiman rikkaudesta ja eksotiikasta. Tämä alue on kokonaissommitelmassa pahiten kärsinyt erinäisistä muutoksista. Joen alajuoksulla sijainnut kartanon saha ja muut tuotantorakennuskanta olivat 1800-luvulla pieniä ja maisemaan sovittuvia, mutta 1800-luvun lopulla rakennettu Oy Ferrarian Ab:n rautatuotetehdas ja siihen myöhemmin lisätyt laajennusosat erinäisine lastausalueineen valtasivat

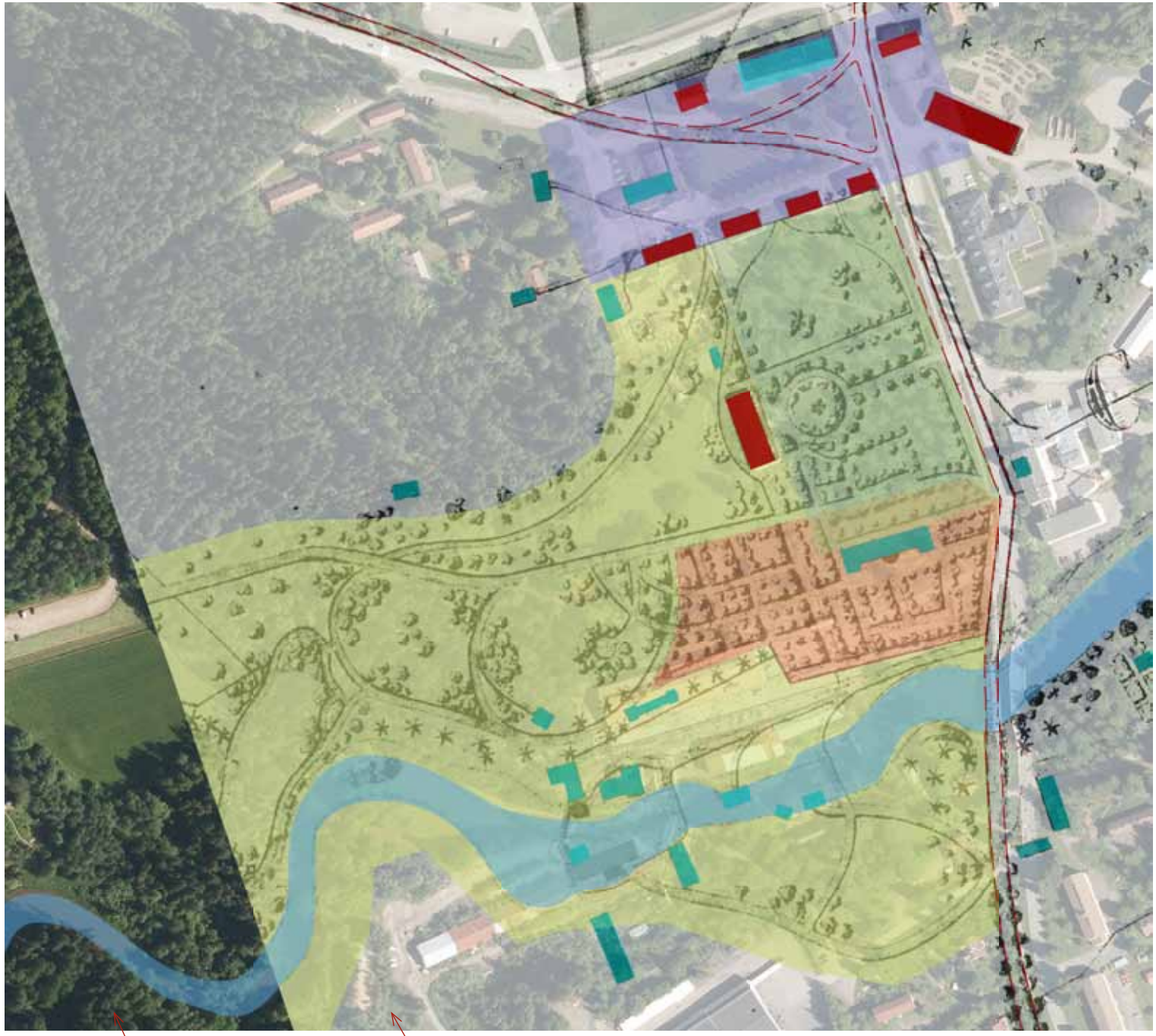

Nykytila, ilmakuva, Maanmittauslaitos

Kartta 1880

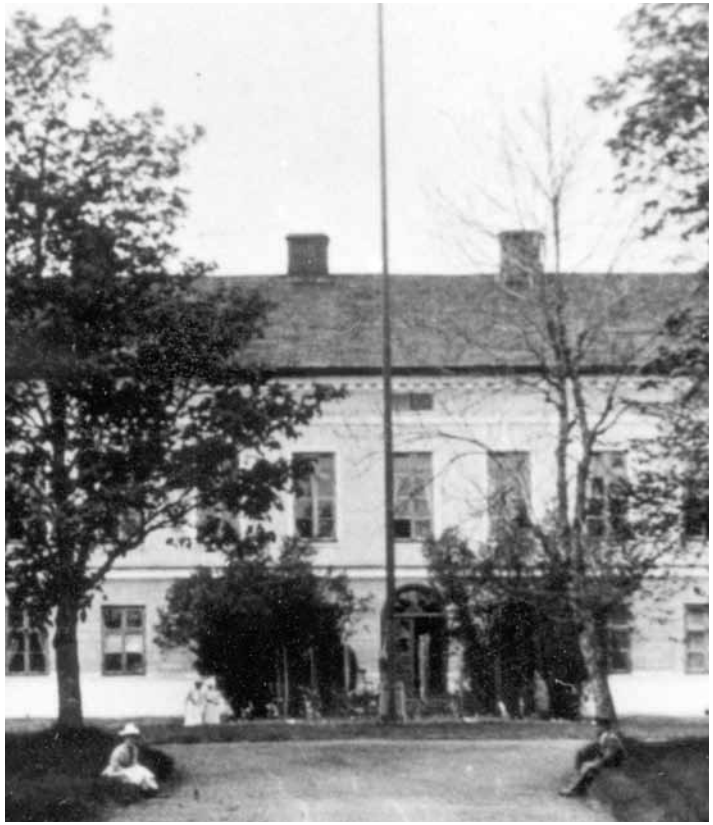

Yllä eduspihan keskipyöriö kuvattuna oletettavasti 1870-l...1880-luvulla. FM 3599.

Vasemmalla ylähäällä kuva 1980-l alusta, Kaj Dahl, MV HK 6439-29-1.

Alla nykytilanne, vuonna 1985 istutettujen pallotuijien somistamana.

Kuva H. Donner vuodelta 1911. Keskipyöriö on nurmikenttää ja pääsisääkäyntiä kehystävät syreenit hyvin kookkaita. MV HK 1000-6699

Haga puiston suunnitelma 1787. Fredrik Magnus Piper. en.wikipedia.org

Piperin piirustus on varustettu erinäisiä näkymiä (vistat, akselit, panoraamat, painopisteet...) osoittavin viivoin, mikä on olennaista maisemapuiston dynamiikan rakentamisessa.

jokivarren ja muuttivat alueen mittakaavan. Kasvihuoneen purkaminen 1950-luvulla oli toinen isku, jonka jälkeen hyötypuutarha-alue on muuttunut unohdetuksi ja hahmoltaan epämääräiseksi. Tulevaisuudessa tätä jokivarren aluetta tulisi kehittää historiatietoisesti ja kokonaisvaltaisesti, kartanopuiston menetettynä mutta uudelleen henkiin herätettävissä olevana osana.

Kolmas osakokonaisuus on puiston länsialue, jota voitaneen kutsua varsinaiseksi maisemapuistoksi, joka aukeaa päärakennukselta kohti harvakseltaan istutettuja nurmikenttiä ja jonka avoimia näkymiä päättelee taustalla kohoava metsämaa ja etäänpänä mutkitteleva Loimijoki. Toisaalta koko Jokioisten kartanoalue *on* maisemapuisto, johon kartanon eduspiha ja hyötypuutarha-alue sisältyvät. Englantilaisen maisemapuiston ideana oli haltuunottaa ympäröivät maisemat maatalousalueineen, metsäisine saarekkeineen ja jokiuomineen ja siten hyödyntää se maisemallinen potentiaali vähäisesti muokattuna, joka alueelle jo aikaisemman luonnollisen (maa- ja metsätalous-) toiminnan mukana oli syntynyt. Yksi vaikuttavimpia esimerkkejä tästä on Englannin Oxfordshiressa sijaitseva Rousham, arkkitehti ja puutarhasuunnittelija William Kentin 1730-luvun luomus. Ajankohtaisempi, ja kaikille Kustaa III:n hovia lähellä oleville tuttu, oli Fredrik Magnus Piperin vuoden 1787 suunnitelma Haga-puistoa varten: täysin varustellun englantilaisen puiston sovitus pohjolan rantamaisemiin.[152] Piper oli kustavilaisen ajan ainoa arkkitehti Ruotsin valtakunnassa, jonka voidaan katsoa täyttäneen puutarhasuunnittelun ammattilaisen vaateet, ja Ruotsin 1700-luvun maisemataiteen kehittäjä.[153] Kustavilaisen ajan englantilaiseen puutarhataiteeseen laajalti perehtynyt Magnus Olausson toteaa, että aikalaisarkkitehdeistä myös Gjörwell kuului siihen joukkoon, jolla olisi ollut kyky englantilaistyyliseen puistosuunnitteluun.[154] Gjörwell työskenteli tammikuusta 1788 Desprezin avustajana Haga-puistoon suunniteltujen rakennusten kanssa: *"poika työskentelee yötä päivää uusien piirustusten parissa ja sunnuntaisin puolilta päivin ajetaan Hagaan, jossa kuninkaan läsnä ollessa asetellaan mittoja, vaikka kuinka syvässä lumihangessa"*, kuten isä Gjörwell kirjoitti.[155]

Jokioisten kartanossa on nähtävissä juuri samoja teemallisia elementtejä kuin William Kentin Roushamissa: corps de logis seisoo maisemallisesti dominantilla paikalla; sen sisääntulopuolella on muodollisempi edusalue kaartuvine ajoteineen ja –ympyröineen; päärakennuksen välittömässä läheisyydessä on suorakulmaisesti järjestetty hyötypuutarha-alue apurakennuksineen; päärakennuksen taustapuolelta ympäröivään jokilaaksomaisemaan avautuvat laajat näkymät, joita voidaan ihailla niin sisäsaleista

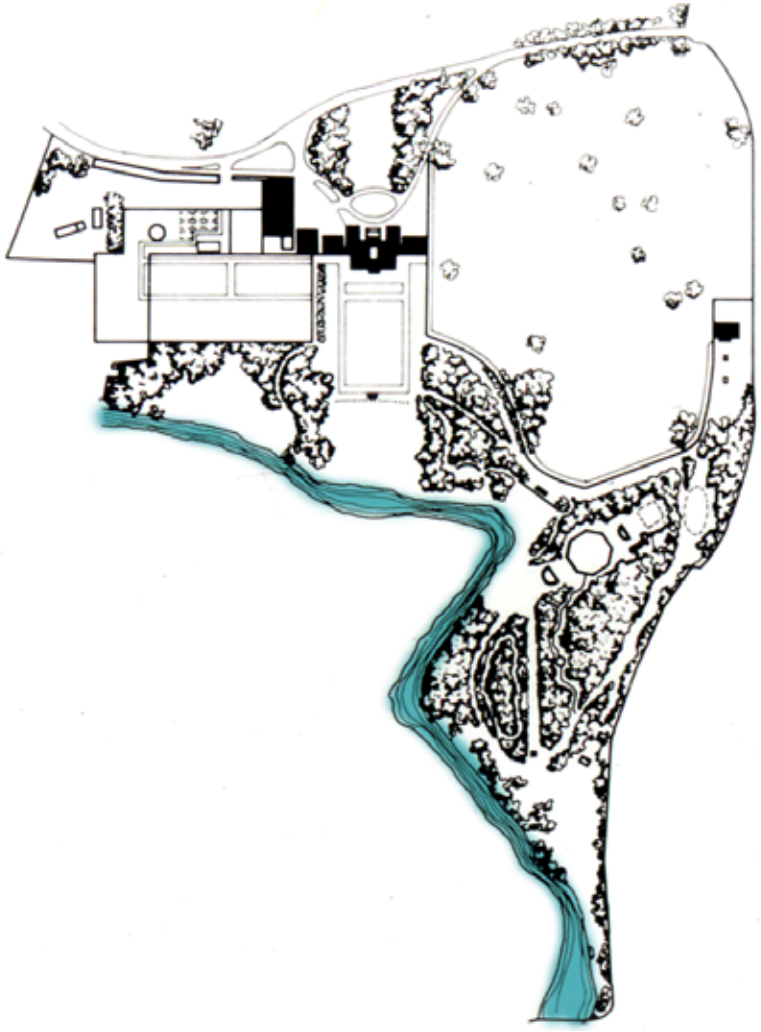

Rousham, Oxfordshire, William Kent 1740-l

kuin lähtemällä vapaamuotoiselle kävelylle maisemapuistoon. Maisemapuistoa rytmittävät harkiten muodostetut panoraama- tai vistanäkymät ja näiden aksentteina on Roushamissa antiikkisia patsaita ja puistorakennelmia. Viime mainituista on Jokioisissa kaksi viitettä: puinen orangeri, jonka kerrotaan vuoden 1812 arviokirjassa olleen sijoitettu nimenomaan "niin sanottuun englantilaiseen puistoon" [156] ja Ramsayn romattinen kuvailu 1807 puistosta: *"puisto on melko laaja ja sen sijainti virran partaalla edullinen, se päättyy niittyyn, jolla yksinäinen rakennus ottaa kulkijan vastaan. Siellä ei ole temppelin pylväikköä, ei huvimajan pehmeää leposohvaa; vain hiljaisuuden ja rauhan tuntu. Sammaleisine kattoineen mökki on pyhitetty kalastajaukolle, puupöytä ja penkit, hylly puulautasia varten ja avotakka ovat tämän majan yksinkertaiset koristukset"*.[157]

Rituaalisen asetelman merkitystä on syytä korostaa Jokioisten kartanoaluekokonaisuuden ymmärtämiseksi: sisääntulopuoli on tiivisnäkymäinen, pidättyvä ja juhlava. Näkymän fokus on rakennuksessa ja kulkija johdatetaan kaartuvaa pihatietä myöden pääovelle, suihkulähteen solistessa. Rakennuksessa kohdataan ensin porrasaula, jossa alakerran keskiakseli tarjoaa lupauksen auringon puolella kylpevästä maisemapuutarhasta, mutta vierailija johdatetaan paraatiporrasta myöden yläkertaan. Siellä eteishuoneesta siirrytään läntiseen 4-ikkunaiseen saliin, ja vasta sieltä englantilaistyylinen puistomaisema avautuu panoraamana kohti länttä. Sama juonne on toisen kerroksen muissakin edustustiloissa, seurusteluhuoneiden ja kabinettien sijoittamisessa juuri läntisen maiseman ja auringonvalon suuntaan. Ainut pääsisäänkäynnin eli eduspihan puoleinen edustustila on toisen kerroksen ruokasali, jonka sijoitus varjon ja toiminnallisen aktiivisuden suunnalla lienee yhtä lailla harkittua. Päärakennuksen sijainti kahden eriluonteisen puistoalueen rajana ja tarkastelupisteenä, on avain koko puistosommitelmalle. Ja teema, jossa rakennukseen saapuminen on hillittyä ja pidättyvää, ja joka valmistaa kohtaamaan taustapuolella avautuvan rikkauden, esiintyy rakennustaiteessa vuosisadasta toiseen, saaden vain eri muodonantoja. Sen voi kohdata niin em. Roushamissa, kuin vaikka Alvar Aallon Muuratsalon kesähuvilassa (1952). Myös puiston englantilainen tyylilaji, joka haltuunottaa ympäröivän maiseman, on olennaista huomioida esimerkiksi kartanon lähiympäristön maisema- ja maankäytön suunnittelussa. Historiallisesti ja ympäristötaiteen kannalta puisto ulottuu Loimijoen eteläpuolelle ja rajautuu pohjoiseen metsämaastoon. Idän ja pohjoisen suuntaan rajan veto taas on suoraviivaisempaa: Humppilantie on yksiselitteinen raja kartanopuiston (länsipuoli) ja kartanon vanhan maatalous- ja teollisuustoiminnan (itäpuoli) välillä. Pohjoisessa talouspiha talousrakennuksineen muodostaa oman harkitun reviirinsä, rajapinnan kartanopuiston ja pohjoisten peltoaukioiden välille.

7 Muu 1800-luvun alun rakennuskanta
(ikäjärjestyksessä)

Talouspiha-alue 1900-l alussa.
MV RHO52942

Louhisaaren linnan sivurakennukset ovat tiettävästi 1660-luvulta. (postikorttikuva)

Collin Archers hus 1668, Tollerodden Etelä-Norja / uudelleenrakennettu nykyasuun 1794-98.[187]

Orisbergin kartano 1804... (postikorttikuva)

7.1 *Halvvalmet tak* - puoliaumattu satulakatto

Esipuheenomaisesti on syytä mainita muutama sana piirteestä, joka yhdistää Jokoisten kartanon erinäisiä talousrakennuksia eli tyylistä, jolla vesikatot on muotoiltu. Muoto on niin sanottu *päästään viistottu satulakattotyyppi* eli *puoliaumattu satulakatto* (auma = valmi), josta ruotsiksi käytetään ilmaisua halvvalmet tak, norjaksi halvvalma tak[178] ja englanniksi half hipped roof tai Barn Hip. Puoliaumattu katto näyttää olleen muodissa useilla vuosisadoilla, yleisemmin liittyen mansardikattomuotoon kuin satulakattoon. Puoliaumalla tarkoitetaan katon päätteen ylimmän osan leikkamista kolmiomaiseksi päätylappeeksi, mutta ei niin, että lape ulottuisi alaräystäälle saakka. Tällainen katto on määritelmän mukaan (kokonaan) aumattu eli aumakatto.

Yksi varhaisimpia tunnettuja suomalaisia esimerkkejä kattomuodosta löytyy Askaisten Louhisaaren linnan pihalta, missä on kaksi 1660-luvun sivurakennusta päästään viistetyllä satulakatolla.[179] Harjapäätteen viistous esiintyy mansardikaton yhteydessä 1700-luvun päärakennuksissa, kuten Nuhjalan päärakennuksessa (1764)[180], Fagervikissa pää- ja flyygelirakennuksissa (1771, C. F. Schröder)[181], Saaren kartanossa (1777, C. F. Schröder)[182]… jne.

Puoliaumattu satulakatto näyttäisi olevan ruotsinvallan ajan rakennuskannassamme melko harvinainen tai vähän säilynyt kattotyyppi. Yhden esimerkin tarjoaa Orisbergin kartano (Isokyrö, Pohjanmaa, 1804…1810-l), oletettavasti tukholmalaisen muurarimestari P.G. Holmin suunnitelma, josta Cardberg kirjoittaa, että *"jyrkkäkattoinen, melko lyhyt ja leveä rakennus vaikuttaa aikaansa vanhanaikaisemmalta*."[183] Puoliaumattua satulakattoa esiintyy Skandinaviassa

1700-luvun loppupuoliskolla, Louis XVI rokokootyylin vaikuttamana, ja varhaisemmin mm. Britteinsaarilla, yleensä kuitenkin kansanomaisen arkkitehtuurin parissa. Vuosisadan lopulla jyrkkien kattokulmien ja viisteiden sijalle murtautui kustavilaisen uusantiikin ihannoima keveys ja loivat kattokulmat, kuten Jokioisten päärakennuksessa. Ihanne jatkui empirearkkitehtuurissa, missä vesikatot ovat sangen pidättyviä, selkeälinjaisia, loiva ja täysin aumattuja.

Suomessa puoliaumattu satulakatto herää lyhyeksi jaksoksi muotiin kansallisromanttisen kauden rakentamisessa 1900-luvun alussa. Esimerkiksi Hugo Lindbergin Koivulan kasvatuslaitokseen 1904 suunnittelemissa muutamissa talousrakennuksissa ja Henrik R. Helinin Vantaan Jokiniemen laajan rakennuskannan suunnitelmissa (1904) satula- tai mansardikattojen päiden viistoaminen oli suosittua.[184] Myös Jokioisiin 1910-luvulla rakennetuissa työväenasunnoissa (Oy Ferraria Ab:n tehtaanasunnot) käytettiin puoliaumattua satulakattoa, mikä on selvää kartanon pihapiiristä lähteeneen vaikutusallon hitaasti edennyttä heijastusvaikutusta.[185]

Jokioisten talousrakennusten puoliaumattu kattomuoto on ”vanhanaikainen” ratkaisu puhdasverisen uusklassisen kartanon pihapiirissä. Lieneekö valinta ollut harkittu tyylikeino (kontrasti) vai konservatiivisen rakennusmestarin itsepintainen ratkaisu ja osoitus *karoliinisen perinteen sitkeydestä*,[186] jää toistaiseksi vaille selitystä. Talousrakennusten suunnittelijoita 1800-luvulta ei tunneta.

Vantaan Jokiniemen talli- ja navettarakennuksia 1900-l alusta.

H. R. Helin, koeriihen suunnitelma Vantaan Jokiniemeen, 1900-l alku, Ka Rakh II, Ida 45.

Osuusliikeen päästään viistetyllä satulakatolla varustettu rakennus Jokioisten kyläraitilla, kuvattuna 1958. Kuva Jokioisten kunta.

301212	Museonavetta	Lähdetieto
Senaatin rakennusnumero	301212	
Museoviraston rakennusnumero	303335	
Käyttötarkoitus, nykyinen	Varastotilaa	
Käyttötarkoitus, alun perin	Karjakartano	
Suunnittelija		
Valmistumisvuosi	1801	
Bruttoala m^2	2070	
Muutosvaiheet		
1890-l	Muutettu sikalaksi	
1990-l	Korjattu "konservoiden", säilyttäen, lisätty mm. salaojitus ja routasuojaus. Ei varsinaista käyttötarkoitusta	Matti Huusarin slu 1992, Senaatti TRE.

7.2 Karjakartano eli nyk. museonavetta

Vuonna 1813 suoritetun tilusten arvioinnin mukaan rakennuskantaan kuului vuonna 1801 valmistunut suuri tiilinen karjasuojarakennus, ("ladugårds byggnad") pohja-alaltaan 93x28 kyynärää (55,25 x 16,65 metriä).[158] Päiväämätön, tiettävästi 1950-luvulta oleva mittauspiirustus antaa rakennuksen äärimitoiksi 54,35 x 16,79 metriä.[159] Rakennuksen todettiin olleen lautakattoinen, ullakolla "tilava rehuvarasto". Vuoden 1822 inventaario mainitsee, että navetassa oli 2 muurattua pataa ja "155 stycker ko klafvar" ja "53 stycker oxe klafvar".[160] Tarkoitettiinko klaffeilla jonkinlaista yksilöityä sijaa tai luukkua, parren tapaista kulunrajoitinta, edellyttäisi parempaa karjatalouden historian tuntemusta kuin mitä kirjoittajalla on, mutta joka tapauksessa merkintä antaa kuvan eläimistön määrästä ja navetan valtavasta koosta.

Museoviraston selvityksen mukaan Jokioisten suurnavetta oli rakennusaikanaan esimerkki ajanmukaisista maatalouden järkiperäistämistoimista: *"maaherra von Willebrand ja hänen rakennusasiantuntija Gabriel Bonsdorff sovelsivat niitä rationaalisia ideoita joita mm. Suomen Talousseuran piirissä juuri noihin aikoihin harrastettiin (von Willebrand oli Suomen Talousseuran, Finska Hushållningssällskapet, puheenjohtaja 1799)"*.[161] Mainitut ideat ja niiden konkreettiset toteutukset ovat tämän tutkimuksen ulkopuolella, mutta esimerkiksi Talousseuran käsikirjoituspalkinnon vuonna 1801 saanut Jacob Tengströmin kirjoitus käsittelee aihetta. Sittemmin julkaistu *Opetuskirja maanviljelemisestä Suomen yhteiselle kansalle* (1844) suosittelee, että karjakartano olisi rakennettava kivestä pitkäkestoisuuden vuoksi, mutta muutoin ohjeet ovat sangen ympäripyöreitä: *"Läävän valmistus ja sisärakennus taitaan tehdä useammalla erinäisellä tavalla, ja kaikki ei ole vieläkään täydeksi sopineet aivan yhtä parhaana pitämään. Pidä siis edeskin päin sinun maasi tapa, niillä parannuksilla kuin oma ja muiden koettelemus antavat käteen, ja toimita ennen kaikkia niin ettäs ynnä valon, lämpimän ja tila kanssa elävilles saat kaikki soveliaasti sijoitetuksi... Katso myös sen perään että ei ainoastans sonta, vaan myös kusi ja sontavesi vähimmällä vaivalla ja ajankululla tulisi kokoon säilytetyksi ja hyötyyn käytetyksi. "*

Navetta muutettiin sikalaksi 1800-luvun lopulla, kuvassa sikojen karsinat Rainer Knapaksen kuvaamana 1972. MV RHO 39344.

Nykytilanne: uusi betonivalulattia; ristikot ovat 1990-l tehtyjä lisäjäykisteitä

Asko Vilkunan kansantieteellisen tutkimuksen (1960) mukaan vanhin Suomessa oleva kivinavetta on vuodelta 1748. Kivinavetat rakennettiin varhaisvaihessa luonnonkivestä ja vanhimmat tiedossa oleva porakivinavetat ovat vasta 1850-luvulta. Ylipäätään kivestä tehdyt navetat olivat harvinaisia, Etelä-Pohjanmaan *navettakeskusta* lukuunottamatta, ja yleistyivät 1900-luvun puolella. Vilkunan selvityksen mukaan kivinavetat olivat harvinaisia 1700-luvulla myös Ruotsin puolella, ja harvat kivestä tehdyt maatilarakennukset sijoittuivat lähinnä Etelä-Ruotsin alueelle. Kivinavettojen rakennusmateriaalina on poikkeuksetta ollut luonnonkivi, mihin verrattuna tiilestä muurattu Jokioisten navetta lienee täydellinen poikkeus ja rariteetti. Säätyläisten navetat muodostavat tosin myös oman harvalukuisen rakennustyypin kansanomaisen navettarakentamisen valtavirrassa, ja ovat siis jo lähtökohtaisesti poikkeavia. Asko Vilkuna kertoo, että Suomen Talousseuran myöntämä ensimmäisen kivinavetan rakentamiseen kohdentuneen palkinnon, hopeisen pikarin, sai Vesilahtelainen rusthollari, joka oli 1798-1799 tehnyt kaksi yhteenliitettyä navettaa, yhden ollessa kooltaan 35x12x5 kyynärää. Tähän verrattuna von Willebrandin navetta oli 3 kertaa pidempi ja 2 kertaa leveämpi. Tiettävästi Jokioisten navetta oli rakennusaikanaan Suomen suurin. Ylipäätään 1800-luvun alkupuoliskolla kivinavettoja oli Suomen lounas- ja eteläosissa hyvin vähän, Uudellamaalla 5 kappaletta (vuonna 1835), kun taas Pohjanmaalla niitä oli sadoittain, kuten asiaa selvittänyt Vilkuna kertoo.

Östmanin mukaan Suomen varhaiset maapohjaiset navetat olivat ns. *sekasontanavettoja*, jotka toimivat niin karjasuojina kuin lantaloina: *"navetan maapohjalla lanta sekoittui kuivikkeisiin, lanta luotiin ulos harvoin, niissä oli vähän ikkunoita eikä lehmille ollut yleensä parsia"*.[162] Vilkunan määritelmän mukaan sekasontanavetat olivat *sisustuksettomia karjasuojia,* tosin niissäkin saattoi olla erinäisiä varusteita kuten parsia rajoittamassa eläinten liikkumista. Näissä lanta jäi rakennuksen sisään, säilöön, kunnes se tilan puutteen tai kesän tullen luotiin ulos. Nuorempi navettatyypi on *luontinavetta,* joka Vilkunan mukaan on Ruotsalaista perua, ja jonka sisustukseen liittyneet elementit on johdettavissa ruotsinkielestä: navetan keskikäytävä eli *konki* (gång), lanta- ja virtsakouru eli *luori* (flor) ja parsi eli *paasi* tai *poosi* (bås=loossi, tms. tila). Luontinavetassa eläimet ovat oleskelleet niille varatuilla paikoilla ja kiinni kytkettyinä. Parrella tarkoitetaan historiallisesti *hinkalon* eli *pilttuun* tapaista

Navetta Rainer Knapaksen kuvaamana 1972, tuolloin sikalana. MV RHO39347

Hämeen piirirakennustoimiston dokumentoiva piirustus 1976. Senaatti TRE.

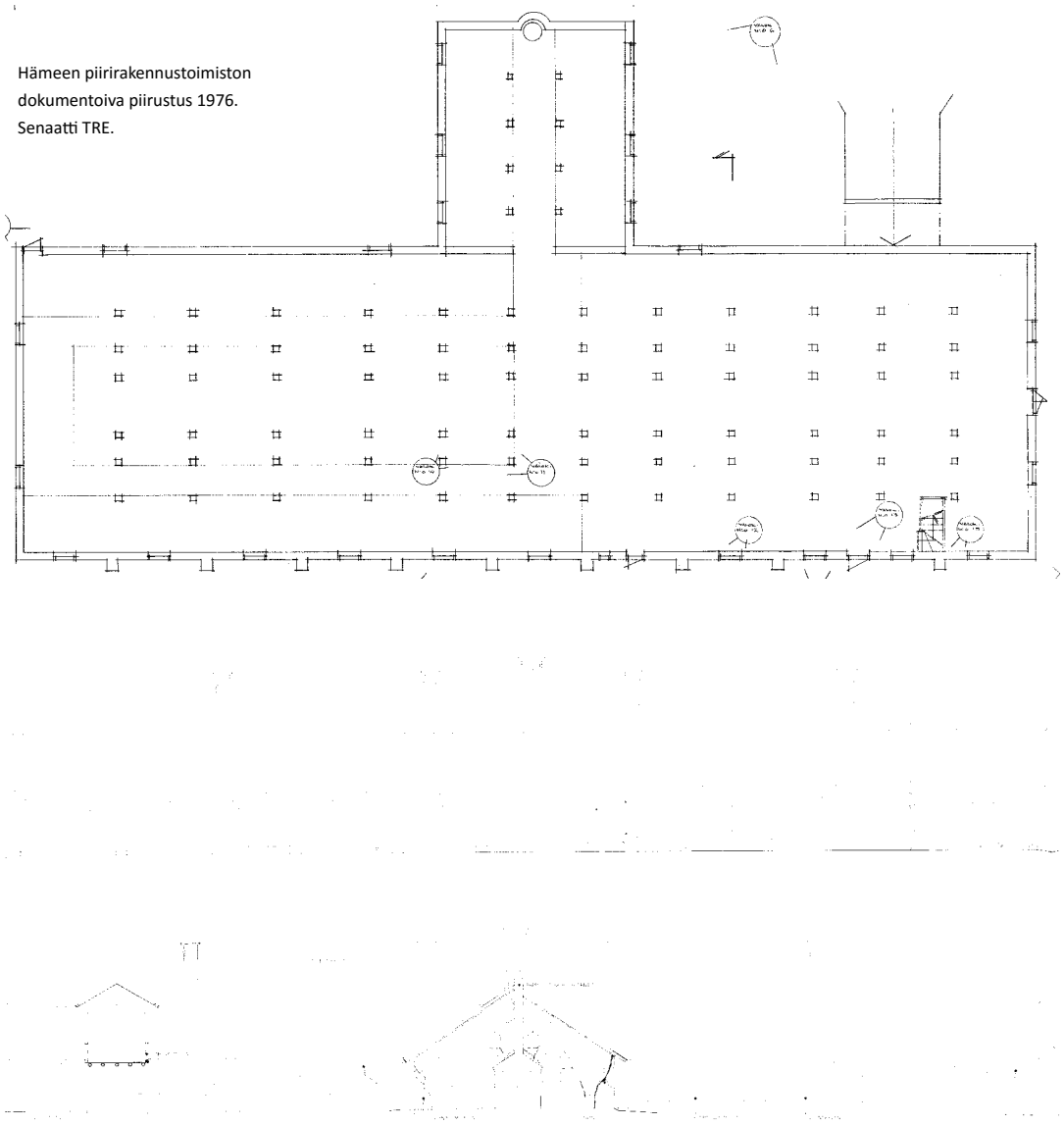

Julkisivut maalattu vaaleaksi. Kuva oletettavasti vuodelta 1929, Esko Aaltonen, FM 1435.

Navetta kuvattuna peruskorjauksen jälkeen 1995. Puinen yläosan seinä maalattu punaiseksi. MV RHO 113914

Matti Huusarin dokumentoivat julkisivupiirustukset 1992. Senaatti TRE.

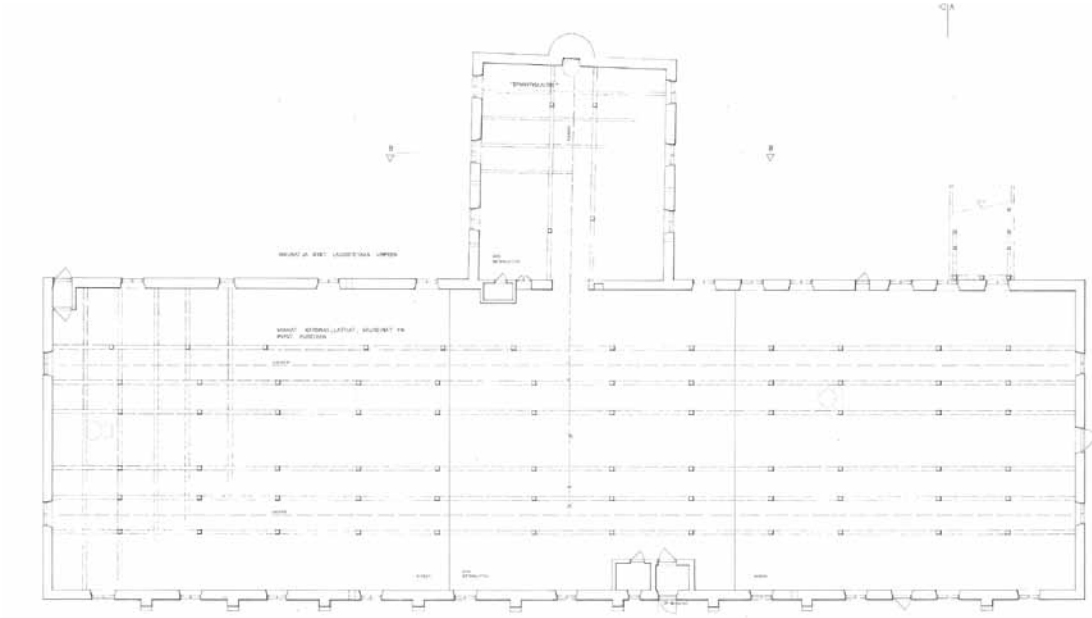

Matti Huusarin kunnostussuunnitelman pohjapiirustus 1992, jossa poikkivarsi on esitetty korjattavana, mutta joka kuitenkin lopulta purettiin. Senaatti TRE.

MV RHO 39433, kuva Rainer Kanpas 1972.

Nykytilanne

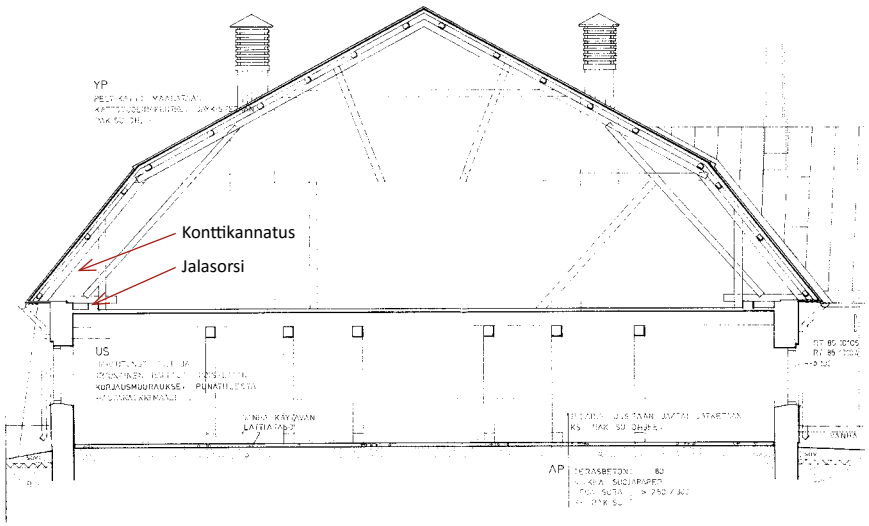

seinäkkein rajattua tilaa, missä eläimen liikkuminen on rajoitettu. Vinolta puulattiaiselta oleskelualustalta lanta on luotu päivittäin pois, kuljetettu tunkiolle, ja virtsa on valunut ja kerääntynyt kouruun ja johdettu ulos. Vilkunan mukaan säätyläisten navetoissa myös kivilattiaiset parret ovat olleet mahdollisia. Jokioisten navetan sisätilan sisustusta ei voida selvittää dokumenttien puuttuessa, mutta on oletettavaa, että jättiläismäinen maatalouskeskuksen navetta on ollut rationaalisesti ja työvoimavaltaisesti johdettu luontinavetta. Myöskään mahdollista parsien kivirakennetta ei voida selvittää, koska sisäpuolen maapohja on uusittu.

Matti Huusarin kunnostussuunnitelma
1992. Senaatti TRE.

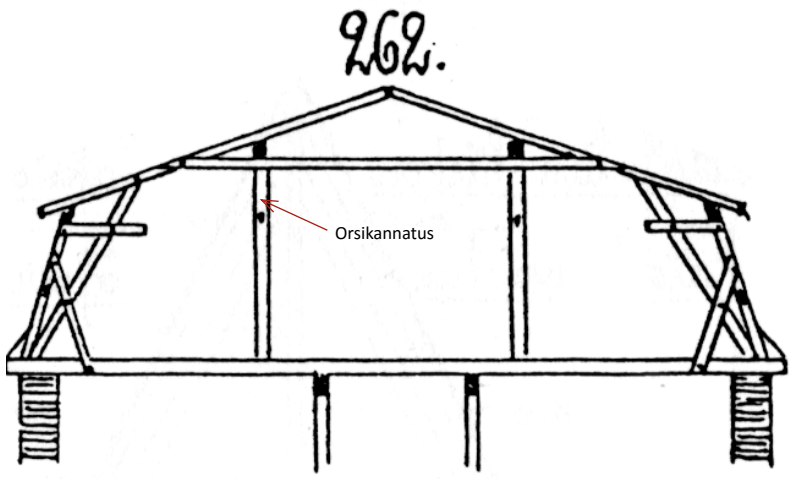

"Mansardikaton kannatukset ovat samanlaisia kuin satulakatonkin.... Kuvissa 261-266 on oriskannatuksia. Näistä on 262 ensimäistä soveliaita maatalousrakennuksia varten."
G. E. Asp Huonerakenteiden oppi 1903, s. 48.

Jokioisten navetan kattotuolit on tehty konttikannatuksella eli kolmiomaisella rakenteella, joka tukeutuu niin seinämuureihin kuin poikittaispalkiston päällä kulkevaan jalasorteen. Asp ehdottaa 1903 puolestaan jänneväliltään suurempiin rakennuksiin orsikannatusta, missä paino siirretään pystypilarien kautta rakennuksen keskialueelle ja konttikannatusta vain pieniin (asuin-) rakennuksiin.

Konttikannatusta ja kuorman siirtämistä pelkästään seinämuureille on perinteisesti käytetty keskiaikaisissa kirkoissa, missä kirkkosalin holveille on täytynyt jättää vapaa tila. Toisaalta Jokioisten navetan peruskerroksessa on kolmessa rivissä pilareita, kantamassa välipohjaa ja oletettavasti myös liittyen alkuperäiseen sisustustapaan. Rakenne on tavallaan ristiriitainen; yhtäältä vesikattokuorman keskittäminen ulkomuureille, toisaalta tiheät pilaririvit välipohjan kevyttä heinäkuormaa vastaanottamassa.

Palkin liitos seinämuuriin ja siinä oleva 1990-luvulla tehty lisätukipulttaus. Ikkunaholvin alla on leveä lankku, liittyneenä oletettavasti muuraukseen.

Ullakon konttikannatteisten kattotuolien yleisilme ja puutapein tehtyjä liitoksia.

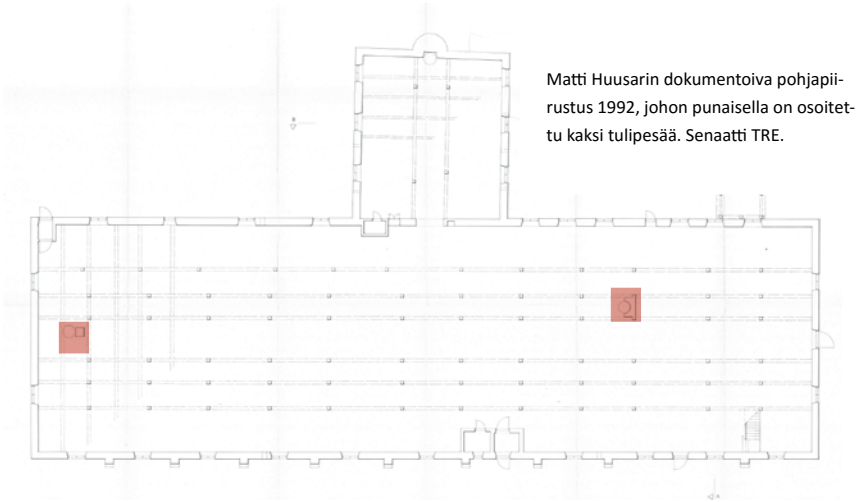

Matti Huusarin dokumentoiva pohjapiirustus 1992, johon punaisella on osoitettu kaksi tulipesää. Senaatti TRE.

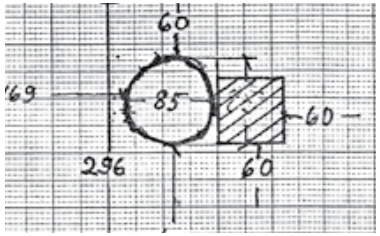

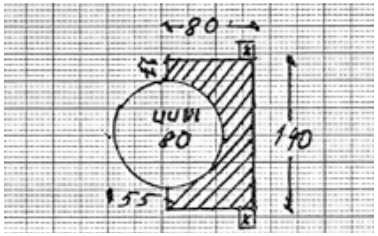

Vuoden 1822 inventaariossa oli mainittuna että navetan varustukseen kuului kaksi pataa. Vuoden 1992 mittauspiirustuksessa on esitetty kaksi tulipesää, kun taas toisessa ja oletettavasti hieman vanhemmassa mittauspiirustuksessa tulipesiä on 4 kpl, ryhmiteltynä kolmen piipun ympärille. Lisäksi läntinen tulipesä (vasemmalla) on piirretty eri kuvissa ristiriitaisesti eri paikoille. Alakuvissa otteet mittauspiirustuksesta 1990-l alusta. Senaatti TRE. Muuripatojen esiintyminen on myös vahva viite luontinavettatyypistä. Kun ulos luotu lanta ei ollut sisätilaa lämmittämässä, tuli navetan olla rakenteeltaan tiivis ja lämpöä pitävä, mihin Jokioisten navetan tiiliseinä antoi vielä paremman vastauksen kuin luonnonkivi. Tulipesällä navettaa voitiin sekä lämmittää, että siihen liittyvää muuripataa käytettiin haudeveden kuumentamiseen, kuten Asko Vilkuna kertoo (1960). Ohjeita navetan varustamisesta tulipesällä oli ainakin Oulun läänin maaherra Carpelan antanut jo 1700-luvun lopulla: ”navetan pitää olla varustetun vaskiastialla, muuratun padan ja piipun kanssa... lämpö ulosvetä hien ja märkyden, lisää ikää huonelle, ja on sovelias karjapiikalle lämmittää vettä konnun eli rehun päälle”.

Museoviraston RKY93 tietolomake väittää, että Jokioisten navetta on Suomen ensimmäinen parsinavetta. Käsite ”parsinavetta” on määrittelykysymys, ja varsinaisesti se navettatyyppi, jossa eläimet elävät parsiin kiinnitettyinä, on tullut yleiseksi 1800-luvun lopulla. Jokioisten uudempi 1890 valmistunut navetta on sisustukseltaan *parsinavetta,* jolle rakennettiin lisäksi erillinen lantala, puinen lantasuojarakennus.[163] Toisaalta eläinten kulkua rajoittavia parsia on Asko Vilkuna mukaan käytetty sekanavetoissa jo ennen luontinavettojen käyttöön tuloa. Jokioisten navetta ei tässä tarkastelussa voi olla ensimmäinen. Sekaannus on saattanut syntyä siitä vaiheesta, kun navetta muutettiin sikalaksi 1800-luvun lopulla, ja tila rajattiin seinäkkein, joka ovat enemmäkin karsinoita kuin parsia. Oletettavasti tässä vaiheessa esimerkiksi lattiat rakennettiin uudestaan betonista; vuoden 1976 dokumentoivassa piirustuksessa on mainittu mm. ”betoniset karsinat” ja lattiassa ”maanvarainen betonilaatta”. Nämä rakenteet puolestaan purettiin totaalisesti vuoden 1992 kunnostustyössä, jolloin menetettiin viimeisetkin dokumentaariset viitteet siitä millainen navetan sisustus alun perin olisi mahdollisesti ollut.

Vanhempien asiakirjojen puuttuessa seuraava luonnehdinta navettarakennuksesta perustuu nuoreen 1970-luvun jälkeiseen piirustusaineistoon ja havaintoihin paikalla. Pohjatutkimuksen mukaan navetta on perustettu luonnonkiviladonnan varaan, osin kantavalle maalle ja osin kalliolle, ja kiviladonta ulottuu maanpinnan päälle, josta alkaa tiilimuurattu seinärakenne.[164] Mittauspiirustuksen (1990-l) perusteella rakennuksen tiilestä muurattujen seinien vahvuus on n. 60 cm eli 2 kiveä. Eteläisellä seinällä on tasajaolla toistuvat muuratut tukipilarit, *kontreforit*, joiden arvellaan olevan myöhemmin tehty lisäys.[165] Seinät on rapattu sekä ulkoa että sisältä ja viimeisimmän kunnostusohjeen mukaan kalkkimaalattu.[166] Rakennuksen pitkillä sivuilla oleva ikkunat asettuvat melko säännönmukaiseen rytmiin, jossa 2 kyynärää leveät aukot toistuvat keskimäärin 6 kyynärän välein, mutta jaossa on vaihtelevuutta. Itäisessä päädyssä ikkunarytmi on ollut tiheämpi, ja osin sekava, ja seinissä on ollut ulko-ovia, joista osa on sittemmin poistettu. Rakennuksen pohjoispuolella on ollut lyhyt ristivarsi (”synnytyslaitos”) [167], joka esiintyy vielä 1997 suunnitelmissa kunnostettavana, mutta joka on kuitenkin purettu. Ristivarsi lienee ollut nuorempi lisäys: se ei näy esim. 1880-luvun asemapiirustuksessa.

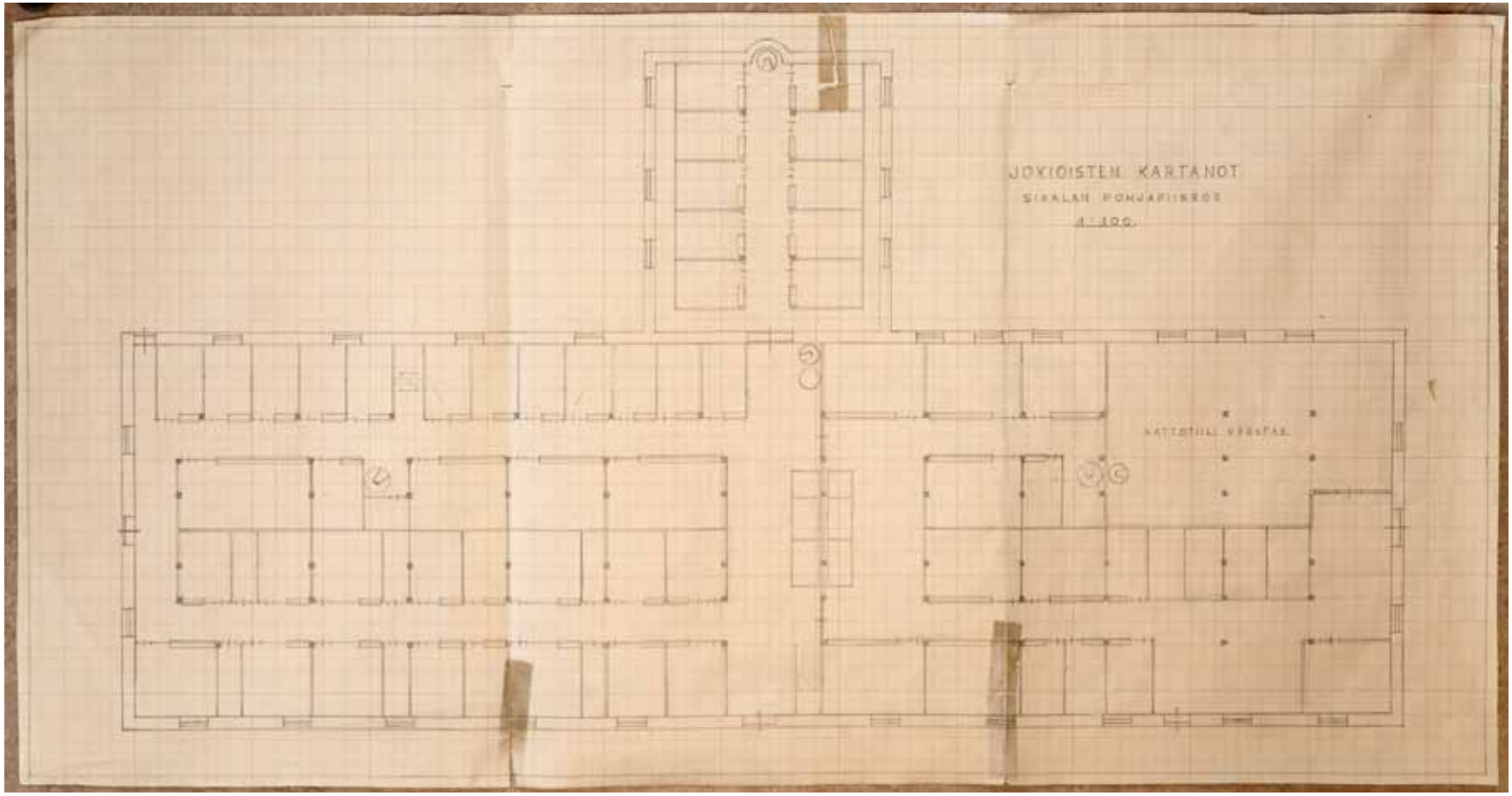

Mittauspiirustus vailla viitetietoja. Jokioisten kartano.

Ullakon itäpäädyn pystyssä pysyminen on varmistettu vaijereilla (keltaisin lipukkein merkittyinä).

Tiilestä muuratun rungon sisäpuoliset rakenteet on tehty puusta. Maantasokerroksessa on 6 pilaririviä jotka kannattavat rakennuksen pituussuuntaisia hirsipalkkeja. Näiden päälle on laskettu poikittainen palkisto ja sen varaan on asennettu ullakon lattialaudoitus. Rehuvarastona toimineelle ullakolle tai ylisille kulku tapahtuu rakennuksen pohjoisella sivulla olevaa ajosiltaa myöden. Poikkileikkaukseltaan mansardijakoinen kattotuolirakenne muodostuu kaarista, jotka jättävät ullakon keskitilan vapaaksi. Kattotuolien liitokset on tehty puuvaarnoilla, mikä viittaisi niiden olevan 1800-luvulta. Kattotuolin rakenne vastaa jossain määrin ratkaisua, jonka G.E. Asp esittää Huonerakenteiden oppi -kirjassa soveltuvan erityisesti maatalousrakennuksia varten.[168] Jokioisten navetasta puuttuvat kuitenkin pystyvälituet ja kuorma siirtyy yksinomaan ulkoseinille. Tästä johtuen rakenteen sivusysäysvoima on sangen suuri, joka mainitaan myös vuoden 1992 kunnostuksen yhteydessä: ”vaakavoimat ovat, liitosten osien pettäessä, päästäneet seinät kallistumaan ja katon laskemaan”.[169] Jokioisten navetan mansardikattomuodon päätteet on viistetty, kuten kartanon talousrakennusten yleisarkkitehtuuriin kuuluu.

1990-luvulla tehtiin navettarakennuksen kunnostus, vaikkei rakennuksella ollut enää mitään käyttötarkoitusta: *”rakennus on tarkoitus konservoida säilyvään kuntoon”*.[170] Asiakirjoissa rakennusta kutsuttiin museonavetaksi, mutta paradoksi puretun sisätilan ja historiallisen kertovuuden välillä on ilmeinen. Matti Huusarin vuoden 1992 vauriokartoitusten mukaan rappaukset olivat monin paikoin rikkoutuneet, seinissä oli halkeamia, betonilattioissa routavaurioita, ikkuna- ja ovipuitteet oli poistettu ja aukot laudoitettu umpeen. Korjaustyössä ulkoseinien rapautuneet tiilirakenteet ja rappaus kunnostettiin, rakennuksen ympäri tehtiin salaojitus ja routasuojaus, kohonnutta maantasoa rakennuksen ympärillä madallettiin, sisäpuoliset vanhat betonikarsinat, piiput ja uunit purettiin sekä muut yksilöimättömät, uudemmat väliseinärakenteet, betonilattiarakenteet purettiin ja uusi valulattia tehtiin lämmöneristeenä toimivan Leca-sorapatjan päälle. Puurakenteiden liitoksia ja tukevuutta parannettiin osin erinäisillä pulttauksilla ja muutamilla vinotuki- / ristikkorakenteilla. Ullakon itäpäädyn paikallaan pysymistä varten on tehty väliaikaistuentoja vaijerirakentein.

Rautakisko katossa on jäänne sikalakäytöstä, jolloin lantaa kuljetettiin lantakuljettimella ulos ja uuden navetan takana olevaan lantalaan.

Puupilarien perustus on pääsäänöisesti nykyisen betonivalulattian (1992) alapuolella. Muutamin paikoin pilareissa erikoinen tiilestä muurattu tyviosa; mihin rakennusvaiheeseen liittyvä?

301207	Kivimakasiini	Lähdetieto
Senaatin rakennusnumero	301207	
Museoviraston rakennusnumero	303329	
Käyttötarkoitus, nykyinen	Varastorakennus / pääosin ei käytössä.	
Käyttötarkoitus, alun perin	Viljamakasiini	
Suunnittelija		
Valmistumisvuosi	1802	
Bruttoala m^2	702	
Muutosvaiheet		
1800-l...1900-l vaihde	Julkisivun aukkojen muutos (lisäys), katon lunetti-ikkunat, välipohjarakenteiden uusiminen; kappaholvirakenne 1 krs. / puurakenteet 2. ja 3. krs, kaksi piippua ja tulipesät. 1. kerroksen käyttö: juustovarasto	
1940-l	Tulipalo ja puurakenteiden uusiminen; vesikatolta poistuivat lunetti-ikkunat, länsipäätyyn pariovet	
1950-l	Tiilikate, lyhyt poikkipääty länsilappeelle	

7.3 Jyvästöaitta eli kivimakasiini

Vuonna 1813 suoritetun tilusten arvioinnin mukaan rakennuskantaan kuului vuosina 1803/04 valmistunut muurattu jyvästöaitta (spanmåls magazin)[171] eli sittemmin kivimakasiiniksi kutsuttu rakennus, pohja-alaltaan 38 ¾ x 17 1/8 kyynärää (23 x 10,17 metriä). Arviokirja kertoo, että rakennus oli *"lauta ja tiilestä poltetun katon alla"* (under bräd och tegel brand tak).[172] Hieman epäselväksi jää, tarkoitettiinko tällä yhtä ja samaa rakennetta (kattotiili lautarakenteen päällä), vaiko jonkinlaista kahden eri katteen sekamuotoa. Lisäksi oli seuraava maininta: *"makasiinin yllä riippuu suuri metallinen päivätyön soittokello"*.

Varhaisin tiedossa oleva piirustus kivimakasiinista on itsenäistymisen jälkeen laadittu ajantasapohjapiirustus 1:100 otsikolla *Jokioisten kartanon tiilinen viljamakasiini*[173]. Piirustuksessa ei ole päiväystä, mutta käsialan perusteella se vastaa esim. päärakennuksesta laadittua samanaikaista dokumentoivaa piirustusta. Piirustuksen mukaan viljamakasiinissa oli maan tasolla oleva "kellarikerros", kaksi varsinaista kerrosta sekä ullakkokerros. Maantasokerros oli tehty paksuseinäisempänä kuin ylemmät kerrokset ja sen välipohjat olivat ratakiskoista yhteen liitettyjen pilarien ja –orsien kannattamaa kappaholvirakennetta. Kolmeen huoneeseen ja eteistilaan jakautuvan maantasokerroksen käyttötarkoitukseksi oli merkitty *juustokellari*. Piirustuksen perusteella jokaisessa juustovarastossa oli oma lämmitysuuni. Suunnitelman osoittamat rakenteet ovat edelleen olemassa, uuneja lukuun ottamatta.

Ylemmät, hallimaiset kerrokset ovat välipohjiltaan ja pystyrakenteiltaan puuta. Rakennuksen keskilinjassa on pitkittäinen pilari- ja palkkirakenne, joka jakaa poikittaisten lattiavasojen kuorman. Vasojen päällä on yksinkertainen lattialaudoitus, vapaan kerroskorkeuden ollessa (piirustuksen mukaan) 2,15 cm.

Rakennuksen itäpäädyn alkuperäinen aukotus, kuva n. 1890-l alusta. FM 3641.

Nykytilanne

Rakennuksen muutoshistoria voidaan vain karkeasti luonnostella tiedossa olevien vähäisten kirjallisten viitteiden ja valokuvien avulla. 1800-luvun lopun (n. 1890-l alku) valokuva vastannee rakennuksen alkuperäistä asua, missä umpiseinän yläosassa (nyk. 3. krs) on neljä pientä luukkua, seinän ollessa muutoin vailla aukkoja. Itäpäädyssä (ja mahdollisesti symmetrisesti länsipäädyssä) on ollut astetta suurempia neliömäisiä luukkuja. Rakennuksen nurkissa erottuvat vaaleina pilasteriaiheet, seinän ollessa muutoin nurkkia tummempi (keltainen tms.). Julkisivujäsentelyn tapa vastaa viereisen konttorirakennuksen varhaisinta tunnettua asua.

Oletettavasti samoihin aikoihin tallirakennusta koskevan muutostyön kanssa, Johan Mannerheimin hallinta-aikana (1800-l…1900-l vaihteessa), kivimakasiinia on uudistettu tavalla, joka vastaa nykyasua. Aukkoja puhkaistiin seinämuureihin tasajaolla kaikille julkisivuille. Maantasokerrokseen (juustovarastoon) tehtiin ikkunat, ylempiin kerroksiin rautaristikolliset luukut. Sisäpuoliset rakenteet lienee toteutettu kokonaan uudestaan, mihin viittaavat niin maantasokerroksen kappaholvirakenne kuin ylempien puurakenteisen kerrosten koristeellisten muuriankkurien ilmaantuminen julkisivuihin. Ullakolle, katon lappeeseen tuli neljä (2+2) kaartuvapäätteistä lunetti-ikkunaa ja eteläiselle sivulle kookkaampi kaartuva räystäsmuoto makasiinin ullakolle sijoitettua nostokurkea varten.

Rakennus paloi 1940-luvulla, minkä seurauksena ainakin puuosat ja vesikatto tiettävästi uusittiin.[174] Vuonna 1944 otetussa valokuvassa makasiinin katto on peltinen (?), lunetti-ikkunat ja piippu on poistettu ja läntiseen päätyyn on avattu kaksi suurta ajoneuvon mentävää pariovea. Vuoden 1953 kuvassa vesikate on muutettu tiilikatteeksi ja länsilappeeseen on lisätty lyhyt poikkipääty. Rakenne liittyy sisällä oleviin kahteen puiseen pystysiiloon, viljakuivuriin. Hämeen piirirakennuskonttorin suunnitelman mukaan makasiini kalkattiin valkoiseksi ulkoa vuonna 1980.[175] Samassa yhteydessä todettiin, että kivimakasiinin ”katto on nykyisin sementtitiilikatto”. Sittemmin kate on muutettu konesaumapellitykseksi.

Rakennuksen vanhempi eli oletettavasti alkuperäinen 1802 valmistumisen jälkeinen asu, aukotus ja väritystapa. Kuva n. 1890-l alusta. FM 7748.

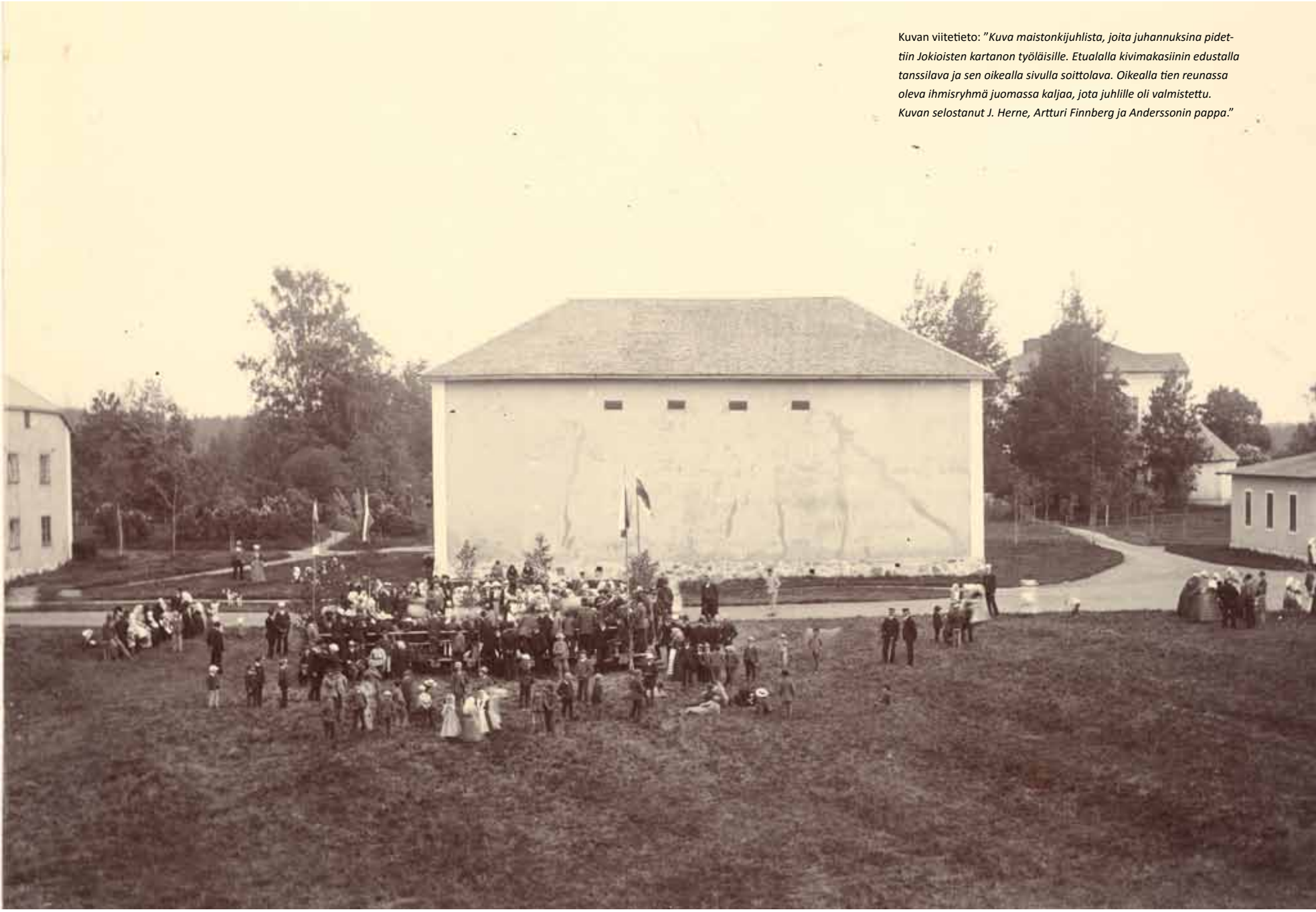

Kuvan viitetieto: *"Kuva maistonkijuhlista, joita juhannuksina pidettiin Jokioisten kartanon työläisille. Etualalla kivimakasiinin edustalla tanssilava ja sen oikealla sivulla soittolava. Oikealla tien reunassa oleva ihmisryhmä juomassa kaljaa, jota juhlille oli valmistettu. Kuvan selostanut J. Herne, Artturi Finnberg ja Anderssonin pappa."*

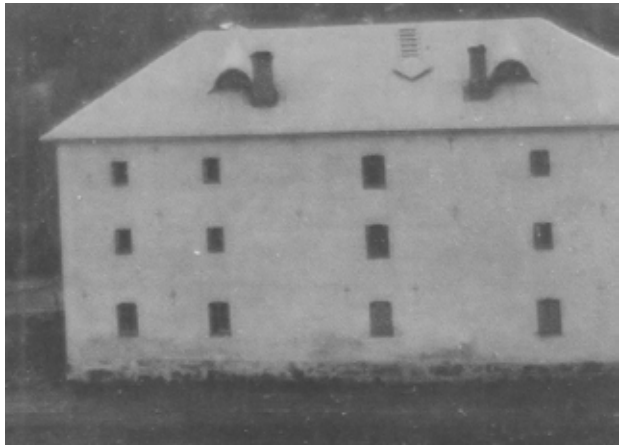

Kuva 1900-l alusta, Jokioisten kartano.

Kuva 1953, A. Hirsjärvi, 171013 MV.

Kuva 1969, Elias Härö; HK1000-6701 MV.

Kivimakasiinissa on erityisen vahvat kalterit, mikä traagisella tavalla johti myös siihen, että makasiinia käytettin kansalaissodassa vankilana. Tästä muistuttavat surulliset kaiverrukset seinissä, viimeiset terveiset.

Ensimmäisen kerroksen ikkunat ovat heloituksen perusteella 1950-luvulta.

Julkisivuja koristavat välipohjapalkistojen ankkuriraudat, romantisoiva lisäys ap. kustavilaiseen pidättyneisyyteen.

Kuva 1900-l alusta, MV RHO 1000-6695.

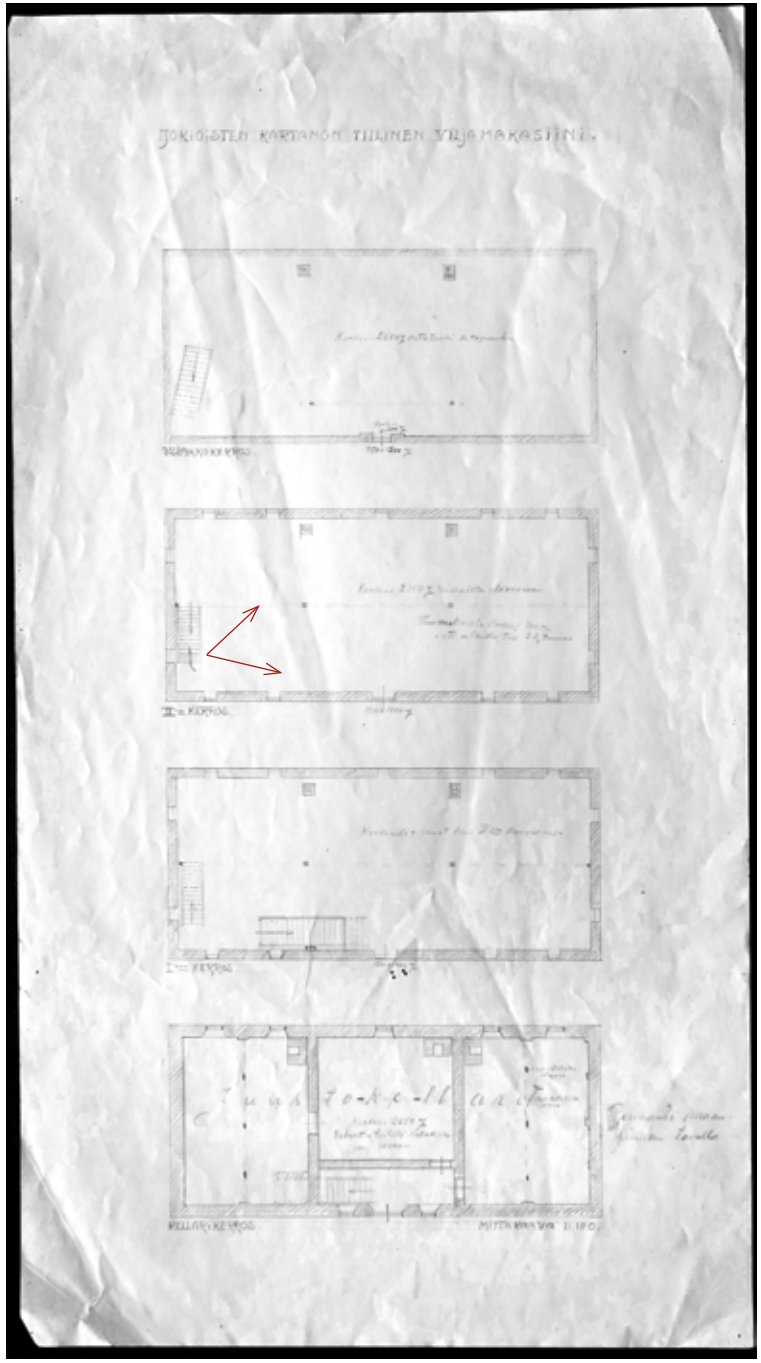

Kattotuolit on liitetty perinteisesti loveamalla, mutta vahvistettu muutamin nauloin, puutappien sijaan. Alla ratakiskopilareita ja palkkeja jotka kantavat ”kellarin” kappaholveja.

Uudempi 1940-l palkisto liitettynä vanhaan ankkurirautaan. Alla keskimmäisessä ”kellarissa” oleva erikoinen ovaali pilari.

Oletettavasti n. 1920-l alussa tehty dokumentoiva piirustus makasiinista. HMA, Jokioisten kartanot, kartat ja piirustukset G III 8.

Tyypillinen makasiinikerros: pitkittäisrakenne, poikittaispalkit ja lautalattia

301208	"Impilinna"	Lähdetieto
Senaatin rakennusnumero	301208	
Museoviraston rakennusnumero	303330	
Käyttötarkoitus, nykyinen	Asuntola / vailla käyttöä	
Käyttötarkoitus, alun perin	Kartanon konttori	
Suunnittelija	Ei tiedossa	
Valmistumisvuosi	1804	
Bruttoala m^2	594	
Muutosvaiheet		
1890-....1900-l taite	Kaksikerroksinen porrashuone pohjoispuolelle	
1926	Muutos karjanhoitokoulu- ja asuntolarakennukseksi	KA, Maat.min. kd 229/171 1926
1950-l	Sisätilamuutoksia, sisäporras, ullakon käyttöönotto, vesikaton uusiminen, yms. tiettävästi Jalmari Peltosen slu mukaan.	
1995	Pesutilojen parannuksia 2. krs	Senaatti TRE: Matti Huussari
2002	Parvekkeen ja pääsisäänkäynnin lipan kunnostus, taloteknisiä parannuksia ja niihin liittyneitä rakennusteknisiä töitä	Senaatti TRE: arkkit. tsto Lasse Kosunen, Insinööritsto AT-yhtiö Oy

7.4 Konttori eli "Impilinna"

Vuonna 1813 suoritetun tilusten arvioinnin mukaan rakennuskantaan kuului vuonna 1804 valmistunut tiilestä muurattu ja lautakatettu kivirakennus, *En Contoirs byggnad*, pohja-alaltaan 34 x 16 7/8 kyynärää (20,2 x 10,0 metriä).[176] Rakennuksen pohjakaavaan sisältyi ensimmäisessä kerroksessa sali, neljä kamaria, keittiö ja muutamia keittiökomeroita sekä kellari. Toisen kerroksen tilajako oli sama, mutta kamareita oli vain kolme. Museoviraston selvityksen mukaan rakennuksesta käsin hallittiin Jokiläänin taloutta: "siellä alustalaiset kävivät hoitamassa asioitaan ja suorittamassa verojaan".[177]

Rakennuksesta ei ole tiedossa alkuperäisiä suunnitelmia ja varhaisin dokumentti rakennuksen hahmosta on valokuva 1880-luvulta. Sen perusteella rakennuksen kaksikerroksinen laatikkomainen hahmo, pohjamuodon sivujen suhde 1:2, vastaisi vuoden 1813 kuvailua. Rakennuksen luonteenomaisin piirre on *päästään viistottu satulakattotyyppi*. 1880-luvun valokuvan perusteella rakennus oli selkeän symmetrisesti järjestetty. Rakennuksen pitkän sivun keskellä oli ovi ja sen molemmin puolin harvakseltaan asetetut kaksi neliömäistä ikkuna-aukkoa, yläkerrassa kolme. Vuoden 1926 pohjapiirustuksen (joka on vanhin piirustusdokumentti rakennuksesta) perusteella, rakennuksen eteläisellä julkisivulla ikkuna-aukkoja oli 5, molemmissa kerroksissa, joten aukotus oli sisääntulopuolta tiheämpi.[188] Symmetrisesti aukotettuja olivat myös lyhyet päätyjulkisivut. Rakennus oli lisäksi varustettu pääovea suojaavalla katoksella puisine edusportaineen ja rakennuksen pohjoispäädyssä oli puurakenteinen lisäosa, joka lienee myöhemmin tullut lisäys. Valokuvasta on luettavissa, että ulkonurkissa olivat leveät valkoiseksi maalatut liseenit (pilasteriaiheet), kun taas seinän sileä peruspinta oli huomattavasti tummempi, sävykkäämpi, ja neliruutuiset ikkunat tummaksi maalatut. Rakennus oli 1880-luvulla katettu päreellä ja sen harjalla oli kaksi symmetrisesti sijoiteltua piippua.

Oletettavasti 1890-…1900-lukujen taitteessa tehtiin konttorin ulkoasuun muutos, josta ei ole tiedossa asiakirjalähteitä. Konttorin puinen sisäänkäyntikatos korvattiin suurella kaksikerroksisella kuistimaisella rakennusosalla, johon sijoitettiin uusi sisäporras. Ikkunoista muodostui sivuseinille suuria aukkoja ja ainakin ylemmän kerroksen ikkunoissa hahmottuu yläreunaa koristava ristikkojako uusgoottilaiseen tyyliin. 1920-luvun valokuvan perusteella rakennus oli tuolloin maalattu myös kauttaaltaan aiempaa vaaleammaksi (valkoiseksi?), eivätkä liseenit enää hahmotu. Kuistin seinissä näyttäisi olleen pystysuuntainen paneelointi jaettuna kerroslistoin.

Ulkoasun vaiheita:

Alkuperäinen rakennusmuoto lisättynä 1880-...1890-l rakennetulla kaksikerroksisella porrashuoneella. Kuva Jokioisten kartano.

Julkisivut maalattu vaaleaksi. Kuva oletettavasti vuodelta 1929, Esko Aaltonen, FM 1435.

Alla 1950-luvun muutostöiden jälkeinen asu Rainer Knapaksen kuvaamana 1972, MV RHO39267

Puoliviiste on kohonnut alkuperäistä ylemmmäs 1950-l muutoksessa.

Kylän väki kokoontuneena kartanon konttorin edustalle elonkorjuujurhaan n. 1890-l. Kuva. FM. 3641.

Osasuurennos valokuvasta RHO52942, MV.
Kuva oletettavasti 1920-luvulta.

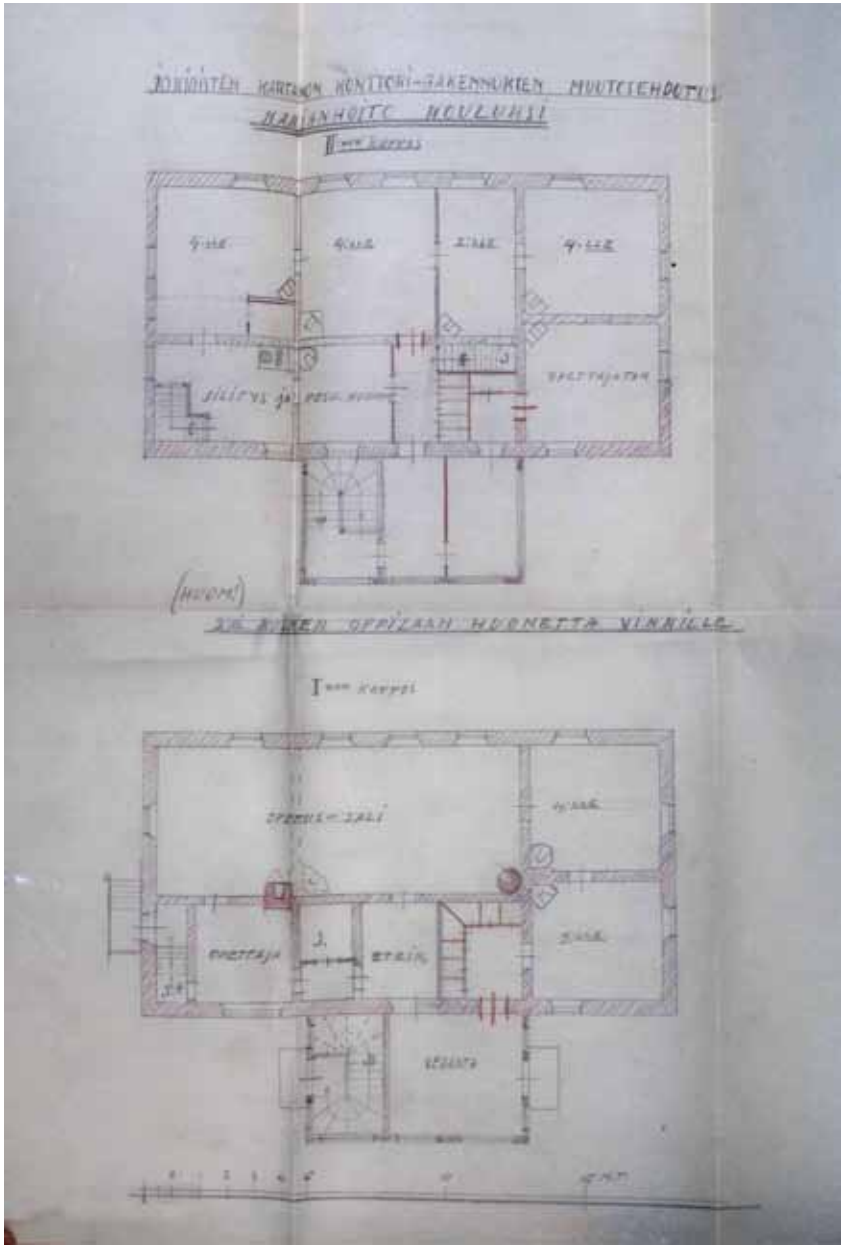

Sisätilojen muutosehdotus vuodelta 1926. Liitteenä asiakirjassa Maatalousministeriö kd 229/171, KA.

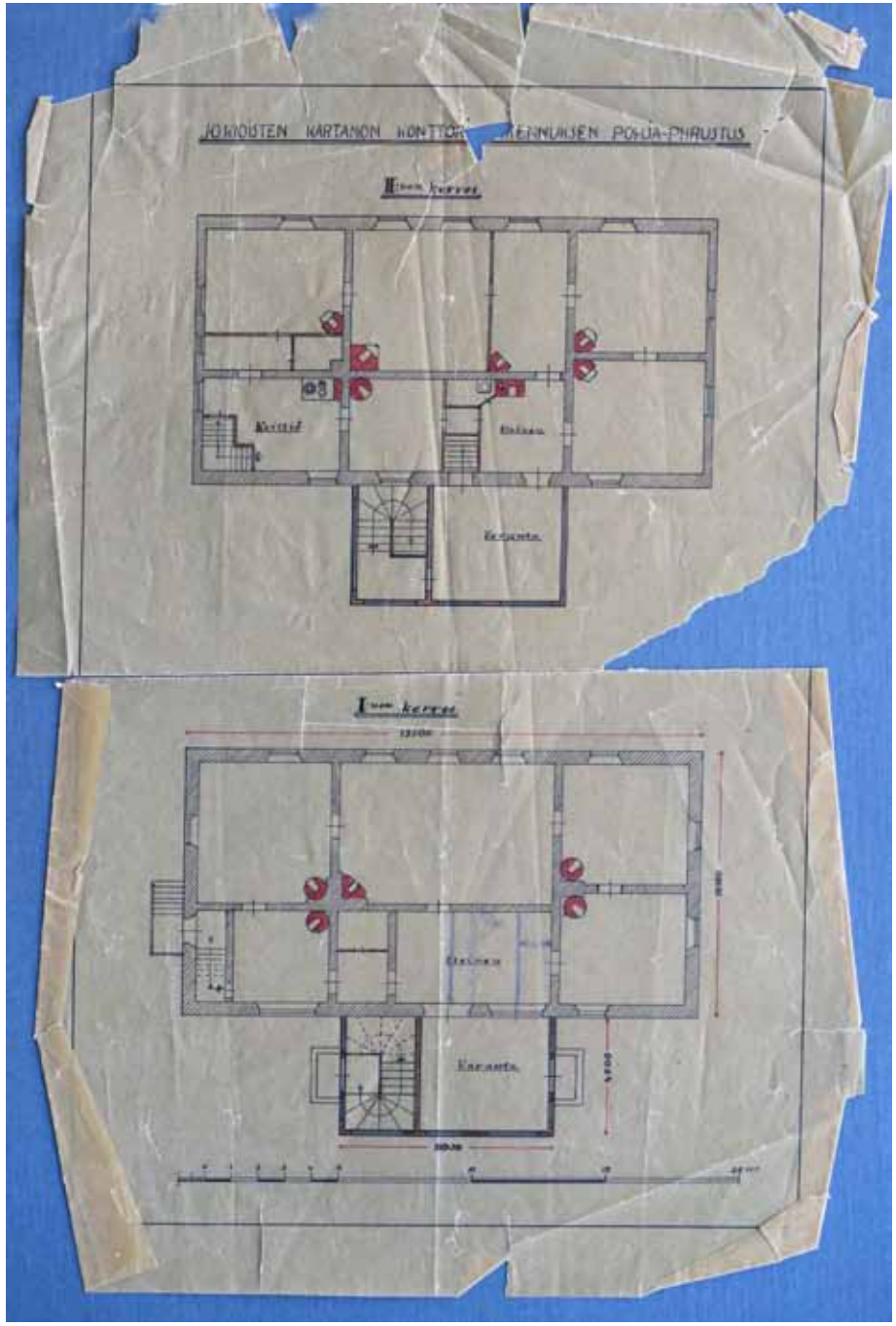

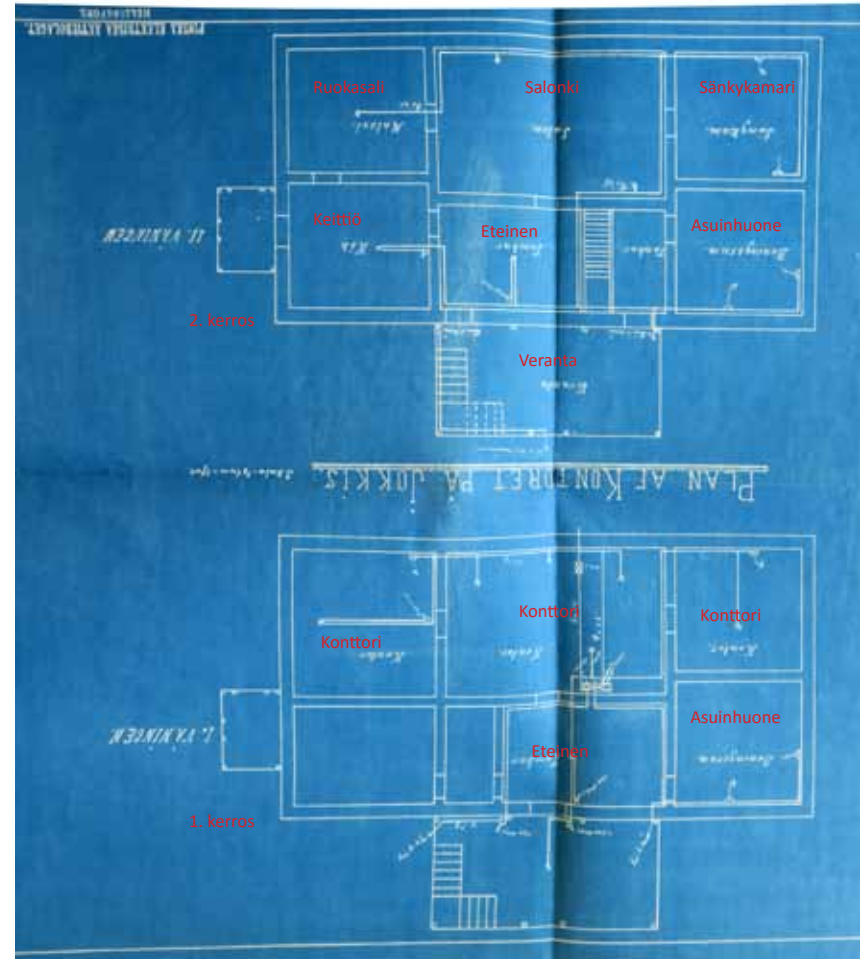

Oletettavasti dokumentointipiirustus konttorista 1920-luvulta. HMA Jokioisten kartanot G III 8.

Finska Elektriska Ab. Helsingfors. Sähköverkon rakentamisen suunnitelma oletettavasti 1910-luvulta.

Piirustus on toistaiseksi vanhin tiedossa oleva kuvaus konttorirakennuksesta ja osoittaa myös tilojen käyttötarkoituksen. Tosin piirustus on kaaviomainen, eikä esitä esim. tulisijoja eikä ikkuna-aukkoja. HMA Jokioisten kartanot, kotelo 339.

7.4.1 Modernisointi 1950-l

Vuonna 1926 Maataloushallitus teki ehdotuksen Maatalousministeriölle, että Jokioisten kartanon konttori, joka oli sijainnut kyseisessä rakennuksessa, sijoitettaisiin päärakennukseen. Entiseen konttorirakennukseen puolestaan esitettiin sijoitettavaksi niin karjanhoitokoulun opetustilat (päärakennuksesta), kuin asuntolatilat karjanhoito-oppilaitoksen naisoppilaille ja apuopettajalle; *"jotka saisivat oman eristetyn rakennuksensa, kun sitä vastoin päärakennuksessa asuu myös miesharjoittelijoita, joten valvonta ja järjestyksenpito siellä voisi aiheuttaa vaikeuksia"*.[189] Rakennuksen nykyisinkin käytössä oleva nimi *Impilinna* juontaa siis 1920-luvun muutokseen, kun rakennus kunnostettiin majoitusrakennukseksi karjanhoito-oppilaitoksen naisille. Muutoksesta on olemassa pohjapiirustus vuodelta 1926.[190] Piirustus oli liitteenä Maataloushallituksen kirjeessä, joka "on laadittu arkkitehti Paatelan ohjeiden mukaan".[191] Suunnitelmaa ei siis ole laatinut Paatela, vaikka hänen nimeään käytettiin hankkeen pätevöimiseen. Ehdotetut toimenpiteet olivat aiempaan nähden vähäisiä sisätilamuutoksia.

Rakennusta muokattiin ja uudistettiin 1950-luvulla arkkitehti Jalmari Peltosen suunnitelmien mukaan nykyiseen asuun.[192] Kaksikerroksinen porraskuisti poistettiin ja rakennuksen sisälle raivattiin tila uudelle porrashuoneelle mosaiikkibetonisine portaineen. Sisätiloissa tehtiin monia huonejärjestykseen liittyviä muutoksia. Ensimmäisen kerroksen sali jaettiin kolmeen huoneeseen ja keskikäytävään ja yläkertaan syntyi niin ikään pitkittäinen käytävä palvelemaan uutta huonejakoa. Lisäksi ullakkokerros, jossa ei tiettävästi aiemmin ollut lämpimiä tiloja, otettiin käyttöön rakentamalla päihin asuinhuoneet. Ullakon rakentamisen yhteydessä vesikatto lienee uusittu kauttaaltaan. Satulakaton viistetty osuus jäi aiempaa korkeammalle, näin ullakkokerrokseen saatiin mahdutettua täysikokoinen ikkuna. Pärekate muuttui peltiin, piiput purettiin ja tilalle tuli yhtenäinen harjapiippu, vastaavaan tapaan kuin mitä Peltonen oli käyttänyt Vantaan Jokiniemen laboratoriorakennuksen suunnittelussa 1937.[193] Rakennuksen sisäänkäynnille tehtiin suojaksi betoninen lippa.

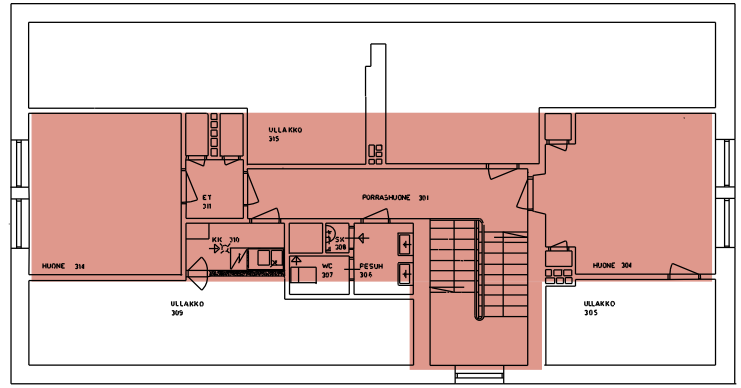

1950-L MUUTOKSET

Ullakkokerroksen rakentaminen asuintiloiksi ja porrashuoneen ulottaminen ullakolle.

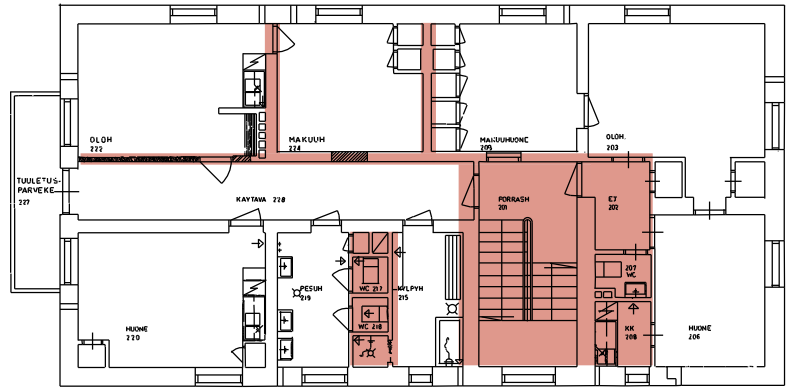

Huonetilojen jakoja, porrashuone ja WC- ja keittiötilat

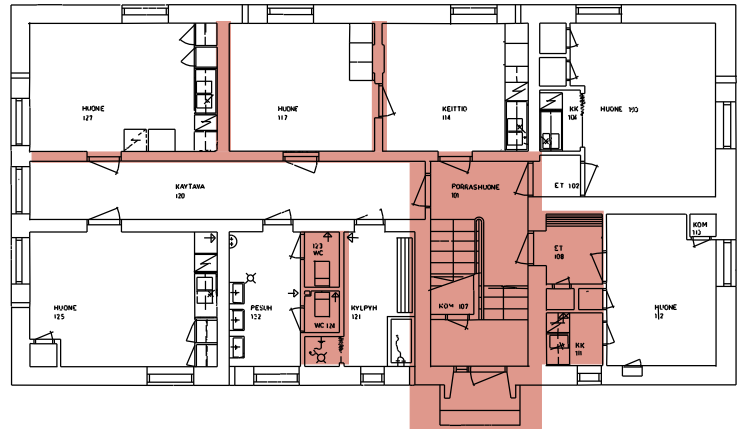

Sama kuin 2. kerroksessa sekä lisäksi uusi ulko-ovi katoksineen

Piirustustiedostot joista puuttuva viitetiedot, mutta jotka sisällön perusteella vastaavat Jalmari Peltosen muutossuunnitelmaa 1950-luvulta. Senaatti TRE.

Vuonna 1980 Hämeen piirirakennuskonttori ilmoitti kirjeessään Museovirastolle suorittavansa Impilinnan ulkomaalaustyön, joka asiakirjan mukaan tuli maalattavaksi Kenitex-maalilla (asbestikuitua sisältävä muovimaali) ”kellahtavan valkoiseen” sävyyn 3117.[194] Tästä Museovirasto huomautti, että ulkovärityksen pitäisi noudattaa kuitenkin ”Murulan” väriä, mutta mikä tämän väri oli, ei ole tiedossa.[195] Samalla ilmoitettiin (1980), että peltikate maalataan Kirjolla mustan-ruskeaan sävyyn.

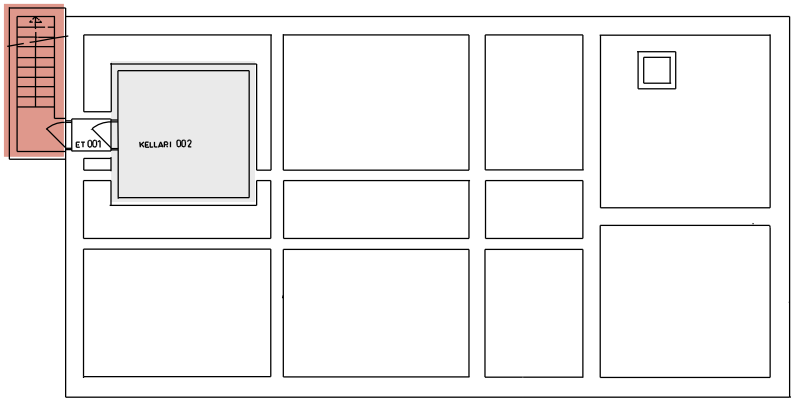

Tiettävästi 1950-l muutossuunnitelmaan liittynyt pohjapiirustus. Rakennuksen kellarikerroksessa on yksi tiilestä holvattu kellarihuone, joka toimii nykyisin kaukolämmön lämpövaihtimen teknisenä tilana. Kellari on oletettavasti alkuperäiseen 1800-luvun rakenteeseen liittyvä. Missä määrin kellarikerroksen pohjapiirustus pitää muilta osin paikkansa, lukuisiin osastoihin jaettuna, on epävarmaa ja edellyttää jatkotutkimusta. Senaatti TRE.

Varhaisemmat kalkkimaalipinnat pilkistävät repaleisen Kenitexin (?) alta.

Tyypillinen huone

Porrashuone

Keskikäytävä

301209	"Murula"	Lähdetieto
Senaatin rakennusnumero	301209	
Museoviraston rakennusnumero	303331	
Käyttötarkoitus, nykyinen	Ruokala ja asuntola / vailla käyttöä	
Käyttötarkoitus, alun perin	Pakari ja asuinrakennus > myöh. meijeri	
Suunnittelija	Ei tiedossa	
Valmistumisvuosi	1808	
Bruttoala m^2	592	
Muutosvaiheet		
1800-l...1900-l taite	Rakennuksen pidennys matalalla osalla, 2 kerroksinen porrashuone rungon ulkopuolella, ratakiskokannatteinen välipohjarakenne. Meijeri.	
~1915	Rakennuksen 1. kerroksisen osan korotus, matala lämmityslaitososa ja piippu	
1930-l	Sisäporras ja ulkopuolisen portaan purku. Ruokala ja asuntoja.	
1950-l (?)	Sisäänkäynnin lippa	
1979	Peruskorjaus	

7.5 Pakari eli Meijeri eli "Murula"

Vuoden 1813 arviokirjan mukaan konttorirakennuksen lähellä (*"ett stycke härifrån en dylik sten byggnad"*) sijaitsi vuonna 1808 valmistunut kivirakennus, pohja-alaltaan neliö, 22 1/8 x 22 1/8 kyynärää (13,15 x 13,15 metriä).[196] Rakennuksessa todettiin olevan lautakatto. Rakennuksen pohjakaavaan sisältyi ensimmäisessä kerroksessa suuri tupa, leivintupa (*Bagare stuga*) ja kaksi kamaria. Toisessa kerroksessa oli sali, neljä kamaria ja keittiö. Kuvailun perusteella rakennuksen pääkäyttötarkoitus olisi ollut kartanon leipomo eli pakari, jonka lisäksi yläkerrassa oli asuintiloja. Museoviraston selvityksen mukaan rakennus olisi toiminut rakennuksena "jossa asui kartanon työnjohtoon kuuluvaa henkilökuntaa", mutta lähtötiedot väittämälle puuttuvat.[197]

Rakennusta käsittelevien dokumenttien määrä on vähäinen, mutta niistä saa välttävän kuvan rakennuksen muutosvaiheista. Varhaisvaiheessa rakennus on ollut kaksikerroksinen ja varustettu päistään viistetyllä satulakatolla, kuten konttorirakennus. Pohjakaavan varhaisin neliömuoto on luettavissa rakennuksen itäisimmästä osasta. Myös itäjulkisivun kolmen neliömäisen ikkunan aukotus voitaneen uskottavasti tulkita alkuperäiseksi rytmiksi, missä laitimmaiset ikkunat ovat n. 3 kyynärän etäisyydellä nurkista ja keski-ikkuna on aksiaalisesti keskellä. Rytmi toistuu yläkerrassa. Sitten vuoden 1813 arviokirjassa annetun selostuksen perusteella rakennusta pidennettiin yksikerroksisella osalla länsipuolelta ja pohjoispuolelle rakennettiin kaksikerroksinen porrashuone. Oletettavasti nämä muutokset ovat tapahtuneet 1800-l lopulla, mutta tarkempi tieto puuttuu.

Rakennus otettiin käyttöön meijerinä, mutta muutoksen tarkka ajankohta ei ole varmassa tiedossa. LUKE:n oman arvion mukaan rakennuksen käyttö meijerinä olisi alkanut vuonna 1865. Toisaalta ei ole myöskään selvyyttä siitä, mikä muu tilan rakennuksista olisi toiminut meijerinä jo alusta alkaen, ellei navetan välittömässä läheisyydessä sijainnut "Murula"- rakennus. Toisaalta maidon käsittelyä tehtiin perinteisesti myös itse navettarakennuksessa, mutta tiedot Jokioisten karjakartanon sisätiloista ja toiminnasta puuttuvat. Eräs virstan pylväs Suomen meijereiden toiminnassa tapahtui vuonna 1879, kun separaattorikone kerman erottamiseen maidosta keskipakoisvoiman avulla esiteltiin Helsingin meijerinäyttelyssä.[198] Käsikirnuamisesta siirryttiin 1880-lu-

vulla mies- tai hevosvoimalla pyörivään separaattoriin ja lyhyen kehityksen jälkeen höyryvoimalla käyviin separaattoreihin. Viimeistään tässä vaiheessa meijerin tuli olla riittävän kokoinen ja tehotuotantoon soveltuva maatalouslaitosrakennus. Vuodelta 1915 on suunnitelma, joka on otsikoitu ”Ritning för tillbyggnad af Jockis Mejeri”[199], mikä viittaa olemassa olleen kartanomeijerin laajentamiseen. Sen mukaan rakennusta oli tarkoitus pidentää entisestään ja korottaa yksikerroksinen laajennusosa kaksikerroksiseksi. Näistä toimista vain jälkimmäinen näyttää toteutuneen. Rakennuksen ensimmäisen kerroksen välipohjassa on ns. kappaholvirakenne, ratakiskojen varaan tehty holvaus, joka on ollut tyypillinen rakennustapa paloturvallisuutta edellyttäneissä (kellari-) tiloissa 1880-luvulta lähtien. Tuvan keskellä on lisäksi vapaasti seisova rautapylväs, joka kannattelee palkiston kuormaa jakavaa palkistoa. Ratakiskokannatteinen välipohja on piirretty myös vuoden 1915 suunnitelmaan, tosin vailla holveja. On oletettavaa, että holvattu rakenne on vanhempi, mahdollisesti Johan Mannerheimin aikana tehty muutos 1897.

Yllä kuva 1800- ja 1900-luvun taitteesta. Alkuperäinen neliöpohjamuoto (13x13 m) on saanut erinäisiä laajennuksia. On myös oletettavaa, että pääosan alkuperäinen väritys on ollut konttorin kaltainen, tumma ja vaaleat nurkat, eikä kauttaaltaan vaalea, kuten kuvassa. Kuva Jokioisten kartanot.

Alla kuva 1920-luvulta, sen jälkeen kun rakennusta oli korottettu ja sisäänkäyntiveranta uusittu vuoden 1915 suunnitelmien mukaan. Kuva Jokioisten kotiseutuyhdistys.

Oikealla lähikuva uudistetusta verannasta, kuva Esko Salminen, 1920-luvulta.

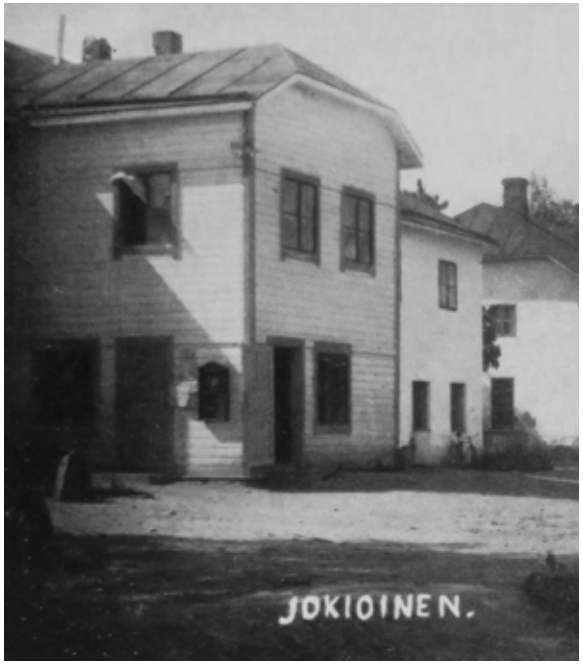

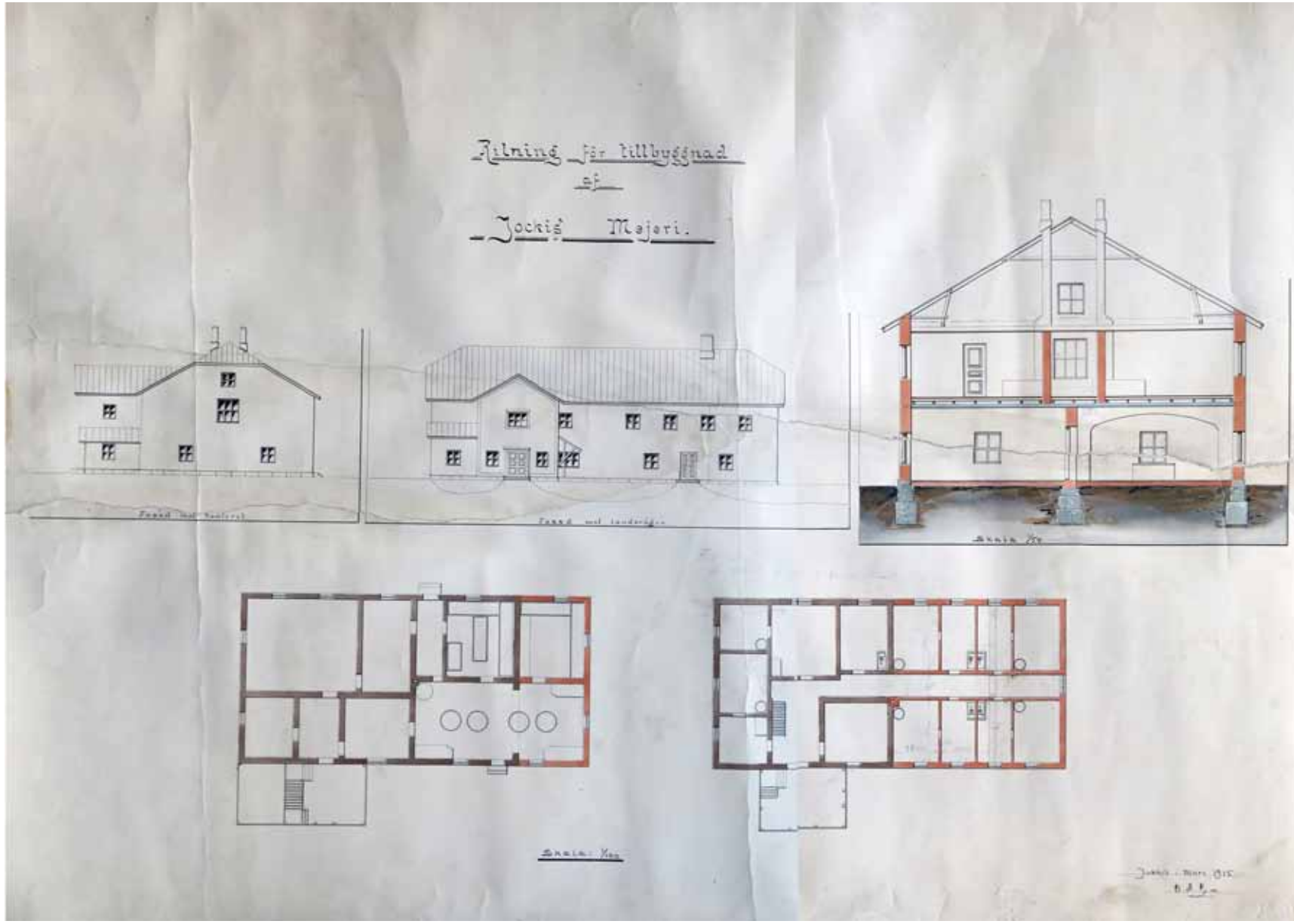

HMA Jokioisten kartanot G III 5, 1915. Punaisella merkityt rakenteet ovat suunnitelmassa ehdotettuja laajennuksia.

Veljekset Selkälän ilmavalokuva 1930-luvulta.
Kirjasta Jokioisten Lyons Club 1995.

MV RHO 39314, Rainer Knapas 1972

7.5.1 Ruokalarakennus "Murula"

Suunnitelmia rakennuksen muuttamiseksi ruokalaksi ei ole tiedossa. Jokioisten kartanot arkistokokoelmasta löytyy tosin arkkitehti Jalmari Peltoselle osoitettu kirje 23.12.1931, jossa kartanon v.t. toimitusjohtaja "palauttaa ruokalarakennuksen korjauspiirustukset" pitäen korjaussuunnitelmaa onnistuneena.[200] Piirustuksia kirjeen mukana ei kuitenkaan ole. Kirjeen perusteella rakennuksen alakertaan suunniteltiin järjestettäväksi tila 60 hengen ruokalalle ja toiseen kerrokseen sijoittuivat asuinhuoneet oman uuden porrashuoneen kautta saavutettuina: *"johonkin II kerroksen huoneeseen olisi ehkä jätettävä hella siltä varalta, että joku asukas haluaa olla omin ruuin"*. Kirjeessä kerrotaan, että *"keskuslämmitystä pitäisimme täällä sopivimpana, varsinkin kun mielestämme vanhaa meijerin kattilaa voisi käyttää keskuslämmityskattilana ja vanhat keskuslämmityspatterit luvultaan 12-13 ovat vielä hyvin vahvat…, toisin 1,1 m korkeat, jotenka niitä ei voisi sovittaa akkunain alle."*

Edellä todettu viittaa siihen, että rakennuksen eteläpuolella nykyisinkin olemassa oleva matala siipiosa korkeine piippuineen on rakennettu vuoden 1915 suunnitellun muutostyön yhteydessä, vaikkei suunnitelma sitä osoita. Piippu näkyy myös 1920-luvun valokuvissa. Rakennuksen kaksikerroksinen rungon ulkopuolinen porras on puolestaan purettu, kuten ilmavalokuva osoittaa, mikä puolestaan viittaa siihen, että samalla on rakennettu uusi sisäporras Peltosen suunnitelmien mukaan. Valokuvat osoittavat, että sisäänkäynnin lippa ja länsipuolen tuuletusparveke on rakennettu vasta myöhemmin, oletettavasti 1950-luvulla.

Rakennuksesta on olemassa vuonna 1976 laadittu mittauspiirustussarja Hämeen piirirakennustoimiston tekemänä.[201] Rakennus peruskorjattiin arkkitehti Olli Kivisen suunnitelmien mukaan 1979. Rakennuselityksen mukaan talosta purettiin mm. yksi hormiryhmä piippuineen ja ensimmäisestä kerroksesta osa sisäseinistä.[202] Suunnitelman mukaan ulkorappausta uusittiin kunnostustyössä laajalti (50%) ja ikkunapellit, syöksyt ja rännit uusittiin. Sisäpuolisissa tiloissa tehtiin läpikäyvä maalauskunnostustyö ja esim. perushuoneiden lattioiden pintamateriaalit vaihdettiin Hovi-muovilaatoiksi tai Nokian Finnplano muovimatoksi. Mikä varhaisempi materiaali oli, ei ole tiedossa.

MV RHO 39267, Rainer Knapas 1972

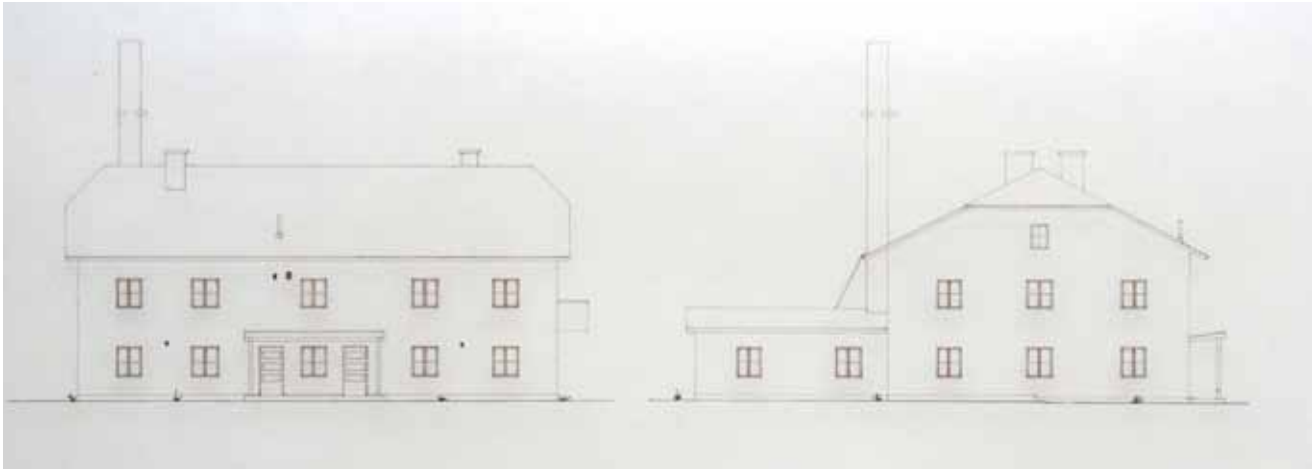

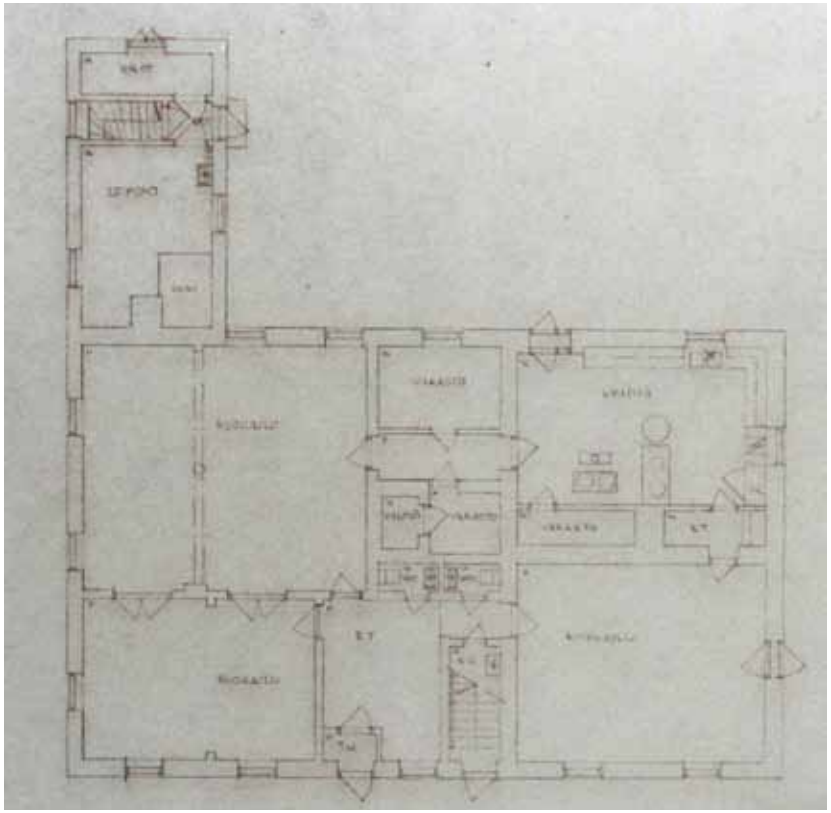

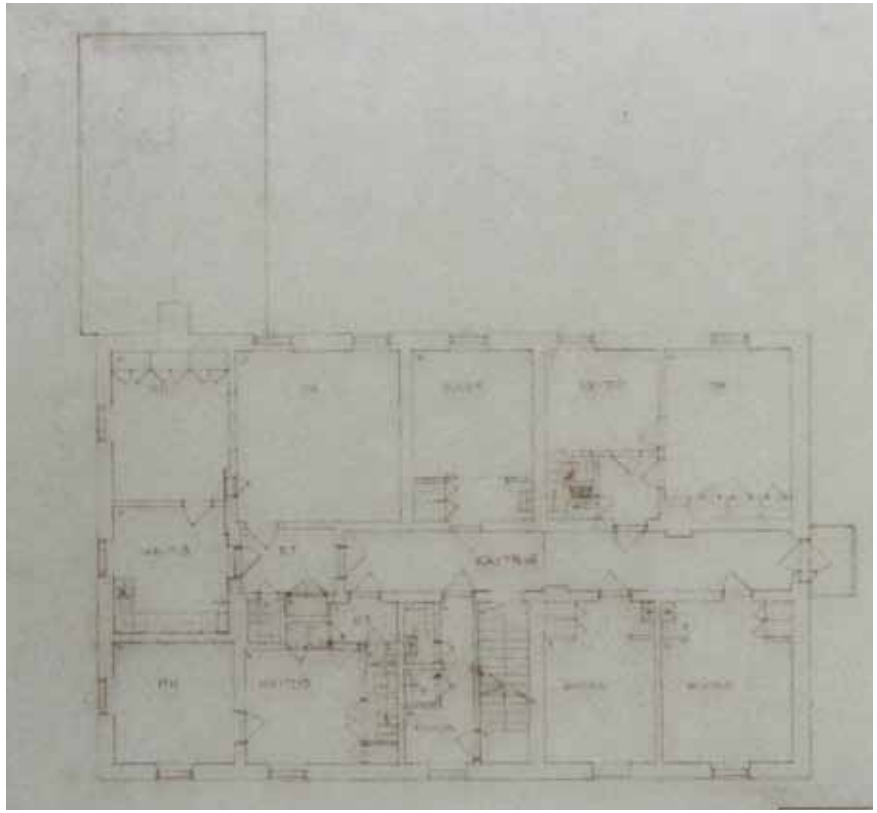

Hämeen piirirakennustoimisto ”mittapiirustukset” 9/1976. Senaatti TRE.

Rakennus on nykytilassaan jäänyt hieman painanteeseen suhteessa Humppilantiehen.

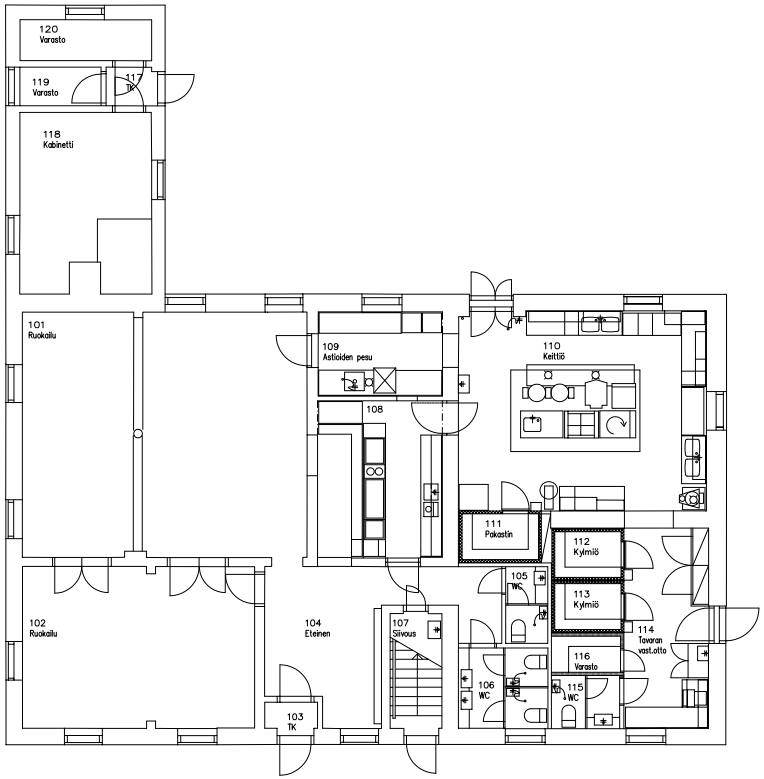

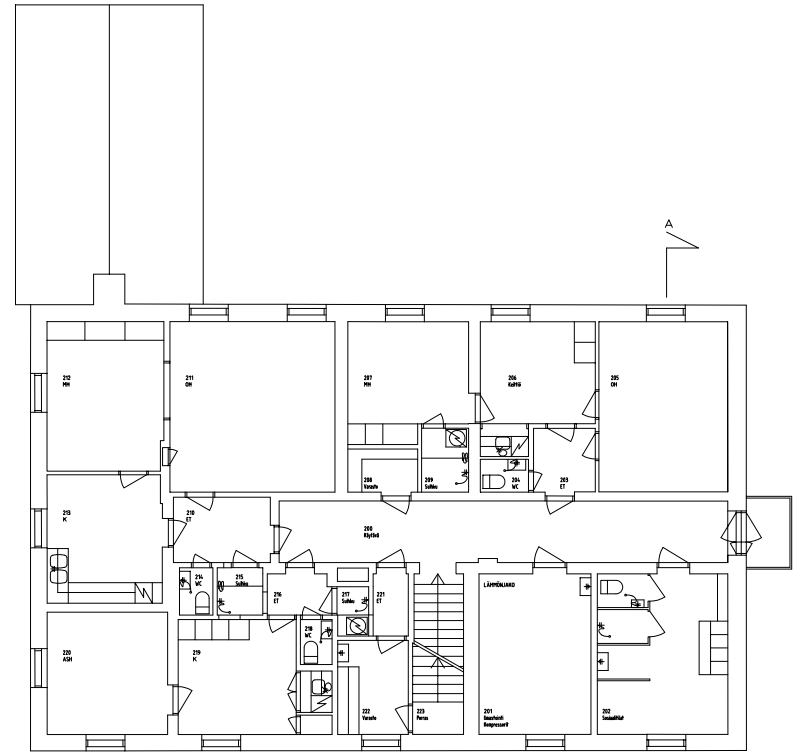

Vuonna 2001 laadittu piirustustiedosto, josta käy ilmi Olli Kivisen vuoden 1978 suunnitelman mukaisia muutoksia ja on rakennuksen ajantasapiirustus. Senaatti TRE.

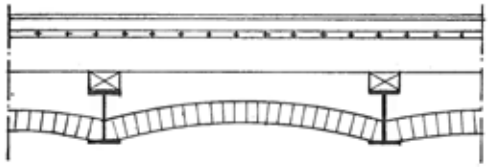

Ensimmäisen kerroksen katon kappaholvirakenne. Yllä insinööritoimisto Magnus Malmbergin leikkauspiirustus 1978. Senaatti TRE.

Siipiosan ”leipomo”

Katos lienee rakennettu 1950-luvulla.

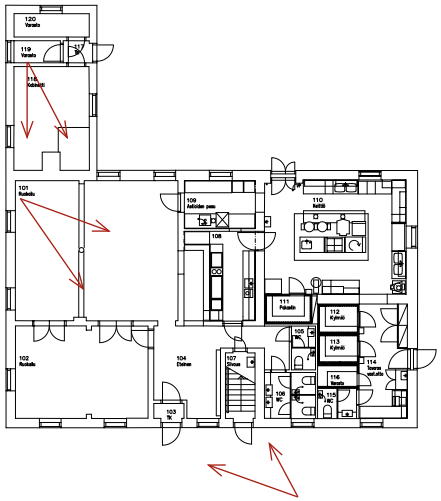

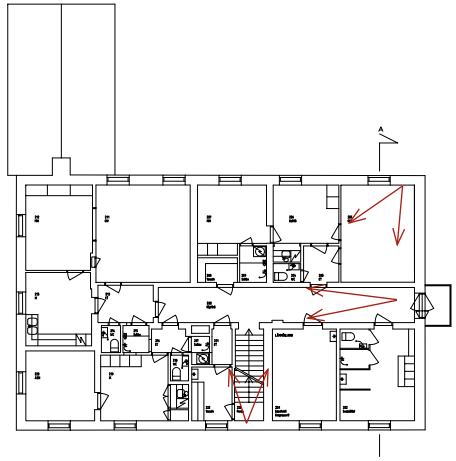

Yläkertaan johtava puuporras, omalla sisäänkäynnillä.

Yläkerran keskikäytävä

Sisään-ulos-aukevat ikkunat voisivat puiteprofiilin ja heloituksen perusteella olla 1920-luvulta / 1915 muutossuunnitelman jälkeen tehtyjä.

Alla tyypillinen majoitushuone

301205	Tapulimakasiini	Lähdetieto
Senaatin rakennusnumero	301205	
Museoviraston rakennusnumero	303327	
Käyttötarkoitus, nykyinen	Varasto / vailla käyttöä / kausittainen näyttelytila	
Käyttötarkoitus, alun perin	Jyvästömakasiini	
Suunnittelija		
Valmistumisvuosi	1810	
Bruttoala m²	627	
Muutosvaiheet		
...1900-l alku	Valkoiset nurkkalaudat., valkoiseksi kalkittu ja oletettavasti laastipintainen sokkeli	
...1980	Tapulin katot pellitetyt	
1980...	Tapulin katot paanupintaiset	

7.6 Tapulimakasiini

Vuonna 1813 suoritetun tilusten arvioinnin mukaan rakennuskantaan kuului puurakenteinen makasiinirakennus kellotorneineen, jonka valmistumisvuodeksi oli merkitty 1810, pohja-alaltaan 30 x 20 ½ kyynärää (17,8 x 12,15 metriä).[203] Legendana elää myös tarina, että makasiini olisi käyty ryöstämässä Humppilasta: *"Eräänä yönä, kertoo tarina, lähetti von Willebrand joukon renkejään ja alustalaisiaan hevosilla Humppilaan mukanaan olkia. Viljamakasiini purettiin ja tuotiin Jokioisille, mutta sen sijoille sytytettiin suuri olkirovio, ja ryssille uskoteltiin, että makasiini on palanut."*[204] Poikkeuksellisen suuri, suorastaan jättiläismäinen viljamakasiini ei ole purettavissa "eräänä yönä". Karkeasti ottaen rakennuksen hirsiosien kuivapaino on n. 55 tonnia, hirret joko n. 12 tai 9 metriä pitkiä, kappalepaino haarukassa 150-250 kg…, josta paremmin asiaa tunteva voi kalkuloida millainen hevoskaravaani osien (kerta-) siirtoon 16 km ryöstöajoon olisi tarvittu. Mutta ajatus, että kyseessä olisi vanha Ruotsin vallan aikainen pitäjä- tai kruunumakasiini, ja se olisi uudelleenpystytetty Jokioisiin 1810, on kannatettava. Sen sijaa jättiläismäisen makasiinin ajatteleminen vuoden 1810 uudisrakennuksena, poliittisen murroksen hetkellä, kun hallintovalta on vastikään siirtynyt Venäjälle, ei tunnu uskottavalta. Rakennuksen hirsipinnoissa on huomattava määrä punaisella tehtyjä merkintöjä eri osissa, joten on luultavaa että makasiini on ollut koottuna, purettu ja uudelleenkoottu. Vastaavalla alkeellisella tukkimiehenkirjapidolla tehtyjä merkintöjä on havaittavissa tosin myös päärakennuksen kattotuoleissa.

Pitäjämakasiini eli lainajyvästö

1700-luvulla kehitettiin malli ns. pitäjämakasiinien perustamiseksi eli laajennus aikaisempaan kruununmakasiinijärjestelmään, jolla pyrittiin takaamaan että viljaa olisi varastoituna mahdollisimman monessa paikassa valtakunnan alueella. Ideana oli rakentaa riittävän kokoinen viljamakasiini, johon pitäjäläiset toimittivat viljaa "alkupääomaksi" ja josta viljaa saattoivat lainata sitä tarvitsevat. Lainan korot maksettiin viljana, ja näin pitäjämakasiinin viljavara karttui ja toimi huonon satokauden hätävarana. Erityisesti 1700-luvun lopun vuosikymmeninä ja 1800-luvun alussa pitäjämakasiinien perustaminen oli suosittua jolloin pitäjämakasiineja laskettiin olevan 120. Siirtyminen Venäjän vallan alaisuuteen 1809 katkaisi Ruotsin vallan ajalla syntyneen pitäjämakasiiniperinteen.[205]

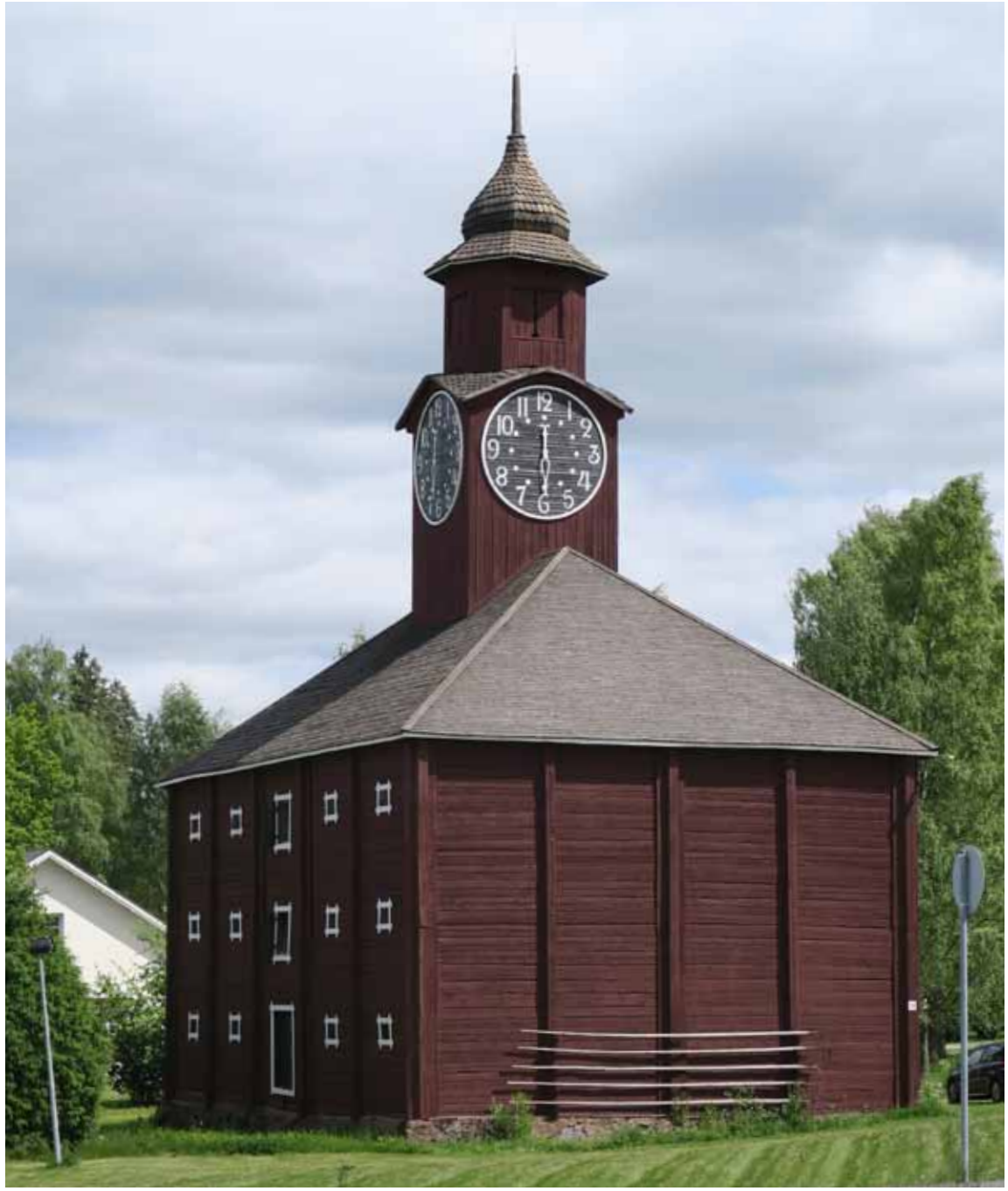

Keskikäytävän väliseinän hirsissä on merkintöjä alkeellisella tukkimiehenkirjanpidolla: IIIIIIIIIIIIIIIIIII (=19). Pitkittäisen väliseinähirren päässä puolestaan on merkit ”I8 IIIIIIIIIIII”... jne.

Keskikäytävän erään lattiapalkin ja väliseinän liitoskohdassa on kirjoitettuna ”B15”.

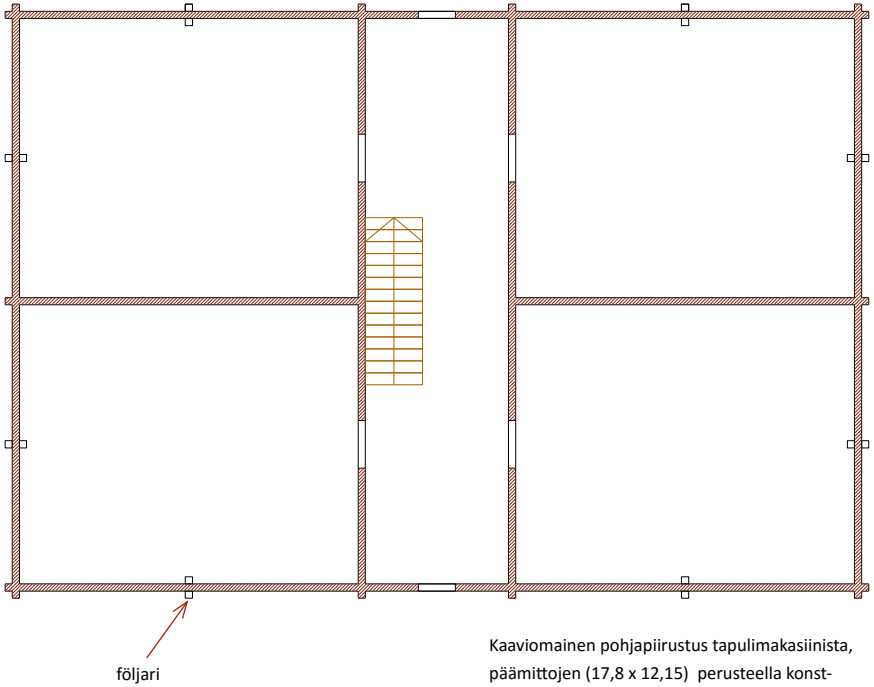

Kaaviomainen pohjapiirustus tapulimakasiinista, päämittojen (17,8 x 12,15) perusteella konstruoituna. Keskellä käytävä ja porras, josta pääsy neljään erilliseen osaostoon. Käytävän päädyissä luukut viljan siirtoa varten. Okulus 2016.

Kuva tiettävästi 1900-l alusta, jolloin tapulimakasiinin nurkkalaudat ovat olleet selvästi valkoiset ja luonnokivisokkeli valkoiseksi kalkattu. RHO52942, MV.

Tapulimakasiinista ei ole tiedossa edes myöhemmin tehtyjä dokumentoivia piirustuksia. Rakennuksesta on ainoastaan vanhoja valokuvia, joiden perusteella rakennuksen ulkoisessa hahmossa ei ole tapahtunut merkille pantavia muutoksia. Rakennus on kolmikerroksinen, jossa kussakin kerroksessa on keskikäytävän molemmin puolin 4 jyvälaarihuonetta. Kuten vuoden 1813 arviokirja kertoo: *"yhteensä 12 puista osastoa jyville"*.[206] Lisäksi on korkea ullakko ja sen huipulla torni kellolaitteineen. Kellon on valmistanut siinä olevan merkinnän mukaan paikallinen seppä: "And. Ståhlberg Jokkis" ja vuosilukuna on "Anno 1811". Rakennuksen symbolinen asema kartanoympäristössä, etenkin pohjoisten peltoaukioiden dominanttina aksenttina, on erityisen merkittävä. Viljamakasiinin jättiläismäinen koko ja peltomaisemia hallinnoivan raatihuoneen olemus ovat (olivat) osoitus kartanon vauraudesta ja maanviljelyn volyymista.

Rakennuksen mahtipontiset mitat ovat olleet haaste entisaikain kirvesmiehille. Mistään torppaan sopivasta tukkitavarasta ei ole kyse, vaan metsistä on pitänyt valikoida suurimmat petäjät. Rakennuksen lyhyemmän sivun suuntaisesti muodostuu 4 hirsiseinää (2 ulko~ ja 2 väli~), joiden hyötypituus on 12,15 m ja sen päälle pitkänurkkaiset salvokset. Väliseinissä on osastoihin johtavat ovet, jotka "katkovat" hirsiä, mutta ulkoseinissä hirret ovat yhtämittaisia. Pitkien sivujen (17,8 m) hirret on jatkettu rakennuksen keskilinjassa. Salvosten väliset alueet on vahvistettu följarein, pystysuuntaisin hirsiparruin jotka on sidottu seinärakenteen läpi menevillä rautalukoilla toisiinsa. Lisäksi osastojen eli huoneiden nurkissa on vahvikkeena ja tiiveyttä takaamassa (jyrsijöiden pääsyä estämässä) pystylankku ja hirsien varauksiin työnnetyt tilkepalat.

Hämeen piirirakennuskonttorin asiakirjan mukaan makasiini ulkomaalattiin noin vuonna 1950 "punamulta-vernissa-tervaseoksella". [207] Piirirakennuskonttorin tavoitteena oli uusia ulkomaalaus entisin sävyin vuonna 1980. Vesikatteesta mainittiin (1980), että *"nykyinen pärekatto on hyväkuntoinen ja se maalataan punamultaseoksella kuten seinät. Torniosa on pellitetty jo aiemmin"*. Nykyisin torniosa on paanutettu, mutta muutostyön ajankohta ei ole tiedossa.

Kuvan ottoajankohta ei tiedossa, mahdollisesti 1920-...1930-lvulta. FM 3595

Tyypillinen kerrosten 2. ja 3. osasto. Tiloissa oli kuvausajankohtana lasten piirustusnäyttely ja näyttelykäyttöä varten osastot on varustettu kohdevalaisimilla.

1. kerroksen osasto

Följari ja sen rautasidetappi ja -kiila

Keskikäytävä ja osastoon johtava ovi korkealla kynnyksellä
(estämässä jyvien ulosvalumista)

Vesikaton aluslaudoituksessa on paikoin vanhempaa uusiokäytettyä vesikattolautaa, jossa vesiurat.

Siirtomerkintä ”A2” kitapuussa, joka on kirjoitettu ylösalaisin suhteessa kattotuoliin eli tuolin ollessa esim. vaaka-asennossa.

Tapulissa sijatseva vuonna 1811 tehty painokoneistovetoinen kellolaite.

Kattotuolit ovat tyypiltään konttikannatteiset ja osat liitetty perinteiseen tapaan loveamalla ja puutapeilla.

Näkymä kartanolle Thorvald Lindqvistin kuvaamana 1956. MV HK 1000-6694.

Vain kasvihuoneen taustana tai taustalla ollut muuri eli penger on muistuttamassa komean kasvihuoneen olemassaolosta..

7.7 Sittemmin purettu 1800-l alun rakennuskanta

Vuonna 1813 suoritetussa tilusten arvioinnissa mainitaan aiemmin todettujen lisäksi rakennuksia, jotka on sittemmin purettu ja/tai joiden sijainti on jäänyt epäselväksi. Esimerkiksi kartanoon kuului kaksi yksikerroksista **savirakenteista taloa** (1802 ja 1803), kooltaan 15,4x13,1m ja 12,9x6,1m. Vuonna1813 tilalle oli juuri valmistumassa karjakartanon kokoinen (93x28 kyynärää) **härkä- lammas- ja vasikkanavetta**.[208] Vuoden 1880 asemapiirustuksessa tämä esiintyy kellomakasiinin puoleisella laidalla talouspihaa, sittemmin rakennetun ”Työteho”-rakennuksen paikalla. Rakennus on purettu 1800-…1900-lukujen taitteen tienoilla. Tilalla oli arviokirjan mukaan **ristikkorakenteinen varastorakennus**, 22,5x8,3m, joka on sittemmin purettu. Lisäksi Museoviraston selvityksessä 1973 kerrotaan, että *”von Willebrandtin aikana rakennettiin puinen kasvihuone,… pakaritupa, riihi, puimala, rehuvajoja, ruukin työväen asuinkasarmi sekä eräitä teollisuusrakennuksia. Nämä, samoin kuin seuraavan omistajan* (Brehmer) *kaudella 1826-61 rakennetut rakennukset on sittemmin purettu”*.[209]

Kartanon eteläpuolelle, joelle laskevaan rinteeseen von Willebrand rakennutti **suuren tiilisen kasvihuoneen** (*Orangeri af Tegelsten*), jonka länsipäässä oli puutarhurin asunto ja itäpäässä kamareita puutarhurin apulaisille.[210] On oletettavaa, että kasvihuonetta uudistettiin ja paranneltiin vuosikymmenten saatossa, mutta laaja kasvihuonerakennelma säilyi käytössä aina 1950-luvulle saakka. Tiettävästi kasvihuone purettiin vuonna 1959 ja jäljelle jäi vain osa kasvihuoneiden taustana ollutta kivimuuria. Lisäksi kartanoalueella oli toinen **puinen kasvihuone** (*Orangeri af Träd*) vuodelta 1812, joka oli sijoitettu ”niin sanottuun englantilaiseen puistoon”, kuten arviokirjaan oli muotoiltu.

8 1875-1930 rakennuskanta (ikäjärjestys)

von Willebrandtin intensiivisen rakennusjakson jälkeen Jokioisten kartanon alueella ei tehty sellaisia rakennustoimia, joista olisi aiempien tutkimusten perusteella jäänyt merkittäviä rakennuksia. Vasta vuosisadan loppupuolella, kun kartanosta muodostettiin osakeyhtiö Oy Jockis Gods Ab, talous virkistyi ja uudistuksille ja uudisrakentamiselle oli kysyntää. Tässä tutkimustyössä käsitellyt rakennukset on esitelty seuraavien otsikoiden alla. Lisäksi on mainittava, että kartanopihan itäpuoliselle alueelle ja jokivarteen rakennettiin huomattava määrä erinäisiä yhtiön tuotantoon liittyneitä rakennuksia, joita tämä selvitys ei käsittele. Vuonna 1890 valmistui suuri tiilestä muurattu navetta, joka 2000-luvulla muutettiin Jokioisten kunnan tietotaloksi (ei sisälly tähän raporttiin). Navetan takana oleva telttakattoinen, puurakenteinen lantala on nykyisin käytössä autojen pysäköintihallina.

Tietotaloksi muutettu navetta, 1972, Rainer Knapas, MV RHO 39327.

Jokioisten tietotalo

Kuva 1972, Rainer Knapas, MV RHO 39335.

301214	Autotalli	Lähdetieto
Senaatin rakennusnumero	301214	
Museoviraston rakennusnumero	30336	
Käyttötarkoitus, nykyinen	Autotalli ja toimistohuone	
Käyttötarkoitus, alun perin	Juustovarasto (?)	
Suunnittelija		
Valmistumisvuosi	1890 (?)	
Bruttoala m^2	313	
Muutosvaiheet		
1950-l (?)	Muutos autotalliksi, lisäosa pohjoispuolelle, sisällä betonirakenteita.	

8.1 Juustokellari eli autotalli

Yksikerroksisesta talousrakennuksesta Humppilantien varressa ei ole tiedossa olevia vanhoja asiakirjoja. Vuoden 1979 maankäyttösuunnitelman inventointi, Museoviraston tekemänä, kertoo rakennusvuodeksi 1890, mutta lähdettä tiedolle ei ole annettu. [211] Rakennuspaikka näkyy vuoden 1880 aluekarttaan merkittynä, minkä perusteella rakennus on em. tietoa vanhempi. Museoviraston inventointi nojaa mahdollisesti tyylilliseen yhtymäkohtaan uudemman navettarakennuksen kanssa (jonka rakennusajankohta on MV:n inventoinnissa 1890). Molemmissa rakennuksissa on tiilestä muurattu hammastettu koristenauha räystäslinjassa. Autotallin katto on malliltaan päistään viistetty mansardikatto, nykyasussaan pellitetty, aikaisemmin päreellä katettu. Kattotuolit on tehty veistetystä hirrestä mutta liitokset on vahvistettu nauloin (ei puuvaarnoin).

1920-luvun alusta olevaan asemapiirustukseen rakennuksen käyttötarkoitukseksi on kirjattu *juustokellari* (12).[212] Kun lähellä ollut Murula-rakennus on toiminut kartanon meijerinä 1930-luvun alkuun saakka, niin rakennuksen alkuperäinen käyttötapa juustokellarina on luontevaa. Välipohjarakenne on kappaholvirakenne, jossa poikittaisia holveja kantaa rakennuksen keskilinjaan sijoitettu ratakiskopalkki. Ratkaisu on samankaltainen kivimakasiinin maantasokerroksen laipiorakenteen kanssa, joka lienee 1800 -1900-lukujen taitteesta. Sama rakennetyyppi on myös Murulan välipohjassa, oletettavasti samalta ajalta.

Myöhemmin rakennuksen pohjoispuolelle on tehty matala pulpettikattoinen lisäosa, seinät muurattua rakennetta ja sisäpuolella välikattoa betonirakennetta. Myös vanhemmassa osassa olevat betonipilarit, mahdollisesti varhaisempien rautapilarien betonimantteloinnit, lienevät samalta ajalta, oletettavasti 1950-luvulta. Missä vaiheessa rakennus on muuttunut autotalliksi, ei ole tiedossa. Rakennuksesta on mittauspiirustussarja vuodelta 1980, joka vastaa rakennuksen nykyasua.

Kuva 1972, Rainer Knapas, MV RHO39372.

Rakennus näkyy välttävällä tarkkuudella 1920-l ilmavalokuvassa. Kuva Jokioisten kartano.

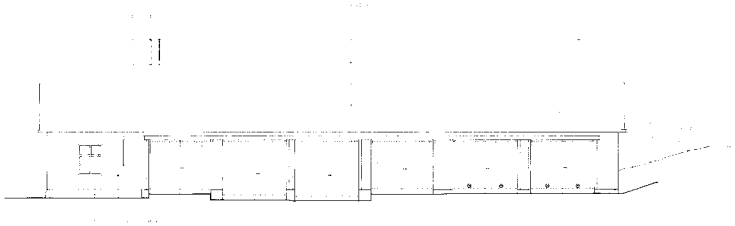

Mittauspiirustukset Hämeen piirirakennustoimisto 1980. Senaatti TRE.

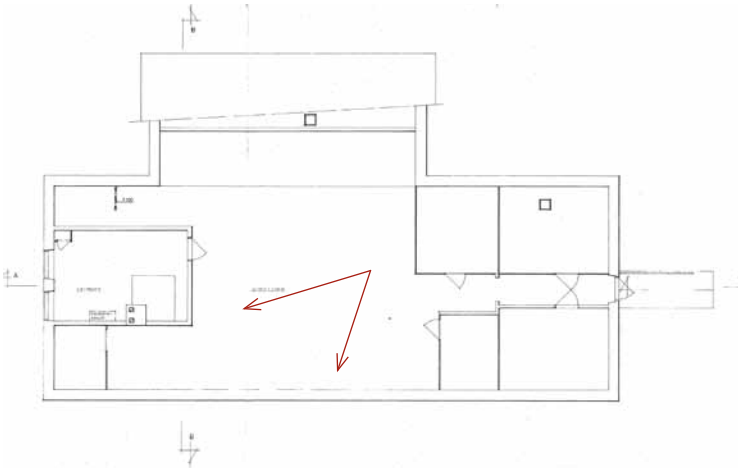

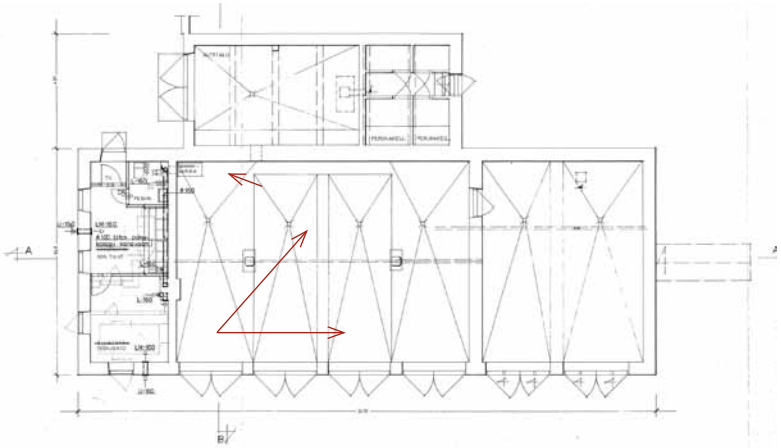

Laajennus lienee tehty 1950-luvulla.

Rakennuksessa on yksi Högforsin Teho-radiaattori, oletettavasti samalta ajalta kuin päärakennuksen keskuslämmitys.

301196	"Maneesi"	Lähdetieto
Senaatin rakennusnumero	301196	
Museoviraston rakennusnumero	303326	
Käyttötarkoitus, nykyinen	Konekorjaamo, konevaja, autohuoltamo	
Käyttötarkoitus, alun perin	Talli ja vaunuvaja	
Suunnittelija		
Valmistumisvuosi	1802 (oletettavasti osa rakennusta) / 1897	
Bruttoala m^2	2045	
Muutosvaiheet		
1897	Uudelleenrakennus ja laajennus	

8.2 Talli- ja vaunuliiterirakennus

Varhaisempi tiilestä muurattu talli- ja vaunuliiterirakennus oli valmistunut tilalle vuonna 1802 ja vuoden 1813 arviokirjan mukaan se oli pohja-alaltaan 61 x 19 ¼ kyynärää (30,3 x 11,4 metriä).[213] Rakennukseen kuului päätilojen lisäksi kaksi renkikammaria. Vuonna 1880 laaditun asemapiirustuksen perusteella voidaan olettaa, parempien dokumenttien puuttuessa, että tallirakennus olisi sijainnut osana sitä talousrakennusten uljasta ryhmää, johon kuuluivat pakari, konttori ja kivimakasiini. Sijainti olisi siis sama kuin nykyisen aiempaa suuremman tallin, joka rakennettiin Johan Mannerheimin hevosjalostuksen tarpeisiin.[214] Rakennuksen valmistumisvuodeksi on Museoviraston inventoinnissa annettu 1897. Rakennuksen tornin viirikoristeessa on tosin vuosiluku 1900, mutta miltä ajalta viiri on ja mitä se symboloi, ei tiedetä. Mikäli oletus pitää paikkansa, on osa rakennuksen pohjamuodosta ja ensimmäisen kerroksen seinärakenteista 1800-luvun alusta. Tähän viittaa myös rakennuksen hahmo 1900-luvun alussa otetuissa valokuvissa, jossa osa rakennuksen ensimmäistä kerrosta on rappauspintaista ja siten eri-ikäistä kuin muutoin tiilipinnalla (valokuvassa) ollut rakennus.

Talli- ja maneesirakennus on rakennettu nykyiseen L-muotoon tiettävästi 1897, rakennusta pidentämällä, korottamalla ja varustamalla tornilla. Myöskään tämän rakennuksen osalta ei ole tiedossa alkuperäisiä suunnitelmia tai vanhoja asiakirjoja, ainoastaan valokuvia, jotka todentavat rakennuksen varhaisasua. Erään tiedossa olevan myöhemmin kirjoitetun muistelman mukaan rakennuksen pitkässä itä-länsisuuntaisessa varressa, paikalla, jossa vanhempikin tallirakennus em. olettamuksen mukaan sijaitsi, oli talli kartanon työhevosille. Kaartuva osa L-sakaran tyvessä olisi ollut (pienehkö) maneesi ja kartanon puoleisessa päässä osasto ajohevosille (Dagny ja Daisy).[215] Rakennuksen pitkien varsien satulakatossa oli alun perin kaaripäätteiset ikkunat räystäslinjassa ja satulakaton päädyissä viisteet, kuten kartanoalueen tyyliin kuului. Merkillisen lisänsä rakennukseen luo kaksikerroksisen nurkkaosan päältä kohoava 8-kulmainen torni sipulikupolisine kattoratsastajineen. Tämän erikoisen, ortodoksiseen kirkkorakennusperinteeseen liittyvän, rukouksen liekkiä symboloivan rakennusosan alkuperä tai merkitys tässä *hevosten temppelissä* ei tunneta. Torniosaan ei ole nykyisin myöskään sisäkulkuyhteyttä; alkuperäistä ratkaisua ei tunneta.

”Maneesin” hahmo ja yksityiskohdat ovat muuttuneet useita kertoja. Asiakirjojen vähäisyyden johdosta muutoksia on hankala osoittaa tai ajottaa. Kuva oletettavasti 1920- tai 1930-luvulta, FM 3597. Maneesiosan ikkunat ovat olleet kaaripäätteiset ja aukotus nykyisestä poikkeava. Lisäksi esim. friisikentässä on ollut ikkuna.

Kuva 1800-l...1900-l luvun taitteesta. Rakennuksen alaosan rappauspintainen jakso vaikuttaisi olevan vanhemman rakennuksen osa. Kuva Jokioisten kartano.

Kuvassa näkyy osa alkuperäistä talli- ja vaunuliiterirakennusta, sen itäinen pääty. Kuva tiettävästi 1880-l...1890-luvulta. FM, 7748.

Heikkolaatuinen kuva, jossa rakennus hahmottuu tiilipintaisena, ennen rappausta (telinetukien reiät julkisivumuurissa). Kuva Yrjö Lahtinen kirjassa Jokioisten Lions Club 1995.

1900-luvulla tehdyt muutokset jäävät suurelta osin epävarmoiksi asiakirjojen puutteen takia ja seuraava näkemys perustuu ainoastaan vanhoihin valokuviin ja havaintoihin paikalla, ja on siis osin epävarma. Tiettävästi 1952 rakennuksessa tehtiin laaja uudistus ja muutoksia sisätilojen rakenteissa.[216] Rakennuksen nurkka-alueelle kaivettiin kellaritila ja sinne sijoitettiin keskuslämmityslaitos, jonka suuri piippu nousi rakennuksen katolta, mutta joka on sittemmin purettu. Sisälle rakennettiin betonisia välipohjia ja niitä tukemaan betonipilareita. Vanhempia puisia pilarirakenteita ja puista välipohjarakennetta on jäljellä enään kartanon puoleisessa lyhyessä osassa (”osasto ajohevosille”). Julkisivun ikkuna-aukotusta muutettiin itä-länsisuuntaisessa osassa aiempaa suuremmiksi ja räystäsikkuna kaaripäätteineen poistettiin. Oviaukkoja suurennettiin ajoneuvoille soveltuviksi. Rakennuksen käyttötarkoitus muuttui konekorjaamoksi.

Hämeen piirirakennuskonttorin suunnitelman mukaan tallin ulkoseinät rappauskunnostettiin ja kalkattiin ulkoa vuonna 1980. [217] Asiakirjan mukaan sävytys tuli tehdä ”kuten Holvi 307, voinkeltainen”, käyttäen kuitenkin aitoja pigmenttejä. Rakennuksessa mainittiin olevan sementtitiilinen kate ja osin peltikate sekä tornissa paanu. Tornia lukuun ottamatta esitettiin, että rakennuksen koko kate muutetaan konesaumapellitykseksi. Kuten vanhoista valokuvista nähdään, oli alkuperäinen kate päre, mikä edelleen voidaan todentaa rakennuksen ullakolla. Vuoden 1995 kunnostuksessa kate muutettiin tornia lukuun ottamatta peltiseksi ja julkisivut maalauskunnostettiin.[218] Samana vuonna, Matti Huusarin suunnitelmien mukaan, rakennuksessa tehtiin läpikäyvä kunnostustyö. Entinen maneesitila, joka jo 1950-luvulta lähtien lienee toiminut ajoneuvojen huoltotilana, säilyi konekorjaamona. Entisen työhevostallin kohdalla on nykyisin konekorjaamotiloja, varastotiloja ja suurempi yhtenäinen traktorihalli. Kartanon puoleisessa päässä on sosiaali- ja toimistotiloja.

Kuva Esko Aaltonen, tiettävästi 1929. FM 1435.

Yllä tilanne ennen konekorjaamovaihetta, FM 3614.

1952 muutoksessa ikkunat uusittiin nähtävästi kauttaaltaan ja ikkunaaukkojen määrää ja muotoja muutettiin. Esimerkiksi kolme, vanhimmasta 1800-luvun alun vaiheesta oleva ikkunaa itäjulkisivulla muutettiin aiempaa suuremmiksi.

Nykytilanne

Kuva vuodelta 1970, Hirsijärvi, MV HK 1000-4741. Kuvausajankohtana seinään oltiin tekemässä uutta ajoaukkoa. Rakennuksen päädyssä näkyy myös polttonesteen jakeluasema.

Alakuva oletettavasti 1940-luvulta ja ennen rakennuksen muutosta konekorjaamotiloiksi. FM 3616. Huomaa kuinka myös toisen kerroksen ikkunajako on muuttunut.

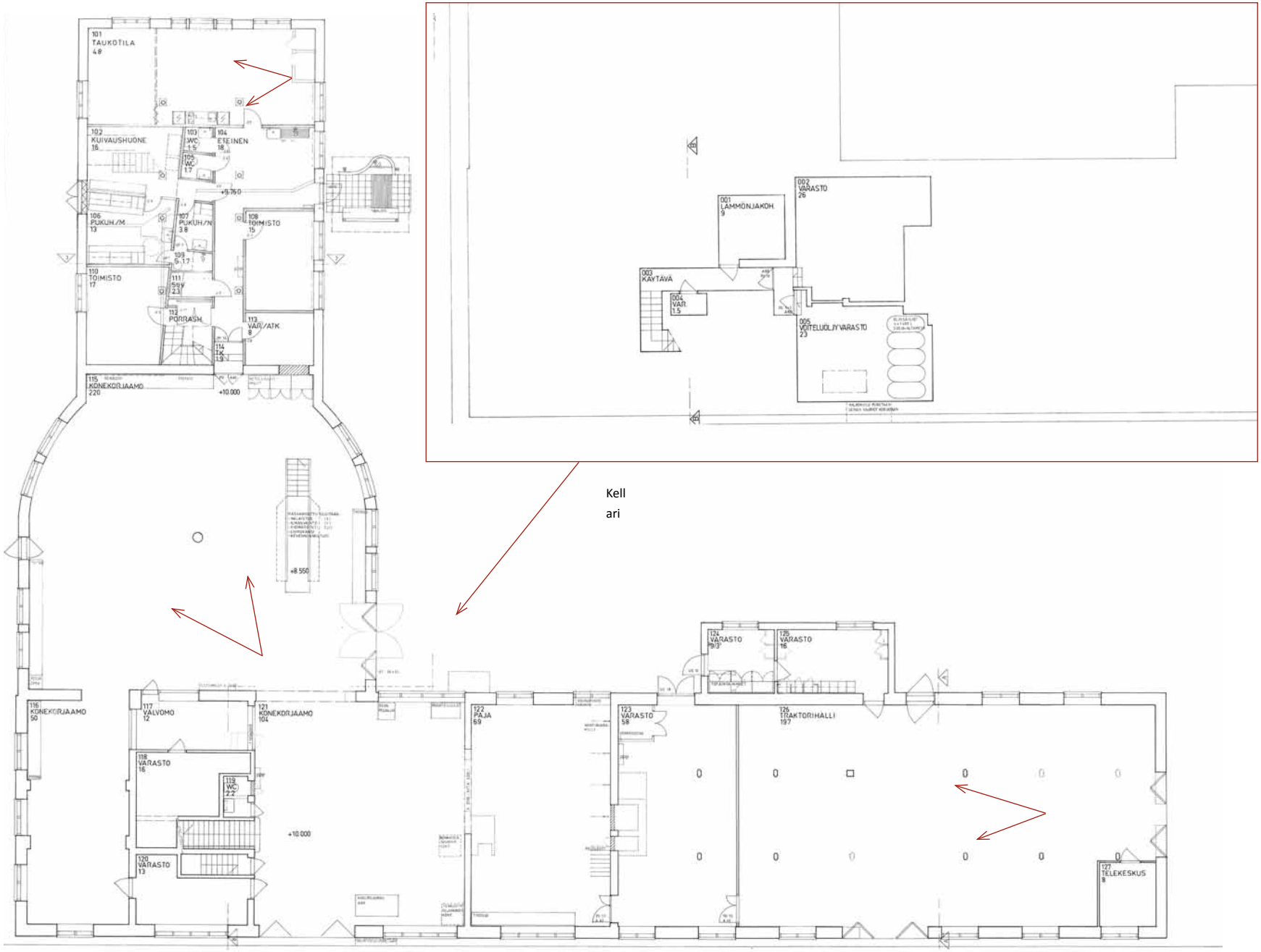

Matti Huusari 1995. Senaatti TRE.

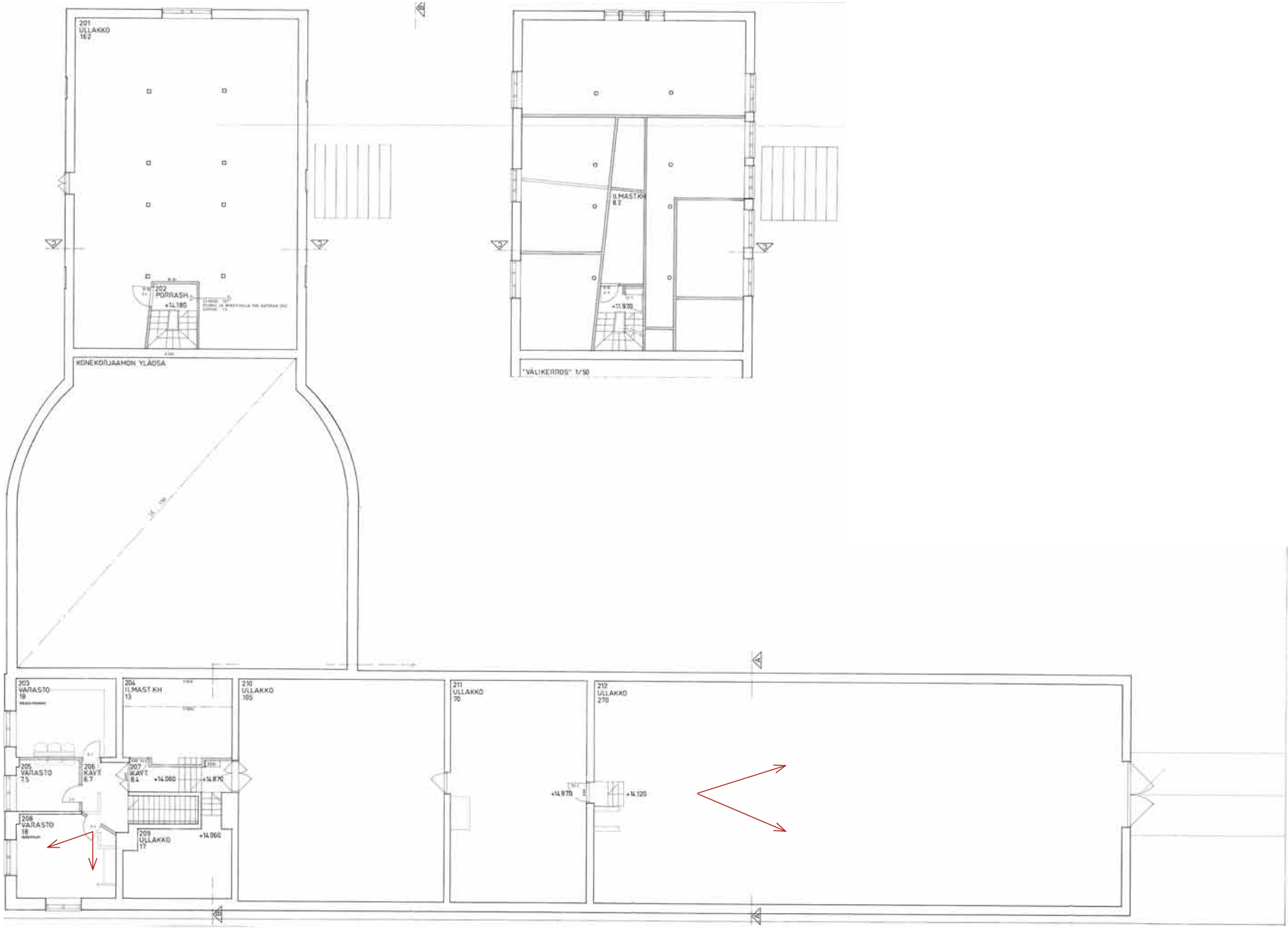

Matti Huusari 1995. Senaatti TRE.

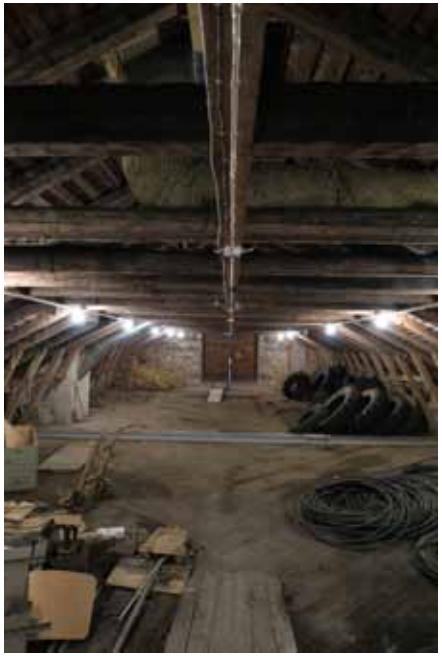

Yllä tornin alla 2. kerroksessa oleva taukohuone. Oikealla läntisen talliosan ullako. Vesikattorakenteessa on alinna vielä päre, oletettavasti 1800-l lopulta.

Yllä läntisen osan halli, joka lienee uudistettu rakenteiltaan 1952, teräsbetonipilat ja holvi. Eteläisessä osassa, tiettävästi ap. maneesitilassa on jäljellä vanhempia rakenteita, puiset pilarit luonnonkivien päälle perustettuina ja puinen välipohjarakenne.

L-mallisen rakennuksen nurkka-alueella oleva hallitila ja siihen liityvät huoneet on vuokrattu autokorjaamolle.

301194	Ulkohuone	Lähdetieto
Senaatin rakennusnumero	301194	
Museoviraston rakennusnumero	303325	
Käyttötarkoitus, nykyinen	Varasto / vailla käyttöä	
Käyttötarkoitus, alun perin	Ulkohuone, huussi ja polttopuuvarasto	
Suunnittelija		
Valmistumisvuosi	1800-l	
Bruttoala m^2	76	
Muutosvaiheet		
ennen 1930-l	Siirretty nykyiselle paikalleen	

8.3 Ulkohuone

Päärakennuksen pohjoispuolella on huvimajaa muistuttavien pienten telttakattoisten rakennusten pari ja näitä yhdistävä avokatos. Päärakennuksen puoleisessa majassa on kaksiosastoinen huussi ja pohjoisempi on varasto, mahdollisesti polttopuille tarkoitettu. Rakennuksesta ei ole tiedossa dokumentteja. Valokuvien perusteella on havaittavissa, että rakennus sijaitsi aiemmin päärakennuksen linjassa ja myös vuoden 1880 ja 1903 karttaan on ko. paikalle merkitty pieni rakennus. Jossain tuntemattomassa vaiheessa (ennen 1930-l) rakennus on siirretty nykyiselle paikalleen. Museoviraston vuoden 1973 kannanoton mukaan rakennus on kulttuurihistoriallisesti arvokas.[219]

Vanhin tiedossa oleva kuva, jossa ulkohuonerakennus näkyy ja samoin sen varhaisempi sijainti. Kuva 1880-l...1890-luvulta. FM, 7748.

1930-l ilmakuvassa rakennuksen sijainti on muuttunut, ollen nykyinen. Kuva veljekset Selkälä, kirjasta Jokioisten Lyons Club 1995.

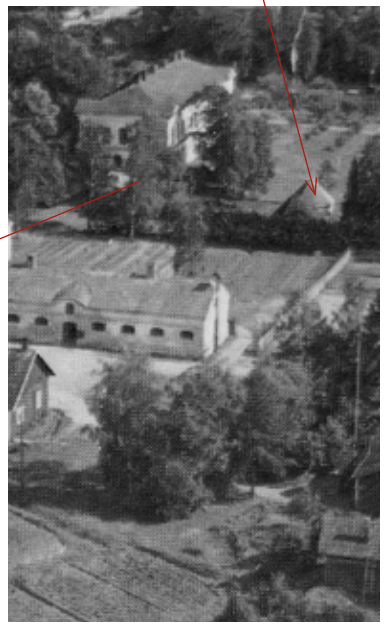

Kuva vuodelta 1953, A. Hirsijärvi.
MV HK 1000-4746.

Kuva oletettavasti 1972, Rainer Knapas.
MV RHO 39225

Huussiosasto

301206	"Työteho"	Lähdetieto
Senaatin rakennusnumero	301206	
Museoviraston rakennusnumero	303328	
Käyttötarkoitus, nykyinen	Toimistorakennus	
Käyttötarkoitus, alun perin	Asuinrakennus	
Suunnittelija	Jussi ja Toivo Paatela (?) / Jalmari Peltonen (?)	
Valmistumisvuosi	1929	
Bruttoala m²	471	
Muutosvaiheet		
1962	Huoneisto- ja huonejakoja Hämeen maanviljelys-seuran rakennustoimisto suunnittelemana. Käyttö sekä erillisasuntoina että oppilasasuntolana.	Senaatti TRE: Selvitys rakennuksen historian vaiheista 1989.
1990	Peruskorjaus ja muutos toimistokäyttöön; huonejakojen muutoksia, keskikäytävä, 1. krs. ikkunat itäpäätyyn, koneellinen IV...	Senaatti TRE: Hämeen piirirakennustoimiston suunnitelmat
2005	Konellisen IV-n uusiminen	Senaatti TRE: arkkit. tsto. Lasse Kosusen suunnitelmat.-

8.4 "TYÖTEHO"

Rakennuksesta on tiedossa ainoastaan yksi rakennusajankohdan piirustus, sinikopio julkisivuista, otsikolla *Jokioisten kartanot, Jokioinen*. Piirustuksesta ei käy ilmi suunnittelijatietoja, mutta piirustuksen sommittelun ja uusklassistisen arkkitehtuurin perusteella se on koulutetun arkkitehdin laatima. Mahdollisia vaihtoehtoja ovat Jussi ja Toivo Paatela tai Jalmari Peltonen, joiden tiedetään toimineen kartanoalueen suunnittelutehtävissä muutoin. Rakennuksesta on myös olemassa 1989 laadittu katsaus "työtehorakennuksen vaiheet" (tekijä ei tiedossa), johon on kerätty muutamia tietoja[220]: Työtehoseuran professori Martti Sipilä saapui Jokioisiin harjoittelijaksi 1929-1930 vuodenvaihteessa ja muisteli, että rakennus oli juuri valmistunut ja että sen länsipäässä asui kasvinjalostuslaitoksen professori. Rakennuksessa oli toinen asunto itäpäässä ja keskellä huoneita agronomiharjoittelijoille. Vuonna 1924 perustettu yleishyödyllinen *Maatalouden Työtehoseura* (1937 Työtehoseura r.y eli TTS) vuokrasi vuonna 1931 Jokioisista ko. asuinrakennuksesta työ- ja asuinhuoneen seuran silloiselle toiminnanjohtajalle Paavo Erkolle.[221] 1930-luvulla Työtehoseuran tutkimuksen keskipisteessä oli työajankäytön tutkimus erikokoisilla maatiloilla, mihin Jokioinen antoi erinomaisen näköalapaikan, kun *"toiminnanjohtajalla oli tilaisuus päivästä päivään seurata maataloustöiden kulkua Jokioisten kartanoissa"*.[222] *Kartanoissa* tarkoitti nimenomaisesti Jokioisten kunnan kokoista hallintaaluetta, ei pelkästään pääkartanoa. 1930-luvulla seuran toiminta laajeni ja huoneita otettiin aiempaa enemmän seuran käyttöön, kunnes seura muutti Helsinkiin 1940-luvulla. Tästä toimintajaksosta jäi kuitenkin elämään rakennuksen nimi "Työteho", vaikka rakennus palasi asuinkäyttöön. Se toimi mm. karjanhoitokoulun oppilasasuntolana vuoteen 1989 saakka, kunnes 1990 muutettiin nykyiseen toimistokäyttöön.

PÄIVÄKODIN

Työtehoseuralaisia Jokioisissa 1939. Kuva kirjasta Työtehoseura ry, 25-vuotta.

Vuoden 1990 rakennusselitykseen on kirjattuna, että rakennuksen runko on muurattu sementtitiilistä. Tiilen päällä on ohut valkoinen maali, jonka vuoden 1990 suunnitelman mukaan tuli olla kalkkimaalia.[223] Vesikate oli tuolloin sementtitiiltä, mutta muutettiin konesaumapeltikatteeksi. Tämän alla on alkuperäinen katetyyppi eli päre, joka on nähtävissä ullakon puolelta. Peruskunnostustoimien lisäksi rakennukseen tehtiin käyttötavasta johtuneita muutoksia. Ensimmäiseen kerrokseen muodostettiin keskeiskäytävä avaamalla seiniin oviaukkoja ja jakamalla muutamia huoneita väliseinillä. Oppilasasuntolavaiheen keittiöt, komerot, pesu- ja WC-tilat purettiin. Aiemmin umpinaiseen itäpäätyyn avattiin kaksi ikkuna-aukkoa. Muutos toimistokäyttöön tarkoitti myös uuden ilmanvaihtoratkaisun toteuttamista koneellisena.[224] Koneellinen ilmanvaihto uusittiin kanavistoineen 15 vuotta myöhemmin.[225]

Kuva 1972, Rainer Knapas, MV RHO 39308.

Kuva 1972, Rainer Knapas, MV RHO 39304.

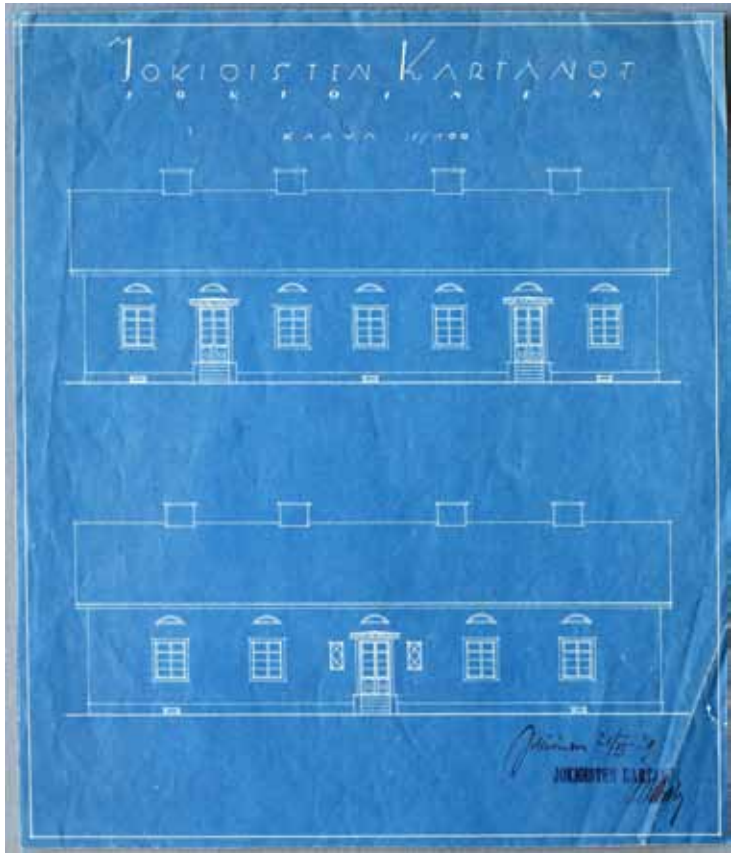

Julkisivut 1929. HMA Jokioisten kartanot G III 8.

Talouspihaa rajaa vaikuttava kuusiaita, joka jo 1800 - 1900-luvun vaihteen valokuvissa on kasvanut sangen korkeaksi.

Kuva veljekset Selkälä 1930-l, kirjasta Jokioisten Lyons Club 1995.

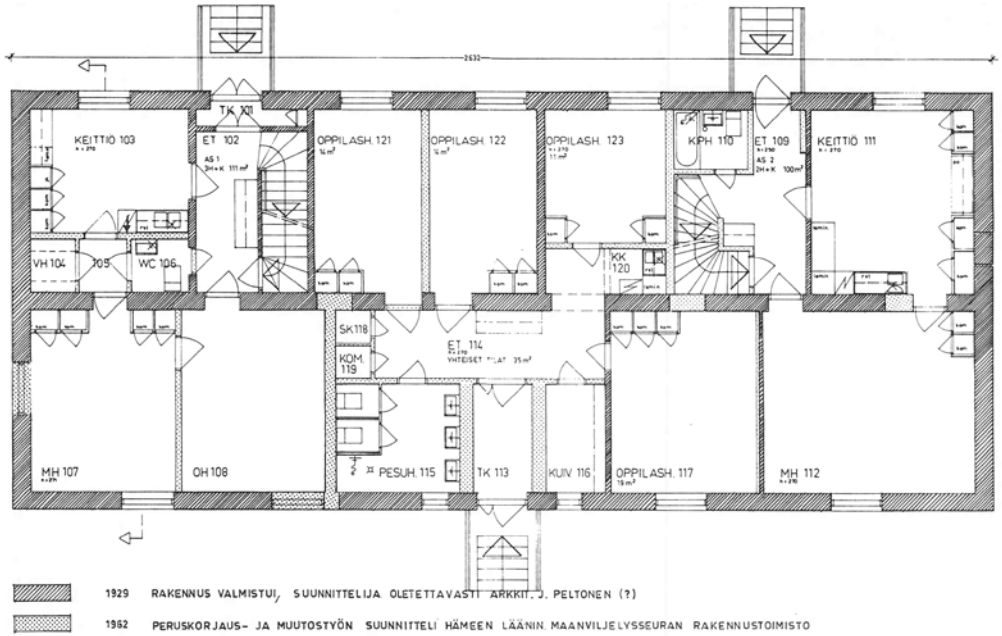

1. KERROS

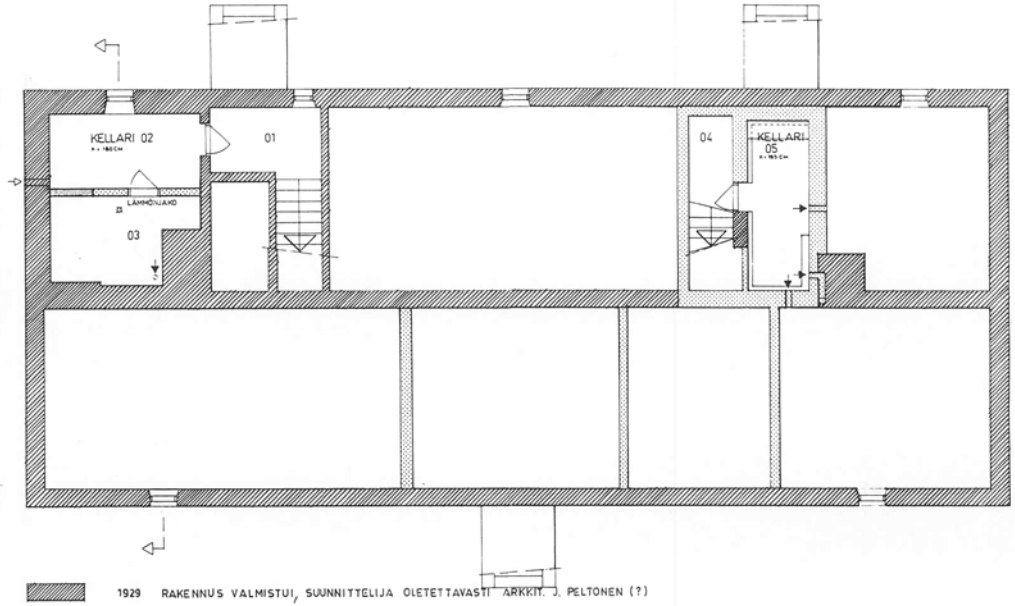

1929 RAKENNUS VALMISTUI, SUUNNITTELIJA OLETETTAVASTI ARKKIT. J. PELTONEN (?)
1962 PERUSKORJAUS- JA MUUTOSTYÖN SUUNNITTELI HÄMEEN LÄÄNIN MAANVILJELYSSEURAN RAKENNUSTOIMISTO
1982 HÄMEEN PIIRIRAKENNUSTOIMISTO

KELLARIKERROS

Runko on tehty sementtitiilestä

Rakennuksen ajoituspohjat vuodelta 1989. Senaatti TRE.

Alakerran keskikäytävä, joka on muodostunut vuoden 1990 muutossuunnitelman mukaan.

Esimerkki toimistohuoneesta

Yläkertaan johtavan portaan balusteri kertoo aistikkaasta ja ammattimaisesta suunnittelusta, 1920-l uusklassismin muotokielestä.

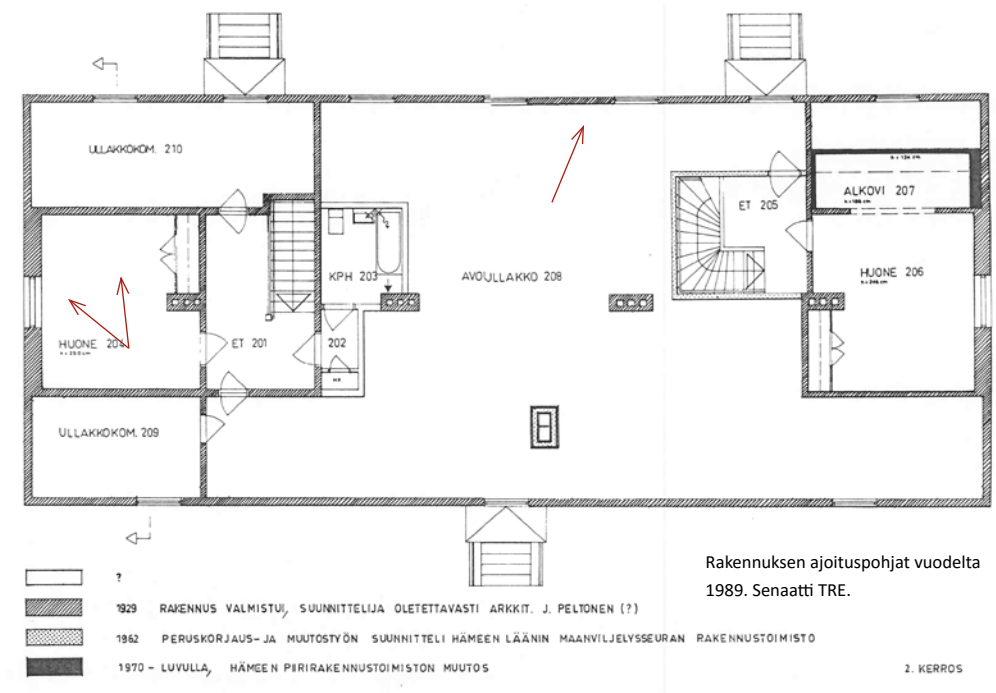

Rakennuksen ajoituspohjat vuodelta 1989. Senaatti TRE.

Yläkerran huone 204

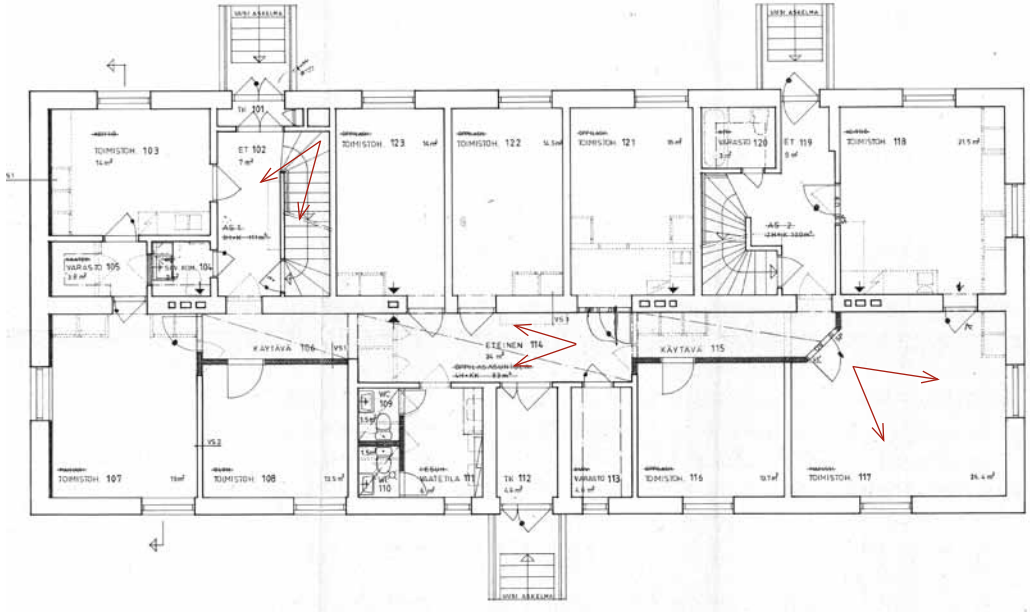

Suunnitelma 1990, Hämeen piirirakennustoimisto. Senaatti TRE.

Kattotuolit on lovettu mutta liitokset vahvistettu rautanauloin

301215	Työpajarakennus	Lähdetieto
Senaatin rakennusnumero	301215	
Museoviraston rakennusnumero		
Käyttötarkoitus, nykyinen	Puutyöverstas	
Käyttötarkoitus, alun perin	Puutyöverstas, paja, konetyöverstas, satulasepän tila, asunto	
Suunnittelija	"E.R.S"	
Valmistumisvuosi	1920 (?)	
Bruttoala m²	166	
Muutosvaiheet		
1981	Palovaurioitunut > purettu maantien puoleinen varsi. Aiemmin L-muotoinen rakennus	

8.5 Työpajarakennus

Vuodelta 1920 on olemassa suunnitelma kivirakenteisesta työpajarakennuksesta Jokioisten kartanoon. Suunnittelijatieto kätkeytyy nimikirjainten E.R.S taakse ja suunnitelma on kirjattu *Jokioisissa maaliskuulla 1920*. [226] Mahdollisesti rakennus on paikallisen rakennusmestarin kädenjälkeä. Rakennuksen ulkoasun perushahmo on lainattu naapurirakennuksista, sopimaan kartanomiljööseen, ollen ikään kuin vanhempi kuin onkaan. Yksikerroksisen L-mallisen rakennuksen päävarsi, joka oli Humppilantien suuntainen, oli katettu päistään viistetyllä satulakatolla (kts. edellä *halvvalmet tak*). Tässä osassa sijaitsi suunnitelman mukaan suuri puusepänverstas, satulasepäntyöhuone nahkavarastoineen ja pieni asunto. Taustapuolelle jäävässä sakarassa oli puolestaan sepänpaja ja "konetyöhuone". Pohjapiirustuksen perusteella rakennuksen seinät on muurattu onttoina onkalorakenteina.

Rakennus tuhoutui osittain tulipalossa tiettävästi vuonna 1981.[227] Palon seurauksena maantien suuntainen ja samalla tunnistettavin osa rakennusta purettiin ja jäljelle jäi vain taustapuolen sakara. Typistetyn satulakattoisen rakennuksen suojissa toimii nykyisin puutyöverstas ja huoneita on kaksi, kuten vuoden 1920-l suunnitelmassa. Humppilantien linjausta on myös muutettu rakennuksen osittaisen tuhoutumisen jälkeen niin, että tie kulkee kohdalla jossa rakennuksen päävarsi aiemmin oli.

Kuva V.A. Laine, 1982. RHO 57159, MV.

Kuva Rainer Knapas, 1972, RHO39362, alla RHO39369. MV.

Ajosilta ullakolle nykytilassa

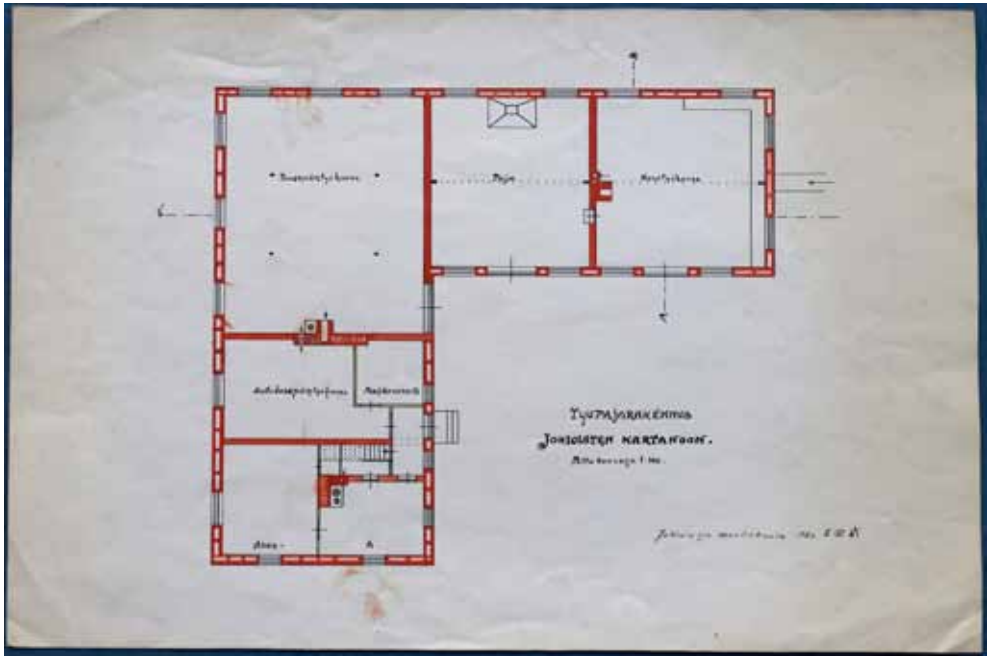

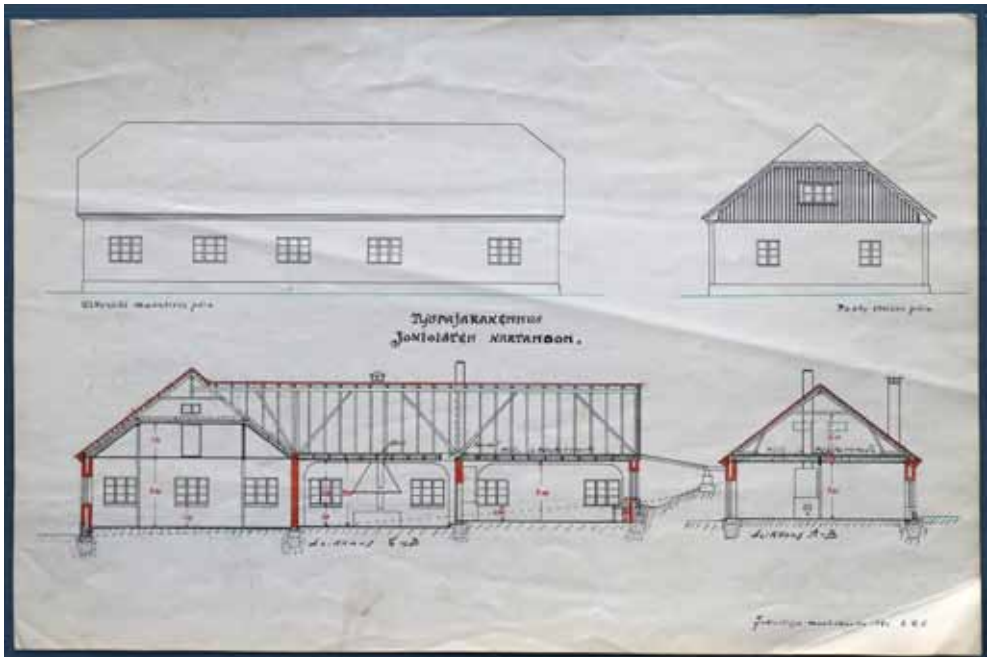

HMA Jokioisten kartanot, G III 8, suunnitelmat 1920.

Kuva Rainer Knapas, 1972, RHO39370 MV.

Rakennus näkyy välttävällä tarkkuudella 1920-l ilmavalokuvassa. Kuva Jokioisten kartano.

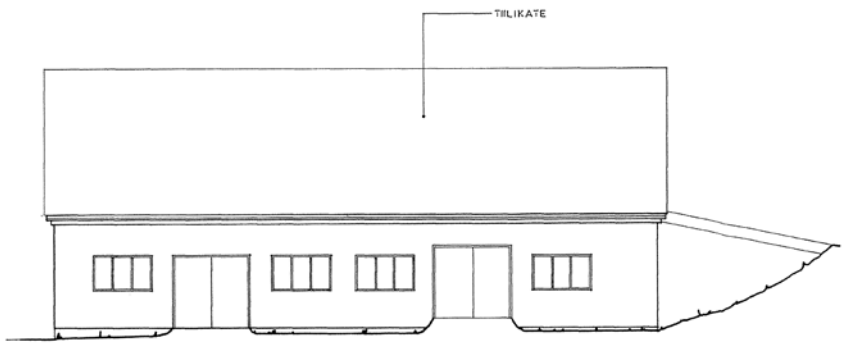

Mittauspiirustukset / slu Hämeen piirirakennustoimisto 1981. Senaatti TRE.

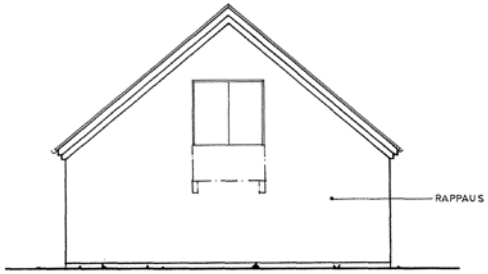

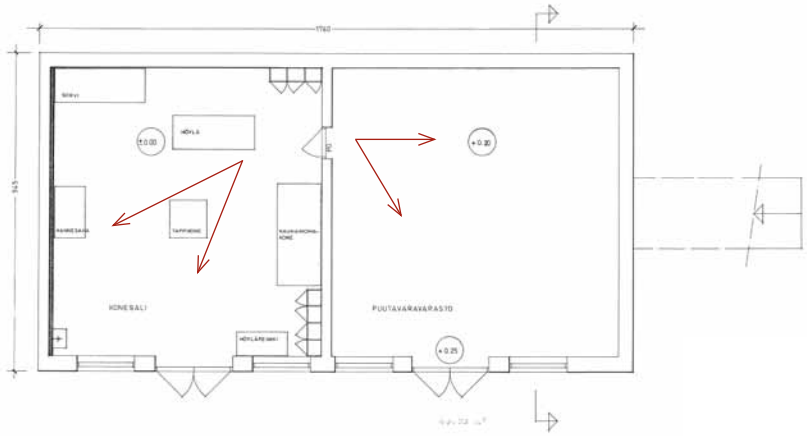

301218	Sikamäen asuinrak.	Lähdetieto
Senaatin rakennusnumero	301218	
Museoviraston rakennusnumero		
Käyttötarkoitus, nykyinen	Asuinrakennus	
Käyttötarkoitus, alun perin	Asuinrakennus	
Suunnittelija		
Valmistumisvuosi	1900 (?)	
Bruttoala m^2	176	
Muutosvaiheet		
1977	Ulkopuolinen lisälämmöneristys ja laudoitus, eteläpäädyn verannan ja ulkoportaiden purku, uudet sisäänkäynnit katoksineen, sisäpuolinen peruskorjaus, huonejaon muutkoksia, kaukolämpö	Hämeen piirirakennustoimisto, Senaatti TRE.
2005	Peruskorjaus	Lasse Kosusen slu, Senaatti TRE

8.6 Sikamäen asuinrakennus

Noin vuoden 1920 kartassa rakennus on nimetty ”Sikamestarin y.m. asuntoja (13)”. [228] Museoviraston inventoinnin mukaan rakennus on rakennettu 1900, mutta tarkempi lähdetieto asiasta puuttuu.[229] Rakennus näkyy vuonna 1903 laaditussa kartanoalueen kartassa. Kun kartanolle valmistui uusi navetta 1890, ja vanhan navetan käyttö muuttui sikalaksi, lienee tarve sikataloudesta vastanneiden henkilöiden asuinrakennukselle muodostunut samassa yhteydessä.

Rakennuksesta tiedossa oleva vanhin piirustus on Hämeen piirirakennustoimiston vuonna 1977 laatima peruskorjaus- ja muutossuunnitelma. Rakennuksen eteläpäädyssä aiemmin sijainnut ulkoporras ja verantaosa purettiin. Ulkopuolen alkuperäinen rapattu julkisivupinta peitettiin lisäeristyksellä ja pystylaudoituksella. Uudet sisäänkäynnit portaineen ja katoksineen rakennettiin pitkälle sivulle. Pohjajärjestelyssä tehtiin muutoksia siten, että rakennukseen muodostui kaksi erillistä asuntoa. Varhaisempi pohjamuoto on nähtävissä ainoastaan vuoden 1977 piirustusta tulkitsemalla ja yleispiirteisesti rakennuksessa oli aiemmin kolme sisäänkäyntiä ja tietävästi kolme huoneistoa.

Asuinrakennuksen pohjoispuolella oleva puinen vaja- ja ulkohuonerakennus on vuodelta 1949 ja rakennusryhmän lounaispuolella oleva puinen varastorakennus vuodelta 1950. [230] Rakennusten valmistumisvuodet perustuvat Museoviraston inventointitietoihin.

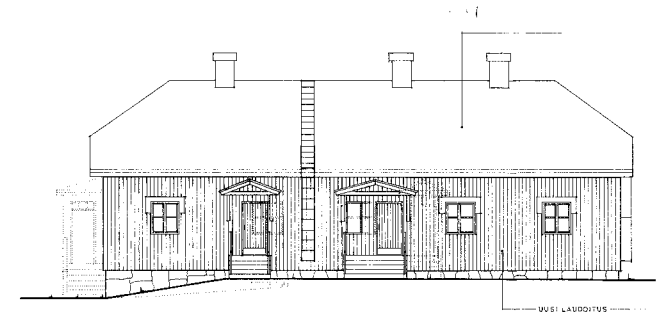

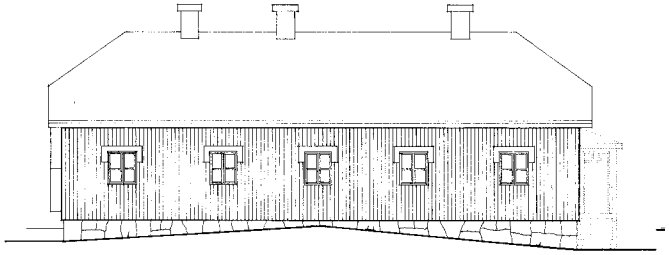

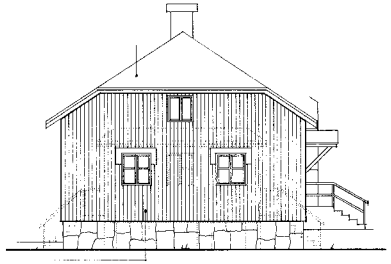

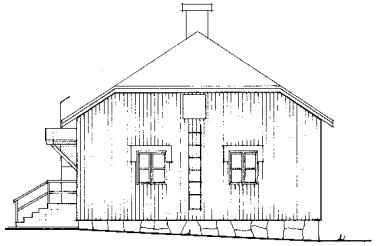

Hämeen piirirakennustoimisto 1977.
Julkisivun muutossuunnitelmat.
Senaatti TRE.

Kuva Rainer Knapas 1972, RHO39375, MV.

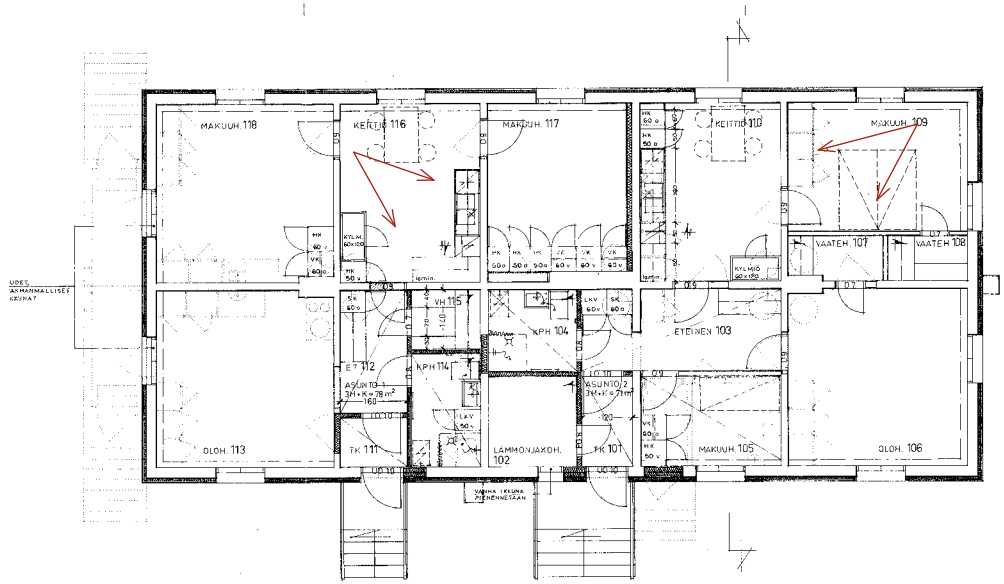

Hämeen piirirakennustoimisto 1977. Rakennuksen päämitat ovat n. 9x19,5 m. Senaatti TRE.

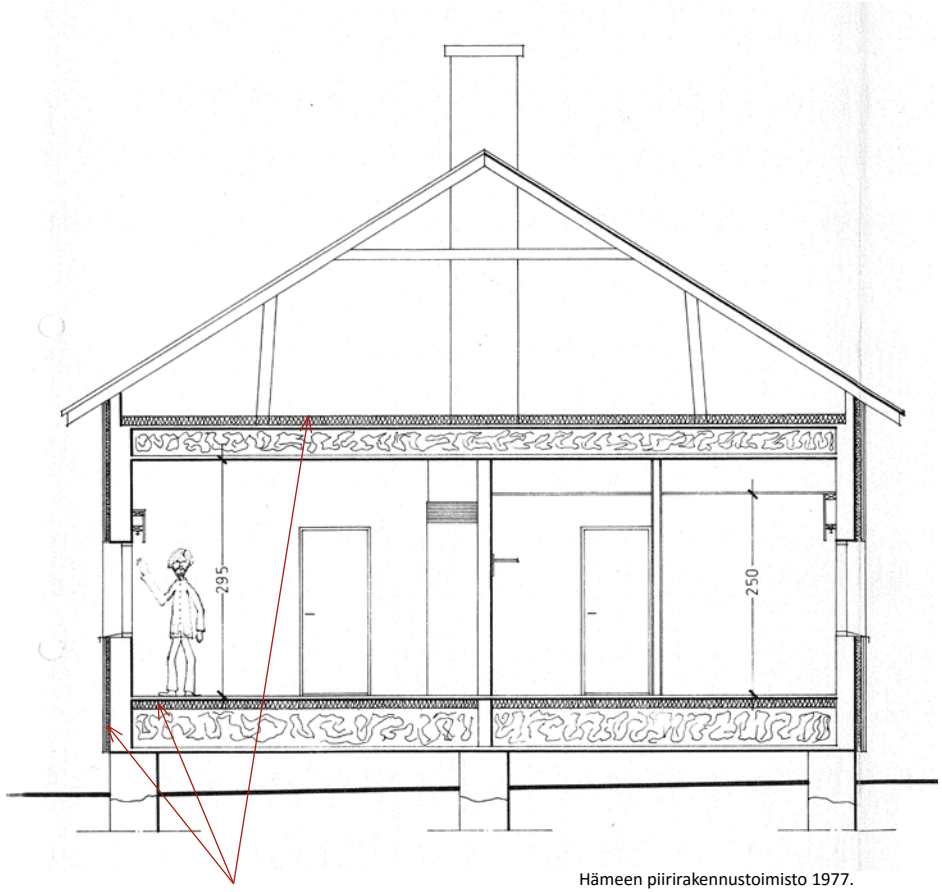

Lisäeristykset

Hämeen piirirakennustoimisto 1977.
Senaatti TRE.

Asuinrakennukseen liittyvä vaja- ja ulkohuonerakennus, tiettävästi vuodelta 1949. Yläkuva Rainer Knapas, 1972, MV RHO 39430.

9 Rakennussuojelu

Vuonna 1976 Jokioisten kunta hyväksyi ja Hämeen lääninhallitus vahvisti Jokioisten maatalouden tutkimuskeskuksen asemakaavan, jolla osoitettiin yhtäältä alueet uusien laitosrakennusten sijoittelulle ja toisaalta määriteltiin kortteli 376, jonka käyttötarkoitus oli merkitty tunnuksella EH: *"kulttuurihistoriallisesti ja rakennustaiteellisesti merkittävä erityisalue, jolla olevaa rakennuskantaa voidaan käyttää Tutkimuslaitoksen tiloina, Tutkimuslaitoksen henkilökunnan asuntoina, vapaa-aikatiloina sekä maatalousrakennuksina."* Rakennusten käyttö sidottiin siten tutkimuslaitoksen toimintaan. Rakennussuojelusta kaavaan kirjattiin seuraavasti: *"alueella rakennuskaavakarttaan erityisesti merkittyä rakennusta tai sen osaa ei saa ilman pakottavaa syytä hävittää eikä sen ulkopuolisten rakennusosien muotoa, väriä tai materiaalia saa muuttaa ellei muutoksen tarkoituksena ole rakennuksen entisöiminen… Museovirastolle on annettava mahdollisuus lausunnon antamiseen…*, ja että *suoritettaessa alueella rakennustoimenpiteitä, joihin ei tarvita rakennuslupaa ja jotka liittyvät rakennuksien ulkopuolisiin rakennusosiin sekä muihin ulkorakenteisiin, on erityisesti huolehdittava Museoviraston ohjeiden mukaisesti kartanoympäristön rakennustaiteellisten ja kulttuurihistoriallisten arvojen säilyttämisestä."*[231]

Vuonna 1999 uudistettiin Humppilan tien itäpuolelle jäävien alueiden asemakaava, jossa mm. vanhat navettarakennukset sijaitsevat korttelialueella 380, jonka käyttötarkoitus on merkinnällä YTU-1/s. Kaavan selosteen mukaan kyseessä on tutkimuslaitosten korttelialue, jonka rakennuskantaa voidaan käyttää "tutkimuslaitoksen ja hallinnollisten toimintojen tiloina, esittely-, kirjasto- ja ruokailutiloina, henkilökunnan asuntoina ja vapaa-aikatiloina". Suojelumääräykset olivat sisällöllisesti samankaltaiset kuin vuoden 1976 kaavassa.[232]

Rakennukset on suojeltu asetuksella valtion omistamien rakennusten suojelusta 480/1985. Asetus on lakkautettu 2010 suojelun välineenä, mutta rakennussuojelu jatkuu rakennussuojelusta annetun lain mukaisesti. Aiemmin asetuksen 480/1985 nojalla tehdyt suojelupäätökset pysyvät voimassa omistuksesta riippumatta.

Rakennukset ja rakennelmat		
303336	Autotalli	Viranomaistoiminta (Hyväksytty)
303330	Impilinna	Asetus 480/85 (Hyväksytty)
~~302759~~	~~Johtajan asuinrakennus Nirppa~~	Asetus 480/85 (Hyväksytty)
303328	Koetalo, Työteho	Viranomaistoiminta (Hyväksytty)
~~303334~~	~~Lantala~~	Viranomaistoiminta (Hyväksytty)
303331	Murula (nyk. asuinrakennus)	Asetus 480/85 (Hyväksytty)
303335	Navetta	Asetus 480/85 (Hyväksytty)
~~303333~~	~~Navetta, nykyinen tietotalo~~	Viranomaistoiminta (Hyväksytty)
303337	Pappilamuseo	Asetus 480/85 (Hyväksytty)
302760	Puisto	Asetus 480/85 (Hyväksytty)
303325	Päärakennuksen vaja	Viranomaistoiminta (Hyväksytty)
303324	Päärakennus	Asetus 480/85 (Hyväksytty)
303326	Talli ja maneesi (nyk. talouskeskus)	Asetus 480/85 (Hyväksytty)
303327	Tapulimakasiini	Asetus 480/85 (Hyväksytty)
303329	Vanha viljamakasiini	Asetus 480/85 (Hyväksytty)

Ote Museoviraston kulttuuriympäristön rekisteriportaalista 2016. Tähän rakennushistoriaselvitykseen sisältyvät rakennukset, pl. yliviivatut joista (toimitus~) johtajan asuinrakennus sijaitsee alueen ulkopuolella eikä ole Senaatin omistuksessa, kuten eivät myöskän lantala ja nuorempi navetta.

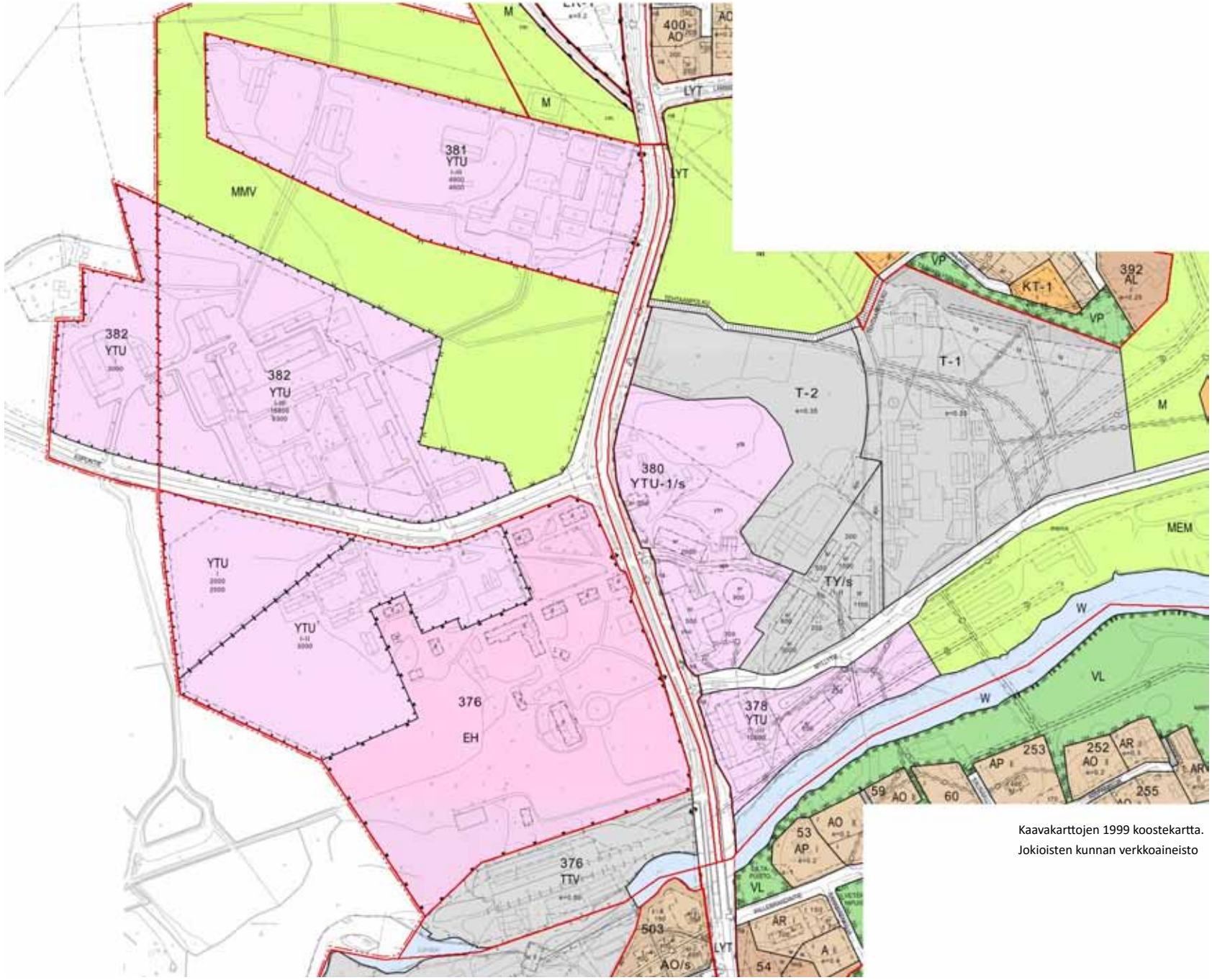

Kaavakarttojen 1999 koostekartta.
Jokioisten kunnan verkkoaineisto

10 Lähteet

Arkistot ja kokoelma

Berndes, Rainer. Yksityiskokoelma

Elka, Elinkeinoelämän keskusarkisto

Forssan museo (FM); valokuvakokoelma

Hämeenlinnan maakunta-arkisto (HMA); Jokioisten kartano –kokoelman asiakirjat, kartat ja piirustukset

Jokioisten kunta (JoKU); asemakaavat ja valokuvakokoelma

Kansallisarkisto (KA); Maanmittaushallituksen, Maatalousministeriön, Rakennushallituksen (III), Senaatin talousosaston ja Valtioneuvoston kokoelmat

Kansalliskirjasto (KK); Doria kokoelma

Alfred Kordelinin säätiö (AKS); Iris Leistensin albumi

Koskela, Inkeri. Yksityiskokoelma

Maanmittauslaitoksen karttakokoelmat (MML).

Museovirasto (MV); kuvakokoelmat, RHO:n asiakirjat, RHO:n mittauspiirustukset

Senaatti Tampere (Senaatti TRE); piirustus- ja suunnitteluasiakirjakokoelma

Senaatti Helsinki (Senaatti HKI)

Arkistolähteet

Forssan museon valokuvakokoelma.

Jokioisten kartanot –arkistoaineistokokonaisuus, asiakirjat, piirustukset ja kartat. Hämeenlinnan maakunta-arkistossa (HMA). (kts. tarkemmin lähdeviitteet)

Jokioisten kartano: vanhat valokuvat kartanoalueen ”Työteho” rakennuksessa. Satunnainen ja puutteellinen kokoelma valokuvia.

Jokioisten kunnan arkisto: Jokioisten kotiseutuyhdistys valokuva-albumit.

Jokioisten kunta. MTT:n alueen asemakaavat 6.10.1976, 16.12.1999.

Kansalliskirjaston Doria-kokoelma.

Koskinen, Helinä, 1972. *Jokioisten kartano – Rakennushistoria arkistolähteiden perusteella*. Kansio: Fia 19. Museovirasto. RHO.

Leisten, Iris, 1986. Muistinvarainen kartta kartanoalueesta vuodelta n. 1918. Yksi versio Alfred Kordelinin säätiön arkistossa, toinen versio Inkeri Koskelan yksityiskokoelmassa.

Maanmittauslaitoksen ”Karttapaikka”: ilmakuvat, peruskartat ja digitaalinen aineisto.

MV:n kuvakokoelma.

MV:n mittauspiirustuskokoelma, 1970-l lähtien.

MV:n RHO:n lausunnot 1970-l lähtien (kts. tarkemmin lähdeviitteet).

Palovakuutukset Tukholmasta. KA, ulkomailta hankitut kokoelmat: Ruotsi. Brandförsäkringsverket.

Rakennushallituksen piirustuskokoelma III, iaa, 731, 732.

Senaatti Tampere. Piirustuksia ja suunnitteluasiakirjoja 1970-l ja sen jälkeen.

Www-lähteet

C. F. Johan Mannerheim. Ruotsin Kansallisbiografia. Www-osoite: https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=9041

Haggrèn, Georg, 2001. Willebrand, Ernst Gustaf von (1751 - 1809). Kansallisbiografia. Www-osoite: http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3955/.

Lounatvuori, Irma, 1972. *Prinkkala, kartanoinventointi, inventointikertomus*. MV/kulttuuriympäristön rekisteriportaali.

Ruotsalais-suomalainen laki- ja virkakielen sanasto. http://www.genealogia.fi/hakem/sanasto/sanastom.htm

Syrjö, Veli-Matti, 2001. Horn, Klaus Kristerinpoika (noin 1518 - 156). Kansallisbiografia. SKS. Verkkojulkaisu. Www-osoite: http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/534/.

Syrjö, Veli-Matti, 2001. Kruus, Jesper Matsinpoika (1576 - 1622). Kansallisbiografia. Www-osoite: http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/559/.

Svensk biografiskt handlexikon II:266, 1906: arkitekt Erik Palmstedt

Lehdet ja pienpainatteet

HS 13.5.1959. *Jokioisten kartanoa korjataan.*

Högforsin tehdas Oy, Vesi- ja lämpöjohtotavaroita 1932.

Jokioinen – kuvat kertovat, 1995. Jokioisten Lions Club.

Jokioinen, Jokioisten kunnan rakennusinventointi, 2009. Hämeen ympäristökeskuksen raportteja 6/2009.

Jokioisten kartanot v. 1961, 1961. Pienpainate kartanon historiasta ja toiminnasta. Forssan kirjapaino Oy. Sijainti HMA, Jokioisten kartanot, 597.

Jokioisten kartano, 2008. *Isännöitsijä Ludvig Berndes Jokioisissa 1882-1898.* Rainer Berndes.

Jokioisten kartanopuiston historiallinen inventointi, 2003. Maisema-arkkitehti Pia Kurki / Engel suunnittelupalvelut Oy.

Kivinen, Olli, 1979. *MTTK, II-rakennusvaihe, vanha päärakennus ja Murula, Rakennusselitys 20.2.1979*. Senaatti TRE.

Maatalouden työtehoseuran julkaisuja. Toimintakertomukset 1930 alkaen.

MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973. Arkkitehtitoimisto Olli Kivinen ja Museovirasto.

Väritutkimus Jokioisten kartano, 1993. Ancelo Oy

Kirjallisuus

Aaltonen, Esko, 1931a. *Jokioisten kartanon rakennukset*. Teoksessa: Jokioinen 1631–1931. Juhlajulkaisu. Forssa. Forssan kirjapaino Oy.

Aaltonen, Esko, 1931b. *Jokioisten kartanon alue- ja omistusvaiheista.* Teoksessa: Jokioinen 1631–1931. Juhlajulkaisu. Forssa. Forssan kirjapaino Oy.

Aaltonen, Esko, 1931. *Kenraali E. G. von Willebrand. Jokioisten merkittävin omistaja.* Teoksessa: Jokioinen 1631–1931. Juhlajulkaisu. Forssa. Forssan kirjapaino Oy.

Aaltonen, Esko, 1953. Lounais-Hämeen entisyyttä. Forssa. Forssan kirjapaino Oy.

Alanen, Timo, 2004. Someron ja Tammelan vanhin asutusnimistö – Nimistön vakiintumisen aika. Jyväskylä. Gummerus.

Anttila, Olavi, 1991. Kartanosta kunnaksi – Jokioisten historia. Forssa. Forssan kirjapaino Oy.

Asp, G.E., 1903. *Huonerakenteiden oppi: puurakenteita.* Tekstiosa ja kuvavihko.

Bonsdorff, M. ja Winterhalter K., 2011. *Keravan vankila, rakennushistoriaselvitys.* Senaatti-kiinteistöt.

Bonsdorff, M. ja Winterhalter K., 2014. Vantaan Jokiniemi. *Entinen Ånäs'in Suomen maanviljelys-taloudellinen koelaitos*. Senaatti-kiinteistöt.

Cygnaeus, Gustaf. *K. Finska hushållninssällskapet 1797-1897*. 1897

Cleve, Nils, 1964. *Kartanot ja virkatalot.* Julkaisussa *Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojelu.* WSOY.

Dahl, K. & Gardberg C.J., 1989 (9. painos / 2005). *Suomen kartanoita* Otava.

Donner, Harry, 1952. *Laamanni Kustaa Gottlieb Reuterholm. Jokiläänin omistaja vv. 1775-1791.* Julkaisussa *Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistyksen vuosikirja XXI,* 1952. Forssan kirjapaino.

Elomaa, Antti, 1978. Maatalouden koetoiminnan keskusvaliokunta 1923–56. Teoksessa: Maatalouden tutkimuskeskuksen kahdeksan vuosikymmentä 1898–1978. Toim. Erkki Rytsä. Helsinki. Valtion painatuskeskus.

Helle, Hemmi, 1928. *Elopäivä Jokioisten kartanossa puoli vuosisataa sitten.* Julkaisussa *Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistyksen vuosikirja IV,* 1928. Forssan kirjapaino.

Jutikkala, Eino, 2003. *Kartanot.* Kirjassa *Suomen maatalouden historia osa 1*. SKS.

Kaukovalta, E. V., 1930. *Tampereen verkatehtaan historia; Jokioisten verkatehdas 1797-1858.*

Kotimaisen teollisuuden albumi. 1913. Helsingin kustannusosakeyhtiö.

Koskimies, Y. S, 1959. *Jokioisten kartanon arkisto.* Julkaisussa *Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistyksen vuosikirja XXVIII,* 1959. Forssan kirjapaino.

Koskimies, Y. S, 1960. *Jokioisten kartanon arkisto II.* Julkaisussa *Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistyksen vuosikirja XXIX,* 1960. Forssan kirjapaino.

Koskimies, Y. S, 1961. *Jokioisten kartanon arkisto III.* Julkaisussa *Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistyksen vuosikirja XXX,* 1961. Forssan kirjapaino.

Koskimies, Y. S, 1962. *Jokioisten kartanon arkisto IV.* Julkaisussa *Lounais-Hämeen kotiseutu- ja museoyhdistyksen vuosikirja XXXI,* 1962. Forssan kirjapaino.

Koskinen, Riitta, 2013. *Suomalainen kartano. Kustavilaisen ajan säätyläiselämää.* SKS.

Lindberg, Carolus, 1926. *Byggnadskonsten.* Julkaisussa *Finlands konst från historisk tid till våra dagar,* I. Wennervirta. Söderström & Co.

Lounatvuori, Irma, 1996. *Mallin mukaan maan tavalla: mallipiirustukset ja sotilasvirkatalojen rakentaminen 1687-1810*. Museovirasto.

Nilsson, Staffan, 2000. *Svenska residens*. Svensk byggtjänst.

Nikander, Gabriel, 1917, *Finländska herrgårdar under den gustavianska tiden.* Julkaisussa *Historisk tidskrift för Finland 1917*. Mercantors tryckeri A. B.

Nikula, Oscar, 1971. *Turun kaupungin historia 1721–1809*. Toinen nide. Turku.

Olausson, Magnus, 2001. *Den Engelska parken i Sverge*. Byggförlaget.

Henrik Gabriel Porthans bref till Mathias Calonius, 1886. Osat 1 ja 2. Helsingfors. Tidninga- & Tryckeri-aktiebolagets tryckeri.

Putkonen, Lauri, 1983. *Kanta-Hämeen kulttuurihistorialliset kohteet. Täydennysselvitys 1983*. Kanta-Hämeen seutukaavaliitto.

Putkonen, Lauri, 2003. *Maakunnallisesti arvokkaat rakennusperintökohteet; Jokioinen.* Julkaisussa *Rakennettu Häme, maakunnallisesti arvokas rakennusperintö.* Rakennustieto.

Ramsay, Carl Gustaf, 1999 [1807]. Matkapäiväkirja 1807. Toimittanut ja suomentanut Sampo Honkala. Helsinki. SKS.

Rinta-Panttila, Kalevi, 1978. Jokioisten kartanot. Teoksessa: Maatalouden tutkimuskeskuksen kahdeksan vuosikymmentä 1898–1978. Toim. Erkki Rytsä. Helsinki. Valtion painatuskeskus.

Ruoff, Eeva, 2001. Vanhoja suomalaisia puutarhoja. Helsinki. Otava.

Siistonen, Pasi, 1997. *Jokioisten kulttuuriympäristöohjelma*. Ympäristöministeriön julkaisuja nro 90.

Saaren kartano Mynämäellä, 2008. Toimittanut Hanna Nurminen. Kirjoittajia mm. Georg Haggrén ja Irma Lounatvuori. SKS.

Suomen metalliteollisuusyhdistys, 1955. Jäsenyritysten valmisteitten kuvitettu luettelo. Mercatorin kirjapaino.

Sjöberg, Ursula, 1998. *Carl Christoffer Gjörwell 1766- 1837*. Monografier utgivna av Stockhom stad, 1998.

Talo kautta aikojen, kiinteän sisustuksen historia. 1989. Heikkinen-Heinämies-Jaatinen-Kaila-Pietarila.

Teerijoki, Ilkka, 2003. *Pitäjämakasiinit maalaisyhteiskunnan turvana*. Kirjassa *Suomen maatalouden historia osa 1*. SKS.

Tengström, Jacob. *Opetuskirja maanviljelemisestä Suomen yhteiselle kansalle*. 1844.

Topelius, Zacharias, 1998 [1845-52]. Maakuntien Suomi II [Finland framstäldt i teckningar]. Toimittanut Kai Linnilä. Tammi ja Oy Amanita ltd.

Vilkuna, Asko. *Suomalaisen karjasuojan vaiheita,* Kansantieteellinen arkisto 14:1, Suomen muinaismuistoyhditys. 1960

Yliaho, Timo, 1984. *Tehtaalainen lounaisessa Hämeessä. Jokioisten naulatehtaan työntekijän muotokuva n. 1900-1940*. Valtion painatuskeskus.

Östman, Ann-Catrin. 2003. *Navetta uudistuu*. Kirjassa *Suomen maatalouden historia II*. SKS.

11 Viitteet

1 . . . . . Nils Cleve, *Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojelu* 1964, s. 132.

2 . . . . . Jutikkala, Eino. 2003. s. 389.

3 . . . . . Anttila, Olavi, 1991. s. 293.

4 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

5 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

6 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

7 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

8 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

9 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

10 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

11 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

12 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

13 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

14 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

15 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

16 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

17 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

18 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

19 . . . . . Koskinen, Helinä, 1972, s. 8.

20 . . . . . Koskinen, Helinä, 1972, s. 11.

21 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

22 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

23 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 94.

24 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 95.

25 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 95.

26 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 95.

27 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 95.

28 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 98.

29 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

30 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

31 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 100.

32 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 341.

33 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

34 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 340.

35 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 298.

36 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

37 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 301.

38 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

39 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

40 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 501.

41 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 378.

42 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 346.

43 . . . . . Jokioisten kartanot v. 1961

44 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 491.

45 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 491.

46 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 494.

47 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 494.

48 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 494.

49 . . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 503.

50 . . . . . Alanen 2004, 11–15.

51 . . . . . ”Klaus Kristerinpoika Horn vsta 1560 Horn af Åminne S noin 1518 Turku, K 9.9.1566 Åby, Ruotsi. V Turun linnanvouti Krister Klaunpoika Horn ja Ingeborg Siggentytär Sparre. P 1551 - Kristina Krumme K 1611, PV Jacob Krumme ja Anna Hogenskild. Lapset: Anna K 1617, P valtaneuvos, kreivi Mauritz Sture; Krister S 1554, K 1612, hovijunkkari, Etelä-Suomen laamanni; Jakob S 1556, K 1612 jälkeen, kamariherra; Nils K nuorena. URA. Paashi Pommerin herttuan hovissa; Kustaa Vaasan hovissa, hovin keittiömestari, hovimarsalkka 1544 - 1553; jalkaväen päällikkö Suomessa 1553; Suomen sotaväen päällikkö 1554; Viipurin käskynhaltija 1556 - 1560; Tallinnan käskynhaltija 1561; Liivinmaan käskynhaltija 1561; valtaneuvos, salaneuvos 1563; Smålandissa olevien joukkojen sotaeversti 1563 - 1564; yliamiraali 1564 - 1566; maajoukkojen ylipäällikkö 1566. Kunnianosoitukset: Vapaaherra 1561; ritari 1562.” http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/534/ (Haettu 21.4.2016.)

52 . . . . . Anttila 1991, 20.

53 . . . . . Jesper Matinpoika Kruus. ”V valtaneuvos Mats Larsinpoika Kruus ja Anna Björnintytär Lejon. P 1614 - Brita De la Gardie S 1581, K 1645, PV sotapäällikkö, valtaneuvos, vapaaherra Pontus De la Gardie ja Sofia Gyllenhielm. Lapset: Carl Pontus S 1615; Johan S 1616, K 1644, kamarineuvos, sotakomissaari; Lars S 1621, K 1656, eversti, vapaaherra.” http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/559/. (Haettu 21.4.2016.)

54 . . . . . Aaltonen 1931, 136–140 & Anttila 1991, 22, 25.

55 . . . . . Aaltonen 1931, 142.

56 . . . . . Aaltonen 1931, 144–147.

57 . . . . . Donner 1952, 36–37.

58 . . . . . Aaltonen 1931, 150 & Anttila 1991 46–49.

59 . . . . . Ernst Gustaf von Willebrand S 19.8.1751 Karuna, K 25.6.1809 Turku. V alikapteeni Ernst Gustaf von Willebrand ja Sofia Catharina Jägerhorn af Spurila. P 1778 - Vendla Gustava von Wright S 1755, K 1820, PV maaherra Georg Henrik von Wright ja Vendla Regina Borgström. Lapset: Vendla Sofia S 1779, K 1863, P salaneuvos, kreivi Carl Erik Mannerheim; Eva Gustafva S 1781, K 1844, P1 maaherra Carl Johan Stjernvall, P2 salaneuvos, maaherra, vapaaherra Carl Johan Walleen; Wilhelmina Albertina S 1782, K 1824, P1 kenraalimajuri August Fredrik Palmfelt, P2 presidentti, vapaaherra Adolf Fredrik von Willebrand; Christina Charlotta S 1784, K 1786; Gustaf Henrik S 1786, K 1819, vapaaherra, majuri, P Lovisa Margareta von Platen; Ernst Fredrik S 1787, K 1837, vapaaherra, eversti, P Ulrika Maria Björkman; Johan Reinhold S 1789, K 1852, eversti, P Catharina Widerqvist; Göran Wilhelm S 1791, K 1792. URA. Volontääri Turun läänin jalkaväkirykmentissä 15.2.1764; varusmestari 12.9.1767; kersantti 1767; siirretty Uudenmaan läänin jalkaväkirykmenttiin 1771; toinen adjutantti 11.3.1772; luutnantti 6.5.1778; kapteeni 4.4.1781; majuri 30.4.1783; ero 22.6.1785; everstiluutnantti 30.7.1787; Uudenmaan läänin vt. maaherra 1787; sotakomissariaatin palveluksessa 1788 - 1790; Turun ja Porin läänin maaherra 11.10.1790 - 8.8.1806; armeijan asioiden valtiosihteeri 24.10.1790 - 20.5.1792; kenraalimajuri 20.5.1792; sotakomissaari 1808 - 1809; Suomen deputaation jäsen Pietarissa 1808.Viksbergin kartanon omistaja 1780 - 1790, Jokioisten kartanon omistaja 1791 - Tammelassa.Edustaja Porvoon valtiopäivillä 1809. Koskenperkauskomission puheenjohtaja. Suomen Talousseuran puheenjohtaja 1797 - . Kunnianosoitukset: Vapaaherra 1806. Ruotsin Miekka-r. R 24.11.1794; Ruotsin Vaasa-r. K 28.5.1801; P. Annan R 1

23.2.1808. Haggrèn 2001. Www-lähde: http://www.kansallisbiografia.fi/kb/artikkeli/3955/. (Haettu 21.4.2016.)

60 . . . . . Anttila 1991, 65.

61 . . . . . Aaltonen 1931, 152–153 & Anttila 1991, 97–98.

62 . . . . . ”Under den bobrikovska regimen engagerade sig M liksom brodern Carl i motståndet mot denna. Sedan Carl 1903 tillsammans med andra ledande motståndsmän landsförvisats och bosatt sig i Sthlm, lämnade även M året därpå hemlandet.” C F Johan Mannerheim. Ruotsin kansallisbiografia. https://sok.riksarkivet.se/sbl/Presentation.aspx?id=9041

63 . . . . . Anttila 1991, 100.

64 . . . . . Anttila 1991, 284.

65 . . . . . Anttila 1991, 285–294.

66 . . . . . HMA, Jokioisten kartano. 597. Historiikki 1921.

67 . . . . . Rinta-Panttila 1978, 84.

68 . . . . . Anttila 1991, 340–341.

69 . . . . . Anttila 1991 413–414 & Elomaa 1978, 62.

70 . . . . . KA, Maat.min. kd 229/171 1926

71 . . . . . Aaltonen 1931, s. 156.

72 . . . . . Rinta-Panttila 1978, 84 & Aaltonen 1931, 155–156.

73 . . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 24.

74 . . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 2.

75 . . . . . MV, RHO, lausunto 12.3.1973.

76 . . . . . Aaltonen 1931, 140.

77 . . . . . Aaltonen 1931, 282–283 & Koskinen 1972.

78 . . . . . Aaltonen 1931, 283 & Koskinen 1972.

79 . . . . . Donner 1952, 51–52.

80 . . . . . Turun Lehti 14.2.1903. Jokioisten ja Forssan tehdasseutu.

81 . . . . . Palovakuutukset Tukholmasta. KA. 01648/1793.

82 . . . . . Aaltonen 1931, 288.

83 . . . . . Kaukovalta 1930, s. 22.

84 . . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 8. Lauseen muotoilu oletettavasti Elias Härön.

85 . . . . . MV RHO muistio 19.1.1976, Jokioisten kartanon päärakennuksen korjaus- ja muutostöissä huomioon otettavat antikvaarisen näkökohdat, Elias Härö

86 . . . . . Aaltonen 1953, 82.

87 . . . . . Ramsay 1999 [1807], 28–29.

88 . . . . . ***Corps de logis*** is an architectural term referring to the principal block of a large, usually classical, mansion or palace. It contains the principal rooms, state apartments and an entry. The grandest and finest rooms are often on the first floor above the ground level: this floor is the *piano nobile*. The *corps de logis* is usually flanked by lower secondary wings. When the secondary wings form a three sided courtyard, the courtyard is known as the *Cour d'Honneur*. Examples of a *corps de logis* can be found in many of the most notable Classical Era buildings of Europe including the Palace of Versailles, Blenheim Palace and the Palazzo Pitti. In France, the principal block of medieval castles and manor houses is often referred to as the *corps de logis*. https://en.wikipedia.org/wiki/Corps_de_logis

89 . . . . . Palovakuutukset Tukholmasta. KA. 01648/1793.

90 . . . . . Sjöberg, Ursula, 1996, s. 43, 46.

91 . . . . . Sjöberg, Ursula, 1996, s. 46.

92 . . . . . Koskinen, Helinä, 1972, viitetieto s. 3.

93 . . . . . Lounatvuori, Irma, 1972, s. 3.

94 . . . . . Koskinen, Helinä, 1972, s. 3.

95 . . . . . Svensk biografiskt handlexikon II:266, 1906.

96 . . . . . https://sv.wikipedia.org/wiki/Stockholms_panteon

97 . . . . . Lounatvuori, Irma, 1996, s. 38.

98 . . . . . https://en.wikipedia.org/wiki/Toilet

99 . . . . . Koskinen, Riitta, 2013, s. 22.

100 . . . . Koskinen, Riitta, 2013, s. 21.

101 . . . . Aaltonen 1953, 61–62.

102 . . . . Anttila 1991, 51.

103 . . . . Sjöberg, Ursula, 1996, s. 46.

104 . . . . Sjöberg, Ursula, 1996, s. 46.

105 . . . . https://sv.wikipedia.org/wiki/Ljungs_slott

106 . . . . Lindberg, Carolus, 1926, s. 193.

107 . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 9.

108 . . . . Palovakuutukset Tukholmasta. KA. 0335-57/1799.

109 . . . . En skänk är en typ av förvaringsmöbel för porslin och andra köksutensiler med en avställningsyta på ovansidan, ursprungligen avsedd att servera ifrån, ibland försedd med en kant. Skänkar från 1800-talet har ofta även en spegel monterad bakom avställningsytan. Namnet kommer av möbelns syfte att skänka (servera) ifrån. https://sv.wikipedia.org/wiki/Sk%C3%A4nk_(m%C3%B6bel)

110 . . . . I svenskan har ordet haft många olika stavningar sedan det på 1500-talet togs i bruk; konthoor, contor, kantor, cuntor, conthoire, comptour och contoir. Under äldre tider har ordet även haft betydelsen av skrin, schatull, kista och kabinettskåp. https://sv.wikipedia.org/wiki/Kontor

111 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 24. Vuokrakirja ja inventaario 23.3.1822.

112 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 46. Pankin arviokirja 22., 23. ja 24.9.1813.

113 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 597. Historiikki 1921.

114 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 24. Kauppakirja 7.12.1826; Jokioisten kartanot v. 1961

115 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 24. Vuokrakirja ja inventaario, 23.3.1822.

116 . . . . Koskinen, Helinä, 1972, s. 5.

117 . . . . KA, Maat.min. kd 229/171 1926

118 . . . . KA, Maat.min. kd 229/171 1926

119 . . . . HMA, Jokioisten kartanot. 509. Kalustoluettelo, talous- ja huonekalusto päärakennuksessa 1927-1938.

120 . . . . KA, Maat.min. kd 229/171 1926

121 . . . . Uusi Aura, nro 203, 2.8.1931.

122 . . . . Aaltonen, Esko, 1931a, s. 286.

123 . . . . HS, 13.5.1959, *Jokioisten kartanoa korjataan.*

124 . . . . MV RHO muistio 19.1.1976, *Jokioisten kartanon päärakennuksen korjaus- ja muutostöissä huomioon otettavat antikvaarisen näkökohdat*, Elias Härö.

125 . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 9.

126 . . . . MV RHO muistio 19.1.1976, *Jokioisten kartanon päärakennuksen korjaus- ja muutostöissä huomioon otettavat antikvaarisen näkökohdat*, Elias Härö.

127 . . . . Museovirasto Hämeen piirirakennustoimistolle 25.2.1983. MV RHO:n arkisto.

128 . . . . Senaati TRE, MTTK, Jokioinen, II-rakennusvaihe / vanha päärakennus ja Murula, rakennusselitys 1979.

129 . . . . Senaati TRE, MTTK, Jokioinen, II-rakennusvaihe / vanha päärakennus ja Murula, rakennusselitys 1979. s. 41.

130 . . . . Ancelo Oy, Väritutkimus Jokioisten kartano, 7.6.1993. MV.

131 . . . . Senaatti TRE: ”MTTK II, Jokioinen, Päärakennus ja Murula, Rakenneleikkauksia 1979. Insinööritoimisto Magnus Malmberg Ky.

132 . . . . Asp, G.E. 1903.

133 . . . . http://www.stockholmslansmuseum.se/faktabanken/kakelugnar-sent-1700-tal/

134 . . . . http://www.stockholmslansmuseum.se/faktabanken/kakelugnar-sent-1700-tal/

135 . . . . http://www.stockholmslansmuseum.se/faktabanken/kakelugnes-konstruktion/

136 . . . . Nilsson, Staffan, 2000. s. 102. Uuni on kuvatekstissä virheellisesti ajoitettu vuodelle n. 1900. Oikeampi tulkinta on n. 1800.

137 . . . . Högfors, tuoteluettelo 1932.

138 . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 140.

139 . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 501; HMA, Jokioisten kartano, 321. Kustannusarvio sähköverkon rakentamisesta 1921(X).

140 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 321. Sähkölaitosten tarkastus pk. 30.12.1920.

141 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 566. Sopimus puhelinkeskuksesta 15.8.1930; Jokioinen – kuvat kertovat, 1995. Jokioisten Lions Club.

142 . . . . vrt. esim. Vantaan Jokiniemen laboratoriorakennus 1938, jossa edelleen reliikkinä marmoritaulu.

143 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 46. Pankin arviokirja 22., 23. ja 24.9.1813.

144 . . . . Ramsay 1999 [1807], 28–29.

145 . . . . KA Maanmittaushallituksen uudistusarkiston kartta H76:9/5-6, Jokioinen; Tiluskartta 1795.

146 . . . . Ruoff 2001, 112–116.

147 . . . . Kurki, Pia, 2003, s. 19.

148 . . . . Valokuva MV Kaj Dahl 1980-l, HK6439-29-1

149 . . . . Kurki, Pia, 2003, s. 34.

150 . . . . Kurki, Pia, 2003, s. 19.

151 . . . . Ruoff 2001, 116.

152 . . . . Olausson, Magnus, 2001.

153 . . . . Olausson, Magnus, 2001. s. 155.

154 . . . . Olausson, Magnus, 2001. s. 155.

155 . . . . Olausson, Magnus, 2001. s. 475.

156 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 46. Pankin arviokirja 22., 23. ja 24.9.1813.

157 . . . . Ramsay 1999 [1807], 28–29.

158 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 46. Pankin arviokirja 22., 23. ja 24.9.1813; Koskinen, Helinä, 1972, s. 4.

159 . . . . Senaatti TRE: Museonavettaa koskevia rakennuspiirustuksia: millimetripaperille tehty mittauspiirustus vailla päiväystä.

160 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 24. Vuokrakirja ja inventaario, 23.3.1822.

161 . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 11.

162 . . . . Östman, Ann-Catrin, 2003, s. 161.

163 . . . . Aaltonen, Esko, 1931a, s. 288; MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 11.

164 . . . . Senaatti TRE: Museonavetan perustusleikkaukset. Insinööritoimisto Kasurinen&Helminen Ky, 1992.

165 . . . . Senaatti TRE: Museonavetan konservointi, työselitys. Arkktitehtitoimisto Matti Huussari Ky, 24.8.1992.

166 . . . . Senaatti TRE: Museonavetan konservointi, työselitys. Arkktitehtitoimisto Matti Huussari Ky, 24.8.1992.

167 . . . . Senaatti TRE: Museonavetan konservointi, työselitys. Arkktitehtitoimisto Matti Huussari Ky, 24.8.1992.

168 . . . . Asp, G.E. 1903.

169 . . . . Senaatti TRE: Museonavetan konservointi, työselitys. Arkktitehtitoimisto Matti Huussari Ky, 24.8.1992.

170 . . . . Senaatti TRE: Museonavetan konservointi, työselitys. Arkktitehtitoimisto Matti Huussari Ky, 24.8.1992.

171 . . . . Käännös: Ruotsalais-suomalainen laki- ja virkakielen sanasto.

172 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 46. Pankin arviokirja 22., 23. ja 24.9.1813; Koskinen, Helinä, 1972, s. 4.

173 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, kartat ja piirustukset G/III 8

174 . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 10.

175 . . . . Hämeen piirirakennustoimisto Museovirastolle 24.3.1980. MV, RHO arkisto.

176 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 46. Pankin arviokirja 22., 23. ja 24.9.1813; Koskinen, Helinä, 1972, s. 4.

177 . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 11.

178 . . . . http://www.miljolare.no/tema/kulturminner/artikler/stilhistorie.php

179 . . . . Saaren kartano Mynämäellä, 2008. s. 95.

180 . . . . Dahl, K. & Gardberg C.J., 1989, s. 71.

181 . . . . Koskinen, Riitta, 2013, s. 29.

182 . . . . Saaren kartano Mynämäellä, 2008. s. 143.

183 . . . . Dahl, K. & Gardberg C.J., 1989, s. 121.

184 . . . . Keravan vankila, RHS 2011; Vantaan Jokiniemi, RHS2014.

185 . . . . Yliaho, 1984, s. 102.

186 . . . . Ajatus lainattu Nils Cleve'lta, Rakennusmuistomerkkimme ja niiden suojelu 1964, s. 131.

187 . . . . https://dittdistrikt.no/aktiviteter/5455/colin-archers-hus-p%C3%A5-tollerodden

188 . . . . On myös mahdollista, että eteläisen julkisivun aukotus on ollut alun perin 3+3 kappaletta ja aukkoa on lisätty 1880-l…1926 välisellä jaksolla. Aiheen selvittäminen edellyttää paikalla tehtävää rakennusaineeseen kajoavaa tutkimusta, asiakirjatietojen puuttuessa.

189 . . . . KA, Maat.min. kd 229/171 1926

190 . . . . KA, Maat.min. kd 229/171 1926

191 . . . . KA, Maat.min. kd 229/171 1926

192 . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 10.

193 . . . . Vantaan Jokiniemi, RHS2014, s. 114.

194 . . . . Hämeen piirirakennustoimisto Museovirastolle 24.3.1980. MV, RHO arkisto.

195 . . . . MV:n kirje Hämeen piirirakennuskonttorille 2.6.1980. MV, RHO:n arkisto.

196 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 46. Pankin arviokirja 22., 23. ja 24.9.1813; Koskinen, Helinä, 1972, s. 4.

197 . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 10.

198 . . . . Suomen maatalouden historia 2, 2003, s. 99

199 . . . . HMA, Jokioisten kartanot G III5.

200 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, G III8, kirje.

201 . . . . KA, Rakh III, iaa 732.

202 . . . . MTTK, II-rakennusvaihe, vanha päärakennus ja Murula, Rakennusselitys 20.2.1979. s. 18-19.

203 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 46. Pankin arviokirja 22., 23. ja 24.9.1813; Koskinen, Helinä, 1972, s. 4.

204 . . . . Aaltonen, Esko, 1931a, s. 287.

205 . . . . Teerijoki, Ilkka, 2003, s. 396-399.

206 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 46. Pankin arviokirja 22., 23. ja 24.9.1813.

207 . . . . Hämeen piirirakennustoimisto Museovirastolle 24.3.1980. MV, RHO arkisto.

208 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 46. Pankin arviokirja 22., 23. ja 24.9.1813. Rakennus nro 10.

209 . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 11.

210 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 46. Pankin arviokirja 22., 23. ja 24.9.1813.

211 . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 12.

212 . . . . Pääväämätön kartta "Työteho" rakennuksen seinällä, koskien kartanoalueen sähköverkkoa n. 1920.

213 . . . . HMA, Jokioisten kartanot, 46. Pankin arviokirja 22., 23. ja 24.9.1813; Koskinen, Helinä, 1972, s. 4.

214 . . . . Anttila, Olavi, 1991, s. 157.

215 . . . . Leiste, Iiris, 1986.

216 . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 14.

217 . . . . Hämeen piirirakennustoimisto Museovirastolle 24.3.1980. MV, RHO arkisto.

218 . . . . Talousrakennuksen muutos- ja korjaustyöselitys, Matti Huussari. 1995. Senaatti TRE.

219 . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 14.

220 . . . . Senaatti TRE: "Työteho-rakennuksen vaiheet, MTTK, Jokioisten kartano. 5.9.1989."-pdf asiakirja

221 . . . . Maatalouden työtehoseuran julkaisuja. Toimintakertomus vuodelta 1931.

222 . . . . Maatalouden työtehoseuran julkaisuja. Toimintakertomus vuodelta 1931; http://www.tts.fi/index.php/etusivu/70-uncategorised/804-historia140

223 . . . . Senaatti TRE: MTTK:n työteho, rakennusselitys, Hämeen piirirakennustoimisto, 1990.

224 . . . . Senaatti TRE: LVI-työiden työselitys, MTTK Jokioisten kartanot työteho. 25.4.1990. Senewa Oy.

225 . . . . Senaatti TRE: MTT Työteho, rakennustapaselostus, rakennuksen ilmanvaihdon kunnostustyöt. Arkkitehtitoimisto Lasse Kosunen Oy, 5.3.2005.

226 . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 16.

227 . . . . Suunnitelma rakennuksesta lyhyessä nykymuodossaan on vuodelta 1981. Senaatti TRE.

228 . . . . Pääväämätön kartta "Työteho" rakennuksen seinällä, koskien kartanoalueen sähköverkkoa n. 1920.

229 . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 16.

230 . . . . MTTK Jokioinen. Maankäyttösuunnitelma 1973, s. 16.

231 . . . . Jokioisten kunta. Asemakaava 6.1.1976.

232 . . . . Jokioisten kunta. Asemakaavan muutos 16.12.1999.

ARKKITEHTITOIMISTO OKULUKSEN RAKENNUSTUTKIMUKSIA

Helsingin Tuomiokirkko.
Kipsikoristeiden restauroinnin työmaadokumentointi 1996-97.
Tilaaja: Helsingin seurakuntayhtymä.

Grönqvistin talo, Helsinki.
Julkisivujen restauroinnin työmaadokumentointi Theodor Höijerin 1883 valmistuneesta kaupunkipalatsista, 1998.
Tilaaja: Oy Grönqvistin talo Ab.

Suomen Kansallisteatterin, Helsinki.
Vuonna 1902 valmistuneen Onni Törnqvistin suunnitteleman teatterin julkisivujen restauroinnin työmaadokumentointi 1999.
Tilaaja: Suomen Kansallisteatteri.

Suomen Kansallisteatterin, Helsinki.
Kansallisteatterin sisätilojen restaurointiin liittyvän suihkupaalutukseen halkeamakartoitus 2001-2002 (/ 2003).
Tilaaja: Suomen Kansallisteatteri.

Arppeanum, ent. Helsingin yliopiston Geologian laitos.
Vuonna 1869 valmistunnut Albert Edelfelt vanh. suunnitteleman yliopistorakennuksen sisätilojen restaurointiin liittyvä historiallinen väritutkimus 2001.
Tilaaja: Senaatti-kiinteistöt Oy.

Lapinjärven iso kirkko, Lapinjärvi. Vuonna 1746 rakennetun rapatun hirsirakenteisen ristikirkon julkisivujen rakennushistorian tutkimus ja kuntokartoitus, 2000.
Tilaaja: Lapinjärven Srk.

Vuorikatu 8:n piharakennus, Helsinki.
Rakennushistoriallinen selvitys ja inventointi Waldemar Aspelinin 1897 suunnittelemasta piharakennuksesta, 2001.
Tilaaja: Eläke-Tapio Oy.

Tapiolan Terveystalo ja Urheilutalo, Tapiola.
Rakennushistoriaselvitys Aarne Ervin 1960-luvun puolivälissä toteutuneista kahdesta julkisesta rakennuksesta 2002.
Tilaaja: Espoon Tekninen keskus.

Fabianinkatu 26, Helsinki.
Rakennushistoriaselvitys Kauno S. Kallion vuonna 1906 suunnittelemasta Suomen Liikemiesten Kauppaopisto Oy:n koulurakennuksesta 2003.
Tilaaja: Helsingin yliopisto / Tekninen osasto.

Vuorikatu 5, Helsinki.
Rakennushistoriaselvitys Väinö Vähäkallion vuonna 1925-26 suunnittelemasta Suomen Liikemiesten Kauppaopisto Oy:n uudesta koulu- ja asuinrakennuksesta 2003.
Tilaaja: Helsingin yliopisto / Tekninen osasto.

Vuorikatu 3, Helsinki.
Rakennushistoriaselvitys Aarre Ekmanin vuonna 1919 suunnittelemasta A. B. Vuorikatu 3 O. Y. -asuinrakennuksesta 2003.
Tilaaja: Helsingin yliopisto / Tekninen osasto.

Suomen Kansallisteatterin, Helsinki.
Vuonna 1902 valmistuneen Onni Törnqvistin suunnitteleman teatterin sisätilojen restauroinnin työmaadokumentointi 2002-2003.
Tilaaja: Suomen Kansallisteatteri.

Arppeanum, ent. Helsingin yliopiston Geologian laitos.
Vuonna 1869 valmistunnut Albert Edelfelt vanh. suunnitteleman yliopistorakennuksen peruskorjaus ja restaurointityömaan työmaadokumentointi 1999-2004.
Tilaaja: Helsingin yliopiston tekninen osasto (1999) ja Senaatti-kiinteistöt.

Yrjönkatu 18, Helsinki.
Vuonna 1883 valmistunut Sebastian Gripenbergin suunnittelema entinen Suomalainen tyttökoulu ja sittemmin Suomen Taideakatemian rakennus. Rakennushistoriaselvitys 2004.
Tilaaja: Svenska folkskolans vänner r.f.

WeeGee-talo, Tapiola.
Vuosina 1964 ja 1967 valmistunut arkkitehti Aarno Ruusuvuoren suunnittelema entinen Weilin+Göösin painotalo. Rakennushistoriaselvitys ja väritutkimus 2004.
Tilaaja: Espoon tekninen keskus / KOY WeeGee

Kyminlinna, Kotka.
1800-luvun venäläisen kasarmialueen rakennushistoria- ja asemakaavahistoriaselvitys 2004.
Tilaaja: Senaatti-kiinteistöt.

Kaupinkallio, Tapiola.
Tapiolan Kaupinkallion rakennushistoriaselvitys, alueinventointi ja arvotus 2004.
Tilaaja: Espoon kaupunkisuunnittelukeskus.

Kelloseppäkoulu, Tapiola
Vuonna 1958 valmistuneen Tapiolan Kelloseppäkoulun ja asuntolan rakennushistoriaselvitys 2005.
Tilaaja: Asuntosäätiön rakennuttaja Oy.

Villa Cooper, Järvenpää.
Vuonna 1904 valmistuneen arkkitehti Lars Sonckin suunnitteleman Villa Enckellin (aiempi nimi) rakennushistoriaselvitys ja kuntoarvio 2006.
Tilaaja: Järvenpään kaupunki.

Taidehalli, Helsinki
Vuonna 1928 valmistuneen arkkitehtien Hilding Ekelund ja Jarl Eklund suunnitteleman taidehallin väritutkimus 2006.
Tilaaja: Taidehalli.

Kaartin kasarmi, Helsinki
Vuonna 1819 valmistuneen arkkitehti Carl Ludvig Engelin suunnittelema Suomalaisen pataljoonan upseerirakennus ja Aulis Blomstedtin suunnittelema uudelleenrakennus Puolustusministeriön virastotaloksi 1957. Rakennushistoriaselvitys 2007.
Tilaaja: Puolustushallinnon rakennuslaitos.

Svenska Teatern, Helsinki
1860 valmistunut Theodor Chiewitzin suunnittelma "Nya Teatern". 1863 palanut ja Nikolai Benois'n suunnitelmien mukaan 1866 uudelleenrakennettu. Muutettu Jarl Eklundin, Eero ja Eliel Saarisen suunnitelmien mukaan1936. Rakennushistoriaselvitys ja väritutkimus 2008.
Tilaaja: Nya Teaterhus Ab.

Eduskuntakiinteistöt, Helsinki
Rakennushistoriaselvitys ja tietokantainventointi Eduskuntakiinteistöistä 2008-2009 sisältäen J. S. Sirénin Eduskuntatalon 1930, Hilding Ekelundin suunnitteleman entisen Kaupunkiliiton talon 1954 ja Arkkitehtitoimisto PLR:n laajennusosat A, B, ja C 1970-luvulta.
Tilaaja: Eduskunnan kiinteistötoimi.

Turun Akatemiatalo, Turku
Vuonna 1816 valmistunut arkkitehti C. C. Görwellin suunnittelema Turun Akatemian uudisrakennus ja sittemmin Turun hovioikeuden talo. Rakennushistoriaselvitys 2009.
Tilaaja: Senaatti-kiinteistöt Oy.

Fastighets Ab Norra Kajen 4 - Pohjoisranta 4, Helsinki
Vuonna 1883 valmistunut arkkitehti Theodor Höijerin suunnittelema asuinkiinteistö, nk. Standertskjöldin talo.
Rakennushistoriaselvitys 2009
Tilaaja: Fastighetsbolag Norra Kajen 4

Kansalliskirjasto, Helsinki
1840-luvulla rakennettu Helsingin yliopiston pääkirjasto, suunnitellut Carl Ludvig Engel.
Julkisivujen rakennushistoriaselvitys 2010
TIlaaja: Helsingin yliopiston Tekninen osasto

Työ- ja elinkeinoministeriö, Aleksanterinkatu 4-10, Helsinki
1800-luvun alun vuosikymmeninä rakennetut neljä kaupunkikorttelitaloa, jotka yhdistettiin toiminnallisesti ja muutettiin useaan otteeseen kunnes 1990-luvulla muodostettiin puolikkaan korttelin kokoinen Kauppa- ja teollisuusministeriön rakennus.
Rakennushistoriaselvitys ja inventointi 2010
Tilaaja: Senaatii-kiinteistöt

Valtioneuvoston kello, Helsinki
C. L. Engelin suunnitteleman senaatintalon kellotaulun historiallisten vaiheiden selvitys ja väritutkimus 2010
Tilaaja: Senaatii-kiinteistöt

Helsingin Yliopiston pääkirjasto, kansalliskirjasto, Helsinki
Rakennushistoriaselvitys 2011
Tilaaja: Helsingin yliopiston tekninen toimi

Keravan vankila, Kerava
Fl. Granholm, Hugo Lindberg, Vankeinhoitoasiainlaitos... mm. suunnitelmien mukaan eri vaiheissa (1891...) rakennettu kasvatuslaitos ja vankeinhoidon rakennusaluekokonaisuus. Rakennushistoriaselvitys 2011
Tilaaja: Senaatti-kiinteistöt

Aleksanterinkatu 15, Atlas-talo, Helsinki
Gustaf Nyströmin vuonna 1888 suunnittelema liike- ja asuinrakennus.
Rakennushistoriaselvitys 2011
Tilaaja: OP-Pohjola

Kaartin kasarmi, F-rakennus, Helsinki
C. L. Engel / E. B. Lohrmannin suunnittelema 1840-luvulla valmistunut kasarmirakennus. Rakennushistoriaselvitys 2012
Tilaaja: Puolustushallinnon rakennuslaitos / Senaatti-kiinteistöt

Pelastusarmeijan Temppeli, Helsinki
Oskar Finkenbergin suunnittelema vuonna 1895 valmistunut kokoontumistila.
Rakennushistoriaselvitys 2012
Tilaaja: Suomen Pelastusarmeijan säätiö

VR Helsingin aseman Hallintorakennus
Arkkitehtien Herman Gesellius ja Eliel Saarinen suunnittelema vuonna 1909 valmistunut keskushallintorakennus.
Rakennushistoriaselvitys 2012
Tilaaja: VR-yhtymä

Svenska Teatern, Helsinki
Työmaadokumentointi 2012
Tilaaja: Nya Teaterhus Ab.

Kiinteistö Oy Eteläesplanadi 12 eli entinen Wasa Bankin talo, Helsinki
Arkkitehtitoimisto Grahn, Hedman & Wasastjernan ja julkisivujen osalta John Settergrenin suunnittelma ja vuonna 1899 valmistunut pankki- ja asuinrakennus.
Rakennushistoriaselvitys 2013
Tilaaja: OP-Pohjola

Kaartin maneesi, Helsinki
Axel Hampus Dalströmin suunnittelema vuonna 1877 valmistunut Suomen sotaväen harjoitusrakennus. Rakennushistoriaselvitys 2013
Tilaaja: Senaatti-kiinteistöt

Vantaan Pyhä Lauri, Vantaa
Keskiaikaisen kirkon ja kellotapulin jotka tuhoutivat palossa 1893 ja jälleenrakennettiin Th. Höijerin suunnitelmien mukaan, rakennushistoriaselvitys ja suppea väritutkimus 2012-2014
Tilaaja: Vantaan Seurakuntayhtymä

Vantaan Jokiniemen koelaitos
Entinen Ånäsin Suomen maanviljelys-taloudellinen koelaitos.
Rakennushistoriaselvitys 2014
Tilaaja: Senaatti-kiinteistöt

ARKKITEHTITOIMISTO OKULUKSEN RAKENNUSTUTKIMUKSIA

Arppeanum, Helsinki
Entinen Keisarillisen Aleksanterin yliopiston laboratorio- ja museorakennus.
Suppea rakennushistoriaselvitys 2014
Tilaaja: Senaatti-kiinteistöt

Antinkatu 1, Helsinki
Entinen Valtioneuvoston kirjapainorakennus
Suppea rakennushistoriaselvitys 2014
Tilaaja: Senaatti-kiinteistöt

Antinkatu 6, Pori
Entinen Lipsasen kiinteistö
Rakennushistoriaselvitys sekä kehitys- ja rakennussuojelutavoitteet 2014
Tilaaja: Porin kaupunki

Tossu, Helsingin kuvataidelukio
Suppea rakennushistoriaselvitys Rakennushallituksen / Väinö Vähäkallion suunnitte-
lemasta entisestä Helsingin toisesta suomalaisesta lyseosta 2014.
Tilaaja: Arkkitehtitoimisto Perko Oy / Helsingin kaupunki, tilakeskus

Hanasaari B, Helsinki
Rakennushistoriaselvitys ja suojelutavoitteiden määrittely Hanasaari B (CHP) -voima-
laitoksesta 2015.
Tilaaja: Helsingin kaupunkisuunnitteluvirasto

Kansallisarkisto, Helsinki
Ulkoasun rakennushistoriaselvitys 2015
Tilaaja: Senaatti-kiinteisttöt

Arabia - Hämeentie 135, Helsinki
Yleispiirteinen rakennushistoriaselvitys 2015
Tilaaja: Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma.

Kutomotie 1-3, Entinen Stockmann Pitäjänmäki. Helsinki
Suppea rakennushistoriaselvitys 2016.
Tilaaja: Keskinäinen työeläkevakuutusyhtiö Varma.

Helsingin kauppatori.
Kaupunkirakennehistoriaselvitys 2016.
Tilaaja: Helsingin kaupunki. Kaupunkisuunnitteluvirasto.